

Європейський Інструмент Сусідства

**Угорщина-Словаччина-Румунія-
Україна
Програма транскордонного
співробітництва
2014-2020**

З правками від 19 грудня, 2019 року

СПІЛЬНА ОПЕРАЦІЙНА ПРОГРАМА

*Затверджена державами-учасницями 25 червня 2015,
переглянута 23 листопада, 2016 року.*

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ	5
1 Вступ.....	6
2 Визначення програмної території.....	8
2.1 Країни-учасниці та Програмна територія.....	8
2.2 Основні регіони	8
2.3 Прилеглі регіони	8
2.4 Основні соціальні, економічні та культурні центри	12
2.5 Мапа території Програми	14
2.6 Намір застосувати статтю 10(5) Регламенту (ЄС) № 232/2014	15
3 Аналіз території Програми.....	16
3.1 Загальна характеристика території.....	16
3.2 Місцева культура та збереження історичної спадщини (Тематичне завдання 3).....	17
3.3 Захист довкілля, пом'якшення наслідків та адаптація до зміни клімату (Тематичне завдання 6).....	18
3.4 Доступ до регіонів, розвиток сталих та безпечних для клімату транспортних та комунікаційних мереж і систем (Тематичне завдання 7).....	21
3.5 Спільні виклики у сфері безпеки та охорони (Тематичне завдання 8).....	22
3.6 Основні виклики та потреби, які будуть розглянуті програмою з транскордонного аспекту, економічні, соціальні, екологічні питання та питання управління відповідно до майбутніх регіональними тенденцій розвитку	23
3.7 Основні можливості у сфері співпраці в контексті наявного регіонального потенціалу.....	24
3.8 Досвід набутий з попередніх транскордонних програм	26
4 Стратегія Програми	29
4.1 Загальна ціль та бачення спільної операційної програми.....	29
4.2 Процес обрання тематичних завдань	29
4.3 Обрані Тематичні завдання.....	31
4.4 Заплановані заходи за обраними тематичними цілями.....	31
4.5 Структура бачення, завдань та пріоритетів Програми.....	35
4.6 Індикатори результатів	36
4.7 Очікувані проміжкові результати, індикатори досягнення проміжних результатів.....	37
4.8 Взаємозв'язок між стратегічними цілями ЄІС та тематичними завданнями Програми	39
4.9 Вплив і узгодженість запланованих заходів з макро-регіональними стратегіями та іншими Програмами, що фінансуються ЄС, у відповідних країнах і регіонах	42
4.10 Зв'язок з національними, регіональними і іншими стратегіями та програмами	51
4.11 Зв'язок із Дунайською Стратегією ЄС (ДСЕС).....	52

5	Структури та призначення компетентних органів та органів управління	60
5.1	<i>Органи на рівні Програми.....</i>	60
5.1.1	Склад Спільного моніторингового комітету та його завдання.....	62
5.1.2	Керуючий Орган та процедура його призначення.....	64
5.1.3	Процедура утворення Спільного технічного секретаріату	67
5.1.4	Допоміжний орган.....	70
5.1.5	Орган аудиту і члени групи аудиторів.....	71
5.2	<i>Органи управління національного рівня .....</i>	72
5.2.1	Національні органи влади у всіх країнах-учасницях.....	72
5.2.2	Контрольні контактні офіси, національні контролери та аудитори.....	73
6	Реалізація Програми	77
6.1	<i>Короткий опис систем управління та контролю .....</i>	77
6.2	<i>Опис процедур відбору проекту .....</i>	79
6.2.1	Процедура відкритого конкурсу.....	80
6.2.2	Процедура закритого конкурсу	81
6.2.3	Процедура розгляду скарг	82
6.3	<i>Попередній орієнтовний графік реалізації Програми .....</i>	83
6.4	<i>Опис характеру допомоги по пріоритетах.....</i>	84
6.5	<i>Опис запланованого використання технічної допомоги і процедура, що застосовується для укладення контрактів .....</i>	84
6.6	<i>Опис систем моніторингу та оцінювання .....</i>	85
3.....		87
6.7	<i>Інформація про виконання нормативних вимог, викладених у Директиві 2001/42/ЄС Європейського парламенту та Ради.....</i>	88
	Проведення SEO відповідно до директиви ЄС і національних законодавств	88
	Зміст екологічного звіту відповідно до Директиви ЄС	89
	Результати проведення стратегічного екологічного оцінювання:	90
6.8	<i>Правила прийнятності витрат .....</i>	93
6.9	<i>Порушення та повернення: розподілу відповідальності між країнами-учасницями.....</i>	93
6.10	<i>Правила оплати, використання та моніторингу співфінансування .....</i>	94
6.11	<i>Опис ІТ-систем для звітності та обміну комп'ютерними даними між Керуючим органом і Комісією .....</i>	95
6.12	<i>Принципи комунікації.....</i>	96
6.13	<i>Мова (и), прийнята в Програмі .....</i>	97
7	Орієнтовний фінансовий план.....	98
7.1	<i>Тематичні завдання за джерелом фінансування .....</i>	98
7.2	<i>Фінансова таблиця Програми .....</i>	99
8	Аналіз ризиків та заходи по їх зменшенню	100
9	Опис шляхів реалізації наскрізних пріоритетів	101
9.1	<i>Сталість навколишнього середовища .....</i>	101
9.2	<i>Демократія і права людини .....</i>	103

9.3	Гендерна рівність.....	106
9.4	ВІЛ/СНІД.....	106
10	Додатки	107
10.1	<i>Детальний аналіз соціально-економічної та екологічної ситуації на програмній території</i> 107	
10.1.1	<i>Загальна інформація – територія, населення, економіка і ринок праці .....</i>	107
10.1.1.1	Місцева культура та збереження історичної спадщини (ТЗ 3)	125
10.1.3	Захист довкілля, пом'якшення наслідків та адаптація до зміни клімату (ТЗ 6)	138
10.1.4	Доступність регіонів, розвиток сталих та безпечних для клімату транспортних та комунікаційних мереж і систем (ТЗ 7).....	161
10.1.5	Спільні виклики у сфері безпеки та охорони (ТЗ 8)	169
10.2	<i>Комунікаційний план .....</i>	186
10.2.1	Комунікаційна стратегія.....	186
10.2.1.1	Завдання та цільові групи	186
10.2.1.2	Відповідальні органи Програми	187
10.2.1.3	Моніторинг	187
10.2.1.4	Канали і засоби	188
10.2.1.5	Заплановані результати комунікаційних заходів	189
10.2.2	Орієнтовний щорічний інформаційний і комунікаційний план на перший рік (2016)	190

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

ТКС	Транскордонне співробітництво
ККО	Контрольні контактні офіси
ЄІС	Європейський інструмент сусідства
ЄС	Європейський Союз
ЦОСТУ	Центральний офіс статистики Угорщини
УГ	Угорщина
УГ-СЛ-РУ-УК	Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна
ПТС ЄІСУГ-СЛ-РУ-УК 2014-2020	Програма транскордонного співробітництва Європейського інструменту сусідства Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2014-2020
СОП	Спільна операційна програма
СГП	Спільна група планування
СТС	Спільний технічний секретаріат
СРГ	Спільна робоча група
км	Кілометр
ВІП	Великий інфраструктурний проект
КО	Керуючий орган
КЧ	Країни-члени ЄС
НО	Національний орган
НІС	Національний інститут статистики (Румунія)
NUTS	Номенклатура територіальних одиниць для цілей статистики
РУ	Румунія
СК	Словаччина
ОССР	Офіс статистики Словацької республіки
ДССУ	Державна служба статистики України
СВОТ	Аналіз сильних і слабких сторін, можливостей і загроз
ТЕТМ	Транс-європейська транспортна мережа
ТЗ	Тематичне завдання
УК	Україна

1 Вступ

Програма транскордонного співробітництва Європейського інструменту сусідства Угорщина – Словаччина – Румунія – Україна буде реалізована протягом програмного періоду Європейського Союзу 2014-2020. Спільна операційна програма (СОП) базується на спільних зусиллях усіх чотирьох країн-учасниць і націлена на створення рамкового середовища для заходів, які призведуть до більш інтенсивного співробітництва між регіонами України та регіонами країн ЄС, як розділяють спільний кордон.

Розробка СОП здійснювалася під керівництвом та контролем Спільної групи планування. Координацію процесу програмування здійснював Керуючий орган та Спільний технічний секретаріат.

Зміст даної Спільної операційної програми було розроблено на основі вимог статті 4 Регламенту з реалізації Єврокомісії (ЄС) №897/2014 від 18 серпня 2014 року, в якому викладено спеціальні положення щодо реалізації транскордонних програм, які фінансуються у відповідності до Регламенту (ЄС) № 232/2014 Європейського парламенту та Ради ЄС про створення Європейського інструменту сусідства.

Даний програмний документ є результатом ретельного планувального процесу, який було розпочато в середині 2014 року із залученням багатьох зацікавлених сторін, підтримки з боку Спільного технічного секретаріату та зовнішніх консультантів. Розробка СОП здійснювалася під керівництвом та контролем Спільної групи планування, яка складалася з центральних урядових організацій та представників відповідних регіонів з кожної країни-учасниці. Координацію процесу програмування здійснював Керуючий орган та Спільний технічний секретаріат. Остаточні рішення приймала Спільна група планування.

Процес програмування включав ряд консультацій та заходів для залучення кожного зацікавленого учасника у підготовку програми та складався з наступних основних етапів:

На першому кроці процесу програмування (**Етап 2: Попередній відбір тем фокусування**) планування розпочалось з оцінювання проектів за період 2007-2013 р.р. та супроводжувалось попереднім відбором тем фокусування для того, щоб стратегічний фокус СОП відповідав необхідним правилам ЄС. Крім того, до початку процедури відбору було проведено оцінку потреб на основі результатів попереднього вивчення стратегічних документів, детального опитування зацікавлених сторін щодо специфічних потреб у відповідній сфері, включаючи потреби ключових зацікавлених сторін у цільових прикордонних регіонах таких як: районні та міські ради, палати, міністерства, агентства з розвитку та управління, неприбуткові організації, важливі регіональні та місцеві установи та головні партнери, а також тих, хто мав досвід у попередніх транскордонних програмах. Спільний творчий семінар був форумом, де

представники спільних органів по реалізації- на основі результатів первинної оцінки потреб – змогли більш детально обговорити можливі складові частини попередніх фокус-тем. Частиною заходів з планування стала оцінка поточних проектів шляхом аналізу інформації (наданої СТС) щодо фінансованих у цей період проектів, групові інтерв'ю з СТС, індивідуальні інтерв'ю з обраними бенефіціарами, а також шляхом аналізу ключових положень звіту місії POM по проектах, що виконувались у вказаний період. Остаточне рішення щодо фокус тем було прийнято Спільною групою планування.

В подальшому, на наступному етапі (**Етап 3: Підготовка до аналізу ситуації на програмній території, проведення СВОТ-аналізу**) вся необхідна інформація по прикордонному регіону була зібрана, систематизована та проаналізована, згодом також визначені виклики, потенціал та перешкоди для транскордонного співробітництва. Аналіз ситуації вивчав потенційні сфери, інтенсивність співпраці та існуючі мережі, придатні для майбутньої співпраці у визначених тематиках. Спеціальна увага приділялась збору та вивченню досвіду попередніх транскордонних програм. На основі результатів аналізу ситуації на семінарах було проведено спеціальний СВОТ-аналіз цільових територій. Для виконання спеціальних заходів по цьому питанню були проведені індивідуальні інтерв'ю з відповідними ключовими партнерами на рівні ЄС, національному, регіональному/районному рівнях (загалом 34 інтерв'ю: 2 – на рівні ЄС, 12 на національному рівні, та 20 – на рівні регіону/району). До того ж спільні творчі семінари (загалом 4) були проведені у кожній з країн-учасниць для обговорення ключових висновків, викликів, перешкод та можливостей на рівні району. На основі результатів цих робочих зустрічей було проведено інтерактивну робочу зустріч з учасниками з всіх 4 країн-учасниць, де – на основі результатів національних робочих зустрічей –були визначені ключові спільні виклики та можливості у обраних тематичних напрямках.

На наступному кроці було розроблено стратегію (**Етап 4: Викладення стратегії майбутньої програми транскордонного співробітництва**). Окрема увага була приділена підходу, орієнтованому на результат, з метою вирішення спільних проблем у прикордонному регіоні та розвитку спільних можливості, які б стали основою для взаємовигідних партнерських відносин. Була проведена робоча зустріч за участі відповідних районних рад, торгово-промислових палат та ключових регіональних установ на відповідних територіях з метою оцінити поточний стан аналізу та майбутнє бачення у визначених тематичних напрямках.

Формулювання СОП (**Етап 5: Формулювання Спільної операційної програми**) було зроблено шляхом об'єднання всієї існуючої інформації стосовно програми. Даний етап планування також передбачав залучення зацікавлених сторін, використання інтерактивних методик з метою забезпечення розробки узгодженого всіма сторонами документу. Проводились консультації з СТС, робочою групою з реалізації, ключовими установами, експертами та експертками у сфері екології (СЕО) щодо змісту СОП, в т.ч. щодо конкретних завдань, індикаторів, запланованих заходів, критеріїв відбору та розподілу коштів. До того ж було проведено робочу зустріч з пост-фактум експертами та експертками у сфері екології (СЕО) для обговорення їх висновків та пропозицій. Після завершення розробки СОП, його погодження з боку СГП, КО та НОВ, було проведено процес публічних консультацій шляхом оприлюднення останньої редакції СОП на веб-сторінці. Результат публічних консультацій був включений до останньої редакції СОП.

Національні, регіональні та місцеві органи влади, агенції регіонального розвитку, ТПП, національні природні парки та органи управління територіями під захистом, культурні установи, навчальні заклади, туристичні асоціації, науково-дослідні центри/університети, місцеві бізнес асоціації та організації громадянського суспільства були залучені як **зацікавлені сторони** та зробили вагомий внесок протягом всього програмного періоду.

2 Визначення програмної території

2.1 Країни-учасниці та Програмна територія

Країни-учасниці Програми транскордонного співробітництва Європейського Інструменту Сусідства Угорщина – Словаччина – Румунія – Україна 2014-2020 включають країни-члени ЄС, зокрема: Угорщину, Словаччину, Румунію – та Україну на правах країни-партнера. Програмна територія Програми транскордонного співробітництва Європейського Інструменту Сусідства Угорщина – Словаччина – Румунія – Україна 2014-2020, як вказано нижче, включає основні регіони та прилеглі регіони.

2.2 Основні регіони

Наступні 7 територіальних одиниць (у відповідності до ст. 8(1) Регламенту (ЄС) № 232/2014) входять до програмної території як **основні регіони**:

1. **Область Соболч-Сотмар-Берег**, Угорщина (NUTS III)
2. **Кошицький край**, Словаччина (NUTS III)
3. **Пряшівський край**, Словаччина (NUTS III)
4. **Повіт Марамуреш**, Румунія (NUTS III)
5. **Повіт Сату-Маре**, Румунія (NUTS III)
6. **Івано-Франківська область**, Україна
7. **Закарпатська область**, Україна

2.3 Прилеглі регіони

Наступні регіони беруть участь у реалізації програми на правах прилеглих регіонів:

1. **Область Боршод-Абауй-Земплен**, Угорщина (NUTS III)
2. **Повіт Сучава**, Румунія, (NUTS III)
3. **Чернівецька область**, Україна

Обґрунтування участі прилеглих регіонів:

- **Область Боршод-Абауй-Земплен**, Угорщина (*прилеглий регіон з повною участю*)

Область Боршод-Абауй-Земплен відповідає вимогам для включення, викладених у Програмному документі, наступним чином:

- Залучення області є важливим з огляду на досягнутий нею досвід та мотивацію, отримані та продемонстровані у поточній ПТКС ЄІСП Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2007-2013, де область Боршод-Абауй-Земплен бере участь на правах прилеглої території з повною участю. Область Боршод-Абауй-Земплен успішно брала участь через проекти ПТКС ЄІСП Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна, де головні партнери з цієї області були у 5 проектах, а партнери – у 12 проектах. На сьогодні досвід показує, що партнери з основних територій більш схильні співпрацювати з партнерами з цього активного округу з огляду на наявність у них цінного досвіду.
- Область створює істотну додаткову вартість для основних регіонів завдяки своїм можливостям у наступному: на території області розміщені декілька регіональних та

місцевих органів влади; тут розміщений найважливіший вищий навчальний заклад угорської частини програмної території, а саме: університет у м. Мішкольц, в якому є технічні, промислові, економічні, юридичні, мистецькі, медичні та музичні напрямки освіти для прийняття викликів у постійно мінливому світі; в області розміщено більше 20 науково-дослідних центрів та економічні зони для інвесторів, також у місті Мішкольц знаходиться аеропорт, який функціонує на регіональному рівні. Область володіє істотними можливостями для розміщення (туристів) в порівнянні з регіонами програми, а також всесвітньою культурною спадщиною, яка є чудовою туристичною пам'яткою. Крім того, область може зробити значний внесок у місцеву культуру прикордонного регіону, володіючи 52 музеями (найбільша кількість в порівнянні з іншими регіонами у прийнятній території) та 1492 охоронюваними згідно законом пам'ятками архітектури. Завдяки цінному досвіду та можливостям, область може передати ноу-хау, обмінюватись досвідом у багатьох сферах, сприяти туризму у прикордонному регіоні з його транскордонними природним та культурним надбанням під час підготовки та виконання транскордонних проектів.

- Карстові печери поблизу Аггтелек покривають ділянку кордону між Угорщиною та Словаччиною (в частині області Боршод-Абауй-Земплен та Кошицького краю) є транскордонною світовою природною спадщиною під егідою ЮНЕСКО, яка відчуває спільні виклики та можливості для залучених регіонів.
- Більша територія, яка живить водні ресурси області Боршод-Абауй-Земплен, знаходиться поза межами області, тому якість води у транскордонних річках (Бодрог, Шайо, Хернад та Бодва) істотно залежить від природних факторів та людського впливу у сусідній Словаччині. Всі чотири річки в окрузі починаються у Словаччині, Бодва і Хернад є притоками Шайо, Бодрог та Шайо є великими притоками річки Тиса. Хернад є прикордонною річкою, яка проходить 10 км. вздовж угорсько-словацького кордону. Розміщення водозаборів формує цілісні природні та географічні зв'язки між Кошицьким, Пряшівським краями та областю Боршод-Абауй-Земплен.
- Завдяки географічній близькості області та напрямків руху людей, епідеміологія могла б бути однією з важливих сфер співпраці.
- область Боршод-Абауй-Земплен розміщена дуже близько до кордону, хоча вона і не має спільного кордону з Україною. Вона розтягнута між Кошицьким краєм та областю Собош-Сотмар-Берег, функціонуючи як географічний, економічний, соціальний та культурний «міст». Більше того, область є потужним функціональним територіальним додатком до іншої частини програмної території, що обумовлено фізико-географічними особливостями та дорожньо-транспортною мережею.
- Хоча область Боршод-Абауй-Земплен розміщена дуже близько до України, вона не має іншої можливості для співпраці в рамках інших програм ТКС; тому ПТКС ЄІСП Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна надає єдину можливість для транскордонної співпраці з Україною.

Як вказано вище, **область Боршод-Абауй-Земплен**, у зв'язку із попередньою участю у Програмі ТКС ЄІСП Угорщина–Словаччина–Румунія–Україна 2007-2013 вже забезпечила і тому забезпечить подальшу додаткову вартість для основних прийнятних регіонів, а тому її участь є важливою для досягнення більш повного транскордонного впливу на головні прийнятні, а тому вона буде брати участь у Програмі **як прилеглий регіон з повними правами участі**.

- **Повіт Сучава, Румунія (прилеглий регіон з обмеженими¹правами участі)**

Участь повіту Сучава забезпечить додаткову вартість для основної території програми, враховуючи наступне:

- Вже наявний важливий досвід, отриманий протягом програмування та реалізації поточних програм ТКС 2007-2013, на яких ТКС в рамках ЄС може бути побудовано: ПТКС ЄСП Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2007-2013 та ПТКС РУ-УК-МД 2007-2013
- Повіт Сучава розташований на півночі Румунії, у північній частині Північно-Східного регіону розвитку та на східній частині прийнятної території програми та у цьому ключі він є безпосередньою частиною історичного румунсько-українського кордону.
- Повіт Сучава має найбільшу кількість мешканців та підприємств МСБ та є найбільшою областю румунської прийнятної частини програмної території. Центром повіту є Сучава, яке є одним із попередніх історичних центрів регіону Молдова в Румунії.
- Один із найважливіших університетів Румунії – «Університет Стефан чел Маре» з 13 науково-дослідними та винахідницькими центрами – розташований в повіті Сучава. Сучава є найбільш прогресивним прийнятним з румунської сторони повітом для проектів к сфері дослідження і розробок з 333 поточними проектами. Також повіт Сучава є найбільшим роботодавцем у науково-дослідній сфері та має найбільші витрати у цій сфері на румунській прийнятній частині програмної території. Сучава є одним із найстаріших міст Румунії та колишнім центром історичного регіону Молдова в Румунії. Внаслідок цього, на території міста знаходиться велика кількість історичних, архітектурних та культурних пам'яток. Повіт Сучава має найбільшу кількість церков на румунській частині прийнятної території. Сім із розписаних монастирів включено до Світової культурної спадщини ЮНЕСКО у 1993 році. Повіт Сучава розміщує понад 30 музеїв, що є найбільшим після області Боршод-Абауй-Земплен. Ми твердо переконані, що музеї, включені до переліку Світової культурної спадщини ЮНЕСКО монастирі, університет Стефан чел Марета інше, вказане вище, може бути використано та створити додаткову вартість у розвитку туризму, культури та культурної спадщини у прикордонному регіоні.
- В окрузі Сучава функціонують цілісні комплекси з Північної Румунії з утилізації та спалення промислових відходів, модель технологічного розвитку та інновацій.
- Регламент(ЄС) № 1315/2013 Європейського парламенту та Ради ЄС визначає розвиток транс-європейської транспортної мережі під назвою «Сучава» як автомобільно-залізничний термінал. Повіт Сучава посідає друге місце за довжиною національних доріг з прийнятної території. Крім того, на території повіту функціонує міжнародний аеропорт.
- Стосовно місцевого транспорту, муніципалітет Сучава вже реалізував пілотний проєктон-лайн управління інформацією щодо дорожнього транспорту та цей досвід може бути поширений з партнерами з програмної території.

---

¹Обмежені права участі для повіту Сучава необхідно розуміти, що проекти з прилеглого регіону мають мати угорського чи словацького партнера у партнерстві, проекти обмежені тематичними напрямками 6 та 7, та ВІП проекти не можуть бути ними реалізовані.

- Повіт Сучава знаходиться у східних Карпатах, ландшафт тут дуже різний, а територія пропонує багато природних ресурсів та пам'яток. Також через географічне розташування регіону, сферами співробітництва можуть бути заходи, пов'язані із участю урятувальних операціях у гірській місцевості. 28 охоронюваних законом природних територій знаходяться на території повіту, а, крім того, повіт має найбільшу вкриту лісами площу (більше 52% від його території); також повіт має найбільшу щільність гідрографічної мережі, а тому дуже важливим є транскордонні заходи з попередження пожеж, повеней та забруднень.

Як конкретизовано вище, **повіт Сучава** забезпечить істотну додаткову вартість для головних прийнятних територій та його участь є важливою для досягнення повного транскордонного ефекту на головних прийнятних територіях; тому він буде брати участь у програмі **як прилеглий регіон з обмеженими правами участі**.

- **Чернівецька область, Україна (прилеглий регіон з обмеженими²правами участі)**

Участь Чернівецької області забезпечить додаткову вартість для основної території програми, враховуючи наступне:

- Чернівецька область вже набула достатньо досвіду у ефективній підготовці і реалізації спільних проектів в рамках фінансованих ЄС програм прикордонного співробітництва у 2007-2013 через Європейський інструмент сусідства і партнерства. Зокрема це 16 транскордонних ініціатив з загальним бюджетом 9,11 мільйонів євро з головним партнером з Чернівецької області були профінансовані спільною операційною програмою «Румунія-Україна-Молдова 2007-2013», та 2 ВІП проекти з бюджетом для українського партнера в розмірі 7,5 мільйонів євро, ініційовані Чернівецькою областю в рамках вказаної програми. Успішний досвід належного управління проектами створює додаткові можливості для співпраці з країнами-членами ЄС, особливо в контексті реалізації угоди про асоціацію між ЄС та Україною.
- Хоча участь Чернівецької області і була обмежена у попередній СОП Угорщина–Словаччина–Румунія–Україна 2007-2013, представники регіону були залучені до підготовки 10 проектних пропозицій, які були подані на конкурс за участю організацій з усіх представлених країн, але, на жаль, дані пропозиції не були відібрані для фінансування.
- Кількість організацій-учасників з Чернівецької області у багатьох проектних пропозиціях показує взаємний інтерес від угорських, словацьких та румунських партнерів та представників Чернівецької області у реалізації транскордонних ініціатив у сфері туризму, культури, інституціональної співпраці, підтримки малих та середніх підприємств тощо. Для прикладу, яскравим прикладом співпраці у сфері культури є Міжнародний музикальний та етнографічний фестиваль «Зустрічає Буковина», який проводиться щорічно в Угорщині, Словаччині, Румунії та Україні за участю музикальних та танцювальних колективів з багатьох країн.
- Така співпраця стає все більш актуальною в контексті реалізації Дунайської стратегії ЄС, яка включає участь ряду країн-членів ЄС, в т.ч. Угорщину, Словаччину, Румунію. Залучення Чернівецької області в статусі прилеглої території у СОП Угорщина-

²Обмежені права участь для Чернівецької області необхідно розуміти таким чином, що проекти з прилеглої території мають мати партнера з Угорщини чи Словаччини у партнерстві, проекти обмежені тематичними напрямками 6 та 7, та ВІП проекти не можуть бути ними реалізовані.

Словаччина-Румунія-Україна 2014-2020 ЄС буде хорошою основою для спільних проектних ініціатив, налагодження тісних зв'язків та впровадження нових форм ТКС в контексті нової Дунайської транснаціональної програми 2014-2020.

- Також через географічне розташування регіону, сферами співробітництва можуть бути заходи, пов'язані із участю у рятувальних операціях у гірській місцевості.

Як окреслено вище, Чернівецька область забезпечить істотну додаткову вартість для головних прийнятних територій та її участь є важливою для досягнення повного транскордонного ефекту на головних прийнятних територіях; тому вона буде брати участь у програмі як прилеглий регіон з обмеженими правами участі.

2.4 Основні соціальні, економічні та культурні центри

Враховуючи ст. 8(3) Регламенту (ЄС) № 232/2014, крім основних та прилеглих регіонів, **визначені наступні центри наступними є умови для їх участі у Програмі:**

Національні чи регіональні органи влади, розташовані у столицях, будуть включені до Програми, в окремих випадках, коли участь цих органів влади чи організацій є важливим для реалізації або сталості проектів. У цих випадках, органам влади чи організаціям дозволяється брати участь в проектах на правах головного партнера чи звичайного партнера проекту. Заходи проекту цих органів влади чи організацій можуть бути виконані в основних соціальних, економічних або культурних центрах, але результат цих заходів має завжди бути на користь прикордонних регіонів.

Національні чи регіональні столиці це:

- Будапешт (Угорщина)
- Дебрецен (Угорщина)
- Егер (Угорщина)
- Братіслава (Словаччина)
- Банська Бистриця (Словаччина)
- Зволен (Словаччина)
- Бухарест (Румунія)
- Клуж Напока (Румунія)
- Київ (Україна)

Основні соціальні, економічні та культурні центри, вказані вище, можуть бути переглянуті за наявності обґрунтованих підстав рішенням Спільного моніторингового комітету у випадку змін у децентралізації адміністративних систем, яка мала місце під час реалізації програми у будь-якій з чотирьох країн. Такий перегляд не може зачіпати мету та тематичний обсяг їх залучення.

Вказані вище основні соціальні, економічні та культурні центри залучаються у всіх пріоритетах Програми. Наступна таблиця вказує для кожного програмного пріоритету вид органу влади та організацій, що можуть брати участь з цих територій.

Інші деталі щодо правил чи обмеження щодо участі основних соціальних, економічних та культурних центрів буде визначено в оголошенні на конкурс.

Пріоритет	Вид органу влади та організацій
Тематичне завдання 3: Пріоритет 1: Розвиток місцевої культури та історії в	Національні або регіональні органи влади, відповідальні за збереження культурної та історичної спадщини Національні або регіональні державні організації, відповідальні за

Пріоритет	Вид органу влади та організацій
поєднанні функціями туризму	розвиток або управління об'єктами культурної та історичної спадщини Національні або регіональні органи влади та організації публічного сектору, відповідальні за розвиток туризму і управління туризмом Церковні адміністративні органи
Тематичне завдання6: Пріоритет 1: Стале використання навколишнього середовища у прикордонному регіоні - збереження природних ресурсів, заходи по скороченню викидів парникових газів і забруднення річок	Національні або регіональні органи влади та організації публічного сектору, відповідальні за вироблення політики, регулювання або управління у сфері відходів, стічних вод і якості води Національні або регіональні органи влади та організації державного сектору, відповідальні за вироблення політики, регулювання або управління в галузі водних ресурсів, охорони природи, природної спадщини та біорізноманіття Національні або регіональні органи влади та організації державного сектору, відповідальні за вироблення політики, регулювання та контролю сфері енергетики Основні енергопостачальні компанії, що надають послуги в прикордонних регіонах
Тематичне завдання7 Пріоритет 1: Розвиток транспортної інфраструктури для покращення мобільності людей і товарів	Національні або регіональні органи влади та організації публічного сектору, відповідальні за вироблення політики, регулювання або управління у сфері транспорту Національні та регіональні організації публічного сектору, які відповідають за покращення або утримання доріг, залізничних доріг, велосипедних маршрутів та інших елементів транспортної інфраструктури Національні органи влади відповідальні за розвиток та функціонування інфраструктури для перетину кордону або систем управління кордоном Публічні компанії з надання транспортних послуг, які надають послуги у прикордонному регіоні
Тематичне завдання8 Пріоритет 1: Підтримка спільних заходів для попередження природних та штучних катастроф, а також спільних заходів у надзвичайних ситуаціях	Національні або регіональні органи влади та організації публічного сектору, відповідальні за вироблення політики, регулювання, розвитку або управління у сфері ліквідації наслідків стихійних лих та попередження паводків
Тематичне завдання8 Пріоритет 2: Підтримка розвитку здоров'я	Національні або регіональні органи влади та організації публічного сектору, відповідальні за вироблення політики, регулювання, розвитку або управління у сфері охорони здоров'я, профілактики здоров'я та епідеміології людини Церковні адміністративні органи

Органи влади та організації, які розташовані в основних соціальних, економічних та культурних центрах прийнятних країн будуть забезпечувати успішність програми наступним чином:

- Співпраця у проекті буде більш налагодженою, враховуючи ступінь централізації управління;
- Ексклюзивні знання, навички та досвід у відповідній сфері з боку національних органів влади (орган влади з місцевими/регіональними офісами або центральний/національний публічний орган без місцевих/регіональних офісів) у столицях будуть забезпечувати додаткову вартість у реалізації проекту прикордонних регіонах навіть у випадку, коли у прикордонному регіоні існує місцевий/регіональний структурний підрозділ відповідного органу влади;
- Важливо залучати головний офіс організації у випадку, коли відповідні центральні/національні публічні органи не мають місцевих/регіональних офісів, з метою надання проекту специфічних знань, навичок та досвіду, які необхідні для успішної реалізації проекту;
- У разі, коли тільки головні офіси цих організацій знаходяться у відповідних центрах і уповноважені здійснювати спеціальні заходи по підготовці, реалізації або забезпечення сталості проектів в рамках Програми, їх залучення є важливим для виконання цих проектів;

В умови участі центрів будуть визначатися під час оголошення конкурсів.

2.5 Мапа території Програми

Зображення1: Прийнятна територія Програми та основні центри, залучені до ПТС ЄІС Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2014-2020

Зображення 2:Прийнятна територія програми з розподілом між територіальними утвореннями за їх природою (основний чи прилеглий) ПТКС ЄС Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2014-2020

2.6 Намір застосувати статтю 10(5) Регламенту (ЄС) № 232/2014

Програма не має намір застосовувати статтю 10(5) Регламенту (ЄС) № 232/2014 за умов, викладених у програмному документі, оскільки це не відповідає Програмі.

3 Аналіз території Програми

Аналіз території Програми був підготовлений відповідно до вказівок та у тих тематичних напрямках, які були визначені на основі результатів, висновків і позицій зацікавлених сторін в ході планувального процесу (статистичний аналіз, аналіз документів, основні висновки ROM оцінювачів, індивідуальні та групові інтерв'ю з ключовими зацікавленими сторонами, застосування опитування для початкового визначення і попереднього відбору тематичних завдань і пріоритетів в рамках Програми транскордонного співробітництва ЄС Угорщина – Словаччина – Румунія – Україна 2014-2020).

На початку, після узагальнення пропозицій отриманих з різних джерел інформації, як можлива структура тематичних завдань були рекомендовані для обговорення 4 варіанти. Рішення Спільної групи планування щодо тематичних завдань і їх зміст будуть детально описані в розділах 4.3 і 4.4.

3.1 Загальна характеристика території

В цілому програмою покривається більше 8 мільйонів жителів на орієнтовно 83,000 км² (майже дорівнює всій території Угорщини), що включає 10 областей / регіонів (Угорщина: 2 області, Словаччина: 2 краї, Румунія: 3 повіти, Україна: 3 області). Охоплені Програмою люди складають 9,7% жителів країн-учасниць. Три найбільші регіони за кількістю населення є три українські області в цілому з 3,5 мільйонами жителів. Найбільш населеним регіоном є Івано-Франківська область в Україні з 1,5 мільйона жителів, що становлять 17,5% населення прикордонної території. Районом із найменшим населенням є Сату-Маре в Румунії, де проживає 361.000 чоловік, що представляють 4,5% населення прикордонної території. Області України представляють майже половину прийнятної території (41,9%) з часткою населення на рівні 44,6%, в той час як держави-члени мають збалансовану частку території (між 15,9% і 23,2%) і населення (між 15,5% і 20,1%).

Населення в цілому демонструє неоднорідну картину. На прийнятній території частка людей у віці 0-14 років складає 19,4%, люди у віці від 15-64 років становлять 65%, а люди старше 65 років становлять 15,6%. За віковими групами найнижчий відсоток активного населення можна спостерігати в Закарпатській і Чернівецькій областях (близько 53%, що нижче середнього значення на прийнятній території), коли всі інші області мають частку орієнтовно 69%. Старіння населення (індекс старіння) є найнижчим в регіонах Словаччини (60,8%), всі інші області і повіти мають набагато більш високі показники, між 80-90%. Коефіцієнт утриманців є найвищим в Чернівецькій області (37,2%), в Кошицькому та Пряшівському краях і в повіті Сату-Маре цей показник набагато нижче (близько 17%). Словацькі регіони знаходяться в набагато кращому становищі за критерієм старіння населення і залежності літніх людей; інші прийнятні області та райони стикаються з серйозними проблемами в цій галузі. У прийнятних областях щільність населення, як правило, нижче, ніж щільність населення в цілому по країнах; але єдиним винятком є Кошицький край.

За винятком областей Угорщини і двох повітів Румунії (Марамуреш і Сату-Маре) природна зміна населення має позитивне значення, тобто число народжених перевищує число померлих. В результаті, населення зростає у відповідній території, з іншого боку, сальдо міграції характеризується еміграцією, за винятком Кошицького краю.

Ромські громади, як національні меншини, є актуальним питанням у відповідності зі Стратегіями інтеграції ромів в усіх чотирьох країнах, але соціальний статус ромських громад не отримав транскордонної значимості; неможливим є вплив на їх становище в рамках програми ТКС.

За ВВП прикордонна територія може бути описана як відносно низько економічно розвинута. Показники вказують на суттєві внутрішньогрупові відмінності між регіонами: Кошицький край виробляє найбільшу частину, 24,4% від загального обсягу ВВП відповідної території; економічні показники регіонів Румунії та України значно нижче середнього. Лише деякі з регіонів досягли докризового рівня. У прикордонному регіоні ВВП на душу населення значно менше, ніж в середньому по країні.

Кількість підприємств та бізнесів без статусу юридичної особи у прикордонному регіоні становить понад 150 тисяч, але нерівномірним є розподіл бізнесу. Щільність бізнесу набагато нижча середнього рівня по країні, а дані свідчать про певні внутрішньорегіональні відмінності. Прикордонні регіони можна охарактеризувати переважно малими підприємствами, які виступають роботодавцями.

Рівень активності / участі відповідній території має тенденцію до дуже повільного зростання за винятком румунських повітів. Ця позитивна тенденція може бути посилена і прискорена програмними заходами.

Рівень зайнятості в прикордонному регіоні коливається від 48% до 62,5% в 2012 році і показує тенденцію зростання в усіх областях, за винятком Сучави. Незважаючи на тенденцію до зростання, відповідні показники є надзвичайно низькими. Рівень безробіття знаходиться у діапазоні від 4,1% (повіт Марамуреш) і 19,7% (Кошицький край), хоча ці значення не відображають реальну ситуацію через різні методики розрахунку даних. Незалежно від методики розрахунку за результатами опитувань і семінарів безробіття істотно впливає на ринок праці. Проблему невикористання людських ресурсів можливо було б якось вирішити заходами програми і мотивувати людей до участі в місцевій економіці; нові способи співпраці самі по собі розширюють можливості для участі на ринку праці.

Більш детально про загальну характеристику прийнятної території, будь-ласка, читайте Розділ 11.1.1

3.2 Місцева культура та збереження історичної спадщини (Тематичне завдання 3)

Культурна спадщина є важливим суспільним надбанням регіону і утворює основу для розвитку туризму.

На прикордонній території є 7 культурних об'єктів віднесених до всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, які представляють унікальну цінність. Із них 2 об'єкти мають прикордонне розташування і мають транскордонну значимість (виноробний район Токай, дерев'яні церкви). Відомі популярні релігійні об'єкти всесвітньої спадщини у всіх прийнятних районах і регіонах можуть бути використані для розвитку туризму в регіоні і можуть сприяти залученню туристів до місць, які, хоча є і менш відомими, але є такими, що варто відвідати. Крім об'єктів культурної спадщини, 2 природні об'єкти всесвітньої спадщини ЮНЕСКО розташовані на відповідній території, і які також є транскордонними: карстові печери Аггтелек (Угорщина-Словаччина, Аггтелек знаходиться в прилеглий області Боршод-Абауй-Земплен) і Словацькі карстові печери і незаймані букові праліси Карпат (Словаччина-Україна). Ці культурні та природні об'єкти представляють собою унікальну цінність для туризму в регіоні і можуть сприяти залученню

туристів на такі місця, які, хоча і є менш відомими, але їх варто відвідати на відповідній програмній території.

Велика кількість музеїв (214) і майже 17 тисяч охоронюваних будівель і пам'яток могли б послужити хорошою базою для культурного і туристичного розвитку прикордонних територій. Область Боршод-Абауй-Земплен з її 52 музеями (найбільша кількість в порівнянні з регіонами у відповідній території) і 1492 охоронюваними будівлями і пам'ятками може внести цінний внесок в розвиток місцевої культури та історичної спадщини прикордонної території.

Щодо туризму, кількість подорожуючих на програмній території не є рівною: західна частина програмної території залучає більше туристів (Пряшівський та Кошицький краї і область Боршод-Абауй-Земплен). На цю користь свідчить і показник наявності місць для розміщення туристів, який нижче 55/100 км² в східній частині відповідної території, в той час як у західній частині прикордонної території цей показник починається з 185/100 км² і навіть більше 290/100 км² Пряшівському краї. Зростання кількості іноземних туристів може розкрити невикористані можливості, оскільки на даний час частка іноземних туристів в усіх районах і регіонах є нижче, ніж в середньому по країні, в Україні їх частка в порівнянні з населенням невелика – по можливій причині невисокої пропускної потужності кордону в порівнянні з іншими країнами. Середня тривалість перебування туристів на відповідній території демонструє регіональні відмінності; вона в два рази більше в Україні (макс. 7.7 доби), ніж в країнах-членах (макс. 3.2 доби).

Інформаційна система в галузі туризму потребує розвитку для приєднання до національних і європейських інформаційних систем у всіх країнах-учасниках. Є подібні туристичні пам'ятки, які можуть бути включені в рамках прикордонного співробітництва. Регіон програми багатий на місцеві продукти, які можна реалізувати у сфері туризму. Перегляд існуючих структур і виконуваних проектів в цій сфері необхідним для використання можливостей такої ситуації. Територія Програми є багатою на місцеві, національні і навіть міжнародні культурні заходи, на яких можливо розвивати туризм; тому територія Програми має багато можливостей для залучення численних туристів з усього світу. Є багато веб-сайтів з туристичною інформацією, але іноді важко сприймати інформацію з огляду на її розміщення; інформація в Інтернеті англійською мовою або мовами сусідніх країн (України, Словаччини та Румунії) не завжди доступна. Співпраця між туристичними організаціями в прикордонному районі не є типовою. Проте, існують численні туристичні організації, що працюють в кожній країні, і мали місце ініціативи по програмі ЄСП ПКС по розробці спільних туристичних продуктів і співпраці в сфері транскордонного туризму, це та область, яка може бути набагато більш розвиненою. Для того, щоб мати налагоджену і успішну співпрацю, основні культурні та економічні центри мають бути залучені для розвитку туризму.

Для отримання додаткової інформації щодо аналізу "Місцевої культури та збереження історичної спадщини" дивіться Главу 11.1.2.

3.3 Захист довкілля, пом'якшення наслідків та адаптація до зміни клімату (Тематичне завдання 6)

Зміна клімату, як світова проблема, є суттєвим фактором, що впливає на подальший розвиток території Програми. Що стосується країн-членів ЄС, з точки зору сукупного потенційного впливу зміни клімату 3 з 7 регіонів (Пряшів, Сату-Маре, Сучава) відчувають низький негативний вплив, повіт Марамуреш, область Соболч-Сотмар-Берег та Кошицький край відчувають середній негативний вплив, в той же час як область Боршод-Абауй-Земплен знаходиться в

найгіршому стані (найвищий негативний вплив) відповідно до Звіту по клімату EPSON. На жаль, у питанні здатності до адаптації до зміни клімату, ситуація на програмній території не є оптимістичною: всі румунські повіти характеризуються низькою загальною здатністю адаптуватись до зміни клімату - насправді, вони є одними з останніх 25% всіх європейських і транскордонних регіонів рівня NUTS3, в той час ситуація в угорські областях та словацьких краях трохи краща, хоча загальна здатність до адаптації є низькою. За показником «уразливості до зміни клімату» область Боршод-Абауй-Земплен характеризується найвищим негативним впливом, Марамуреш, Сату-Маре, Соболч-Сотмар-Берег та Кошице відчувають середній рівень негативного впливу, і лише Пряшів, Сучава відчувають незначний негативний вплив. За показниками уразливості і адаптивності регіонів, проблеми, викликані незвичайними і екстремальними погодними умовами, будуть збільшуватись і боротьба з ними буде спільною проблемою, особливо, якщо це має транскордонний ефект (наприклад, коли водозбори знаходяться у іншій країні, спільні постраждалі райони).

На програмній території знаходяться 2 транскордонні природні пам'ятки, віднесені до всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, а саме: Карстові печери Аггтелек (Угорщина-Словацьчина, Аггтелек знаходиться в прилеглий області Боршод-Абауй-Земплен) і Словацькі карстові печери і Незаймані букові ліси Карпати (Словацьчина-Україна). Ландшафти і ліси також розташовані з обох сторін кордонів, тому їх управління, охорона навколишнього середовища, природної спадщини і біорізноманіття має стати спільним завданням.

Охоронювані природні території (особливо об'єкти НАТУРА 2000) в прикордонній зоні (в країнах-членах ЄС) включають численні пам'ятки, в основному в північній частині відповідної території (Кошицький та Пряшівський краї, область Боршод-Абауй-Земплен) і менше, але не менш важливих пам'яток в області Соболч-Сотмар-Берег, повітах Марамуреш і Сучава у західних і східних Карпатах. Розширення охоронюваних місць існування, безумовно, не зупиняються на реальних кордонах і українська частина Східних Карпат повинна включати в себе інші об'єкти, в тому числі подібних до НАТУРА 2000 відповідно до директив Європейського Союзу.

Річки в прикордонному районі відносяться до водозбірної площі річки Тиса. Басейн річки Тиса є найбільшим суб-басейном Дунаю охоплюючи майже 20% його території. Він включає в себе територію площею 160 000 квадратних кілометрів в Південно-Східній Європі, розміщуючись у п'яти країнах (Угорщина, Румунія, Сербія, Словацьчина та Україна), з яких чотири країни є частинами території програми (області Боршод-Абауй-Земплен, Соболч-Сотмар-Берег, повіти Сату-Маре, Марамуреш, Кошицький та Пряшівський краї).

Тиса бере свій початок недалеко від міста Рахів (Закарпатська область) в Україні, внаслідок злиття Білої і Чорної Тиси. Звідти Тиса тече на захід, фактично вздовж кордону України з Румунією до міста Тячів, а потім продовжує текти по території України, а потім перетинає кордон з Угорщиною в районі Тисабейч, прямує вздовж кордону між Угорщиною та Україною до Сотмарчеке, згодом прямує як внутрішня річка до Еперешке, а потім знову вздовж кордону до Тисабездейд, тече знову як прикордонна річка на словацько-угорському кордоні між Захонь і Вельке Тракани, і продовжує текти на південному заході Угорщини.

Потім вона проходить через Угорщину з півночі на південь. Є більше 20 більше річок, якіє притоками Тиси на прийнятних прикордонних районах. Якість річок змінюється, але великій частині річок доводиться стикатися з проблемами забруднення. Якість поверхневих вод визначається тим фактом, що вони походять з-за меж країни.

Ліси являють собою 7,2% площі програмної території. В регіоні найбільші площі охоронюваних природних територій розташовані в Марамуреш (24,5% території області), Боршод-Абауй-Земплен (15% території області) і Закарпатській (11,5% власної території області). В цілому на програмній території налічується 20 національних парків (Угорщина: 3, Словаччина: 7, Україна: 10), численні природні парки і ландшафтні заповідники. Захист і управління унікальною флорою і фауною цих великих і частково з'єднаних прикордонних територій може бути ефективним тільки за участю всіх зацікавлених сторін.

Поводження з відходами на території програми знову демонструє різні підходи. Що стосується стічних вод, частка очищених комунальних стічних вод становить 100% тільки в угорських районах, інших райони та регіони відповідної території відстають, знаходячись на рівні 60-80%. Частка домашніх господарств під'єднаних до центральної системи утилізації відходів становить щонайменше 90% в Угорщині та Румунії, а той же час словацькі регіони мають значно нижчі показники, на рівні 60%. Середні показники в обох випадках свідчать про необхідність покращення в цій галузі. Проблема збору твердих побутових відходів негативно впливає на якість довкілля, що особливо відчувається у формі забруднення річок. Оскільки територія програми являє собою інтегрований водозбірний басейн з великою кількістю річок, подолання проблеми твердих відходів має вирішуватись спільно для досягнення видимого ефекту.

Водні ресурси відповідної території знаходяться під загрозою забруднення майже в кожній країні. Хоча були і є ініціативи щодо скорочення вищезгаданих ризиків, управління водними ресурсами транскордонної території може бути досягнуто тільки за рахунок транскордонних ініціатив.

Що стосується видів, які знаходяться у небезпеці, в т.ч. зникаючихна відповідній території, велика кількість зникаючих видів перераховані і охороняються також в рамках природних парків і охоронюваних територій. Загрози і тиск на місця проживання, дикої флори і фауни можуть бути наслідком інтенсивного розвитку інфраструктури, розширення та розвитку населених пунктів, екстенсивна експлуатація природних лісів, що веде до екологічних диспропорцій в районі водозбору, браконьєрство щодо деяких видів через полювання або економічний інтерес. Актуальним є зменшення великого розмаїття листяних лісів в зоні затоплення.

Енергоефективність стає все більш і більш важливоютемою питаннях управління енергетикою, відновлюваних джерел енергії та самодостатності. Є ініціативи щодо підвищення енергоефективності на відповідних територіях, але на рівні районів частка використання відновлювальних джерел енергії, як і раніше, є мінімальною в нинішній структурі енергопостачання. Використання альтернативних джерел перетворення енергії, є дуже дорогим, так як тривалість окупності інвестиції є тривалою і не працює без державної підтримки. Такі ініціативи, як електростанції, що працюють на біомасі, які використовують відходи лісового господарства, інших дерев'яних відходів, що залишаються у лісовому господарстві і меблевій промисловості, відходи сільськогосподарських культур і плантацій, встановлені для генерування енергії користуються популярністю у відповідній території, перш за все, через високу частку покриття районів лісами. У регіонах намагаються зменшити споживання енергії для житла і домашнього господарства, а такожсупутніх витрат. Важливим джерелом поновлюваної енергії може бути геотермальна, сонячна енергія та енергії вітру. Крім інвестиційної діяльності з модернізації енергетичного сектора, діяльність щодо підвищення обізнаності може значно допомогти в рамках невеликої транскордонної програми.

Для отримання додаткової інформації щодо теми "Захист довкілля, пом'якшення наслідків та адаптація до зміни клімату", дивіться Главу 11.1.3.

3.4 Доступ до регіонів, розвиток сталих та безпечних для клімату транспортних та комунікаційних мереж і систем (Тематичне завдання 7)

Що стосується автомагістралей і основних доріг, в останні десять років поліпшення були зроблені і планується подальший розвиток тому, що необхідно подолати відсутність з'єднувальних доріг та звуження доріг, а також необхідно покращити якість інфраструктури. Особливо це важливо для українських регіонів з огляду на рядвузьких місць, а також поліпшення якості інфраструктури. Це особливо важливо стосовно регіонів України через низьку щільності доріг загального користування, яка за цим показником значно нижче, ніж аналогічний показник в країнах-членах ЄС: у всіх трьох українських регіонах густота дорожньої мережі становить 50-60 км дороги на 1000 км², в той час як в країнах-членах ЄС цей показник складає середньому 350 км доріг на 1000 км². Якщо ми подивимося на дороги між центрами повітів/областями/краями в прикордонній зоні, ми можемо побачити незадовільну картину, зокрема: середня швидкість руху по дорогам коливається між 58,1 і 95,3 км/год. Навіть якщо привести до належного рівня показник щільності доріг, стан і якість доріг повинні бути покращені, щоб скористатися перевагами існуючих можливостей.

Інфраструктурні нерівності також простежуються щодо мережі залізничних шляхів. Залізничне сполучення є більш доступними / щільним в південно-західній частині прикордонного регіону, особливо в словацьких та угорських регіонах і в Сату-Маре в Румунії. Відсутнє залізничне сполучення між Чернівецькою областю та повітом Сучава, а також між повітами Марамуреш і Сучава. Недостатня інтенсивність транскордонного залізничного сполучення обумовлена тривалим часом для переїздів, а також частково – неузгодженістю розкладів; залізничний рух не забезпечує щоденну мобільність. Якість інфраструктури щодо послуг залізничного транспорту в пасажирському транспорті є низькою.

Встановлено, що кількість пунктів перетину кордону є достатньою, але інфраструктура (дороги та пункти перетину кордону) потребує розвитку, щоб забезпечити швидкий і зручний перетин кордону; головними потребами населення прикордонних регіонів у транспорті є швидкість і передбачуваність, а також можливість дістатись до необхідного населеного пункту.

На думку учасників семінарів для зацікавлених сторін, перетин кордонів за допомогою громадського транспорту не є простим процесом. Транскордонні послуги громадського транспорту в основному практично не існують. Відсутня транспортна компанія, яка пропонує послуги перетину кордону без необхідності робити пересадку. Маршрути громадського транспорту закінчуються при досягненні кордону, а сам транспорт згодом їде у зворотному напрямку. Пасажири повинні перетнути кордон пішки і згодом скористатись послугами іншого перевізника, хоча розклади руху не є узгодженими. Терміни перетину кордону в / з України непередбачувані, що робить використання послуг громадського транспорту більш незручним.

Стан велосипедних маршрутів і перевезень покращився на програмній території в результаті програмного періоду 2007-2013, але все ще відсутня відповідна розмітка руху, хоча такі заходи будуть сприяти повсякденному життю в області перевезень і туризму на прикордонній території.

Для отримання додаткової інформації про аналіз теми "Доступ до регіонів, розвиток сталих та безпечних для клімату транспортних та комунікаційних мереж і систем" дивіться главу 11.1.4.

3.5 Спільні виклики у сфері безпеки та охорони (Тематичне завдання8)

Річки, водойми, підземні водні ресурси, розташовані на відповідній території сильно залежать один від одного; тому захист їх якості має важливе значення для забезпечення населення області питною водою і уникнення нанесення шкоди природним ресурсам. Водозбірні площі не закінчуються на кордоні; ризики та шкода є спільними і повинні вирішуватись спільно. Вплив річки Тиса, яка проходить по території всіх чотирьох країн, є значним, і важливо підкреслити, що угорські прийнятні для програми території знаходяться внизу по течії річки і цей фактори ризику для них вище тільки з огляду на цю обставину.

З досвіду минулих років, забруднення транскордонних річок, викликане недостатньою ефективністю систем поводження із твердих побутовими відходами і стічними водами, є поточною проблемою у всіх регіонах. Забруднення поверхневих вод обумовлено головним чином поганою очисткою стічних вод муніципальною каналізацією та промисловістю, а також недоліками поводження з твердими побутовими відходами. Надзвичайно сильний дощ та подальша повінь, а також тривалі періоди посухи в результаті глобального потепління, як правило, збільшують частоту забруднень на території.

Покращення управління повенями є критично важливим, особливо в західній частині програмної території. Вирішення проблем, викликаних факторами навколишнього середовища, є спільним бажанням для всієї прикордонної території.

Водні ресурси і водозбори взаємопов'язані і географічно розтягнуті і сильно залежать від управління водними ресурсами та захисту інших країн.

Природні і техногенні катастрофи, надзвичайні ситуації в регіоні обумовлені головним чином природними факторами: повенями викликаними підвищеною грозовою активністю, часті повені і землетруси через географічне розташування. Відсутні інтегровані центри для подолання надзвичайних ситуацій, а тому завдання по застосуванню мінімальних стандартів поводження у надзвичайних ситуаціях не може бути забезпечено в регіоні.

Кількість зареєстрованих злочинів зменшується в областях Угорщини, Словаччини і Румунії. Однак кількість злочинів значно збільшилася з 2012 по 2013 рік у всіх трьох регіонах України. На щастя, кількість зареєстрованих злочинів на тисячу жителів знаходиться нижче середнього по країні у всіх 4 прикордонних регіонах.

Існує велика потреба в розвитку інфраструктури і послуг у сфері охорони здоров'я, а також пов'язаних послуг, пов'язаних із медичним обслуговуванням (особливо для людей, які перебувають у складних умовах). Стан здоров'я жителів в регіоні не дуже хороший. Причиною поганого стану здоров'я населення може бути низький рівень медичного обслуговування та поінформованості населення про здоров'я. Соціальний статус, бідність, хвороби і проживання у сільській місцевості також впливають на якість здоров'я жителів.

Більш детальну інформацію на тему "Спільні виклики у сфері безпеки та охорони " дивіться у Главі 11.1.5.

3.6 Основні виклики та потреби, які будуть розглянуті програмою з транскордонного аспекту, економічні, соціальні, екологічні питання та питання управління відповідно до майбутніх регіональними тенденцій розвитку

На підставі результатів окремих інтерв'ю, аналізу регіональних і національних стратегічних документів, національних інтерактивних семінарів і робочих нарад з ключовими зацікавленими сторонами країн-учасниць і національних експертів, нижче ми підсумовуємо основні проблеми і потреби по тематичним завданням. Проблеми в загальному актуальні для програмної області в цілому, національні та районні особливості відповідно позначені.

Тематичне завдання 3 «Розвиток місцевої культури та збереження історичної спадщини»

- Занедбаний стан і відсутність збереження історичних пам'яток, неконтрольоване відновлення церков у регіонах України, що гальмує розвиток транскордонних туристичних маршрутів.
- Недосконала система реєстрації, відновлення і використання історичних об'єктів, відсутність зареєстрованих веб-сайтів музеїв з наявною туристичною інформацією в областях України, що гальмує розвиток транскордонних туристичних маршрутів.
- Прийнятну для програми територію відвідують менше іноземних туристів –крім туристів, які проїжджають транзитом.
- Люди з ринковими товарами (місцеві ремісники і виробники продуктів харчування) не знають, як необхідно працювати, що пов'язано з соціально-культурним минулим регіонів в Україні, що ускладнює їх залучення до надання міжнародних туристичних послуг.
- Відсутність спільного управління туристичними напрямками - можливості для тематичних транскордонних програм не використовується. Відсутні маркетингові заходи порозвитку регіону як розширеного туристичного напрямку, який пропонує туристичні пакети, комплексні культурні програми.
- Відсутність інфраструктури для досягнення кінцевих пунктів туристичного призначення (дороги, велосипедні дороги), а також відсутність ІКТ інфраструктури для просування та інформації
- Відсутність кваліфікованих фахівців, мовні бар'єри, не вистачає інформації на сайтах і програмах (ІКТ допоміжні матеріали).
- Відсутня промоція особливостей місцевої кухні і агротуризму і т.д.

Тематичне завдання 6: Захист довкілля, пом'якшення наслідків та адаптація до зміни клімату

- Потреба у спільному управлінні водними ресурсами, внутрішніми водами і посухами, викликаними несприятливими погодними умовами, водної ерозією, деградацією ґрунтів.
- Енергоефективність будівель і впровадження екологічно чистих технологій є викликом для всього регіону - існує потреба в освіті, навчальних поїздках, обміном передовим досвідом і інформацією.
- Можливості для виробництва енергії з відновлюваних джерел не використовуються в регіоні.
- Збір та поводження з відходами: відсутня освіта і розвинена інфраструктура для збору відходів, особливо в Україні, яка впливає на сусідні країни, а також, особливо в річкових долинах.

- Відсутній належний збір та обробка стічних вод в багатьох населених пунктах програмної території
- Існує потреба у співпраці в галузі збереження та сталого використання природних ресурсів з метою розвитку «зеленої» інфраструктури для туристичного використання (велосипедні шляхи, «зелені» будівлі), а також стати основою для екологічного туризму та зелених послуг.

Тематичне завдання 7: Доступ до регіонів, розвиток сталих та безпечних для клімату транспортних та комунікаційних мереж і систем

- Жодна автомагістраль на даний час не забезпечує пряме сполучення до кордону.
- Низька якість інфраструктури дорожньої мережі.
- Низька якість залізничного транспорту.
- Перетин кордону: недостатня пропускна здатність, безпека, швидкість і передбачуваність.
- Недостатньо розвинені послуги громадського транспорту.
- Низька якість інфраструктури для інтермодальності
- Низький рівень сумісності процесів і ефективності державних послуг і адміністративних процедур в секторі транспорту.
- Якість і щільність дорожньої мережі є незадовільними - ця проблема стосується особливо України, але впливає на весь регіон на кордоні, перешкоджаючи здійсненню спільної діяльності.

Тематичне завдання 8: Спільні виклики у сфері безпеки та охорони

- Поточний стан інфраструктури і управління гідротехнічними спорудами від повеней в Закарпатті не захищає населення, промислові об'єкти і орні землі від шкідливої дії повеней; це стосується всього регіону, який обумовлює необхідність спільних дій.
- Управління стихійними лихами і ефективна співпраця в разі природних і техногенних катастроф, надзвичайних ситуацій має бути покращена в прикордонному регіоні, особливо системи прогнозування і моніторингу та співпраця у випадку надзвичайних ситуацій.
- Зони водозбору не закінчуються на кордоні, ризики та шкода є загальними і вимагають співробітництва в сфері управління.
- Проблеми у сфері охорони здоров'я (наприклад, туберкульоз, ВІЛ, наркотики, алкоголь і т.д.).
- Відсутність медичного та соціального страхування, пристосованих місць ("приюти") для людей з обмеженими фізичними можливостями.
- Контрабанда і «чорний» ринок дуже поширені.

3.7 Основні можливості у сфері співпраці в контексті наявного регіонального потенціалу

На підставі результатів окремих інтерв'ю, аналізу регіональних і національних стратегічних документів, національних інтерактивних семінарів і робочих нарад з ключовими зацікавленими сторонами країн-учасниць і національних експертів, нижче ми підсумовуємо основні можливості для співпраці по тематичним цілям

Тематичне завдання 3 «Розвиток місцевої культури та збереження історичної спадщини

- На основі спільних та подібних природних, культурних та історичних цінностей існують можливості для підвищення привабливості, видимості, ринкової презентабельності програмної території та подовження середньої тривалості перебування туристів шляхом надання комплексних пакетів туристичних послуг з основним наголосом на подорож в Україну.
- Туристичний бренд для всього прикордонного регіону може бути удосконалений через маркетингові заходи, організовані з метою його розвитку (створення мережі туристичних послуг).
- Існує можливість розвивати транскордонний релігійний туризм, оскільки релігійні зв'язки між країнами можуть користуватися перевагами історичної релігійної спадщини.
- На основі існуючої культурної спадщини існує потенціал для організації фестивалів та інших спільних культурних заходів (музикальних, танцювальних, театральних, сучасне мистецтво, народне мистецтво і т.д.)
- Розширення вже існуючого співробітництва між музеями та науковими установами з метою збільшення числа відвідувачів шляхом обміну інформацією та розробки тематичних програм.
- У прикордонному регіоні є достатній потенціал для місцевих (органічних) продуктів і виготовлення ремісничих виробів, які можуть доповнювати туристичні продукти
- Є гори і річки, чиї природні ресурси можуть бути розвинуті для туристичних цілей.
- Створення мережі сайтів з культурно-історичним наповненням необхідно на програмній території.

Тематичне завдання 6: Захист довкілля, пом'якшення наслідків та адаптація до зміни клімату

- Покращення ефективності бізнесів та виробництва енергії через розвиток та впровадження альтернативних джерел енергії, впровадження чистих технологій
- Спільні ініціативи та співпраця для підвищення низької на сьогодні енергоефективності (освіта, навчальні поїздки, найкращий досвід, обмін інформацією, база даних про ресурси біомаси)
- Створення органів управління транскордонними стихійними явищами для використання більш ефективно ресурсів: транскордонна координація та співпраця національних органів влади та НУО, які потенційно можуть бути залучені до управління стихійними явищами та довготривалі угоди про співпрацю між органами влади
- Підвищити роль НУО в управлінні транскордонними стихійними явищами та надзвичайними ситуаціями (мультифункціональні центри впливу, неурядовий центр порятунку, міжнародні команди порятунку, єдина база даних)
- Створення комплексної системи управління водними ресурсами у прикордонних територіях водозаборів Верхньої Тиси, підтримання біорізноманіття та природного ландшафту через екологічне та традиційне агрогосподарювання
- Систематична екологічна освіта для підвищення обізнаності про природню спадщину у прикордонному регіоні
- Узгоджені заходи біля річок, які перетинають кордон

Тематичне завдання 7: Доступ до регіонів, розвиток сталих та безпечних для клімату транспортних та комунікаційних мереж і систем

- Модернізована транспортна інфраструктура – з особливою увагою на сталу, екологічну та економічно ефективну транспортну інфраструктуру – може допомогти зберегти

природні цінності та підвищити конкурентність регіону (враховуючи національні та регіональні стратегії розвитку транспорту у відповідних країнах).

- Покращені дороги до сіл та туристичних пам'яток можуть підвищити економічну активність та умови проживання у віддалених сільських поселеннях
- Річка Тиса та інші річки можуть бути використані як основа для водної транспортної інфраструктури
- Розвиток громадського транспорту може підвищити транскордонну мобільність робочої сили
- Покращена інфраструктура туристичних пам'яток та дозвілля (наприклад: будівництво велодоріжок, пішохідних доріжок) може сприяти збільшенню кількості туристів, які прибувають до регіону

Тематичне завдання8:Спільні виклики у сфері безпеки та охорони

- Започаткування співпраці у сфері превентивної медицини, діагностики інфекцій та хронічних захворювань та створення транскордонної стратегії для подолання цих проблем
- Створення та розвиток для спільного використання інфраструктури для охорони здоров'я
- Промоція здорового способу життя в рамках транскордонних програм
- Транскордонна співпраця у формі спільних стратегій по адаптації до зміни клімату (Аналіз вразливості, розробка заходів по адаптації і їх реалізації)
- Використання спільно систем раннього оповіщення про паводки, забруднення води і повітря, розвиток систем моніторингу та моніторинг кількісних та якісних показників водних ресурсів
- Мережа співпраці неурядових команд та організацій порятунку
- Створення місцевих та добровільних протипожежних формувань придатних для участі у транскордонних завданнях

3.8 Досвід набутий з попередніх транскордонних програм

Структура тематичних завдань ПТКС ЄІСП Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2007-2013

Головні висновки щодо структури тематичних завдань поточної ПТКС ЄІСП Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2007-2013:

- Тематичне завдання1:«Розвиток підприємництва та малого і середнього бізнесу», Тематичне завдання3:«Розвиток місцевої культури та збереження культурної спадщини», Тематичне завдання4:«Сприяння соціальному залученню та боротьба з бідністю» та Тематичне завдання6:«Захист довкілля, пом'якшення наслідків та адаптація до зміни клімату» були у топ 5 тематичних завдань як по кількості поданих, так і кількості профінансованих проектів.
- Серед поданих проектів Тематичне завдання2 («Підтримка освіти, дослідження, технологічний розвиток та інновації») було четвертим серед п'яти найпопулярніших тем. Після укладення контрактів, проекти по Тематичному завданні 8 (Спільні виклики у сфері безпеки та охорони) посунули Тематичне завдання 2 у переліку найпопулярніших тем, також представляючи орієнтовно 10% від проектів.

- Пропорція проектів за Тематичним завданням 4 («Сприяння соціальному залученню та боротьба з бідністю») практично подвоїлась серед законтракованих проектів порівняно із кількістю поданих проектів (з 9,4% до 16,3%). Це пояснюється високою якістю пропозицій у цій сфері.
- Тематичне завдання 5 (Підтримка місцевого і регіонального належного врядування), 7 (Покращення доступу до регіонів, розвиток сталих та безпечних для клімату транспортних та комунікаційних мереж і систем), 9 (Розвиток та співпраця по напрямку сталої енергетики та енергобезпеки) були малоліченими як серед поданих, так і законтракованих проектів.
- Стосовно найпопулярніших п'яти Тематична цілей, в середньому 22% від поданих проектів було законтраковано.

Оцінка місії ROM ПТКС ЄСП Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2007-2013

Головні висновки та рекомендації оцінки місії ROM по пріоритетах ПТКС ЄСП Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2007-2013 виконаних у період 2011-2013, в т.ч. моніторинг 25 проектів³:

Пріоритет	Головні висновки
1. Сприяння економічному та соціальному розвитку	<ul style="list-style-type: none"> • Неухильне виконання детального робочого плану було б необхідним для контролю за реалізацією проектів, що відставали від графіку • Питання власності мають бути вирішені завчасно • Угоди про підтримку з або між органами влади для того, щоб допомогти реалізувати чи забезпечити сталість проектів • Здійснювати заходи для забезпечення синергії між різними проектами в одній сфері • Деталізувати індикатори в проектах для оцінювання результатів • Подальша увага до організаційної та фінансової сталості проектів, запитати стратегію після завершення проекту • Приділяти більше уваги гендерній рівності • Платформа для інтенсифікації та інтеграції між проектами у цільових регіонах
2. Покращення якості навколишнього середовища	<ul style="list-style-type: none"> • Вжити заходів для уникнення зайвих витрат та зростання витрат • Витрати на заплановані роботи можуть бути проблемою, особливо для великих проектів • Вжити заходів для уникнення затримок для проведення платежів українським партнерам • Визначити індикатори успішності на рівні результатів та специфічних завдань, запропоновано покращити індикатори впливу • Чіткий моніторинг детального робочого плану для уникнення затримок у реалізації та запитів про продовження • Посилити сталість результатів проекту вже при реалізації • Вжити заходів для покращення фінансової та організаційної сталості
4. Підтримка співробітництва „люди-людям”	<ul style="list-style-type: none"> • Забезпечити логічний зв'язок між заходами-результатами і спеціальним цілями, покращити планування циклу проекту під час його підготовки • Запропоновано у деяких випадках додаткові індикатори • Будівництво може привести до затримок – необхідно особливо звернути увагу • Посилити сталість результатів проекту • Покращити комунікацію між партнерами

³Пріоритет 3 (Покращення ефективності кордонів) не брався до уваги за процесі оцінки.

Пріоритет	Головні висновки
	<ul style="list-style-type: none"> • Ініціювати співпрацю з іншими проектами для посилення впливу, тематичні зустрічі для забезпечення сумарного ефекту

Висновки щодо досвіду, набутого внаслідок проведення інтерв'ю

- Орієнтовно 70 % проектів були двосторонніми; частка чотирьохсторонніх проектів дуже мала.
- Заходи з пошуку партнера були ефективними – їх координація проводилась на 3 рівнях: (1) Форум з пошуку партнера, (2) тренінг для потенційних бенефіціарів, (3) національні інформаційні дні для потенційних бенефіціарів.
- Для багатьох потенційних заявників документація проекту є складною і часто змінювалась протягом процедури подання заявки та період реалізації проектів.
- Деякі проекти були погано підготовлені, що могло бути виправлено шляхом покращення форми заявки через використання конкретніших запитань та створення більш точніших критеріїв оцінювання/шкали оцінювання
- Повільне оцінювання поданих заявок спричиняло складності у виконанні заходів у відповідності до графіку та запланованого бюджету проекту. Часовий розрив між оголошенням конкурсу та підписанням грантового контракту є дуже довгим.
- Затримки у проведенні платежів були горизонтальною проблемою протягом реалізації програми
- Фінансові ризики ВІП проектів, затримки у реалізації та процедури закупівлі мають бути врахованими.

4 Стратегія Програми

4.1 Загальна ціль та бачення спільної операційної програми

Європейська політика сусідства (ЄПС) була розроблена з метою покращення добробуту і стабільності регіонів у прикордонних територіях і уникнення появи роз'єднуючих ліній між розширеним ЄС та його сусідами.

Відповідно до завдань ЄПС програма транскордонного співробітництва Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2014-2020 прагне активізувати співпрацю між регіонами Закарпатської, Івано-Франківської та Чернівецької областей України і прийнятими територіями держав-членів ЄС для початку вирішення існуючих соціальних, економічних, інфраструктурних та екологічних проблем.

На основі викладеного вище завдання було визначено наступне бачення для реалізації програми:

*У 2030 році територія вздовж кордонів України з трьома державами-членами ЄС, Угорщиною, Словаччиною та Румунією, стане **співпрацюючим прикордонним регіоном**, який ефективно функціонує і працює спільно в області **розвитку місцевої культури та збереження історичної спадщини, охорони навколишнього середовища, адаптації до зміни клімату і ліквідації наслідків стихійних лих**. Транскордонний доступ між Україною і трьома країнами-членами ЄС не стримує щоденну транскордонну співпрацю, в той час, коли безпека і охорона, включаючи управління кордонами забезпечується на належному рівні. Співпраця є невід'ємною і природною частиною повсякденного життя **проживаючих тут людей і функціонуючих тут органів влади**.*

4.2 Процес обрання тематичних завдань

Процес відбору тематичних завдань - який було обрано з 10 тематичних завдань, з яких максимум 4 можливо було включити в СОП - включав ряд кроків для врахування всіх результатів, висновків і точок зору в ході процесу планування і включав наступні заходи:

- Оцінка результатів анкет для базової орієнтації і попереднього відбору тематичних завдань і пріоритетів, які були заповнені 48 організаціями, а саме: районними і міськими радами, палатами, міністерствами, агентствами розвитку і відомствами, некомерційними організаціями, важливими регіональними і місцевими установами, а також сьогоdnішніми головними партнерами.
- статистичний аналіз даних проектів триваючої Програми транскордонного співробітництва ЄІСП Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2007-2013 - за виключенням ВІП проектів - де дані були класифіковані та проаналізовані з урахуванням можливих тематичних завдань на період 2014-2020
- аналіз відповідних стратегічних документів прикордонної території, які були визначені у п'яти основних категоріях у Початковому звіті процесу планування як документи для Політики сусідства, угорські / словацькі / румунські / українські національні і регіональні та місцеві документи, інші можливі документи конкретної країни, а також пов'язаних з ними програм транскордонного співробітництва
- витяг з ключових висновків оцінки ROM поточної Програми,
- проведення групового інтерв'ю за участю співробітників СТС,

4.3 Обрані Тематичні завдання

На основі попередньої оцінки потреб, інтерв'ю із зацікавленими особами та робочих зустрічей наступні тематичні завдання (ТЗ) були вибрані рішенням Спільної групи планування:

- **ТЗ3 Розвиток місцевої культури та збереження історичної спадщини**
- **ТЗ6 Захист навколишнього середовища, пом'якшення наслідків та адаптація до зміни клімату**
- **ТЗ7 Покращення доступу до регіонів, розвиток сталих та безпечних для клімату транспортних та комунікаційних мереж і систем**
- **ТЗ8 Спільні виклики у сфері безпеки та охорони**

Вибрані Тематичні завдання враховують виявлені потреби на прикордонній території, змістовну частину основної принципової політики у країнах-членах ЄС, досвід попередньої програми та можливості окреслені в аналізі ситуації

4.4 Заплановані заходи за обраними тематичними цілями

Наступні пріоритети будуть сприяти досягненню вибраних тематичних завдань у відповідності до положень програмного документу

ТЗ 3 Розвиток місцевої культури та збереження історичної спадщини

Пріоритет 1: Розвиток місцевої культури та історії в поєднанні з функціями туризму

Метою пріоритету є розвиток програмної території як спільного туристичного напрямку на основі її культурних, історичних, релігійних цінностей, зі збереженням історичних будівель.

Заплановані заходи будуть сприяти розвитку культурно-історичної спадщини в поєднанні з функціями туризму. Реконструкція історичних будівель без реальної функції транскордонного туризму чи туристичного сервісу чи розвитку програми, що не базуються на історико-історично-релігійній спадщині та не показують реальні транскордонні аспекти, виключені з пріоритету.

Пріоритет сприяє досягненню тематичного завдання шляхом створення основи для місцевих культурних заходів, збереження будівель з історичною спадщиною та створенням ринку для місцевих продуктів з просуванням туристичної діяльності на прикордонних платформах.

Збереження історичної спадщини включає в себе наступні типи заходів:

- Збереження і відновлення об'єктів історичної спадщини (будівель, історичних парків і садів відповідно до вимог реставрації пам'яток з метою створення мережі туристичних об'єктів в основи тематичних маршрутів і тематичних пакетів у прикордонному регіоні.
- Обстеження будівель на предмет їх культурної, історичної та релігійної спадщини для формування основи для транскордонних тематичних маршрутів.

Туристичний сервіс включає в себе наступні види заходів:

- Розробка спільних транскордонних туристичних напрямків, тематичних маршрутів, пакетів, що об'єднують об'єкти історичної, культурної або релігійної спадщини з одного боку та інші пам'ятки та послуги – з іншого.
- Спільні заходи із промоції і надання інформації про транскордонні маршрути і пов'язані з ними пам'ятки (включаючи розробку карт, створення спільних онлайн-джерел інформації і інформаційних матеріалів, сучасних ІТ-інструментів і додатків для просування маршрутів і пам'яток, знаки, туристичні картки і т.д.).
- Організація спільних культурних заходів з транскордонною доданою вартістю, що нерозривно пов'язана із історичною, культурною і релігійною спадщиною.
- Підтримка розвитку та просування традиційних місцевих (ремесел, (органічного) сільськогосподарства) продуктів на туристичних об'єктах для покращення місцевого економічного впливу.
- Створення транскордонної стандарту послуг шляхом розробки нових або існуючих регіональних товарних знаків окремих продуктів і систем якості.
- Обмін досвідом між організаціями, пов'язаних з культурною релігійною та історичною спадщиною.
- Тренінг для місцевих зацікавлених сторін в галузі туризму, співпраці, промоції і створення мереж.

ТЗ 6 Захист навколишнього середовища, пом'якшення наслідків та адаптація до зміни клімату

Пріоритет 1: Стале використання навколишнього середовища у прикордонному регіоні - збереження природних ресурсів, заходи по скороченню викидів парникових газів і забруднення річок

Метою пріоритету є сприяння збереженню та сталому використанню спільних природних цінностей на прикордонній території, ініціювання заходів для енергоефективності та використання відновлюваних джерел енергії, а також зниженню ризиків погіршення якості води, спричинених відходами

В рамках пріоритету передбачені наступні типи заходів:

Збереження та стале використання спільних природних цінностей:

- Захист ландшафту, збереження біорізноманіття та екосистем прикордонного регіону через розвиток, як-от: співробітництво по охоронюваним законом територіям, сталі системи управління лісовим господарством, виробництво екологічної та традиційної сільськогосподарської продукції і т.д.
- Охорона водних ресурсів, адаптація до більш частих надзвичайних водних ситуацій з через комплексні заходи з управління водними ресурсами.
- Спільні освітні екологічні програми.
- Співпраця між установами, органами державної влади та громадськими організаціями з метою сталого використання природних ресурсів; підтримка гармонізації відповідних правил.

Енергоефективність та використання відновлюваних джерел енергії:

- Підтримка інвестицій для збільшення виробництва енергії з відновлюваних джерел, енергоефективність, енергозбереження та утилізації відходів.
- Розробка спільних стратегій зменшення викидів вуглекислого газу

- Обмін передовими практиками і досвідом, навчальні поїздки, навчання з питань енергоефективності.
- Покращення вмінь і навичок в області еко-інновацій і застосування рішень щодо зменшення викидів вуглекислого газу.
- Гармонізація місцевих стратегій отримання енергії з поновлюваних джерел щодо біомаси, гідроенергетики та геотермальної енергії.

Поводження з відходами та очищення стічних вод:

- Обмін передовим досвідом, створення маломасштабних пілотних систем для очищення стічних вод, комунального та промислового управління відходами.
- Дослідження проблем якості води басейнів річок, які перетинають кордон.
- Налаштування системи моніторингу якості води річок, що перетинають кордони.
- Створення полігонів, придатних для вторинної переробки і таких, що відповідають екологічним вимогам
- Спільні кампанії по інформуванню

ТЗ 7 Покращення доступу до регіонів, розвиток сталих та безпечних для клімату транспортних та комунікаційних мереж і систем

Пріоритет 1: Розвиток транспортної інфраструктури для покращення мобільності людей і товарів

Метою пріоритету є поліпшення транскордонної мобільності людей і товарів, створення основи для економічного співробітництва і зменшення відмінностей між регіонами через розвиток транспорту і інфраструктури і послуг для перетину кордонів.

Види заходів в рамках пріоритету:

- Підготовка та/або будівництво, модернізація і оновлення транспортної інфраструктури, що веде до і перетинає кордон для того, щоб покращити можливості для транскордонної мобільності.
- Розвиток інфраструктури для перетину кордону та вдосконалення систем управління кордонами, пов'язаних з розвитком транспортної інфраструктури.
- Будівництво, модернізація та оновлення велосипедних доріжок, маршрутів, що ведуть до і перетинають кордон.
- Розвиток ініціатив щодо транскордонного транспорту загального користування, гармонізації систем, придбання рухомого складу.
- Покращення обізнаності щодо важливості екологічно чистої транспортної системи (з низьким рівнем викидів і низьким рівнем шумового забруднення транскордонного транспорту).
- Розробка ІТ-рішень для інфраструктури транспорту загального користування.

ТЗ 8 Спільні виклики у сфері безпеки та охорони

Пріоритет 1: Підтримка спільних заходів для попередження природних та штучних катастроф, а також спільних заходів у надзвичайних ситуаціях

Метою пріоритету є створення технічних передумов, стратегій і платформ співпраці з метою запобігання і подолання природних і техногенних катастроф, які можуть загрожувати жителям прикордонної території.

Види заходів в рамках пріоритету:

- Гармонізація заходів в галузі запобігання повеням, покращення інфраструктури для запобігання повеням і управління внутрішніми водами.
- Створення спільних систем раннього оповіщення про стихійні явища.
- Стратегічне та технічне планування і створення спільних систем моніторингу забруднення навколишнього середовища (повітря, вода, ґрунт).
- Підтримка / співробітництво / створення мереж неурядових та державних рятувальних команд / організацій.
- База даних про випадки стихійних явищ.
- Спільні навчальні програми та семінари, обмін досвідом, організація ознайомлювальних поїздок.

Пріоритет 2: Підтримка розвитку здоров'я

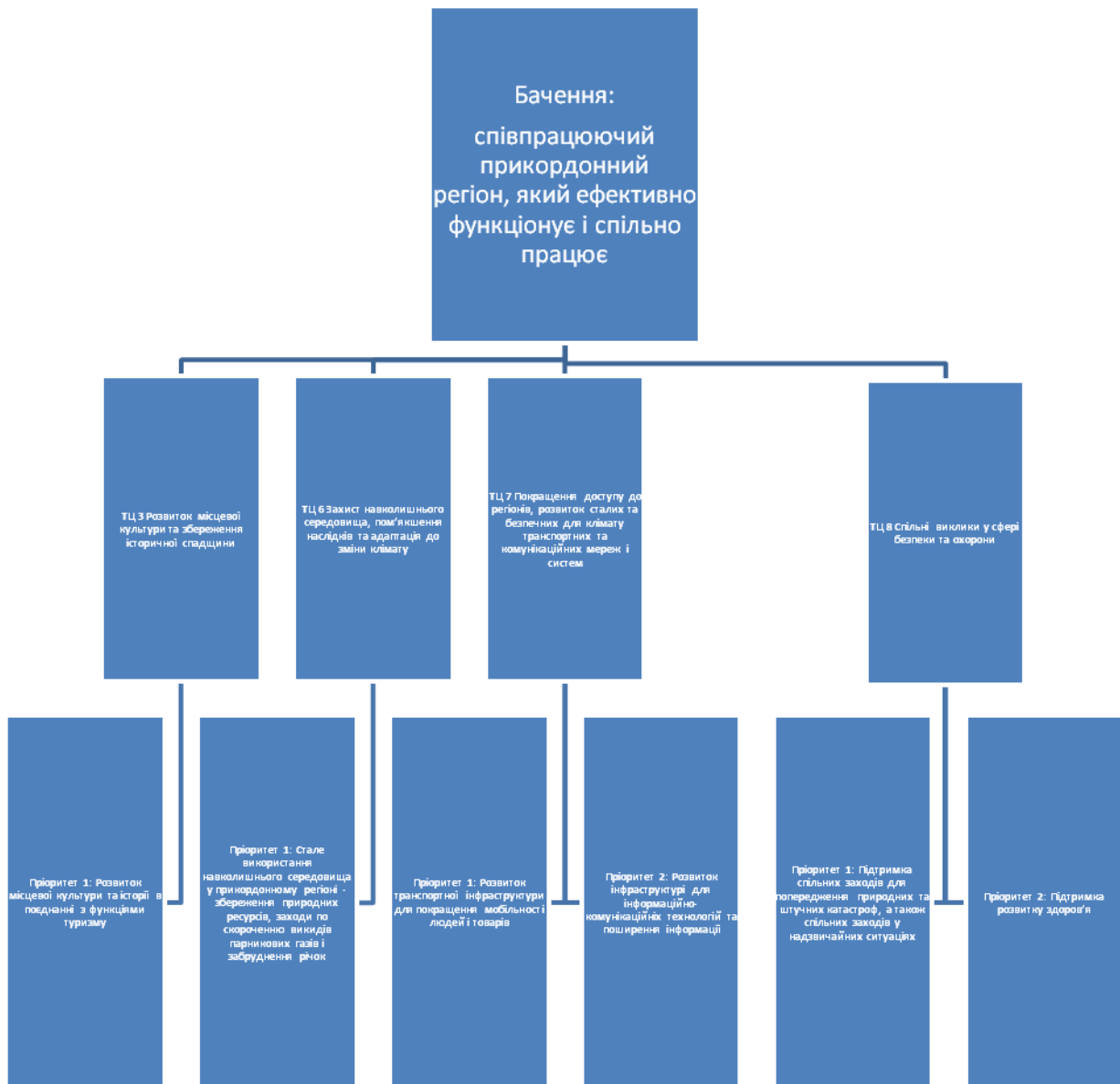
Метою пріоритету є покращення профілактичних заходів, доступності і рівня послуг з охорони здоров'я і пов'язаних зі здоров'ям соціальних програм для громадян на прикордонній території.

Види заходів в рамках пріоритету:

- Покращення інфраструктури для охорони здоров'я і профілактики та обладнання, пов'язаних з наданням транскордонного обслуговування, спільний розвиток потенціалу.
- Спільний розвиток та створення місць догляду за пацієнтами
- Обмін ноу-хау, спільні програми підготовки кадрів, проведення спільних профілактичних програм, спільних служб підтримки.
- Співпраця між установами по області епідеміології людини.
- Покращення інфраструктури соціального обслуговування, пов'язаного зі здоров'ям.

4.5 Структура бачення, завдань та пріоритетів Програми

Діаграма знизу демонструє взаємозв'язок між загальною метою та заходами впливу в рамках Програми

4.6 Очікувані результати

Після реалізації запланованих у Розділі 4.4. заходів Програма має намір досягнути наступних результатів по наступним пріоритетам:

Тематичне завдання	Пріоритет	Очікуваний результат
ТЗ 3 Розвиток місцевої культури та збереження історичної спадщини	Пріоритет 1: Розвиток місцевої культури та історії в поєднанні з функціями туризму	Мережа оновлених культурних та історичних об'єктів (будівель і їх середовища та інфраструктури), яка формує основи туристичних продуктів регіону Програми (тематичні маршрути, які перетинають кордон, культурні програми з транскордонним ефектом), за допомогою яких кількість відвідувачів може бути збільшена в регіоні.
ТЗ 6 Захист навколишнього середовища, пом'якшення наслідків та адаптація до зміни клімату	Пріоритет 1: Стале використання навколишнього середовища у прикордонному регіоні	Зміцнення потенціалу Програмної території у вирішенні задач в області охорони навколишнього середовища і пом'якшення наслідків зміни клімату. Успішний захист спільних природних цінностей з зменшенням впливу кордонів на природне середовище і підвищення рівня інформованості людей, що живуть на цій території. Поліпшення якості води транскордонних річок внаслідок заходів по з очищенню стічних вод і управлінню відходами. Підвищення рівня інформованості, компетентності та навичок по технологіям використання відновлюваних джерел енергії та заходів щодо підвищення енергоефективності серед громадян, підприємств та установ. Як кінцевий результат – зменшення залежності від імпортованих джерел енергії на програмній території.
ТЗ 7 Покращення доступу до регіонів, розвиток сталих та безпечних для клімату транспортних та комунікаційних мереж і систем	Пріоритет 1: Розвиток транспортної інфраструктури для покращення мобільності людей і товарів	За підтримки даного пріоритету робоча сила і бізнес стають все більш мобільними в прикордонному регіоні та економічна діяльність зростає, в тому числі і кількість відвідувачів туристичних пам'яток.
ТЗ 8 Спільні виклики у сфері безпеки та охорони	Пріоритет 1: Підтримка спільних заходів для попередження природних та штучних катастроф, а також спільних заходів у надзвичайних ситуаціях	Ризик природних і техногенних катастроф має бути зменшений, і подолання їх наслідків має бути більш ефективним з використанням нових елементів інфраструктури, спільних стратегій і платформ співробітництва, створених на програмній території.
	Пріоритет 2: Підтримка розвитку здоров'я	Спільні програми профілактики, поліпшення інфраструктури для охорони здоров'я та інституційної транскордонної співпраці передбачені для поліпшення стану здоров'я громадян, а також зниження ризику перетину кордону епідеміологічними загрозами.

4.6. Індикатори результатів

Досягнуті Програмою ефект та результати будуть ретельно оцінені за наступними індикаторами:

Тематичне завдання	Пріоритет	Індикатор результату	Джерело перевірки	Початковий показник ⁴	Цільовий показник
ТЗ 3 Розвиток місцевої культури та збереження історичної спадщини	Пріоритет 1:Розвиток місцевої культури та історії в поєднанні з функціями туризму	Додаткова кількість відвідувачів у реконструйовані або модернізовані об'єкти (відвідувачі)	Зведення даних зі звітів бенефіціарів на рівні проектів після реалізації проектів (частина звіту про сталість результатів проекту).	0	24.000
ТЗ 6 Захист навколишнього середовища, пом'якшення наслідків та адаптація до зміни клімату	Пріоритет 1: Стале використання навколишнього середовища у прикордонному регіоні	Зміцнення потенціалу в галузі охорони навколишнього середовища та пом'якшення наслідків зміни клімату (на основі обстежень (початковий, середньостроковий, заключний) серед ключових зацікавлених сторін, наприклад, водними дирекцій, відповідних НУО, органів влади)	Сукупні дані отримані з проектів та проектних заявок; Джерело перевірки: Єдине методологічне дослідження, проведене Програмою у три етапи: - базове опитування; - середньострокове опитування, яке проводиться як частина поточної (середньострокової) оцінки; - підсумкове опитування, проведене за останні три місяці виконання Програми.	3.5	4.5
ТЗ 7 Покращення доступу до регіонів, розвиток сталих та безпечних для клімату транспортних та	Пріоритет 1: Розвиток транспортної інфраструктури для покращення мобільності людей і товарів	Додаткова кількість транспортних засобів, які використовують побудовану, модернізовану транспорту та\або інфраструктуру та	Зведення даних зі звітів бенефіціарів на рівні проектів після реалізації проектів (частина звіту про сталість результатів проекту).	0	1.200

⁴Початкові та цільові показники будуть визначені на пізніших етапах підготовки СОП.

комунікаційних мереж і систем		інфраструктуру управління кордоном (середня кількість транспортних засобів на добу)			
		Збільшення числа пасажирів, що користуються транспортними системами поліпшеними за підтримки Програми (кількість пасажирів)	Зведення даних зі звітів бенефіціарів на рівні проектів після реалізації проектів (частина звіту про сталість результатів проекту).		31.000
ТЗ 8 Спільні виклики у сфері безпеки та охорони	Пріоритет 1: Підтримка спільних заходів для попередження природних та штучних катастроф, а також спільних заходів у надзвичайних ситуаціях	Індекс управління ризиками (RMI) на прикордонній території ⁵	Сукупні дані з проектів та проектних заявок; Джерела перевірки: Єдине методологічне дослідження, проведене органами програми у три етапи: - базове опитування; - середньострокове опитування, яке проводиться як частина поточної (середньострокової) оцінки - підсумкове опитування, проведене за останні три місяці виконання програми	2,67	3,50
	Пріоритет 2: Підтримка розвитку здоров'я	Забезпеченість медичним обладнанням	Джерело перевірки Програми: Сукупні дані з проектного рівня	1,7	2,5

⁵Використовуючи методологію, вказану у „Системі індикаторів в управлінні ризиками надзвичайних ситуацій у Північній та Південній Америці”, OMARD. CARDONA, Instituto de Estudios Ambientales, IDEA, Universidad Nacional de Colombia, Manizales (<http://www.unisdr.org/2005/HFdialogue/download/tp3-paper-system-indicators.pdf>). Дослідження буде проведено уповноваженими органами з питань подолання стихійних явищ чотирьох країн.

4.7 Очікувані проміжкові результати, індикатори досягнення проміжних результатів

З реалізацією запланованих заходів Програма планує досягти наступних проміжних результатів до кінця програмного періоду:

Тематичне завдання	Пріоритет	Проміжковий результат	Джерело перевірки	Кількісний цільовий показник	Метод калькуляції
ТЗ 3 Розвиток місцевої культури та збереження історичної спадщини	Пріоритет 1: Розвиток місцевої культури та історії в поєднанні з функціями туризму	<ul style="list-style-type: none"> Кількість організацій, що використовують підтримку Програми для сприяння розвитку місцевої культури та збереження історичної спадщини (CO16) 	Щорічний звіт про реалізацію Програми	40	-
		<ul style="list-style-type: none"> Кількість покращених культурних та історичних пам'яток в результаті прямої підтримки Програми (CO17) 	Зведені дані із звітів бенефіціарів проектів	20	Приблизно 500000 Євро/об'єкт Всього : 10 млн.
		<ul style="list-style-type: none"> Кількість організованих транскордонних культурних заходів і розроблених туристичних продуктів за підтримки ЄІС (CO18) 	Зведені дані із звітів бенефіціарів проектів	30	Приблизно 40 000 Євро /захід Бюджет: 1,2 млн.
ТЗ 6 Захист навколишнього середовища, пом'якшення наслідків та адаптація до зміни клімату	Пріоритет 1: Стале використання навколишнього середовища у прикордонному регіоні	<ul style="list-style-type: none"> Кількість осіб, які беруть активну участь в природоохоронних заходах та заходах з підвищення обізнаності (CO17) 	Зведені дані із звітів бенефіціарів проектів	6000	Приблизно 200 Євро /учасник
		<ul style="list-style-type: none"> Кількість заходів впливу у сфері поводження із відходами, стічними водами, енергоефективності та виробництва енергії з відновлювальних джерел (спеціальний індикатор Програми) 	Зведені дані із звітів бенефіціарів проектів	30	Приблизно 400.000 Євро /проект

Тематичне завдання	Пріоритет	Проміжковий результат	Джерело перевірки	Кількісний цільовий показник	Метод калькуляції
		<ul style="list-style-type: none"> Площа ареалу існування, підтримка якій надається для покращення охоронного статусу, га (COI15) 	Зведені дані із звітів бенефіціарів проектів	800	Приблизно 5000 Євро /га
ТЗ 7 Покращення доступу до регіонів, розвиток сталих та безпечних для клімату транспортних та комунікаційних мереж і систем	Пріоритет 1: Розвиток транспортної інфраструктури для покращення мобільності людей і товарів	<ul style="list-style-type: none"> Загальна довжина новозбудованих доріг (км) (COI26) 	Зведені дані із звітів бенефіціарів проектів	5	В середньому 2,95 млн. Євро
		<ul style="list-style-type: none"> Загальна довжина новозбудованих велослук і велослуків (км) (специфічний індикатор Програми) 	Зведені дані із звітів бенефіціарів проектів		В середньому 450 тисяч Євро/км
		<ul style="list-style-type: none"> Загальна довжина реконструйованих чи оновлених доріг (км) (COI27) 	Зведені дані із звітів бенефіціарів проектів	40	В середньому 1 050 тисяч Євро/км
		<ul style="list-style-type: none"> Загальна довжина новозбудованих велослук і велослуків (км) (специфічний показник Програми) 	Зведені дані із звітів бенефіціарів проектів		В середньому 50 тисяч Євро /км
		<ul style="list-style-type: none"> Кількість маршрутів загального користування з покращеним рівнем послуг, що є прямим наслідком підтримки Програми (маршрути) (специфічний показник Програми) 	Зведені дані із звітів бенефіціарів проектів	4	250 000 Євро /маршрут
ТЗ 8 Спільні виклики у сфері безпеки та	Пріоритет 1: Підтримка спільних заходів для	<ul style="list-style-type: none"> Кількість організацій, що співпрацюють у сфері управління стихійними лихами 	Зведені дані із звітів	8	2 з кожної країни

Тематичне завдання	Пріоритет	Проміжковий результат	Джерело перевірки	Кількісний цільовий показник	Метод калькуляції
охорони	попередження природних та штучних катастроф, а також спільних заходів у надзвичайних ситуаціях Пріоритет 2: Підтримка розвитку здоров'я Пріоритет 1: Підтримка спільних заходів для попередження природних та штучних катастроф, а також спільних заходів у надзвичайних ситуаціях	(специфічний показник Програми).	бенефіціарів проектів		
		<ul style="list-style-type: none"> Населення, що отримує користь від заходів/послуг з попередження повеней, внаслідок безпосередньої підтримки, осіб (COI31) 	Зведені дані із звітів бенефіціарів проектів	25 000	Розрахунок зроблено на основі густоти населення у річкових зонах
		<ul style="list-style-type: none"> Населення, що отримує користь від заходів / послуг з попередження лісних пожеж внаслідок безпосередньої підтримки, осіб (COI32) 	Зведені дані із звітів бенефіціарів проектів	5000	Розрахунок зроблено на основі густоти населення у лісових зонах
	Пріоритет 2: Підтримка розвитку здоров'я	<ul style="list-style-type: none"> Населення, охоплене покращеними послугами охорони здоров'я, внаслідок безпосередньої підтримки(COI30) 	Зведені дані із звітів бенефіціарів проектів	178 000	Розрахунок базується на густоті інфраструктури охорони здоров'я

4.8 Взаємозв'язок між стратегічними цілями ЄС та тематичними завданнями Програми

1. Покращення соціально-економічного розвитку в регіонах по обидва боки спільних кордонів

СОП сприяє досягненню стратегічної цілі завдяки:

- Збільшення кількості туристів разом із розвитком і промоцією спадщини (ТЗ3)
- Підвищення мобільності людей і товарів (ТЗ7)
- Збільшення використання інформаційно-комунікаційних засобів для обміну діловою інформацією і надання послуг громадянам (ТЗ7)
- Покращення профілактичних заходів, доступності та рівня послуг з охорони здоров'я (ТЗ8)

2. Вирішення спільних проблем у сфері екології, охорони здоров'я, охорони і безпеки

СОП сприяє досягненню стратегічної цілі через:

- Підтримку систем управління відходами і стічними водами (ТЗ6)
- Підтримку збереження і сталого використання природних ресурсів (ТЗ 6)
- Ініціювання заходів з енергоефективності та використання відновлюваних джерел енергії (ТЗ 6)
- Розвиток екологічно чистої транспортної інфраструктури (ТЗ 7)
- Створення технічних передумов, стратегій і платформи співпраці до запобігання і подолання природних і техногенних катастроф (ТЗ 8)
- Підтримка покращення медичного обслуговування та профілактики (ТМ8)

3. Сприяння покращенню умов і можливостей для забезпечення мобільності людей, товарів і капіталу

- Будівництво, модернізація та оновлення доріг, що ведуть до і перетинають кордон (ТЗ 7)
- Розвиток транскордонних ініціатив громадського транспорту, гармонізації систем (ТЗ 7)

4.9 Вплив і узгодженість запланованих заходів із макро-регіональними стратегіями та інших програмами, що фінансуються ЄС, у відповідних країнах і регіонах

Заплановані заходи були зібрані і узагальнені відповідно до обраних пріоритетів Програми і демонструють істотний вплив та узгодженість із макро-регіональними стратегіями та інших програмами, що фінансуються ЄС, у відповідних країнах і регіонах, про що вказано у вищевказаних таблицях відповідності до чотирьох Тематичних завдань.

Впродовж терміну реалізації Програми, Міністерство закордонних справ і торгівлі (МЗСТ) як Орган управління забезпечить механізм оперативної координації для сприяння синергії та попередження дублювання у фінансуванні шляхом внутрішньоорганізаційних процесів та зустрічей:

- для гармонізації реалізації програми ТКС ЄС 2014-2020 з усіма іншими відповідними програмами ЄС на програмній території,
- для гармонізації реалізації програми ТКС ЄС 2014-2020 з національними і регіональними програмами розвитку

ТЗ 3 Розвиток місцевої культури та збереження історичної спадщини	
Програмний документ	Заплановані заходи
1. Операційна програма економічного розвитку та інновацій(УГ)	Розвиток національних і міжнародних пам'яток (пам'яток ЮНЕСКО та об'єктів, що утримуються Центром ДьюлиФорстера), культурних і релігійних тематичних маршрутів, комплексних мереж об'єктів історичної спадщини.
2. Концепція розвитку області, Стратегічна та оперативна програма області Боршод-Абауй-Земплен(УГ)	Розвиток туризму на основі алгоритму TDM (метрика туристичних маршрутів). Основні туристичні напрями: винний, культурний, медичний, термальний і активний туризм. Культурні програми (наприклад, підтримка культурних заходів), а також по розробці спільних туристичних продуктів.
3. Концепція розвитку області, Стратегічна та оперативна програма області Соболч-Сотмар-Берер(УГ)	Координований розвиток туризму: пам'ятки, тематичні маршрути, комплексні пакети, а також супутні послуги і маркетинг, TDM і туристичні кластери, розвиток громад, захист і розвиток культурних цінностей в сільських місцевостях.
4. Програма співробітництва Інтеррег V-A Словаччина – Угорщина 2014 - 2020	Підтримка узгодженого захисту, розвитку і використання спільної культурної спадщини прикордонного регіону (реконструкція/будівництва об'єктів культурної спадщини, розвиток транскордонних туристичних продуктів і послуг), розвиток об'єктів культурної спадщини (дослідження і плани, реконструкція). Спільне управління і маркетинг туризму, розробка спільних туристичних напрямків, продуктів і тематичних маршрутів, розвиток туристичної інфраструктури та туристичних послуг.
5. Робочий варіант Плану регіонального розвитку Північно-східного регіону 2014-2020 (РУ)	Розвиток туристичної інфраструктури і пов'язаної з нею рекреаційної інфраструктури, промоція туристичного потенціалу.
6. Робочий варіант Плану регіонального розвитку Північно-західного регіону 2014-2020 (РУ)	Заохочення і економічна валоризації туристичного потенціалу з місцевими особливостями. Відновлення та збереження побудованих об'єктів спадщини і їх валоризації завдяки туризму.
7. Регіональна операційна Програма 2014-2020 (РУ)	Відновлення, захист і підвищення цінності культурної спадщини Економічна валоризація цілющих мінеральних водних ресурсів / оздоровчого туристичного потенціалу - Економічна валоризація туристичного потенціалу з місцевою специфікою - Рекреаційна загальнотуристична інфраструктура
8. Стратегія розвитку повіту Сату-Маре до 2020 (РУ)	Просування Сату-Маре як культурного та медичного туристичного маршруту, а також бізнес-напряму для іноземних і місцевих інвесторів, стимулювання розвитку виготовлених традиційно-місцевих продуктів харчування. Розвиток туризму і супутніх послуг (з акцентом на оздоровчий та культурний туризм) Транскордонне співробітництво в сфері туризму

ТЗ 3 Розвиток місцевої культури та збереження історичної спадщини

Програмний документ	Заплановані заходи
9. Транснаціональна програма «Дунай» 2014-2020 (УГ, СЛ, РУ, УК)	Розвиток нових та існуючих культурних маршрутів характерних для Дунайського регіону, тематичних шляхів і спільних продуктів; забезпечити стале збереження культурної спадщини шляхом розробки відповідних кластерів і мереж об'єктів спадщини, музеїв, центрів для відвідувачів; Розробка і реалізація заходів у сфері освіти, професійної підготовки та покращення потенціалу для сприяння якісному туризму (серед «індикативних заходів»)
10. Програма співробітництва Інтеррег V-A Польща-Словаччина 2014 -2020	Модернізація і будівництво туристичної інфраструктури поблизу культурної та історичної спадщини, спільні транскордонні заходи в галузі освіти, проведення спільних семінарів
11. Програма сільського розвитку Угорщини 2014-2020	Пріоритет 1: Передача знань і інновацій в сільському господарстві, лісовому господарстві та сільській місцевості Пріоритет 6: Соціальна інтеграція, скорочення бідності і економічний розвиток в сільській місцевості
12. Програма сільського розвитку Румунії 2014-2020	Пріоритет 1: Передача знань і інновацій в сільському господарстві, лісовому господарстві та сільській місцевості Пріоритет 6: Соціальна інтеграція, скорочення бідності і економічний розвиток в сільській місцевості
13. Програма сільського розвитку Словаччини 2014-2020	Пріоритет 1: Передача знань і інновацій в сільському господарстві, лісовому господарстві та сільській місцевості Пріоритет 6: Соціальна інтеграція, скорочення бідності і економічний розвиток в сільській місцевості

ТЗ 6 Захист навколишнього середовища, пом'якшення наслідків та адаптація до зміни клімату

Програмний документ	Заплановані заходи
1. Операційна програма економічного розвитку та інновацій (УГ)	Виробництво сонячної, геотермальної енергії, енергії з біомаси та води, підвищення енергоефективності будівель, що перебувають у власності підприємств, комплексні інвестиції підприємств у галузь енергоефективності та освоєння відновлюваних джерел енергії, інтелектуальних будівель. Основні цільові групи: Підприємства (за винятком заходів, пов'язаних із сільським господарством).
2. Операційна програма з екології та енергоефективності(УГ)	Управління водними ресурсами, збір даних, заходи по захисту резервуарів, заходи щодо захисту від повеней (головні проекти в долині Тиси).
3. Операційна програма регіонального та міського розвитку (УГ)	Інфраструктура громадського транспорту, велосипедні доріжки, місцеве виробництво з відновлюваних джерел енергії, енергоефективності муніципальних будівель. Цільові групи: місцеві та регіональні їх установи.
4. Концепція розвитку області, Стратегічна та оперативна програма області Боршод-Абауй-Земплен (УГ)	Місцеві та районні стратегії адаптації до зміни клімату Захист від повеней і внутрішніх вод. Переробка промислових відходів, утилізація стічних вод, відновлення ландшафту, використання поновлюваних джерел енергії, покращення якості води, захист ландшафту і природи, підвищення інформованості з питань сталого розвитку.
5. Концепція розвитку області, Стратегічна та оперативна програма області Соболч-Сотмар-Берег (УГ)	Підтримка використання відновлюваних джерел енергії, управління відходами, захист природи і біорізноманіття, комплексне управління водними ресурсами, захист від повеней і внутрішніх вод, підвищення рівня інформованості охорони навколишнього середовища, захист і розвиток природних цінностей в сільській місцевості.

ТЗ 6 Захист навколишнього середовища, пом'якшення наслідків та адаптація до зміни клімату

Програмний документ	Заплановані заходи
6. Операційна програма «Якість навколишнього середовища» 2014-2020(СЛ)	<p>Стале використання природних ресурсів через розвиток екологічної інфраструктури</p> <p>Адаптація до несприятливих наслідків зміни клімату, з акцентом на захист від повеней</p> <p>Активізація управління ризиками, управління надзвичайними ситуаціями і стійкості до надзвичайних ситуацій, обумовлених зміною клімату</p> <p>Енергоефективна екологічно чиста економіка у всіх секторах</p>
7. Інтегрована регіональна операційна програма 2014 – 2020 (СЛ)	Підвищення якості життя в регіонах з увагою на навколишнє середовище
8. План «Вода» Словацької республіки (СЛ)	Заходи, спрямовані на досягнення належного екологічного та хімічного стану поверхневих вод. Запобігти забрудненню, а також захистити, покращити і відновити підземні води і забезпечити баланс між поповненням і зменшенням їх обсягу. Направити у зворотну сторону значний і стійкий висхідний тренд у концентрації забруднюючих речовин.
9. Стратегія зменшення наслідків та адаптації до зміни клімату у Словацькій республіці (СЛ)	<p>Місцеві та районні стратегії адаптації до зміни клімату</p> <p>Захист від повеней і внутрішніх вод. Переробка промислових відходів, утилізація стічних вод, відновлення ландшафту, використання поновлюваних джерел енергії, покращення якості води, захист ландшафту і природи, підвищення інформованості з питань сталого розвитку.</p>
10. Програма управління відходами у СР на період 2011 – 2015 (СЛ)	Підтримка використання поновлюваних джерел енергії, управління відходами, підвищення інформованості про захист навколишнього середовища. Цілі в плані управління відходами зосереджені на побутових відходах, біо-відходах, відходах електротоварів, пакувальних відходах, використаних батарей і акумуляторів, непридатних для використання транспортних засобів, використаних шин, відходів будівництва та знесення, відходів, що містять ПХД і устаткування, забрудненого ПХД, відходів масла.
11. Програма співробітництва Інтеррег V-АСловаччина-Угорщина 2014 – 2020	Підтримка уніфікованого захисту, розвитку і використання загального природної спадщини прикордонного регіону (захист біорізноманіття; забезпечення умов для загального управління водними ресурсами), природа і охорона навколишнього середовища.
12. Операційна програма великої інфраструктури 2014-2020 (РУ)	<p>Інвестиції в сектор водопостачання та каналізації з метою досягнення вимог законодавства ЄС в галузі охорони навколишнього середовища шляхом продовження спільної розробки проектів щодо води та стічних вод.</p> <p>Інвестиції в секторі відходів з метою досягнення вимог законодавства ЄС в галузі охорони навколишнього середовища, шляхом продовження інтегрованих проектів з управління відходами у районах.</p> <p>Підвищення рівня збереження видів тварин та місць їх проживання місцевого значення.</p>
13. Європейська стратегія для дунайського регіону (ЄСДР)	<p>Пріоритетний напрямок 4 ЄСДР "Відновити і підтримати якість води» і пріоритетний напрямок 5 «Екологічні ризики» підтримують такі дії в рамках ТЗ 6:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Дослідження проблем якості води басейнів транскордонних річок - Створення систем моніторингу якості води транскордонних річок <p>охорона водних ресурсів, адаптація до частіших надзвичайних водних ситуацій за допомогою комплексних заходів з управління водними ресурсами</p>

ТЗ 6 Захист навколишнього середовища, пом'якшення наслідків та адаптація до зміни клімату

Програмний документ	Заплановані заходи
14. Робочий варіант плану регіонального розвитку Північно-східного регіону 2014-2020 (РУ)	<p>Підвищення енергоефективності громадських установ, житлових будинків і підприємств.</p> <p>Інвестиції в створення, відновлення, модернізація і розширення мереж питної води і каналізаційних мереж в інтегрованих системах управління відходами та систем управління ризиками.</p> <p>(у тому числі: реалізація спільних планів захисту навколишнього середовища з сусідніми регіонами, в тому числі з регіонів Республіки Молдова та України, реалізація проектів та спільний моніторинг факторів забруднення).</p> <p>Реабілітація забруднених ґрунтів</p> <p>Збереження біорізноманіття</p>
15. Робочий варіант Плану розвитку Північно-західного регіону 2014-2020 (РУ)	<p>Підтримка умов ведення бізнесу для адаптації його діяльності до екологічної економіки.</p> <p>Підтримка і сприяння використанню відновлювальних джерел енергії Біорізноманіття та захист пам'яток з переліку НАТУРА 2000.</p> <p>Розробка і вдосконалення послуг з попередження надзвичайних ситуацій.</p> <p>Сприяння управлінню відходами та його валоризації.</p> <p>Розширення та модернізація мереж житлово-комунального господарства (водопостачання, каналізація, електрика, термічними, природний газ).</p>
16. Регіональна операційна програма 2014-2020 (РУ)	<p>Енергоефективність громадських будівель, в тому числі заходи з консолідації</p> <p>Енергоефективність житлових будинків, в тому числі заходи з консолідації</p> <ul style="list-style-type: none"> - Інвестиції в освітлення у громадських місцях - Заходи для міського транспорту (велосипедні маршрути / придбання екологічних електричних засобів пересування і т.д.) - Відновлення та відродження міських районів (модернізація громадських місць, відновлення покинутих будівель / територій, історичних центрів і т.д.)
17. Стратегія розвитку повіту Сату-Маре до 2020 (РУ)	<p>Зведення до мінімуму наслідків стихійних ризиків на населення і товари, забезпечення якості поверхневих вод, атмосферного повітря, поводження з відходами, захисту біорізноманіття та природної спадщини</p> <p>Прикордонне співробітництво в цілях спільної охорони навколишнього середовища</p>
18. Транснаціональна програма «Дунай» 2014-2020 (УГ, СЛ, РУ, УК)	<p>Підтримка стратегічних структур і розробка конкретних рішень по відновленню, збереженню і покращенню мережі «зеленої» інфраструктури /біокоридорів; сприяння поєднанню природних ареалів коридорів для проживання диких тварин шляхом усунення бар'єрів; сприяння підвищенню інформованості та екологічної освіти; сприяння регіональному плануванню в області енергетики і координації у сфері транснаціональної енергетики (т.зв. «показові заходи»)</p>

ТЗ 6 Захист навколишнього середовища, пом'якшення наслідків та адаптація до зміни клімату

Програмний документ	Заплановані заходи
19. ВІЕС – Водна ініціатива ЄС	<p>Відповідні завдання даної ініціативи:</p> <p>2. Поліпшення управління водними ресурсами: "сприяти поліпшенню управління водними ресурсами, покращення потенціалу та обізнаності".</p> <p>3. Поліпшення управління водними ресурсами: "з метою підвищення ефективності та результативності управління водними ресурсами на основі діалогу та координації".</p> <p>4. Більше співпраці річкових басейнах: "зміцнювати співробітництво за допомогою просування підходів на основі річкових басейнів в національних і транскордонних водах».</p> <p>Внесок у досягнення наступних ключових цілей ВІЕС в СЕКЦА (Східна Європа, Кавказ і Центральна Азія в частині залучення України):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Управління водними ресурсами таким чином, що сприятиме водній, продовольчій та енергетичній безпеці та економічному розвитку; - Сприяння миру шляхом розвитку міждержавних спільних структур для управління водними ресурсами.
20. ЕМЧМ– Екологічний моніторинг у Чорному морі	Узгодженість з метою проекту, яка полягає у покращенні умов в Грузії, Російській Федерації та Україні для біологічного та хімічного моніторингу якості води в Чорному морі, та відповідає водному законодавству ЄС
21. Екологічний захист басейнів міжнародних річок (ЕЗБМР)	<p>Узгодженість з обома специфічними завданнями, якими є:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Підвищення доступності та якості даних про екологічну, хімічну та гідроморфологічний стан транскордонних річкових басейнів, включаючи ґрунтові води, - Розробка планів управління річковими басейнами для окремих річкових басейнів / суб-басейнів річок згідно з вимогами Водною рамковою Директивою.
22. Програма сільського розвитку Угорщини 2014-2020	<p>Пріоритет 2: Розвиток ферм, конкурентоспроможність і стійке управління лісами</p> <p>Пріоритет 4: Відновлення, збереження і розвиток екосистем в сільському і лісовому господарствах</p> <p>Пріоритет 5: Ефективність використання ресурсів та перехід до низьковуглецевої (екологічної) і стійкої до зміни клімату економіки в сільському господарстві, харчовому та лісовому секторах економіки</p>
23. Програма сільського розвитку Румунії 2014-2020	<p>Пріоритет 2: Розвиток ферм, конкурентоспроможність і стійке управління лісами</p> <p>Пріоритет 4: Відновлення, збереження і розвиток екосистем в сільському і лісовому господарствах</p> <p>Пріоритет 5: Ефективність використання ресурсів та перехід до низьковуглецевої (екологічної) і стійкої до зміни клімату економіки в сільському господарстві, харчовому та лісовому секторах економіки</p>
24. Програма сільського розвитку Словаччини 2014-2020	<p>Пріоритет 2: Покращення діяльності ферм, конкурентоспроможності усіх видів сільського господарства в усіх регіонах та промоція інноваційних фермерських технологій і сталого управління лісами</p> <p>Пріоритет 4: Відновлення, збереження і розвиток екосистем в сільському і лісовому господарствах</p> <p>Пріоритет 5: Ефективність використання ресурсів та перехід до низьковуглецевої (екологічної) і стійкої до зміни клімату економіки в сільському господарстві, харчовому та лісовому секторах економіки</p>

ТЗ 7 Покращення доступу до регіонів, розвиток сталих та безпечних для клімату транспортних та комунікаційних мереж і систем

Програмний документ	Заплановані заходи
1. Інтегрована операційна програма розвитку транспорту (УГ)	Розвиток існуючих доріг, підвищення безпеки і зниження негативного впливу на навколишнє середовище, підвищення функціональної сумісності
2. Операційна програма регіонального та міського розвитку (УГ)	Підтримка місцевої мобільності та інвестицій. Цільові групи: муніципалітети, та підприємства в разі складних проектів.
3. Концепція розвитку області, Стратегічна та оперативна програма області Боршод-Абай-Земплен (УГ)	<p>Покращення основних, другорядних і місцевих транскордонних доріг, нових доріг для транскордонного сполучення (наприклад, автомагістраль Мішкольц-Кошице, Домошазо-Петровце, Банреве-Ленартовце, Аггтелек- Довга Весь, Перече-Янік, Хідашнеметі- Перин-Чим, Лацочейке - Прібейнік).</p> <p>Нові велодоріжки до туристичних пам'яток і з'єднання EuroVelo, поліпшень на транскордонній залізниці, підвищення обізнаності щодо сталих форм руху, розвиток громадського транспорту, підвищення безпеки дорожнього руху.</p>
4. Концепція розвитку області, Стратегічна та оперативна програма області Собољч-Сотмар-Берег (УГ)	<p>Екологічно чиста мобільність</p> <p>Підвищення доступності</p> <p>Розвиток велодоріжок</p>
5. Операційна програма «Інтегрована інфраструктура» 2014 – 2020 (СЛ)	<p>Обрані інвестиційні пріоритети:</p> <ul style="list-style-type: none"> • розробка екологічно чистих і низьковуглецевих транспортних систем і сприяння сталій міській мобільності, включаючи внутрішні водні транспортні шляхи, порти і мультимодальні способи пересування • Розвиток і реконструкція комплексної, взаємопов'язаної залізничної системи високої якості • Послуги для громадян і бізнесу • Ефективне державне управління • Широкозмугловий зв'язок і мережа нового покоління
6. Інтегрована регіональна операційна програма 2014-2020 (СЛ)	<p>Безпечний та екологічно чистий транспорт в регіонах</p> <p>Підвищення якості життя в регіонах з акцентом на навколишньому середовищі</p>
7. Стратегія розвитку транспорту у Словацькій республіці до 2020 (СЛ)	<p>Сталий розвиток транспорту</p> <p>Розвиток екологічно чистих і з низьким рівнем викидів вуглецю транспортних системи, що сприяють мобільності</p>
8. Стратегічний план розвитку транспортної інфраструктури Словацької республіки до 2020 (СЛ)	<p>Сталий розвиток транспортної інфраструктури</p> <p>Покращення доступності</p>

ТЗ 7 Покращення доступу до регіонів, розвиток сталих та безпечних для клімату транспортних та комунікаційних мереж і систем

Програмний документ	Заплановані заходи
9. Програма співробітництва Інтеррег V-A Словаччина – Угорщина 2014 – 2020	Сприяння гармонізації громадського і екологічно чистого транспорту і мультимодальних способів пресування в регіоні і підвищення якості послуг. Розвиток системи сучасного та інноваційного транскордонного транспорту.
10. Програма співробітництва Інтеррег V-A Польща – Словаччина 2014 – 2020	Будівництво та модернізація транскордонної мережі, особливо будівництво / модернізація дорожньої інфраструктури
11. Робочий варіант Плану регіонального розвитку Північно-східного регіону 2014-2020 (РУ)	Модернізація і розвиток залізничної інфраструктури Модернізація і розвиток дорожньої інфраструктури Розвиток надійних систем міського транспорту Розширення Інтернет інфраструктури, з особливою увагою на сільській місцевості і ізольованих громадах
12. Регіональна операційна програма 2014-2020 (РУ)	Будівництво / реконструкція / модернізація окружних кільцевих доріг
13. Стратегія розвитку повіту Сату-Маре до 2020 (РУ)	<ul style="list-style-type: none"> Розвиток великої транспортної інфраструктури, в тому числі швидкісних, національних доріг, повітряного транспорту, а також відновлення залізничної інфраструктури, а також розвиток газової, каналізаційних і водопровідних мереж у сільській місцевості Прикордонне співробітництво в цілях поліпшення транскордонної транспортної інфраструктури <p>Прикордонне співробітництво в цілях розширення прикордонного спілкування</p>
14. Транснаціональна програма «Дунай» 2014-2020 (УГ, СЛ, РУ, УА)	Участь в розробці комплексних транспортних структур; Заохотити спільне планування і розвиток міських, міжміських і транскордонних велосипедних маршрутів в Дунайському регіоні; Зробити внесок у забезпечення доступу до сільських районів (серед «індикативних заходів»)

ТЗ 8 Спільні виклики у сфері безпеки та охорони

Програмний документ	Заплановані заходи
1. Операційна програма розвитку людських ресурсів (УГ)	Розвиток системи охорони здоров'я, профілактики захворювань та інфраструктури охорони здоров'я
2. Операційна програма «Навколишнє середовище та енергоефективність» (УГ)	Система збору даних, інтегрована система управління ризиками, інформаційні системи для громадян, нове рятувальне та інше обладнання
3. Програма співробітництва Інтеррег V-A Словаччина - Угорщина 2014 - 2020	Забезпечення умов для спільного управління водними ресурсами та спільної профілактики ризиків і управління ризиками. Спільний розвиток публічних послуг і їх доступність. Зміцнення інституційно співпраці в програмному регіоні.

ТЗ 8 Спільні виклики у сфері безпеки та охорони

Програмний документ	Заплановані заходи
4. Операційна програма «Зайнятість та соціальне залучення» 2014-2020 (СК)	Поліпшення і доступність медичної допомоги та профілактичної інфраструктури та обладнання Поліпшення і доступність інфраструктури соціальних послуг
5. Операційна програма «Якість навколишнього середовища 2014-2020» – затвердження ЄК (СЛ)	Розвиток управління ризиками, управління в надзвичайних ситуаціях і стійкість до надзвичайних ситуацій, що виникли в результаті зміни клімату Адаптація до несприятливих наслідків зміни клімату, з акцентом на захист від повеней
6. Стратегія інституційної системи соціальних послуг у СР (СЛ)	Поліпшення інфраструктури для та доступності соціальних послуг
7. Робочий варіант Плану регіонального розвитку Північно-східного регіону 2014-2020 (РУ)	Розширення доступу до якісних медичних послуг Розширення, диверсифікація та поліпшення доступу уразливих груп та ізольованих громад до освіти, охорони здоров'я, соціальних послуг, зайнятості і житла, в тому числі і модернізації відповідної інфраструктури
8. Робочий варіант Плану регіонального розвитку Північно-західного регіону 2014-2020 (РУ)	Раціоналізація, укомплектування і модернізація існуючої регіональної медичної мережі Розвиток регіональної мережі центрів соціальної допомоги
9. Регіональна операційна програма 2014-2020 (РУ)	Будівництво обласних лікарень • відновлення / модернізація / оснащення лікарні швидкої допомоги у районі • відновлення / модернізація / розширення / оснащення інфраструктури охорони здоров'я • будівництво / реконструкція / модернізація / оснащення громадських інтегрованих центрів допомоги Комплексні дії, в тому числі: • Будівництво / відновлення / модернізація соціального житла • Інвестиції в охорону здоров'я, освіту і соціальну інфраструктуру
10. Стратегія розвитку повіту Сату Маре до 2020 (РУ)	Покращення медичних послуг і підвищення рівня освіти і професійної підготовки населення з особливою увагою до професійної освіти відповідно до економічного профілю і перспектив розвитку повіту ТКС для надання медичних послуг і спільного вирішення надзвичайних ситуацій
11. Європейська стратегія для Дунайського регіону (ЄСДР)	Пріоритет 5 ЄСДР "Екологічні ризики" підтримує такі дії: - Узгодження заходів по попередженню повеней, розвитку інфраструктури по попередженню повеней. - Створення спільних систем раннього оповіщення про стихійні лиха. Стратегічне і технічне планування і створення спільних систем моніторингу забруднення навколишнього середовища (повітря, вода, ґрунт)
12. Транснаціональна програма «Дунай» 2014-2020 (УГ, СЛ, РУ, УА)	Заохочення більш ефективного обміну інформацією, взаємного навчання та сталого підходу до управління ризиками повеней; зробити внесок у спільну транскордонну реалізацію директиви щодо повеней (спільні моніторинг повеней і системи оповіщення) (серед «індикативних дій»)
13. Програма для попередження, підготовки, та реагування на техногенні та природні катастрофи у східному регіоні ЄСП (ПППР Схід)	Сфери діяльності Програми: зменшення небезпеки від природних катастроф, цивільний захист, підвищення ступеня обізнаності громадськості, обмін інформацією стосовно розвитку Мета 2-го етапу Програми ПППР Схід: сприяти розвитку потенціалу цивільного захисту Країн-партнерів у попередженні стихійних лих, готовності і здатності реагувати на основі регіонального співробітництва.

ТЗ 8 Спільні виклики у сфері безпеки та охорони

Програмний документ	Заплановані заходи
14. Екологічний захист басейнів міжнародних річок (ЕЗБМР)	<p>Заходи:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Оцінка поточних даних і наявність інструментів оцінювання; - Налаштування ВРД-сумісних програм моніторингу; - Створення навчальних програм з моніторингу та лабораторій (забезпечення якості/ контроль якості);
15. Щорічна робоча програма – Внутрішній фонд безпеки- Політика 2015	<p>Проект: Пряме надання грантів для надання екстреної допомоги</p> <p>Очікувані дії:</p> <p>Підтримка у проведенні загальноєвропейського аналізу стічних вод (в ідеалі, у всіх країнах ЄС) та підготовки доповіді з їх оцінкою і порівнянням з уже існуючими, так званими «індикаторами активності». Висновки цієї доповіді слід чітко сформулювати для цілей вироблення політики.</p>

4.10 Зв'язок з національними, регіональними і іншими стратегіями та програмами

Зв'язок з національними, регіональними і іншими стратегіями та програмами у закладених тематичних сферах буде забезпечено наступним чином:

ТЗ 3 Розвиток місцевої культури та збереження історичної спадщини	
Програмний документ	Стратегічна мета/завдання
1. Операційна програма економічного розвитку та інновацій (УГ)	Захист природної та культурної спадщини
2. Операційна програма регіонального та міського розвитку (УГ)	Підтримка виробництва місцевих продуктів, ринків, зростання зайнятості.
3. Концепція розвитку області, Стратегічна та оперативна програма області Боршод-Абауй-Земплен (УГ)	Загальна мета: стійке і ефективне використання природних і культурних ресурсів; Стратегічна мета: Стале використання унікальних природних та культурних ресурсів; Пріоритети: Підвищення адаптаційного потенціалу суспільства, туризм
4. Концепція розвитку області, Стратегічна та оперативна програма області Соболч-Сотмар-Берег (УГ)	Загальна мета: Створення привабливого природного, соціального, культурного і економічного середовища
5. Програма співробітництва Інтеррег V-A Словаччина – Угорщина 2014 - 2020	Збереження та захист довкілля і підвищення ефективності використання ресурсів (Тематичне завдання 6) для підвищення привабливості прикордонної території
6. Програма економічного і соціального розвитку Пряшівського самоврядного краю на період 2008-2015 (СЛ)	Розвиток туризму, покращення ландшафту та захисту від повені, розвиток регіональної культури
7. Стратегія повіту Марамуреш (РУ)	Пріоритет 4. Розвиток туризму через валоризацію відомого потенціалу повіту
8. Робочий варіант Плану розвитку Північно-східного регіону 2014-2020 (РУ)	Спеціальна ціль 5: Сприяння розвитку міських територій Спеціальна ціль 7: Сприяння валоризації існуючого туристичного потенціалу
9. Робочий варіант Плану розвитку Північно-західного регіону 2014-2020 (РУ)	Ціль 3. Покращення якості життя населення регіону. Пріоритет 3.4. Стійкий розвиток туризму
10. Регіональна операційна програма 2014-2020 (РУ)	Пріоритет 5. Збереження, захист та стійка валоризація культурної спадщини Пріоритет 7. Диверсифікація місцевої економіки через стійкий розвиток туризму
11. Стратегія розвитку повіту Сату-Маре до 2020 (РУ)	Територіальний маркетинг, розвиток туризму, розширення і посилення територіальної співпраці в цілях соціально-економічного розвитку повіту і зміцнення його стратегічного значення

ТЗ 3 Розвиток місцевої культури та збереження історичної спадщини

Програмний документ	Стратегічна мета/завдання
12. Стратегія сталого розвитку туризму в Карпатах	Створення сприятливих умов для сталих туристичних продуктів і послуг, включаючи розробку маркетингової схеми для просування Карпат як унікального сталого туристичного напрямку. Розвиток інноваційного менеджменту туризму, з максимальною інтеграцією потреб місцевого населення та економіки та інших допоміжних секторів, а також збереження природної і культурної спадщини. Запустити безперервний процес підвищення обізнаності, покращення можливостей, освіти і професійної підготовки з питань сталого розвитку туризму і управління на всіх рівнях.
13. Програма сільського розвитку Угорщини 2014-2020	Пріоритет 1: Передача знань та інновацій у сільському господарстві, лісництві у сільських районах Пріоритет 6: Соціалізація, зменшення бідності та економічний розвиток у сільських районах
14. Програма сільського розвитку Румунії 2014-2020	Пріоритет 1: Передача знань та інновацій у сільському господарстві, лісництві у сільських районах Пріоритет 6: Соціалізація, зменшення бідності та економічний розвиток у сільських районах
15. Програма сільського розвитку Словаччини 2014-2020	Пріоритет 1: Передача знань та інновацій у сільському господарстві, лісництві у сільських районах Пріоритет 6: Соціалізація, зменшення бідності та економічний розвиток у сільських районах

ТЗ 6 Захист навколишнього середовища, пом'якшення наслідків та адаптація до зміни клімату

Програмний документ	Стратегічна мета/завдання
1. Операційна програма економічного розвитку та інновацій (УГ)	Зниження викидів CO2 через ремонт будівель та інвестицій у виробництво енергії з відновлювальних джерел
2. Об'єднана оперативна програма розвитку транспорту (УГ)	Підвищення енергоефективності в транспортному секторі
3. Операційна програма з екології та енергоефективності(УГ)	Більш ефективне попередження катастроф щодо населення і цінностей
4. Операційна програма регіонального та міського розвитку (УГ)	Сталий розвиток транспорту, підвищення енергоефективності та використання відновлюваних джерел енергії
5. Концепція розвитку області, Стратегічна та оперативна програма області Боршод-Абауй-Земплен (УГ)	Загальна мета: стійке і ефективне використання природних і культурних ресурсів Стратегічні цілі: Стале використання унікальних природних та культурних ресурсів Збільшення частки ресурсів відновлюваних джерел енергії у виробництві та споживанні енергії Поліпшення стану навколишнього середовища і безпеки Пріоритет: Покращення стану навколишнього середовища і безпеки
6. Концепція розвитку області, Стратегічна та оперативна програма області Соболч-Сотмар-Берег (УГ)	Загальна мета: Створення привабливого природного, соціального, культурного і економічного середовища Тематична стратегічна мета: «Зелена» економіка, екологічне управління енергією, адаптація до зміни клімату Пріоритет: Ефективне управління навколишнім середовищем і адаптації до зміни клімату
7. Операційна програма «Інтегрована інфраструктура» 2014 – 2020 (СЛ)	Заходи, спрямовані на сприяння стійкої міської мобільності, можуть сприяти більш ефективному використанню енергоресурсів і знизити негативний вплив (викиди, шум) на навколишнє середовище.

ТЗ 6 Захист навколишнього середовища, пом'якшення наслідків та адаптація до зміни клімату

Програмний документ	Стратегічна мета/завдання
8. Операційна програма «Якість довкілля» 2014 – 2020 (СЛ)	Адаптація до та пом'якшення наслідків зміни клімату з пріоритетом на попередження повеней
9. Програма співробітництваІнтеррег V-A Словаччина – Угорщина 2014 – 2020	Збереження та захист навколишнього середовища і підвищення ефективності використання ресурсів (Тематичне завдання 6.)
10. Програма економічного і соціального розвитку Пряшівського самоврядного краю на період 2008-2015 (СЛ)	Створення захисту для ландшафту і захист від повеней Захист води Використання відновлюваних джерел енергії Покращити управління відходами
11. Стратегія зменшення викидів твердих речовин у Словаччині (СЛ)	Головним є досягнення і підтримка хорошої якості повітря на всій території Словацької Республіки. Стратегічні пріоритети: моніторинг якості повітря і виявлення джерел забруднення, місцеве опалення, транспорт, ґрунт і не закриті поверхні, вплив на здоров'я населення і зв'язок із громадськістю.
12. План «Вода» Словацької республіки (СЛ)	Досягнення належної якості води відповідно до критеріїв РДВ (Рамкова Директива щодо води). Поліпшення стану води відповідно до РДВ буде в основному підтримувати також цілі захисту, специфічні для даної охоронюваної території.
13. Програма управління відходами у Словацькій республіці на період 2011 – 2015 (СЛ)	Стратегічною метою управління відходами є відхід від захоронення на полігонах, відповідно зменшуючи кількість відходів, що надходять на звалища. Основна мета полягає в тому, щоб звести до мінімуму негативні наслідки накопичення та утилізації відходів на здоров'я людини і навколишнє середовище, а також скорочення використання ресурсів, а також сприяти практичному застосуванню ієрархії відходів, як це визначено в статті 4 Рамкової директиви про відходи (профілактика, підготовка до повторного використання, переробка, інше відновлення, наприклад, для отримання енергії, утилізація).
14. Операційна програма великої інфраструктури 2014-2020 (РУ)	Пріоритетний напрям 4.Охорона навколишнього середовища та сприяння ефективному використанню ресурсів Пріоритетний напрям 5. Охорона біорізноманіття та збереження, очищення забруднених ґрунтів і моніторингу якості повітря
15. Стратегія повіту Марамуреш (РУ)	Пріоритет 5. Захист і покращення якості навколишнього середовища
16. Робочий варіант плану регіонального розвитку Північно-східного регіону 2014-2020 (РУ)	Специфічна мета 1: Сприяння енергетичній ефективності Специфічна мета 2: Охорона довкілля і біорізноманіття за допомогою конкретних інвестицій
17. Робочий варіант Плану розвитку Північно-західного регіону 2014-2020 (РУ)	Мета 1. Збільшення числа робочих місць і доходів Пріоритет 1.3. Підвищення конкурентоспроможності регіональної економіки шляхом підтримки переходу до екологічної економіки Пріоритет 3.7. Захист і збереження навколишнього природного середовища
18. Регіональна операційна програма 2014-2020 (РУ)	Пріоритетний напрям 3. Допомога у покращенні енергоефективності громадських будинків Пріоритетний напрям4. Допомога у стійкому міському розвитку – фінансування об'єднаних проектів на основі інтегрованих стратегій міського розвитку
19. Стратегія розвитку повіту Сату-Маре до 2020 (РУ)	Забезпечення стійкого розвитку на основі охорони навколишнього середовища та запобігання ризикам Розширення і поглиблення територіального співробітництва в цілях соціально-економічного розвитку повіту і зміцнення його стратегічного значення

ТЗ 6 Захист навколишнього середовища, пом'якшення наслідків та адаптація до зміни клімату

Програмний документ	Стратегічна мета/завдання
20. Програма сільського розвитку в Угорщині 2014-2020	<p>Пріоритет 2: Розвиток ферм, конкурентоспроможність і стійке управління лісами</p> <p>Пріоритет 4: Відновлення, збереження і розвиток екосистем в сільському і лісовому господарствах</p> <p>Пріоритет 5: Ефективність використання ресурсів та перехід до низьковуглецевої (екологічної) і стійкої до зміни клімату економіки в сільському господарстві, харчовому та лісовому секторах економіки</p>
21. Програма сільського розвитку в Румунії 2014-2020	<p>Пріоритет 2: Розвиток ферм, конкурентоспроможність і стійке управління лісами</p> <p>Пріоритет 4: Відновлення, збереження і розвиток екосистем в сільському і лісовому господарствах</p> <p>Пріоритет 5: Ефективність використання ресурсів та перехід до низьковуглецевої (екологічної) і стійкої до зміни клімату економіки в сільському господарстві, харчовому та лісовому секторах економіки</p>
22. Програма сільського розвитку в Словаччині 2014-2020	<p>Пріоритет 2: Покращення діяльності ферм, конкурентоспроможності усіх видів сільського господарства в усіх регіонах та промоція інноваційних фермерських технологій і сталого управління лісами</p> <p>Пріоритет 4: Відновлення, збереження і розвиток екосистем в сільському і лісовому господарствах</p> <p>Пріоритет 5: Ефективність використання ресурсів та перехід до низьковуглецевої (екологічної) і стійкої до зміни клімату економіки в сільському господарстві, харчовому та лісовому секторах економіки</p>

ТЗ 7 Покращення доступу до регіонів, розвиток сталих та безпечних для клімату транспортних та комунікаційних мереж і систем

Програмний документ	Стратегічна мета/завдання
1. Операційна програма економічного розвитку та інновацій (УГ)	Сприяння подальшому проникненню ІКТ, впровадження національної широкопasmової мережі доступу нового покоління, покращення комп'ютеризації підприємств
2. Об'єднана оперативна програма розвитку транспорту (УГ)	Підтримка конкурентоспроможності підприємств через розвиток транспортної інфраструктури; Підвищення зайнятості за допомогою поліпшення інфраструктури для забезпечення мобільності
3. Операційна програма регіонального та міського розвитку (УГ)	Покращити мобільність для потенційних працівників
4. Концепція розвитку області, Стратегічна та оперативна програма області Боршод-Абауй-Земплен (УГ)	Пріоритет: транспорт, доступність центрів зайнятості
5. Операційна програма «Інтегрована інфраструктура» 2014 – 2020 (СЛ)	Глобальна мета ОП є сприяти стійкій мобільності, економічному зростанню, створенню робочих місць і покращенню бізнес-середовища за рахунок розвитку транспортної інфраструктури, розвитку громадського пасажирського транспорту і розвитку інформаційного суспільства. Транспортні інвестиції повинні бути спрямовані на будівництво якісної сучасної інфраструктури, яка покращує доступ, з'єднує регіони, збільшуючи їх привабливість для інвесторів, тим самим закласти основи для підвищення конкурентоспроможності, розвитку бізнесу, створення робочих місць та економічного зростання.
6. Програма співробітництва Інтеррег V-A Словаччина – Угорщина 2014 – 2020	<p>Розвиток сталого транспорту та усунення вузьких місць в ключових інфраструктурних «вузлах» (Тематичне завдання 7.)</p> <p>Посилення регіональної мобільності шляхом збільшення кількості пунктів перетину кордону.</p> <p>Покращення екологічних транскордонних транспортних послуг</p>

ТЗ 7 Покращення доступу до регіонів, розвиток сталих та безпечних для клімату транспортних та комунікаційних мереж і систем

Програмний документ	Стратегічна мета/завдання
7. Програма економічного і соціального розвитку Пряшівського самоврядного краю на період 2008-2015 (СЛ)	Розвиток транспортної інфраструктури
8. Стратегія повіту Марамуреш (РУ)	Пріоритет 2. Розвиток і модернізація транспортної інфраструктури
9. Робочий варіант плану регіонального розвитку Північно-східного регіону 2014-2020 (РУ)	Спеціальна мета 1: Підвищення доступності, об'єднаності і мобільності за рахунок інвестицій в транспортну інфраструктуру
10. Робочий варіант Плану розвитку Північно-західного регіону 2014-2020 (РУ)	Мета 2. Покращення доступності регіону і мобільності населення, товарів та інформації Пріоритет 2.1. Розробка сталої транспортної системи та забезпечення доступу та інтеграції в основні європейські і міжнародні транспортні мережі
11. Регіональна операційна програма 2014-2020 (РУ)	Пріоритетний напрям 6.Покращення дорожньої інфраструктури регіонального і місцевого значення
12. Стратегія розвитку повіту Сату-Маре до 2020 (РУ)	Поліпшення інфраструктури як основи підтримки економічного розвитку повіту, щоб перетворити Сату-Маре в логістичний центр міжнародного значення Розширення і поглиблення територіального співробітництва в цілях соціально-економічного розвитку повіту і зміцнення його стратегічного значення

ТЗ 8 Спільні виклики у сфері безпеки та охорони

Програмний документ	Стратегічна мета/завдання
1. Операційна програма розвитку людських ресурсів (УГ)	Покращення якості публічних послуг в галузі охорони здоров'я, соціального захисту
2. Операційна програма «Навколишнє середовище та енергоефективність» (УГ)	Більш ефективно запобігання катастрофам в інтересах населення і цінностей
3. Концепція розвитку області, Стратегічна та оперативна програма області Боршод-Абауй-Земплен (УГ)	Пріоритет: Поліпшення адаптаційного потенціалу суспільства
4. Операційна програма «Інтегрована інфраструктура» 2014 – 2020 (СЛ)	Активний підхід державних органів для ефективного усунення бар'єрів, розвиток доріг для широкого кола пасажирів, підвищення безпеки дорожнього руху.
5. Програма співробітництва Інтеррег V-АСловаччина-Угорщина 2014 – 2020	Зміцнення інституційного потенціалу державних органів і зацікавлених сторін і ефективно державне управління (Тематичне завдання 11). Підвищення рівня транскордонного міжвідомчого співробітництва
6. Програма економічного і соціального розвитку Пряшівського самоврядного краю на період 2008-2015 (СЛ)	Створення ландшафту та попередження паводків Покращення управління відходами. Спеціалізація і модернізація лікарень

ТЗ 8 Спільні виклики у сфері безпеки та охорони	
Програмний документ	Стратегічна мета/завдання
7. Робочий варіант плану регіонального розвитку Північно-східного регіону 2014-2020 (РУ)	Спеціальна мета 3: Покращення доступу до якісного медичного обслуговування Спеціальна мета 4: Сприяння соціальній інтеграції шляхом відновлення запущених сільських і міських територій
8. Робочий варіант Плану розвитку Північно-західного регіону 2014-2020 (РУ)	Мета 3. Покращення якості життя населення регіону Пріоритет 3.3. Поліпшення доступу і розвитку освітньої та професійної підготовки, охорони здоров'я та соціальної інфраструктури
9. Регіональна операційна програма 2014-2020 (РУ)	Пріоритет 8. Розвиток охорони здоров'я та соціальної інфраструктури Пріоритет 9. Підтримка економічного та соціального відновлення неблагополучних міських громад
10. Стратегія розвитку повіту Сату-Маре до 2020 (РУ)	Ефективне підвищення цінності людських ресурсів для підвищення економічної конкурентоспроможності та скорочення нерівності в повіті Розширення і поглиблення територіального співробітництва в цілях соціально-економічного розвитку повіту і зміцнення його стратегічного значення.

4.11 Зв'язок із Дунайською Стратегією ЄС (ДСЕС)

Відповідні спільні заходи в рамках ДСЕС будуть доповнені наступними заходами Програми Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2014-2020

Запланований вплив в рамках ДСЕС	Відповідне ТЗ СОП	Заплановані заходи в рамках СОП
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Розвиток нових та існуючих культурних маршрутів у Дунайському регіоні, тематичних шляхів і спільних продуктів; ▪ Забезпечити стійке збереження культурної спадщини шляхом розробки відповідних кластерів і мереж об'єктів спадщини, музеїв, туристичних центрів; ▪ Розробка і впровадження освітніх заходів, професійної підготовки та покращення можливостей для підтримки якісного туризму («індикативні заходи») 	<p>ТЗ 3 Розвиток місцевої культури та збереження історичної спадщини</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Збереження і відновлення об'єктів історичної спадщини (будівель, історичних парків і садів відповідно до вимог реставрації пам'яток з метою створення мережі туристичних пам'яток в якості основи тематичних маршрутів і тематичних пакетів в прикордонному регіоні. • Вивчення будівель на предмет їх культурної, історичної та релігійної спадщини для формування основи транскордонних тематичних маршрутів. • Розробка спільних транскордонних туристичних напрямків, тематичних маршрутів, пакетів, що з'єднують об'єкти історичної, культурної або релігійної спадщини та інших пам'яток і послуг. • Підтримка розвитку та просування традиційних місцевих ремесел, ((органічні) сільськогосподарські) товарів на туристичних об'єктах для сприяння розвитку місцевої економіки. • Створення транскордонного стандарту послуг шляхом розробки нових або існуючих регіональних товарних знаків, окремих продуктів і систем якості. • Обмін досвідом між організаціями щодо культурної, релігійної та історичної спадщини. • Тренінг для місцевих зацікавлених сторін в галузі туризму, співпраці, просування та створення мереж
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Дослідження щодо проблем якості води транскордонних річкових басейнів ▪ Створення систем моніторингу 	<p>ТЗ 6 Захист навколишнього середовища, пом'якшення наслідків та</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Охорона водних ресурсів, адаптація до частіших водних екстремальних ситуацій за допомогою комплексних заходів з управління водними ресурсами • Обмін кращим досвідом, створення

Запланований вплив в рамках ДСЕС	ВідповіднеТЗ СОП	Заплановані заходи в рамках СОП
<p>якості води транскордонних річок, захисту водних ресурсів, адаптація до зростаючої кількості водних лих за допомогою комплексних заходів з управління водними ресурсами</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Підтримка стратегічних програм і вироблення конкретних рішень по відновленню, збереженню і покращенню мережі «зелених» інфраструктур / біокоридорів; ▪ Сприяння взаємопов'язаності природніх ареалів проживання диких тварин і коридорів за рахунок стирання бар'єрів; ▪ Сприяння підвищенню інформованості та екологічної освіти; Сприяння регіональному енергоплануванню та координації транснаціонального значення («показові дії») 	<p>адаптація до зміни клімату</p>	<p>маломасштабних пілотних систем для очищення стічних вод, управління побутовими та промисловими відходами.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Дослідження проблем якості води транскордонних басейнів річок • Створення системи моніторингу якості води транскордонних річок • Створення екологічних полігонів, придатних для вторинної переробки • Спільні кампанії по інформуванню. • Захист ландшафтів, збереження біорізноманіття та екосистем прикордонного значення через спільні заходи, як-от: співпраця по охоронюваних територіях, сталим системам управління лісами, екологічному і традиційному сільськогосподарському виробництву і т.д. • Спільні освітні екологічні програми. • Підтримка інвестицій для збільшення виробництва енергії з поновлюваних джерел, енергоефективності, енергозбереження та утилізації відходів. • Розробка спільних екологічних «низьковуглецевих» стратегій • Обмін кращими практиками і досвідом, навчальні поїздки, навчання з питань енергоефективності. • Зміцнення знань і навичок в області еко-інновацій і екологічних «низьковуглецевих» рішень. • Гармонізація місцевих стратегій виробництва енергії з відновлюваних джерел: біомаси, гідро- та геоенергетики.
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Участь в розробці комплексних транспортних структур; ▪ Заохочення спільного планування і розвитку міських, міжміських і транскордонних вело маршрутів в Дунайському регіоні; ▪ Сприяння забезпеченню доступності сільських районів («індикативні дії») 	<p>ТЗ 7 Покращення доступу до регіонів, розвиток сталих та безпечних для клімату транспортних та комунікаційних мереж і систем</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Підготовка та / або будівництво, модернізація і оновлення транспортної інфраструктури, що веде до і перетинає кордон, щоб поліпшити можливості для транскордонної мобільності. • Розвиток прикордонної інфраструктури та вдосконалення систем управління кордонами, пов'язаних з розвитком транспортної інфраструктури. • Будівництво, модернізація та оновлення транскордонних велодоріжок і маршрутів • Розвиток транскордонних ініціатив громадського транспорту, гармонізації систем, придбання рухомого складу. • Підвищення обізнаності щодо важливості екологічно чистої транспортної системи (з низьким рівнем викидів і низьким рівнем шумового забруднення транскордонних перевезень). • Розробка IT-рішень для транспортних засобів громадського користування.
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Гармонізація заходів в галузі попередження повеней, 	<p>ТЗ 8 Спільні виклики у сфері</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Гармонізація заходів у попередженні повеней, розвитку інфраструктури для запобігання

Запланований вплив в рамках ДСЕС	Відповідне ТЗ СОП	Заплановані заходи в рамках СОП
<p>розвитку інфраструктури для запобігання повеням.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Створення спільних систем раннього оповіщення про стихійні лиха. ▪ Стратегічне і технічне планування і створення спільних систем моніторингу забруднення довкілля (повітря, вода, ґрунт). ▪ Заохочення більш ефективного обміну інформацією, взаємного навчання та сталого підходу до управління ризиками повеней; ▪ Сприяти спільній транскордонній реалізації директиви по паводкам (спільний моніторинг паводків і системи оповіщення) («індикативні заходи») 	<p>безпеки та охорони</p>	<p>повеней і контролю за внутрішніми водами.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Створення спільних систем раннього оповіщення про стихійні лиха. • Стратегічне та технічне планування і створення спільних систем моніторингу забрудненнями довкілля (повітря, вода, ґрунт). • Підтримка/співробітництво/комунікації державних та недержавних рятувальних команд / організацій. • База даних про стихійні явища. • Спільні навчальні програми та семінари, обмін досвідом, організація ознайомлювальних поїздок.

Щодо цілей і пріоритетів ДСЕС у СОП, конкретні практичні заходи будуть розглянуті при формулюванні критеріїв відбору. Ці критерії будуть інтегрувати макро-регіональний аспект і допоможуть фінансувати проекти в цій галузі згідно Спільної заяви, зробленої міністрами, відповідальними за кошти ЄС країн регіону Дунаю під час щорічного Форуму ДСЕС. Учасники ДСЕС ознайомлені з цілями Стратегії та іншими програмами ЄС, доступними в цій сфері, тому національні координатори, координатори пріоритетних областей можуть бути запрошені для участі в роботі Моніторингового комітету.

5 Структури та призначення компетентних органів та органів управління

Зміст даної Глави відповідає

Загальному Регламенту (ЄС) №**232/2014** Європарламенту та Ради від 11 березня 2014 про запровадження Європейського інструменту сусідства,

Регламенту (ЄС) №**236/2014** Європарламенту та Ради від 11 березня 2014, яким окреслено загальні правила і процедури для реалізації інструментів ЄС для фінансування зовнішніх проектів,

Регламенту ЄК щодо реалізації (ЄС) №**897/2014** від 18 серпня 2014, який передбачено спеціальні положення для реалізації програм ТКС, які фінансуються в рамках Регламенту (ЄС) № 232/2014 Європарламенту та Ради про запровадження Європейського інструменту сусідства (надалі: «Правила реалізації», чи «ПР») та

Програмі ЄІС ТКС 2014-2020 (станом на серпень 2014).

Органи і функції, описані в цьому розділі відокремлені один від одного відповідно до пункту 1 (а) статті 30 Правил реалізації. Опис систем управління і контролю на рівні Програми буде розроблені після прийняття СОП.

5.1 Органи на рівні Програми

На рівні Програми наступні органи залучаються для управління ПТКС ЄІС Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2014-2020:

Орган управління	Організація	Завдання
Спільний моніторинговий комітет (СМК)	Члени делеговані у відповідності до статті 22 ПР.	Відповідає за моніторинг реалізації програми
Керуючий орган (КО)	Міністерство закордонних справ і торгівлі (Угорщина) Заступник Державного секретаря з питань регіональної та транскордонної співпраці	Управління та реалізація спільної операційної програми
Допоміжний орган (ДО)	Програмний офіс Сечені *	Надання управлінських послуг: <ul style="list-style-type: none"> • Моніторинг системи управління + адміністрація • Підрозділ, який відповідає за перерахунок коштів (Фінансовий підрозділ) • Виконання управлінських задач
Спільний технічний секретаріат (СТС)	Розміщений на базі Програмного офісу Сечені*	Сприяє роботі СМК, Контролюючому

Орган управління	Організація	Завдання
		органу та КО у їх щоденній роботі
Представництва СТС	На прийнятній програмній території в Угорщині, Словаччині, Румунії та Україні	Місцеві інформаційні офіси допомагають і сприяють роботі СТС.
Орган аудиту (Генеральний Директорат аудиту європейських коштів, Угорщина)	Генеральний Директорат аудиту європейських коштів, Угорщина	<ul style="list-style-type: none"> • Контролюючий орган незалежною аудиторською установою, що відповідає за проведення аудитів • Контролюючий орган Програми гарантує перевірку систем управління та контролю, належний стандарт для проектів та щорічну перевірку фінансів Програми
та представники групи аудиторів згідно статті 28(2);	<p>Угорщина: Установа: Генеральний Директорат аудиту європейських коштів, Угорщина; Департамент/Посада: Директорат економічного розвитку та аудиту міжнародних коштів</p> <p>Словаччина: Установа: Міністерство фінансів Словацької республіки; Департамент/Посада: Відділ аудиту і контролю</p> <p>Румунія: Установа: Суд бухгалтерів Румунії – Орган аудиту; Департамент/Посада: Підрозділ Європейської територіальної співпраці</p> <p>Україна: Установа: Аудиторська палата України Департамент/Посада: Департамент аудиторського захисту та правозастосування, головний контролер та Директор департаменту та аудитор Департамент аудиту сільського господарства, захисту довкілля та надзвичайних ситуацій, Голова підрозділу та Головний аудитор Радник Голови</p>	

*Програмний офіс Сечені(ПРОС) є допоміжним органом, який розміщує СТС та департамент надання послуг по управлінню. Департамент надання послуг по управлінню виконує горизонтальні завдання по всім транскордонним програмам за участю Угорщини, які управляються Міністерством закордонних справ і торгівлі статусі Керуючого органу. СТС та департамент надання послуг по управлінню є функціонально незалежними і окремими підрозділами ПРОС, який є державною компанією.

5.1.1 Склад Спільного моніторингового комітету та його завдання

Спільний моніторинговий комітет відповідає за контроль за виконанням програми. Згідно із Правилами реалізації (ПР) Комісії (ЄС) № 897/2014 від 18 серпня 2014 р Спільний моніторинговий комітет повинен складатися з одного або декількох представників, призначених кожною країною-учасницею. Представники будуть призначені на функціональній основі. Інші особи можуть бути призначені на правах спостерігачів Спільного моніторингового комітету і країни-учасниці, по можливості, повинні забезпечити відповідну участь всіх зацікавлених сторін і, зокрема, місцевих зацікавлених сторін, включаючи організації громадянського суспільства та місцеві органи влади.

Комісія повинна брати участь в роботі Спільного моніторингового комітету на правах спостерігача і має бути запрошеною на кожне засідання Спільного моніторингового комітету одночасно із запрошенням представників країн-учасниць.

Спільний моніторинговий комітет повинен розробити і одноголосно затвердити свої процедурні правила (надалі -правила роботи) і буде намагатись приймати рішення на основі консенсусу. Він може поставити певні рішення на голосування, зокрема, ті, які стосуються остаточного відбору проектів і сум виділених їм грантів, відповідно до його правил роботи. Кожна із країн-учасниць має рівне право голосу незалежно від кількості представників, призначеного нею. Секретар, Комісія або будь-який інший спостерігач не мають права голосу. Голова Спільного моніторингового комітету буде виступати на правах модератора та вести обговорення. Голова не має права голосу.

Спільний моніторинговий комітет очолюється представником Керуючого Органу або Спільного технічного секретаріату, як це викладено в правилах роботи.

Спільний моніторинговий комітет проводить свої засідання не рідше одного разу на рік. Воно скликається головою на вимогу Керуючого Органу або за належним чином обґрунтованим проханням будь-якої з країн-учасниць або Комісії. Він також може приймати рішення шляхом письмової процедури за ініціативи його голови, Керуючого органу або будь-якої з країн-учасниць відповідно до його правил роботи. Протокол складається після кожного засідання Спільного моніторингового комітету. Протоколи затверджуються СМК. Копії цих протоколів повинні надаватись представникам країн-учасниць, Комісії та будь-яким іншим спостерігачам.

Склад Спільного моніторингового комітету (СМК):

Посада	Вимоги
1. Представники, призначені кожною з країн-учасниць	Один або кілька представників , призначених кожною з країн-учасниць (число представників не змінює частку голосів, кожна країна має тільки один голос). Пропонується, що по два урядових представники будуть делеговані країною-учасницею: <ul style="list-style-type: none"> • один з них з боку міністерств, що відповідають за розвиток територій, • і, враховуючи важливість розвитку зовнішніх відносин, міністерствами закордонних справ країн-учасниць. Їх представники будуть запрошені в якості другого урядового члена

Посада	Вимоги
	Спільного моніторингового комітету.
2. Головуючий (Голова)	Головуючий не має право голосу.
3. Секретар	Призначений КО відповідно до ст. 22(5) ПР, без права голосу.
4. Спостерігачі	
4.1 Запрошені, радники	<p>1. Кожного разу, коли це можливо і доцільно, країни-учасники повинні забезпечити відповідну участь всіх зацікавлених сторін і, зокрема місцевих зацікавлених сторін, включаючи організації громадянського суспільства та місцевих органів влади, з тим, щоб забезпечити їх участь у реалізації програми.</p> <p>2. Представники міністерств фінансів країн-учасниць та інших учасники можуть бути запрошені в якості консультантів для засідань Спільного моніторингового комітету.</p> <p>Спостерігачі не мають права голосу.</p>
4.2 Комісія	Комісія повинна бути запрошеною на кожне засідання, на правах спостерігача і без будь-яких повноважень щодо прийняття рішень і без права голосу.
4.3 Представники без прав голосу	Представники КО та СТС будуть брати участь у засіданнях СМК.

Завдання Спільного моніторингового комітету:

- Стежити за виконанням Програми та успішністю досягнення її пріоритетів, використовуючи індикатори, які можливо об'єктивно перевірити, і відповідні цільові показники, визначені в Програмі.
- Перевіряти всі обставини, що впливають на реалізацію Програми.
- Надавати рекомендації для керуючого органу щодо здійснення та оцінки Програми.
- Контролювати заходи, вжиті в результаті його рекомендацій.
- Затвердити програму роботи і фінансовий план Керуючого Органу, в тому числі плановане використання технічної допомоги. Проводити моніторинг за виконанням Керуючим органом програми роботи і фінансового плану.
- Затвердити критерії відбору проектів, які будуть фінансуватися Програмою.
- Відповідати за оцінювання і процедуру відбору проектів, які будуть фінансуватися за рахунок Програми.
- Затвердити будь-яку пропозицію про перегляд Програми.
- Вивчити всі звіти, подані Керуючим Органом і, при необхідності, вжити відповідних заходів.
- Вивчити будь-які спірні питання доведені до його відома Керуючим Органом.
- Вивчити і затвердити річний звіт, згаданий у статті 77 Правил реалізації ЄІС.
- Вивчити і затвердити річний плану моніторингу та оцінки, про який йдеться в статті 78 Правил реалізації ЄІС.
- Вивчити і затвердити річні інформаційні та комунікаційні плани, про які йдеться в статті 79 Правил реалізації ЄІС.
- Давати попередній дозвіл на зміни фінансового плану програми, які можуть бути безпосередньо зроблені Керівним органом відповідно до статті 6 (1) Правил реалізації ЄІС.

- Може просити, відповідно до статті 6 (2) (3) (4) (5) Правил реалізації ЄІС, перегляду Програми в результаті будь-якого з наступних дій: (а) перегляду програмного документу; (b) істотних соціально-економічних змін або істотних змін на території Програми; (c) труднощі у реалізації; (d) зміни у фінансовому плані понад межі, передбачені у статті 6 (1) Правил реалізації ЄІС або будь-яких змін, як істотно впливають на характер і цілі Програми; (e) перевірки, моніторинг та оцінка.
- Може вимагати, до закінчення терміну виконання, припинення Програми, яка не може бути реалізована через проблеми, що виникають у відносинах між країнами-учасницями, а також в інших обґрунтованих випадках.

Основні принципи, що регулюють роботу СМК і прийняття ним рішень, повинні бути: конфіденційність, рівність, неупередженість, прозорість, відсутність дискримінації, об'єктивність, добросовісної конкуренції та дотримання правил програми.

5.1.2 Керуючий Орган та процедура його призначення

Керуючий Орган, визначений країнами-учасницями Програми, є Міністерство закордонних справ і торгівлі Угорщини.

Міністерство закордонних справ і торгівлі(Угорщина)

Vem rakpart, Будапешт, Угорщина – 1027

Керуючий Орган (КО) відповідає за управління та реалізацію Спільної операційної програми, в тому числі технічної допомоги, відповідно до принципу розумного фінансового управління та принципів економії, ефективності і результативності, а також здійснює контроль, необхідний відповідно до правил і процедур, передбачених відповідними положеннями. Детальна інформація про організацію, внутрішню структуру і розподіл функцій КО має бути включена до опису структури управління.

Процедура призначення Керуючого органу:

1. Процедура призначення Керуючого органу ґрунтується на звіті і висновку незалежного органу аудиту, який оцінює відповідність систем управління і контролю, в тому числі ролі допоміжних органів, з критеріями призначення, які викладені в Додатку I Правил реалізації ЄІС № 897/2014 від 18 серпня 2014 року, якими визначені спеціальні положення щодо реалізації програм ТКС, які фінансуються в рамках Регламенту (ЄС) №232/2014 ЄП та Ради про створення ЄІС. Орган аудиту враховує, за потреби, чи відповідають системи управління і контролю Програми аналогічним за попередній програмний період, а також будь-які докази їх ефективного функціонування. Незалежним органом аудиту має бути Генеральний директорат з аудиту європейських коштів, Угорщина, який функціонально незалежить від Керуючого Органу. Він здійснює свою роботу відповідно до міжнародних стандартів аудиту.
2. Країна-член ЄС подає офіційне рішення, згідно статті 25 (1) Правила реалізації ЄІС, до (Європейської) Комісії якомога швидше після затвердження Комісією Програми. Офіційне рішення країни-члена ЄС має бути постановою уряду Угорщини.
3. Протягом двох місяців після отримання офіційного рішення, згідно статті 25 (1) Правила реалізації ЄІС, Комісія може вимагати звіт і висновок незалежного органу аудиту та опис системи управління та контролю, особливо, в частині, що стосуються відбору проектів.

Якщо Комісія не має наміру вимагати ці документи, вона повідомляє про це якомога швидше. Якщо ж Комісія вимагає ці документи, вона може зробити зауваження протягом двох місяців з моменту отримання цих документів, які повинні бути переглянуті з урахуванням цих зауважень. Якщо у Комісії немає жодних зауважень, вона повідомляє про це країну-члена ЄС якомога швидше.

4. Якщо наявні результати аудиту і контролю показують, що Керуючий орган більше не відповідає критеріям, викладеним у додатку I Правил реалізації ЄІС № (ЄС) 897/2014 від 18 серпня 2014 року, країна-член ЄС, на відповідному рівні, здійснить необхідних заходів щодо виправлення ситуації та її усунення протягом випробувального терміну в залежності від складності проблеми, при вирішенні якої повинні бути вжиті такі заходи. У разі, якщо Керуючий орган не здійснить необхідні заходи протягом випробувального терміну, визначеного державою-членом, така держава-член, на відповідному рівні, втрачає своє право призначення Керуючого органу.

Держава-член має повідомити Комісію без зволікань, у випадку:

- Щодо призначеного органу встановлено випробувальний термін, а також надати інформацію про заходи для виправлення становища та відповідний випробувальний термін, або
- Після вжиття цих заходів випробувальний термін закінчився, або
- Повноваження призначеного Керуючого органу закінчились.

Повідомлення про те, що держава встановила випробувальний термін щодо призначеного органу, не припиняє застосування статті 61 Правил реалізації ЄІС, і не зупиняє обробку платіжних вимог.

Коли повноваження Керуючого органу закінчились, країни-учасниці повинні призначити новий орган або організацію, згідно статті 20 (1) Правил реалізації ЄІС, виконувати функції Керуючого органу. Цей орган або організація, повинні пройти процедуру призначення, передбачену в пункті 1 і Комісія має бути повідомлена про це відповідно до пункту 3. Ця зміна вимагає перегляду Програми у відповідності зі статтею 6 Правил реалізації ЄІС.

5. Попередній індикативний графік процесу призначення виглядає наступним чином:

	Захід	Дата або період
1.	Затвердження СОП з боку ЄК	31 грудня 2015
2.	Подання опису структури управління КО Органу аудиту	15 січня 2016
3.	Процес призначення:	15 квітня 2016
3.1.	Аналіз документа, аудит на місці	1 місяць
3.2.	Складання проекту звіту про призначення	0,5 місяці
3.3.	Узгодження звіту з КО; Підготовка/супровід плану заходів	1 місяць
3.4.	Завершення звіту про призначення / надання	0,5 місяці

	висновку про призначення	
4.	Формальне рішення Угорщиною про призначення	30 травня 2016

Завдання Керуючого органу

- Відповідати за управління Програмою відповідно до принципу розумного фінансового менеджменту і забезпечити відповідність рішень СМК нормам законодавства і правилам.
- Завдання по управлінню Програмою:
  - Підтримка роботи СМК і подання йому інформації, необхідної для виконання його завдань, зокрема: дані щодо успіху Програми в досягненні очікуваних результатів і цілей.
  - Складання і, після схвалення з боку СМК, подання річний звіт і остаточного звіту Комісії.
  - Обмін інформацією з допоміжним органом Програми, СТС, Органом аудиту і бенефіціарами, необхідної для виконання їх функцій або реалізації проекту
  - Створити і підтримувати комп'ютеризовану систему ІМІС 2014-2020 відповідно до статті 26 (1) (d) Правил реалізації ЄІС.
  - Провести за потреби оцінки впливу на навколишнє середовище на рівні Програми.
  - Реалізувати інформаційний і комунікаційний плани відповідно до статті 79 Правил реалізації ЄІС.
  - Реалізувати плани по моніторингу та оцінці згідно статті 78 Правил реалізації ЄІС.
  - Проводити аналіз внутрішнього контролю Програми та ефективності системи внутрішнього контролю КО на регулярній основі.
- Завдання, пов'язані з відбором і управлінням проектами
  - Розробити і розпочати процедури відбору
  - Управління процедурами відбору проектів.
  - Забезпечити головного бенефіціара документом, з викладом умов для підтримки кожного проекту, в тому числі планом фінансування та термінами виконання.
  - Укладати договори з бенефіціарами.
  - Управління проектами.
- Завдання, пов'язані з наданням технічної допомоги:
  - Управління процедурами укладення контракту.
  - Укладати договори з контрагентами.
  - Управління контрактами.
- Завдання, пов'язані з управлінням фінансами та управлінням Програмою:
  - Перевірити, що послуги, товари або роботи були виконані, доставлені і/або надані і чи задекларовані бенефіціарами оплати були ними здійснені і що це відповідає чинному законодавству, правилам Програми та умовам підтримки проектів. (Верифікації повинні включати адміністративні перевірки для кожного запиту бенефіціара на оплату і також перевірки проекту на місці. Частота і охоплення перевірок на робочому місці буде пропорційний сумі гранту проекту і рівня ризику, який було встановлено цими перевітками, а також перевітками з боку органів аудиту на предмет систем управління і контролю в цілому. Перевірки на місці проекту можуть проводитися на вибірковій основі. В разі, якщо установа, яка розміщує Керуючий орган, також є бенефіціаром Програми, механізми для перевірки повинні забезпечувати відповідний розподіл функцій.)

- Забезпечити, щоб бенефіціари, які беруть участь в реалізації проекту, мали або окрему систему обліку або відповідне бухгалтерське відображення для всіх операцій, пов'язаних з проектом.
- Впровадити ефективні і адекватні заходи боротьби із шахрайством з урахуванням виявлених ризиків.
- Запровадити процедури для забезпечення того, щоб всі документи, що стосуються витрат і перевірок, необхідних для забезпечення відповідного аудиту, утримуються відповідно до вимог статті 30 Правил реалізації ЄІС.
- Підготувати декларацію по управлінню і щорічне резюме у відповідності до статті 68 Правил реалізації ЄІС.
- Підготувати та подати вимоги на оплату до Комісії відповідно до статті 60 Правил реалізації ЄІС.
- Підготувати річну (фінансову) звітність.
- Врахувати результати всіх перевірок, проведених безпосередньо чи під наглядом Органу аудиту, при складанні та поданні запитів на оплату.
- Вести комп'ютеризований бухгалтерський облік для витрат, заявлених Комісії та платежів проведених одержувачам.
- Повертати безпідставно сплачені кошти відповідно до Правила реалізації ЄІС
- Вести облік сум, що підлягають поверненню, і сум, на які зменшено фінансування внаслідок скасування всього чи частини гранту.

5.1.3 Процедура утворення Спільного технічного секретаріату

Спільний технічний Секретаріат (СТС) розміщується на базі некомерційної організації Програмний офіс Сечені, ПРОС (2 Szépl, 1053 Будапешт, Угорщина). СТС утворюється як функціонально і професійна незалежний підрозділ ПРОС, працює під професійним керівництвом Голови СТС. Це забезпечується положеннями організаційних і операційних правилах ПРОС.

СТС сприяє КО, СМК та Органу аудиту у виконанні ними своїх щоденних операційних управлінських завдань, а також оперативного супроводу і фінансового управління проектами. Бюджет технічної допомоги буде фінансувати роботу СТС і його представництв. СТС сприяє КО, СМК і, за потреби, Органу аудиту при виконанні ними відповідних функцій і буде інформувати потенційних бенефіціарів про можливості фінансування в рамках Програм і надавати допомогу бенефіціарам у реалізації проекту.

Продовжуючи існуючу систему реалізації ПТКС ЄІСПУгорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2007-2013, Програмний офіс Сечені забезпечує кадрові та технічні умови для роботи Спільного технічного секретаріату Міжнародного директорату (включаючи Підрозділ грошових переказів), Департаменту контролю (ККО Угорщини) і т.д. як приймаюча організація. СТС і підрозділи Міжнародного директорату є функціонально незалежними і відокремленими підрозділами ПРОС, який є державною компанією. Зв'язки між КО, СТС і трьома департаментами, в тому числі і Підрозділом фінансових переказів (ПФП) і контактним контрольним офісом в Угорщини наведені в таблиці нижче:

Детальну інформацію про організацію, внутрішню структуру і розподіл функцій СТС буде включене до положення про організацію управління. Співробітники СТСпрацевлаштовані згідно трудового права Угорщини.

СТС, перебуваючи у складі угорської юридичної особи, використовує правила закупівель Угорщини.

Спеціальні завдання Спільного технічного секретаріату:

- Організація і виконання функцій секретаріату для нарад СМК.
- Підготовка і розсилка документації.

- Складання протоколів засідань.
- Після затвердження СМК, після схвалення КО, розпочинає тендери і конкурси по відборі проектів.
- Прийом та реєстрація проектних заявок.
- Координація та проведення заходів, пов'язаних з розробкою та поданням проекту, технічна підготовка рішень СМК по відборі проектів.
- Супровід обраних СМК проектів.
- Проведення оперативного супроводу і фінансового управління проектами. Шляхом делегування від КО, СТС затверджує описові звіти і перевіряє витрати, вказані на підставі звітів національних контролерів і аудиторів.
- Реалізація плану інформування та візуалізації.
- Розробка та поширення стандартизованих форм, які відповідають правилами для подачі та оцінки проектних заявок для всіх проектів.
- Розробка проектної документації, що сприяє оцінці прийнятності та якості заявок.
- Співпраця з національними органами.
- Співпраця з належними організаціями, установами, мережами, ЗМІ для цілей програми.
- Участь у моніторингу та оцінці Програми.
- Реалізація проектів технічної допомоги, які є у сфері відповідальності КО.
- Підготовка будь-якої іншої документації, необхідної СМК.

Хоча КО несе загальну відповідальність за Програму, КО делегує певні завдання Програмному офісу Сечені, як допоміжному органу, який розміщує СТС.

Відповідні домовленості між Керуючим органом і допоміжним органом будуть офіційно письмово викладені. Допоміжний орган повинен гарантувати свою спроможність і компетентність і відповідній сфері, а також свій адміністративний та фінансовий потенціал.

Відповідно до принципу поділу функції, завдання та функції СТС і Департаменту, що займається переказами коштів ЄС (Підрозділ грошових переказів) бенефіціарам чітко розділені в рамках Програмного офісу Сечені (ПРОС). Всі грошові перекази, крім переказів, що стосуються проектів ТД, вимагають затвердження КО і двох підписів Підрозділу грошових переказів. Підрозділ грошових переказів функціонально не залежить від СТС і від всіх інших органів Програми, в тому числі і ККО. Відповідно до організаційних і операційних правил Програмного офісу Сечені СТС є функціонально незалежним підрозділом в приймаючій організації та згідно з відповідним законодавством і контрактів Голова СТС керує незалежно від інших підрозділів, але під наглядом Керуючого органу.

СТС буде створений на основі принципу безперервності, а це означає, що СТС Програми ЄС УГ-СЛ-РУ-УА 2014-2020 буде прямим продовженням СТС Програми УГ-СЛ-РУ-УА ЄСП 2007-2013. Він базуватиметься на людському, інфраструктурному та адміністративному потенціалі СТС попередньої Програми, забезпечуючи плавний перехід двох Програмних періодів. Принцип безперервності за згодою країн-учасниць будедотримуватись.

Завдання представництв СТС

За рішенням країн-учасниць представництва повинні бути створені в країнах-учасниках. СТС створює представництва в Угорщині, Україні, Словаччині та Румунії з метою інформування потенційних бенефіціарів про заходи, заплановані в рамках Програми. Завдання представництв СТС є популяризація діяльності в рамках Спільної операційної програми, забезпечення всіх, хто може бути зацікавлений, інформацією і може надавати допомогу КО / СТС в оцінці проекту та

супроводі у реалізації. Ні в якому разі, представництво не може бути уповноважено на виконання функцій органу державної влади або використання дискреційних повноважень оцінювання проектів.

Представництва будуть розміщені при державних органах чи подібних організаціях у всіх країнах-учасниках, але в Україні цю функцію може виконувати некомерційна громадська організація. Більш детальна інформація про кожне представництво має бути включено до положення про організацію управління:

- найменування та юридичний статус приймаючих установ
- орієнтовна внутрішня структура і інформація про співробітників, які будуть найняті;
- трудове законодавство для використання;
- діючі правила закупівель, які філія повинна використовувати.

Представництва в Україні повинні дотримуватись відповідних правил закупівель, описаних в фінансовій угоді, укладеній між Україною та Європейською комісією. Детальний опис завдань, які будуть виконуватися представництвами також повинні бути описані в положенні про організацію управління. Закупівлі представництвами обмежуються звичайними експлуатаційними витратами і витратами на зв'язок і промоційними заходами.

5.1.4 Допоміжний орган

Згідно ст. 20 (3) Правил реалізації ЄІС допоміжний орган може бути призначено для виконання певних завдань Керуючого органу і під його відповідальністю. "Допоміжний орган" означає будь-який державний чи приватний орган, який діє під керівництвом Керуючого органу, або який виконує обов'язки від імені такого по відношенню до бенефіціарів виконуваних проектів;

Програмний офіс Сечені (ПРОС) є допоміжним органом, який розміщує СТС і Міжнародний директорат (включно з Підрозділом грошових переказів, Департаментом контролю) як приймаюча організація виконує горизонтальні завдання для всіх програм прикордонного співробітництва з участю Угорщини, які перебувають у віданні Міністерства закордонних справ і торгівлі як Керуючого органу. СТС і Міжнародний директорат є функціонально незалежними і відокремленими підрозділами ПРОС. Програмний офіс Сечені є 100% державною публічною компанією.

ПРОС забезпечує - як допоміжний орган – надання таких управлінських послуг:

- Управління і щоденне функціонування інформаційної системи контролю за виконанням Програми (система ІМІС 2014-2020)
- Проведення платежів проектам/бенефіціарам після затвердження СТС. Платежі повинні бути підтверджені КО
- Виконання завдань управління процесом

Підрозділи ПРОС, які надають вищезазначені послуги управління, є функціонально незалежними в межах ПРС і від СТС, що забезпечується положеннями організаційних і операційних правил ПРОС. Детальна інформація про організацію, внутрішню структуру і розподіл функцій у допоміжному органі має бути включені у положення про організацію управління.

5.1.5 Орган аудиту і члени групи аудиторів

Єдиним органом аудиту є Генеральний Директорат по аудиту європейських фондів, Угорщина (105-113 вул. Барток Бела, Будапешт, 1115, Угорщина).

Орган аудиту функціонально не залежить ані від Програми, ані від органів управління на національному рівні, ані від бенефіціарів. Він здійснює свою роботу відповідно до міжнародно визнаних стандартів аудиту.

Орган аудиту користується допомогою групи аудиторів, що включає представника кожної з країн-учасниць Програми. Представники повинні бути функціонально незалежними від Програм і органів управління національного рівня і бенефіціарів. Група аудиторів повинна бути створена протягом трьох місяців з моменту призначення Керуючого органом. Вона самостійно розробляє свої власні правила і процедури. Її очолює Орган аудиту.

Там, де аудит проводиться органом, крім Органом аудиту, Органом аудиту повинен гарантувати, що цей орган має необхідну функціональну незалежність.

Завдання Органу аудиту:

- Забезпечити, що перевірки систем управління і контролю, проводяться за належнимивибраними проектами і річною бухгалтерською звітністюПрограми.
- ПодатиКомісії стратегію аудиту для виконання перевірок протягом 9 місяців після підписання першої угоди про фінансування згідно ст. 8 (2) Правил реалізації ЄІС. Стратегія аудиту буде включати методику аудиту річної бухгалтерської звітності і проектів, метод вибіркипроектів для перевірок і планування перевірок на поточний звітний рік і наступні два звітні роки. Стратегія аудиту має щорічно оновлюватися з 2017 до кінця 2024 року. Оновлена стратегія аудиту повинна бути представлена на розгляд Комісії разом з річним звітом Програми.
- Підготувати згідно ст. 68 Правилреалізації ЄІС, аудиторський висновок про перевірку річної бухгалтерської звітності за попередній звітний рік і щорічний аудиторський звіт.
- Орган аудиту в якості незалежного органу аудиту також відповідає за аудит у випадку призначення.

5.2 Органи управління національного рівня

5.2.1 Національні органи влади у всіх країнах-учасницях

Національні органи влади країн-учасниць:

Орган управління	Організація	Завдання
Національний орган влади (НОВ) - Угорщина	Міністерство закордонних справ і торгівлі	Партнери Керуючого органу; відповідають за координацію процесу розробки програми у своїх країнах в період підготовки програми, і вони несуть головну відповідальність за реалізацію програми на території своєї країни
Національний орган влади(НОВ) - Словаччина	Міністерство сільського господарства та розвитку сільських територій Словацької республіки	
Національний орган влади(НОВ) - Румунія	Міністерство регіонального розвитку та публічного управління – Генеральний директорат європейських програм, уповноваженні Національні органи влади з питань Європейських програм	
Національний орган влади(НОВ) - Україна	Міністерст्वоекономічного розвитку та торгівлі України	

Завдання Національних органів влади:

- Створення та функціонування ефективної системи управління і контролю на національному рівні.
- Забезпечення загальної координації відповідних установ на національному рівні у реалізації Програми, в тому числі, зокрема, установи, що діють на правах контрольних контактних офісів, а також на правах учасника групи аудиторів.
- Представляти свою країну в СМК, участь в засіданнях СМК
- Сприяти Керуючому органу при здійсненні його зобов'язань згідно ст. 30 (2) Правил реалізації ЄІС.
- Запобігати, виявляти та виправляти порушення, включаючи шахрайство і сприяти Керуючому органу у поверненні надмірно сплачених сум, разом з відсотками, згідно ст. 74 Правил реалізації ЄІС, на їх територіях. Повідомити про порушення без зволікань Керуючий орган та Комісію, та інформувати їх про хід відповідних адміністративних і судових процедур.
- Відповідати за повернення надмірно сплачених сум бенефіціару, як описано в главі 6 та відповідно до статті 75 Правила реалізації ЄІС
- Забезпечити співфінансування з боку Словаччини, Угорщини, Румунії.
- Підписання двосторонньої угоди або меморандуму про взаєморозуміння (Словаччина, Румунія та Україна) з Керуючим органом, яким буде врегульовано зобов'язання між країнами-учасницями.

Національний орган влади Угорщини та Керуючий орган Програми є –у випадку програми ЄІС– незалежними один від одного, з огляду на те, що відносини підпорядкування відсутні серед

завдань Національного органу між керівником Керуючого органу і Головою Національного органу. Керівник Керуючого органу є заступником Державного секретаря з питань регіонального і транскордонного економічного співробітництва, а функції Голови Національного органу виконує призначений державний радник. Однак для того, щоб чітко відокремити функції відповідно до положень Міністерства закордонних справ і торгівлі, Заступник державного секретаря не має прав надавати вказівки керівнику Національного органу з питань, які віднесені до компетенції Національного органу.

5.2.2 Контрольні контактні офіси, національні контролери та аудитори

Контрольні контактні офіси (ККО) функціонують для сприяння Керуючому органу контролювати зобов'язання в рамках Програми.

Орган управління	Організація	Завдання
Контрольні контактні офіси у кожній країні-учасниці	Неприбуткова компанія «Програмний офіс Сечені» в Угорщині Міністерство сільського господарства та розвитку сільських територій Словацької республіки Міністерство регіонального розвитку та публічного управління – Генеральний директорат європейських програм, Департамент первинного контролю Міністерство фінансів України	Сприяння Керуючому органу контролювати зобов'язання в рамках Програми
Національні контролери*	Угорщина: Неприбуткова компанія «Програмний офіс Сечені» Словаччина: Контрольний офіс з питань ТКС Румунія: Міністерство регіонального розвитку та публічного управління, Генеральний директорат координації територіальних заходів – Департамент первинного контролю	Перевірки витрат, задекларованих бенефіціарами

*У країнах-членах ЄС «державні службовці» у розумінні ст. 32 Правил реалізації ЄІС називаються 'національними контролерами', як у ПТКС ЄІСП 2007-2013. У країнах-членах ЄС, орган/посадова особа, що виконує завдання національного контролера є також Контрольним контактним офісом.

Роль та функції Контрольних контактних офісів:

- Організація тренінгів для контролерів, де їм буде надаватися інформація про Програму, правила реалізації проекту, звітності та національні правила перевірки витрат, заявлених бенефіціарами.
- Розробка керівних настанов, шаблонів і контрольних листів для контролерів і бенефіціарів з метою надання їм допомоги в підготовці їх звітів;
- Розробка внутрішніх керівних настанов і контрольних листів для контролерів.
- Роз'яснення КО національних правил (закупівлі, працевлаштування, оподаткування і т.д.)
- Сприяння КО при виїзних перевірках в їх країнах та будь-яких додаткових перевірках
- У випадку України, ККО проводить тренінги для аудиторів, формує розширений список попередньо відібраних аудиторів, і бенефіціари проектів самостійно обирають собі аудиторів для перевірки витрат по проекту із затвердженого списку.

Національні контролери та аудитори

Згідно п. 1 ст.32 Правил реалізації ЄІС, витрати, задекларовані бенефіціаром для підтвердження запиту на оплату, розглядається незалежним від бенефіціара аудитором або компетентним державним службовцем. В країнах ЄС «державні службовці» називаються «національними контролерами», як і в програмі ЄІСП 2007-2013 рр.

У країнах ЄС, орган/установа, які здійснюють завдання національних контролерів є тією самою установою, що й контрольний офіс. ККО в країнах ЄС не братиме участі в 2-му рівні контролю, який проводиться Керуючим органом шляхом делегування до СТС.

У випадку України, буде застосовуватися децентралізована система, тобто український контактний офіс сформує перелік професійних аудиторів, сертифікованих для проведення перевірок. Аудитори повинні відповідати вимогам, викладеним у ст. 32 Правил реалізації ЄІС.

Завдання національних контролерів і аудиторів

Перевірка витрат у запиті на оплату, задекларованих бенефіціаром (для перевірки того, чи витрати, заявлені бенефіціаром, і витрачені кошти від реалізації проекту є реальними, точно зафіксованими і прийнятними відповідно до договору). Ця перевірка має проводитися на основі узгодженої процедури, заснованої на міжнародних стандартах, і включає в себе, зокрема:

- Перевірку спільно фінансованої поставки товарів і надання послуг.
- Перевірку обґрунтованості заявлених витрат.
- Перевірку відповідності таких витрат Програмі, правилами ЄС та країн-учасниць.
- Перевірку витрат, понесених контрольованим партнером проекту.
- Перевірка змісту заходів і їх фінансування в звіті партнера.
- Складання звіту і переліку виконаних перевірок.
- Підписання звіту про фактичні результати.
- Профілактика, виявлення та виправлення порушень для бенефіціарів

Аудитори в Україні повинні провести їх перевірки відповідно до: (а) Міжнародного стандарту з супутніми послугами 4400, залучення до виконання узгоджених процедур щодо фінансової інформації, затверджених Міжнародною федерацією бухгалтерів (МФБ); (б) Кодекс етики МФБ для професійних бухгалтерів, розроблений і опублікований Радою з міжнародних стандартів етики МФБ для бухгалтерів.

Для державних службовців, ці процедури повинні бути встановлені на національному рівні з урахуванням міжнародних стандартів.

- **Угорщина**

В Угорщині завдання контрольного контактного офісу (ККО) буде здійснюватися неприбутковою компанією «Програмний офіс Сечені» (далі по тексту: ПРОС), який знаходиться у власності Офісу Прем'єр-міністра Угорщини. Витрати, заявлені бенефіціаром/національним партнером при

подачі запиту на оплату, будуть перевірені ККО, який є незалежним від бенефіціара. Відповідні співробітники ПРОС є компетентними державних посадових особами (національними контролерами) в Угорщині і мають необхідної професійні знання і досвід, включаючи досвід за попередньою Програмою і можуть виконувати перевірки на основі процедур і стандартів, встановлених на національному рівні з урахуванням міжнародних стандартів. Завдання ККО буде здійснюватися Головним ККО (Будапешт) і угорським ККО (Матесалка) в структурі Департаменту контролю ПРОС. Головний ККО виконує координуючу роль на програмному рівні, в той час як контрольні завдання будуть здійснюватися за допомогою підрозділу, розташованому в прикордонному регіоні в місті Матесалка.

Оскільки ПРОС відповідає за здійснення первинного контролю і контролю витрат у програмному періоді 2007-2013 у всіх програмах територіальної співпраці, програмах асоціації та ЄСП за участю Угорщина, буде забезпечено перехід між двома програмними періодами, а досвід, накопичений у попередньому періоді буде використовуватися в новому.

Щодо другого рівня контролю, СТС буде надавати допомогу Керуючому органу.

- **Словаччина**

Завдання ККО буде виконуватись функціонально незалежним підрозділом Міністерства сільського господарства і розвитку СР, а саме: Підрозділом ТКС в галузі контролю програм УГ-СЛ, ПЛ-СЛ і програми ЄСП. Підрозділ ТКС в галузі контролю програм УГ-СЛ, ПЛ-СЛ і програми ЄСП відповідає за національний контроль і перевірку витрат словацьких партнерів, включаючи процедури державних закупівель перевірки у поточній ПТКС Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна, і таке продовження буде забезпечено у виконанні майбутньої чотирьохсторонньої ПТКС ЄС. Підрозділи, уповноважені на виконання функцій Національного органу і функцій ККО, є функціонально незалежними підрозділами Міністерства сільського господарства і розвитку Словацької республіки. Більш детальну інформацію про незалежність функціонування і розподіл завдань має бути викладено у описі систем управління та контролю.

- **Румунія**

Румунія визначила Міністерство регіонального розвитку та публічної адміністрації (МРПА) для виконання завдань ККО в Румунії. Функції ККО повинна виконуватися спеціалізованим і функціонально незалежним підрозділом в структурі Директорату первинного контролю, відповідального за первинний контроль ПТКС у програмному періоді 2014-2020.

Директорату первинного контролю в структурі МРПА буде перевіряти витрат на рівні проекту для румунських бенефіціарів. Співробітники Директорату складаються з державних службовців, які мають необхідні знання та досвід у виконанні цієї роботи відповідно до Правил реалізації. Підрозділи, наділені повноваженнями Національного органу і повноваженнями ККО є функціонально незалежними структурними підрозділами МРПА. Більш детальну інформацію про незалежність функціонування і розподіл завдань має бути викладено у описі систем управління та контролю.

- **Україна**

В Україні завдання ККО буде здійснюватися Міністерством фінансів України при допомозі Аудиторської палати. ККО шляхом оголошення конкурсу відбере незалежних зовнішніх аудиторів для перевірки витрат; згодом Міністерство складе розширений список аудиторів, що відповідають критеріям, встановленим у Регламенті. НУО, як бенефіціари проекту, будуть

самостійно обирати аудитора для перевірки власних витрат по проекту з переліку незалежних аудиторів, затвердженого Міністерством фінансів України. Перевірка витрат буде здійснюватися аудиторами і контролюватись ККО.

6 Реалізація Програми

6.1 Короткий опис систем управління та контролю

З метою забезпечення ефективної, прозорої і правильної реалізації Програми, Описом системи управління і контролю (ОУК) визначено і врегульовано сукупність процесів і процедур в рамках ПТКС Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2014-2020 згідно ст. 30 Правил реалізації. Він містить опис функцій органів, що беруть участь в управлінні і контролі Програми, в тому числі розподіл функцій усередині кожного органу, їх внутрішню організацію у відповідності до принципу поділу функцій між і всередині цих органів, опис процедури управління, які повинні застосовуватися в ході реалізації Програми, механізми аудиту систем управління і контролю, рахунків і операцій, а також пропорційний розподіл зобов'язань між країнами-учасниками в разі системних недоліків.

ОУК приділяє особливу увагу розподілу функцій органів, що беруть участь в управлінні і контролі Програми, в тому числі розподіл функцій між і всередині цих органів. Органи, які беруть участь в управлінні і контролі Програми, описані в розділі 5.

Для забезпечення ефективного і прозорого відбору проектів, Програма може застосовувати два різних типи **процедур відбору проектів**: відкриті та закриті конкурси заявок. Подробиці, що стосуються цих процедур, викладені у розділі 6.2 «Опис процедур відбору проектів» і будуть вказані у відповідному оголошенні про конкурс. Проекти, відібрані для фінансування, переходять до стадії **процедури укладання контрактів**, регульованої правилами ОУК. Після укладення грантових контрактів, бенефіціари починають реалізацію проекту згідно відповідних правил, викладених в Керівництві по реалізації проекту.

Для того, щоб гарантувати, що витрати, понесені в ході реалізації, відповідають правилам Програми, а також забезпечення правильності і вчасності заявлених витрат, згідно ст. 32 Правил реалізації, країни-учасниці організують **систему верифікації витрат**.

Для цієї мети в країнах ЄС, буде застосовуватися централізована система, що означає, що перевірки виконуються компетентними державними службовцями (національними контролерами) під керівництвом відповідного ККО. У випадку України, децентралізована система буде застосовуватися, а це означає, що український ККО складе перелік професійних аудиторів, сертифікованих для проведення перевірок. Докладні правила для призначення контролерів і відбору аудиторів визначені в ОУК (дивись розділ 5.2.2 вище).

Виходячи з умов грантових контрактів, кожний бенефіціар підготує звіт на рівні партнера, який буде поданий відповідному аудитору / національному контролеру для перевірки. Аудитори і національні контролери повинні бути незалежними від відповідного бенефіціара, і вони перевіряють чи є витрати, заявлені бенефіціаром, і дохід від реалізації проекту, реальними, точно зафіксованими і відповідають умовам договору. Перевірка проводиться на підставі узгодженої процедури, яка застосовується у відповідній країні.

В результаті проведених перевірок, аудитори та контролери надають звіт про перевірку витрат, що містить фактичні результати. Відповідно до статті 46, Головний бенефіціар збирає звіти про перевірку витрат від усіх партнерів проекту і подає звіт на рівні цілого проекту по СТС. Звіт буде

наданий разом із описовим звітом про заходи, виконані протягом відповідного періоду реалізації проекту. Звіти на рівні проекту будуть надані під час реалізації проекту та при закритті проекту відповідно до положень грантового контракту. На підстав делегованих КО повноважень СТС затверджує описовий звіт і перевіряє витрати, вказані у звітах національних контролерів і аудиторів. СТС та КО мають право провести будь-коли документарні перевірки або проводити перевірки проектів на місці.

Перевірка витрат на рівні партнерів і проектів виглядає наступним чином:

Звіт на рівні партнера	Кожний бенефіціар готує описовий і фінансовий звіт і подає його відповідно національному контролеру чи аудитору
Звіт про фактичні результати	Національний контролер/аудитору перевіряє заявлені витрати та надає звіт про перевірку витрат, що включає звіт про фактичні результати
Об'єднання звітів на рівні партнерів	Бенефіціар подає описовий і фінансовий звіти, а також Звіт про перевірку витрат Головному бенефіціару
Подання звіту на рівні проекту	Бенефіціар готує загальний описовий та фінансовий звіти, а також разом із звітом про перевірку витрат на рівні бенефіціара подає до СТС
Перевірка звіту на рівні проекту	СТС затверджує описовий звіт та перевіряє витрати

Що стосується витрат з бюджету технічної допомоги, їх перевірка виконується Керуючим органом з можливим залученням незалежних зовнішніх експертів. КО вибере експертів згідно з відповідними правилами державних закупівель.

Опис системи моніторингу та контролю детально окреслює процедури, які необхідно дотримуватися в разі виплат на користь бенефіціарів.

Платежі на користь бенефіціарів проводяться на підставі затверджених вимог на оплату, які повинні бути подані бенефіціарами в СТС / КО відповідно до положень грантових контрактів, як правило, разом із звітами на рівні проектів. Відповідно до статті 63 Правил реалізації ЄІС, Головні Бенефіціари можуть подати вимогу на оплату відразу після укладення грантового контракту (аванс) на суму, зазначену в контракті. Наступні запити будуть подані в строки, передбачені в контрактах. Структура платежів, включаючи аванс, проміжні платежі і фінальний платіж включається в опис систем управління і контролю (ОУК).

Керуючий орган повинен гарантувати, що платежі за проектами обробляються якомога швидше відповідно до підписаного контракту. Ніяка сума не повинна бути вирахувана або утримана, якщо вона не підтверджена підписаним контрактом і ніякої окремої комісії або іншого оплати з еквівалентним наслідком не може бути стягнуто, зменшуючи ці платежі. Кошти ЄС виплачуються Головному Бенефіціару, який повинен гарантувати, що бенефіціари отримують загальну суму гранту якомога швидше і в повному обсязі.

Згідно ст. 59 Положення про реалізацію 897/2014, Керуючий орган зобов'язаний відкрити рахунок Програми в євро для отримання внеску ЄІС з боку Європейської Комісії та здійснення платежів на користь Головних Бенефіціарів і бенефіціарів технічної допомоги. Всі фінансові трансфери між зацікавленими сторонами Програми здійснюються в євро.

Згідно ст. 30 (1) f) Правила реалізації ЄС система управління і контролю має включати в себе системи і процедури для забезпечення належного аудиту.

У разі участі установ в управлінні Програмою (на рівні програми і на національному рівні) Опис системи управління та контролю (ОУК) і Керівництво по процедурам цих установ включають аудит. ОУК та Керівництво охоплюють всі процеси всіх органів для всієї програми і проектного циклу. Всі процеси, що утворюють програмний чи проектний цикли розбиті на послідовні заходи.

Для бенефіціарів аудит забезпечується Керівництвом по реалізації проекту і правилами Положення про реалізацію трансграничних проектів в рамках ЄС, якими передбачено, що бенефіціари повинні зберігати всі документи, пов'язані з їх проектом, протягом п'яти років з дати виплати залишку по Програмі. Зокрема, вони повинні зберігати звіти, підтверджуючі документи по рахунку, бухгалтерських документів і будь-які інші документи, що стосуються фінансування проектів. Детальні вказівки бенефіціарам з ведення проектної документації наведені в грантовому контракті. Угода про партнерство, яка буде підготовлена і підписана Головним Бенефіціаром і бенефіціарами, також буде містити вищезазначені зобов'язання. У разі недотримання цих правил бенефіціари будуть нести відповідальність з наслідками, викладеними в грантовому контракті.

Положення Правил реалізації ЄС щодо електронних систем даних для обліку, зберігання, контролю і звітності буде здійснюватися за допомогою системи ІМІС 2014-2020. Детальний опис системи викладено в главі 6.11. З огляду на те, що КО делегує виконання завдань іншому органу (а саме до СТС і до допоміжного органу), ОУК докладно описує системи моніторингу та звітності щодо цього делегування. На основі досвіду, накопиченого в період 2007-2013 років, ролі і обов'язки чітко обумовлюються в рамковій угоді між відповідними органами, а саме КО і Програмним офісом Сечені (ПРОС). Угодою КО доручається здійснювати безперервний моніторинг шляхом періодичних запитів/звітів про виконані завдання. МЗСТ буде уповноважене проводити виїзди на місце і може встановити показники ефективності для оцінювання допоміжного органу і СТС. Крім того, ІМІС 2014-2020 буде важливим інструментом для МЗСТ для моніторингу всіх проектів і програмного рівня індикаторів і успішності. Додатково, ОУК розкриває й інші питання щодо:

- механізми аудиту функціонування систем управління і контролю;
- процедур управління для запобігання, виявлення і виправлення порушень, включаючи шахрайство і повернення надмірно сплачених сум;
- укладення договорів технічної допомоги;
- ролі національних органів і обов'язків країн-учасниць і
- План залучення відповідних осіб, що володіють необхідними навичками, на різних рівнях і для виконання різних функцій в організації.

6.2 Опис процедур відбору проекту

Проектам в рамках ПТКС ЄС Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна буде надано фінансову підтримку на основі конкурсних процедур оцінки та відбору. Конкурси буде оголошені в період реалізації Програми відповідно до рішення СМК. Оголошення будуть містити рекомендації для потенційних заявників і правила, яких необхідно дотримуватися протягом всієї процедури відбору. Програма може застосовувати два різних типи конкурсів:

1. Процедура відкритого конкурсу
2. Процедура закритого конкурсу

З метою забезпечення максимально широкої участі і необхідної прозорості, принцип публічності має застосовуватись для всіх типів конкурсів. Всі додатки до конкурсу розміщуються на веб-сайті Програми. Передбачається, що інформація про конкурс також розміщується на веб-сайтах Національних органів та на сайтах областей/повітів, які беруть участь в Програмі. Після оголошення конкурсу, СТС проводить інформаційні зустрічі, які можуть відвідати всі потенційні заявники. Інформація, яка буде поширюватися у всіх цільових регіонах, повинні бути викладена в недискримінаційній формі. Якщо СМК, або за своєю власною ініціативою або у відповідь на прохання роз'яснити інформацію, вносить зміни щодо умов конкурсу, такі зміни повинні бути опубліковані на тих самих умовах публічності, як і для конкурсу. Такі зміни можуть продовжити термін подачі заявок, щоб дозволити заявникам врахувати ці зміни.

6.2.1 Процедура відкритого конкурсу

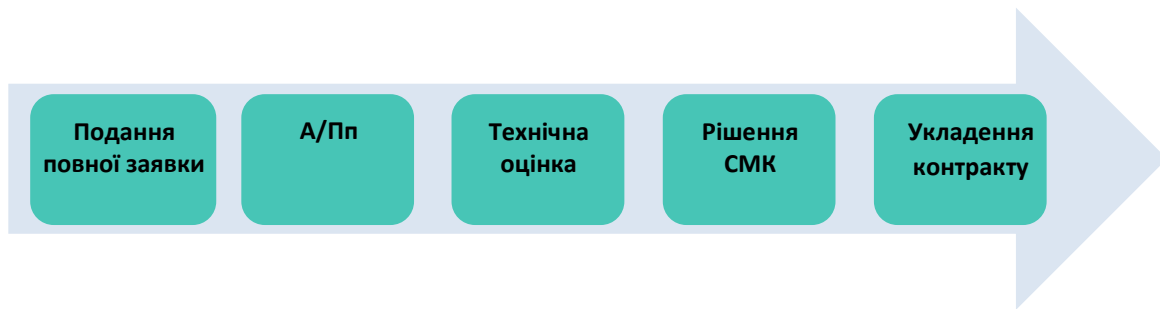
За процедурою відкритого конкурсу участь буде відкритою для всіх бажаючих прийнятних заявників, які повинні будуть підготувати і подати протягом певного терміну повну документацію свого проекту. Зміст заявки визначається у відповідному оголошенні про конкурс і відповідає вимогам статті 43 Положення про реалізацію.

Подані пропозиції проходять адміністративну перевірку та перевірку на прийнятність (надалі – А/Пп) з боку СТС. Відповідно до правил Положення про реалізацію, СТС може бути надана допомога в виконанні цього завдання з боку представництв. На підставі цієї перевірки, СТС готує звіт про оцінку зі списком заявок, які відповідають адміністративним критеріям і критеріям прийнятності та тих, які цим критеріям не відповідають.

Ті заявки, які відповідають адміністративним критеріям і критеріям прийнятності, будуть оцінені з точки зору технічної якості. У процедурі технічної оцінки СТС буде залучати незалежних зовнішніх експертів. Заявки будуть надані тим оцінювачам, які спеціалізуються у сфері, яка відповідає контексту кожної заявки, і які будуть обрані зі списку експертів. Список експертів складається після оголошення відкритого конкурсу для експертів у всіх чотирьох країнах, беручи до уваги описаний вище принцип публічності. Кожна заявка оцінюється щонайменше двома незалежними оцінювачами, які будуть нараховувати бали на основі оціночної шкали за наперед визначеним набором критеріїв, які будуть вказані у Керівництві з відбору та оцінці, який буде затверджений СМК.

На основі оцінок даних оцінювачами, СТС готує технічний звіт про оцінку разом списком пропозицій, упорядкованих за пріоритетами, за кількістю нарахованих балів. СМК затверджує звіт про технічну оцінку та на основі рейтингового списку, затверджує проекти з найвищими результатами оцінки в межах наявного бюджету і приймає рішення про максимальні суми коштів, які будуть виділені кожному проекту. СМК може також скласти резервний список по кожному пріоритету, що містить відповідні проекти, які не можуть фінансуватися через відсутність доступних ресурсів. Керуючий орган може проводити перевірки будь-коли під час процесу відбору проектів, щоб контролювати і забезпечити ефективність і якість оцінювання.

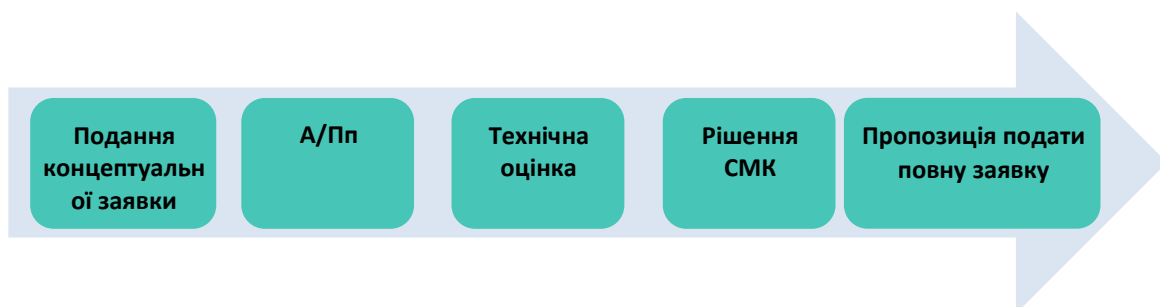
6.2.2 Процедура закритого конкурсу

У деяких випадках СМК вирішити застосувати процедуру закритого конкурсу. Цей вид процедури може бути застосований в основному в разі проектів, з інфраструктурними компонентами, де документація є більш складною і його підготовка вимагає більше часу і ресурсів. Інфраструктурні проекти означають проекти по виконанню робіт.

Закритий конкурс означає, що участь в ньому відкрита для всіх зацікавлених підходящих заявників, але тільки тим, кого було обрано на основі концептуальної заявки, пропонується подати повну заявку. Остаточне рішення про фінансування здійснюється шляхом відбору повних заявок.

На першому етапі заявники запрошуються через оголошення подати концептуальну заявку, яка буде містити щонайменше наступні елементи: короткий опис ідеї проекту, інформацію про Головного Бенефіціара і партнерів проекту, заплановані заходи, конкретні індикатори результатів Програми, які планується досягти проектом, бюджету, а також графік реалізації.

Подані концептуальні заявки будуть оцінені і обрані за процедурами відкритих конкурсів. СМК може вирішити, чи пропустити А/Пп або її об'єднати з технічним оцінюванням, якщо це є необхідним для певного конкурсу. Тим не менш, СМК може прийняти рішення про адміністративну перевірку та перевірку допустимості та про технічну оцінку одночасно у звіті про оцінку. На підставі звіту про технічну оцінку (як і в випадку відкритих конкурсів, незалежні зовнішні експерти з оцінки братимуть участь в процедурі технічної оцінки), СМК прийме рішення про перелік концептуальних заявок більш високої якості, яким буде запропоновано розробити їх проекти в повному обсязі. Зміст повної заявки буде визначено у відповідному оголошенні про конкурс і буде відповідати положенням статті 43 про Правил реалізації ЄІС.

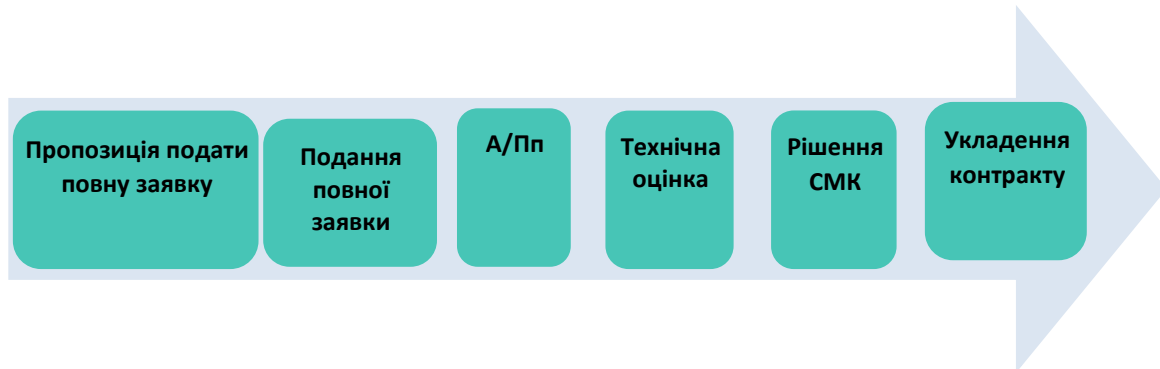

Повні заявки, отримані на другому етапі будуть оцінюватися з використанням тієї ж процедури, що і для відкритих конкурсів.

На підставі звіту про технічну оцінку, СМК прийме рішення про перелік відібраних проектів і про максимальну можливу суму гранту для кожного конкретного проекту. СМК може також скласти резервний список по кожному пріоритету, що містить прийнятні заявки, які не можуть

фінансуватися через відсутність доступних ресурсів. На підставі рішення СМК, ВІП проекти можуть бути обрані за допомогою закритого конкурсу.

Докладні правила процесу оцінки і вибору будуть врегульовані у Керівництві з відбору та оцінки. Посібник має бути схвалено СМК.

"Після рішення СМК, Керуючий орган буде проводити консультації по переліку проектів, рекомендованих для фінансування, з Європейською комісією, щоб уникнути подвійного фінансування і стимулювання взаємодії з існуючими проектами там, де це можливо. Після цих консультацій СМК може вирішити відхилити попередньо рекомендовані проекти".

6.2.3 Процедура розгляду скарг

Встановлена процедура буде охоплювати скарги на рішення, що приймаються органами Програми в процесі оцінки та відбору проектів, з метою забезпечення прозорості та справедливого поводження по відношенню до всіх заявників. У разі, якщо заявник вважає, що процес відбору упередженим, Головний бенефіціар цієї заявки має право подати скаргу КО/СТС. КО, за сприяння СТС, розглядає скаргу і готує свою технічний висновок по суті скарги. Детальний опис цієї процедури буде описаний в оголошенні про конкурс.

6.3 Попередній орієнтовний графік реалізації Програми

Орієнтовний графік Програми на 2015-2024 роки виглядає наступним чином:

	2015 (1)	2015 (2)	2016 (1)	2016 (2)	2017 (1)	2017 (2)	2018 (1)	2018 (2)	2019 (1)	2019 (2)	2020 (1)	2020 (2)	2021 (1)	2021 (2)	2022 (1)	2022 (2)	2023 (1)	2023 (2)	2024 (1)	2024 (2)
Подати Комісії пропозиції по Програмі	■																			
Затвердження Програми Комісією		■																		
Процес призначення Керуючого органу			■																	
Початок конкурсів				■			■			■										
Оцінка та рішення про переможців					■	■		■	■		■	■								
Укладення контракту та початок реалізації						■	■		■	■		■	■	■						
Реалізація проектів						■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■				
Управління Програмою		■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■				
Завершення Програми																	■	■	■	■

Згідно Положення про реалізацію ЄІС, всі контракти повинні бути підписані до 31 грудня 2021 року і всі проектні заходи, що фінансуються за рахунок Програми, повинні бути зроблені до 31 грудня 2022 роки (стаття 18). Програма закінчується 31 грудня 2024 року. (Стаття 15)

В процесі реалізації Програми, СМК може прийняти рішення про додаткові конкурси або про скасування запланованого конкурсу.

6.4 Опис характеру допомоги по пріоритетах

Програма фінансує заходи у вигляді грантів для виконання проектів через відкриті або закриті конкурси. Конкурси будуть оголошені за рішенням СМК за орієнтовним вищевказаним графіком реалізації Програми. Програма не буде використовувати фінансові інструменти.

На основі рішення Спільної групи з планування, Програма не буде використовувати процедуру прямого надання грантів (стаття 41 Положення про реалізацію ЄІС).

Відповідно до статті 38 (4) Положення про реалізацію ЄІС, частка внеску ЄС, що виділяються на реалізацію великих інфраструктурних проектів і внеску у фінансові інструменти, вказані у статті 42, не може перевищувати 30%.

6.5 Опис запланованого використання технічної допомоги і процедура, що застосовується для укладення контрактів

Технічна допомога необхідна для сприяння країнам-учасникам в реалізації Програми. Беручи до уваги розмір і різноманітність програмної території, 10% коштів ЄС, що виділяються на Програму, будуть використовуватися на потреби технічної допомоги.

Бюджет ТД буде використовуватися для допомоги, необхідної для управління, моніторингу та оцінки Програми.

Крім того, бюджет ТД слід використовувати для виконання завдань, спрямованих на покращення та забезпечення належного виконання Програми на рівні проектів (наприклад: тематичні семінари, інформаційні і рекламні заходи, оцінка) і підвищити загальну якість фінансованих проектів.

Згідно ст. 34 Положення про реалізацію ЄІС такі види заходів можуть фінансуватися в рамках ТД для забезпечення ефективного адміністрування Програми:

- діяльність пов'язану із підготовкою, відбором і оцінкою (в т.ч. засіданнях СМК) і допомогою для проектів;
- діяльність пов'язану із підтримкою спільних структур;
- підтримка діяльності національних органів та ККО;
- управління і робота Керуючого органу, Спільного технічного секретаріату та його представництв, допоміжного органу, що забезпечує виконання горизонтальних завдань
- моніторингу візити на місця(проекти);
- створення і функціонування електронної системи даних для обліку, зберігання, контролю і звітності;
- підготовка звітів (наприклад, річних звітів, проміжної оцінки і т.д.);
- заходи з аудиту;
- інформаційно-промоційні заходи;
- сприяння і допомога потенційним бенефіціарам;
- підготовчі заходи, що стосуються програмного періоду 2021-2027.

Заходи, які охоплюються ТД, будуть фінансуватися використовуючи підхід управління проектом. Всі заходи по управлінню Програмою, які будуть підтримуватися з коштів ТД, мають бути підготовлені у формі "Картки технічної допомоги". СМК приймає рішення про фінансування

проектів ТД на основі Картки технічної допомоги, яка містить завдання отримувачів ТД. На підставі рішення СМК, КО підписує контракт з отримувачами ТД для заходів, пов'язаних із технічною допомогою, які можуть бути делеговані СТС. Даний контракт має наслідком виконання відповідних прийнятних заходів та витрат по проекту технічної допомоги.

Проекти ТД реалізуються організаціями, які розміщують органи управління Програмою (отримувачі ТД). Витрати, понесені в ході реалізації цих проектів, попередньо фінансуються за рахунок бюджету технічної допомоги. Одержувачі ТД повинні виконувати і дотримуватися правил прийнятності та процедур на рівні Програми, в тому числі застосовування процедур закупівель. Відповідно до положень ст 37 (1) Положення про реалізацію 897/2014, отримувачі ТД, зареєстровані в країнах ЄС, застосовують національні закони, нормативні акти та адміністративні положення при здійсненні закупівель, в той час як отримувачі ТД, зареєстровані в Україні дотримуються відповідних правил закупівель, описаних в фінансовому угоді, укладеній між Україною та Європейською комісією.

Потенційні одержувачі ТД:

- Керуючий орган – Міністерство закордонних справ і торгівлі Угорщини
- Національні органи і ККО
- СТС – Програмний офіс Сечені, як організація, що розміщує СТС
- Допоміжний орган - Програмний офіс Сечені
- Представництва СТС
- Орган аудиту (Група аудиторів) - Генеральний директорат по аудиту європейських коштів, Угорщина

6.6 Опис систем моніторингу та оцінювання

Моніторинг і оцінка Програми повинні бути спрямовані на підвищення якості програмування і реалізації, а також оцінки та покращення послідовності, ефективності, продуктивності та результативності. Висновки моніторингу та оцінки повинні бути прийняті до уваги на етапах програмування і реалізації.

1.9.1 Щоденний моніторинг

Для того, щоб забезпечити якість і ефективність реалізації Програми, повинні бути виконані заходи з моніторингу на рівні Програми. Моніторинг та оцінка на рівні Програми проводяться за попередньо узгодженими індикаторами, визначеними в главі 4.7. Керуючий орган відповідає за створення системи збору достовірної фінансової та статистичної інформації про реалізацію для цілей моніторингу та оцінки.

На рівні проекту, моніторинг складається з заходів для відстеження процесу реалізації проекту, тому, за наявності, потенційні проблеми можуть бути своєчасно виявлені і виправлені. Збір і оцінювання показників є постійним завданням, проекти повинні інформувати органи Програми про показники у кожному описовому звіті.

1.9.2 Орієнтовний план моніторингу та оцінки протягом усієї тривалості Програми:

Попередньо оцінювання програми ЄС Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна, включаючи потреби для стратегічного екологічного оцінювання, було проведено незалежними

оцінювачами з метою підвищення якості Програми. Рекомендації по оцінці були враховані при складанні СОП.

Відповідно до статті 78 (3) Положення про реалізацію ЄС Керівний орган здійснює **орієнтований на результат моніторинг** програми і проектів (ROM) додатково до щоденного моніторингу. У випадку ROM, головною метою і завданням є отримання незалежноговисновку щодо реалізації проекту / Програми та прогресу в досягненні результатів. Незалежне оцінювання подається для системи контролю і управління, а також посилює підзвітність та прозорість використання ресурсів ЄС. Зауваження і рекомендації ROM подаються на розгляд і для використання відповідальним органам управління в рамках поточних проектів/Програми, а також враховуються у майбутньому циклі програмування. Методологія проведення ROM має бути включена в річний план моніторингу та оцінки.

Згідно ст. 17 Регламенту 236/2014 не пізніше 31 грудня 2017 року, проміжний огляд програмного документу по реалізації ЄС має бути представлений Комісією. Він охоплює період з 1 січня 2014 року по 30 червня 2017 року та повинен зосередити увагу на досягненні цілей інструменту ТКС ЄС за допомогою показників оцінювання отриманих результатів та результативності Інструменту. Країни-учасниці на запит Комісії надають всі необхідні дані і інформацію.

Відповідно до статті 78 (1) Положення про реалізацію ЄС, моніторинг та оцінка Програми спрямовані на покращення якості планування і реалізації, а також на оцінку покращення послідовності, ефективності, продуктивності та результативності. Висновки моніторингу та оцінки повинні бути прийняті до уваги на етапах планування і реалізації Програми.

Згідно ст. 78 (2) Положення про реалізацію ЄС, план щорічного моніторингу і оцінки повинен бути виконаний Керуючим органом. Щорічний план має бути поданий Комісії не пізніше 15 лютого кожного року.

Додатково до проміжного оцінювання, оцінка Спільної операційної програми, або її частини, може бути проведена в будь-який момент Комісією або КО.

Оцінка буде проводитися внутрішніми або зовнішніми експертами, які функціонально незалежні від органів, відповідальних за реалізацію програми.

Оцінка має визначити продуктивність, ефективність та результативність заходів і підтримки Програми. Увага має приділятися результатам і наслідкам. Основними користувачами отриманої інформації будуть програмні органи, задіяні в управлінні програмою - вона є цінним джерелом інформації для щоденного управління програмою і звітності про її реалізацію, поширення інформації про її здобутки, а також для прийняття рішень в СМК. У той час сама ця інформація може бути корисною для удосконалення програмних процедур і кращого планування моніторингу, контролю, та аудиторської діяльності (перевірки «на місці», контроль з боку КО, надання інформацію до органу аудиту і групи аудиторів для їх перевірок по проектам, і т.д.).

Висновки за результатами оцінювання мають бути прийняті до уваги також в майбутніх заходах по плануванню. Вкрай важливо, щоб поширити результати і висновки оцінок і розкрити інформації отриману під час оцінювання. Результати оцінювання будуть направлені відповідним органам Програми та національним органам. Висновок за результатами оцінювання буде оприлюднений каналами зв'язку, які Програма планує використати.

Наступний орієнтовний план моніторингу та оцінки передбачено в програмі:

№	Назва	Завдання	Час або частота	Відповідальний
1.	Попереднеоцінювання	Покращити якість СОП	Під час планування	Органи на рівні Програми
2.	Щоденний (поточний) моніторинг	Спостерігати за виконанням проекту	Триває постійно	КО, національні органи, СТСтаККО
3.	Орієнтований на результат моніторинг програми і проектів (ROM)	Оцінити досягнуті результати, заплановані проектами та самою Програмою у заданий період	Починається після укладення першого грантового контракту Частота: один раз на рік, на вибірково обраних проектах.	КО, СТС
4.	Проміжний огляд програмного документу по реалізації ЄІС	Оцінити ефективність, продуктивність та результативність інструменту ТКС ЄІС на половині шляху, звертаючи увагу на Програмному документі	У 3-4 кварталах 2017 року (охоплюючи період з 1 січня 2014 по 30 червня 2017).	Європейська Комісія, (КО)
5.	Поточне (проміжне) оцінювання	Оцінити ефективність, продуктивність та результативність заходів програми та підтримки Увага має бути на результатах, наслідках, а також оцінюванні реальних значень індикаторів Програми	У 3-4 кварталах 2017 року (охоплюючи період з 1 січня 2014 по 30 червня 2017).	КО
6.	Заключне оцінювання інструменту ТКС ЄІС	Оцінити вплив інструменту ТКС ЄІС в цілому	Після закриття Програми, перед проміжною звітністю наступного фінансового періоду	Європейська Комісія

В основі оцінювання і моніторингу виявляються очікувані результати, які визначені в програмній стратегії. Вони, поряд з показниками, якими мають оцінюватися досягнення, показують, що Програмою було заплановано досягти з наявними фінансовими ресурсами, коли розроблялась її стратегія. Регулярний збір показників (відповідно до потреб, але не рідше одного разу на рік,) і аналіз успішності в досягненні цільових показників поряд із

фінансовими даними допомагає побачити, що програма успішно виконується, і що її стратегія все ще є актуальною або вона має бути змінена.

Після завершення проекту, кожен Головний бенефіціар повинен подати звіт про подальшу діяльність за підсумками проекту (звіт про сталий розвиток проекту). Звіт про сталий розвиток має містити дані за відповідними показниками результатів на рівні програм. Звіт про сталий розвиток подається один раз на рік протягом п'яти років після закінчення проекту або протягом періоду часу, встановленого в правилах державної допомоги, де це може бути застосовано.

Основна інструментом і системою збору інформації є система IMIC 2014-2020. Використовуючи IMIC 2014-2020, органи Програми можуть контролювати всі індикатори та досягнення на рівні проектів і Програми.

Що стосується людських ресурсів моніторинг буде здійснюватися в принципі внутрішніми ресурсами (КО/співробітники СТС). Пост-фактум оцінювання здійснюється зовнішніми експертами. При ROM, контракти можуть бути укладені із зовнішніми експертами. Додаткового персоналу для цих видів діяльності не передбачено.

Результати моніторингу та оцінки поширюються з одного боку внутрішніми каналами (для всіх органів, які беруть участь в управлінні Програмою), а з іншого боку - широкій громадськості.

На основі результатів моніторингу та оцінювання, мають регулярно переглядатись і оновлюватись графік програми і фінансовий план. Крім того, самі плани моніторингу та оцінювання повинні бути переглянуті і оновлені.

6.7 Інформація про виконання нормативних вимог, викладених у Директиві 2001/42/ЄС Європейського парламенту та Ради

Стратегічна екологічна оцінка Спільної операційної Програми ТКС ЄС Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2014-2020 була запланована і проведена відповідно до Директиви 2001/42/ЄС Європейського парламенту та Ради від 27 червня 2001 року про оцінку впливу певних планів і програм на навколишнє середовище (далі: Директива по СЕО) і національного законодавства. Об'єктом СЕО була СОП Програми ТКС ЄС Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2014-2020. Країни-учасниці Програми ТКС ЄС Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2014-2020 є Угорщина, Словаччина, Румунія та Україна. Географічні межі охоплюють основні регіони і прилеглі до них регіони. Часові рамки для СЕО були визначені в описі тенденції розвитку, пов'язаних з очікуваним станом навколишнього середовища, а також можливого впливу на вирішенні екологічних проблем. Часові рамки тенденцій розвитку, пов'язаних з очікуваним станом навколишнього середовища і можливими впливами на проблеми навколишнього середовища - це програмний період 2014-2020 плюс два роки.

СЕО була проведена в ході підготовки Програми і була завершена до ухвалення та подання Комісії з метою забезпечення високого рівня захисту навколишнього середовища і сприяння інтеграції екологічних аспектів в процес підготовки та затвердження Програми ТКС ЄС Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2014-2020 з особливою увагою до сприяння сталому розвитку.

Проведення СЕО відповідно до директиви ЄС і національних законодавств

Процес проведення СЕО здійснюється відповідно до етапів згідно Директиви по СЕО, а саме: визначення відповідних природоохоронних органів в країнах-учасниках; скринінг; оглядовий звіт; складання екологічного звіту; прийняття проекту оглядового звіту і екологічного звіту для Робочої групи з планування, консультації по оглядовому звіту, проведення консультацій з громадськістю та доступ громадськості до документів (на підставі відповідних рішень уряду) в разі екологічного звіту, завершення екологічного звіту з урахуванням результатів консультацій, прийняття рішень, моніторинг, прийняття екологічного звіту компетентними органами.

Екологічний звіт (Додаток 1: Методи СЕО) описує весь реалізований процес СЕО і етапи процесу зі строками, результатами і юридичним аналізом. До того ж майбутній Керуючий орган, всі країни-учасниці Програми ТКС ЄС Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2014-2020 були залучені до процесу СЕО.

Участь зацікавлених сторін і участь громадськості в процесі СЕО є ключовим елементом в процесі консультацій. Відповідні органи охорони навколишнього середовища були визначені в тісній співпраці з національними органами країн-учасниць.

В рамках процедури СЕО Спільної операційної програми ТКС ЄС Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2014-2020 участь відповідних природоохоронних органів та громадськості була проведена за допомогою двох консультаційних заходів:

- Стаття 5 (4) Директиви по СЕО - консультації по оглядовому звіту
- Стаття 6.2 і додаток 1 Директиви по СЕО - консультації екологічному звіту

Процес консультацій дав можливість зацікавленим сторонам і громадськості висловити свою думку. Результатом консультацій по оглядовому звіту стало, що відповідні зацікавлені органи з країн-учасниць з питань екології заявили, що вони згодні з звітом. Деякі з зацікавлених сторін надіслали відповідні екологічні рекомендації, які безпосередньо пов'язані зі змістом СОП і які були враховані у СОП.

В рамках консультації по екологічному звіту нетехнічне резюме екологічного звіту було надано для проведення консультацій з метою сприяння роз'яснити зміст екологічного звіту громадськості. Консультації по екологічному звіту розкрили думки зацікавлених сторін і громадськості. У більшій частині отриманих коментарів висловлено згоду зі змістом екологічного звіту. Незначні зміни були запропоновані в отриманих коментарях, в основному, щодо ключових проблем екології на прийнятних територіях, пом'якшення наслідків і заходів профілактики потенційних впливів на навколишнє середовище.

Протягом всього процесу СЕО була забезпечена тісна співпраця з плануванням Програми. Тісна співпраця з особам, відповідальними за планування, координувалась як на етапі розробки Оглядового звіту, так і Екологічного звіту з метою забезпечення врахування екологічних наслідків реалізації Програми під час її підготовки і до її прийняття.

Зміст екологічного звіту відповідно до Директиви ЄС

Екологічний звіт включає в себе розділи, які вимагаються Директивою по СЕО. Нетехнічне резюме екологічного звіту, а також короткий виклад того, як екологічні питання були включені в СОП, також були надані.

Результати проведення стратегічного екологічного оцінювання:

Стратегічна екологічна оцінка є невід'ємною частиною процесу програмування. Процес оцінювання привів до того, що процес стратегічного екологічного оцінювання забезпечив високий рівень захисту навколишнього середовища і сприяв включенню екологічних аспектів в процес підготовки та прийняття Програми.

Екологічний звіт надає ймовірні альтернативи Програми отримані шляхом її оцінювання через призму екологічних завдань і з точки зору географії. Практично альтернативи включають поступово виконаний проект Програми та «нульовий варіант», тобто повне невиконання Програми. Крім аналізу "разом і без" виконання Програми дві можливі альтернативи були підняті в ході екологічної оцінки, з яких одна середня альтернатива, яка була прийнята до уваги, була обрана з підстав, викладених у екологічному звіті. Результатом порівняння є те, що найкращою альтернативою є реалізація Програми.

Стратегічне екологічне оцінювання вплинуло на зміст СОП в результаті консультацій, заяв і рекомендацій СЕО, які постійно обговорювались з Робочою групою з планування особами, які відповідали за планування. Стратегічне екологічне оцінювання дало чіткі рекомендації включені як в остаточній оглядовий звіт, так і в остаточний проект Екологічного звіту. Всі рекомендації були обговорені з консультантом, відповідальним за СОП, і були враховані в остаточній версії СОП.

Огляд по основних рекомендацій СЕО, результати процесу консультування і яким чином вони були враховані в Програмі, надаються в остаточному екологічному звіті і в Офіційній заяві.

Система моніторингу була запропонована і включена до екологічного звіту на основі відповідних екологічних завдань, вказаних для окреслення заходів з моніторингу для істотних екологічних наслідків реалізації Програми. За загальним правилом, і з метою уникнути плутанини і дублювання, запропоновані для програмного документа показники були проаналізовані з екологічної точки зору, і показники СОП у сфері екології, екологічні цілі і керівні питання були застосовані в якості індикаторів СЕО. Екологічний звіт надає додаткові екологічні показники для тих екологічних цілей, які не охоплені показниками Програми. Таким чином, запропонована СЕО система показників складається з показників результатів СОП, показників проміжних результатів СОП і показників, запропонованих СЕО.

Система індикаторів СЕО складається з наступних показників (ім'я індикатора і тип індикатора (R - індикатор результату СОП, O - індикатор проміжного результату СОП, I - індикатор, запропонований СЕО)):

- Площа захищених територій для досягнення кращого стану збереження (га) - O (ТМ6 П1)
- Збільшення середнього розміру нефрагментованих земельних ділянок - I
- Підвищення потенціалу в галузі охорони довкілля та пом'якшення наслідків зміни клімату (на основі досліджень (початкове, проміжне, заключне) серед ключових зацікавлених сторін, наприклад, водними дирекціями, відповідних НУО установ, органів влади) - R (ТЗ 6 П1)

- Кількість активних учасників обміну кращимдосвідом, кампаній з підвищення обізнаності та освітніх програм - О (ТЗ 6 П1)
- Кількість маршрутів громадського транспорту з підвищеним рівнем обслуговування, як прямим наслідком підтримки (маршрути) - О (ТЗ 7 П1)
- Підвищення потенціалу в галузі охорони навколишнього природного середовища та пом'якшення наслідків зміни клімату (на основі досліджень (початкове, проміжне, заключне) серед ключових зацікавлених сторін, наприклад, водними дирекціями відповідними НУО, установами, органами влади) - R (ТЗ 6 П1)
- Кількість організацій, що співпрацюють в боротьбі зі стихійними лихами - О (ТЗ 8 П1)
- Чисельність населення, що має користь від покращеної системи попередження (кількість громадян) - R (ТЗ 8 П1)
- Прогрес в управлінні забрудненими ділянками (в розрахунку на етапи управління і з порівнянням з визначеними цілями, де необхідно) - I
- Площа оновлених забруднених ділянок і рекультивованих старих полігонів або кількість проектів, які сприяють розвитку орієнтованого на природу сільського господарства – I
- Поява муніципальних відходів (твердих побутових відходів (ТПВ) кг/чол) - I
- Показник утилізації комунально-побутових відходів (загальна переробка побутових відходів, зазначених у відсотках від суми, що генерується) - I
- Індекс використання води (IBV) - I
- Кількість заходів у сфері поводження з відходами, стічними водами, енергоефективності або виробництва енергії відновлювальних джерел - О (ТЗ 6 П1)
- Частка населення, що отримує вигоду від покращеної системи профілактики (кількість громадян) - R (ТЗ 8 П1)
- Кількість проектів, спрямованих на співпрацю в галузі охорони ландшафтів, управління та планування - I
- Кількість заходів з підвищення обізнаності з охорони природного і культурного ландшафту - I
- Кількість заходів, що сприяють повторному використанню відходів/полігонів або використанню землі - I
- Частка сортового сміття відносно населення - I
- Підвищення потенціалу в галузі охорони довкілля та пом'якшення наслідків зміни клімату (на основі досліджень (початкове, проміжне, заключне) серед ключових зацікавлених сторін, наприклад, водних дирекцій, відповідних НУО, установ, органів влади) - R (ТЗ 6 П1)
- Кількість організацій, що використовують програмну підтримку для сприяння збереження місцевої культури та історичної спадщини - О (ТЗ 3 П1)
- Кількість покращених культурних та історичних об'єктів внаслідок прямої підтримки Програми - О (ТЗ 3 П1)
- Частка населення, що користується покращеними послугами у сфері охорони здоров'я і супутніми соціальними послугами (кількість громадян) - R (ТЗ 8 П2)
- Покращення послуг з охорони здоров'я, що мають транскордонний ефект (послуги) - О (ТЗ 8 П2)
- Кількість заходів, спрямованих на збільшення частки домоволодінь, підключених до очисних споруд – I
- Кількість дій, які спрямовані на поліпшення якості питної води - I
- Споживання енергії для домашніх господарств на квадратний метр - I

- Частка відновлюваних джерел енергії у загальному обсязі споживання енергії (%) - І
- Кількість маршрутів громадського транспорту з підвищеним рівнем обслуговування, як прямого наслідку підтримки (маршрути) - О (ТЗ 7 П1)

Екологічний звіт надає систему деталізованих показників з інформацією про реалізацію.

6.8 Правила прийнятності витрат

Правила прийнятності витрат, детально викладені в статтях 47-51 Правил реалізації ЄС. Відповідно до статті 48 та статті 49 Програма може встановити додаткові правила прийнятності для Програми в цілому і може визнати інші категорії витрат, як неприйнятні.

Програма не виключає можливість використання одноразових виплат, витрат з розрахунку одиниці (товарів, робіт, послуг) і виплат за фіксованою ставкою. Беручи до уваги правила статті 47 і 50 Правил реалізації ЄС, СМК може прийняти рішення про використання цих видів форм фінансування разом із оголошенням конкурсу. Різні правила можуть бути встановлені щодо пріоритетів і/або за типом оголошення, що підлягає офіційному затвердженню СМК. Відповідно до статті 67 Правил реалізації ЄС, витрати понесені в національній валюті країн-учасниць, а не в євро, будуть конвертовані в євро, використовуючи щомісячний бухгалтерський курс Комісії за місяць, витрати за який були подані на перевірку відповідно до Стаття 32 (1) Положення про реалізацію ЄС. Цей метод повинен бути встановлений, і повинен застосовуватися протягом усього строку Програми, як для витрат, пов'язаних з технічною допомогою, так і витрат, пов'язаних з проектами.

6.9 Порушення та повернення: розподіл відповідальності між країнами-учасницями

Відповідно до статті 71 Правил реалізації ЄС, Керуючий орган в першу чергу відповідає за запобігання та розслідування порушень, внесення фінансових коректив і забезпечення повернення коштів.

Для забезпечення ефективних і дієвих процедур повернення коштів, СМК може прийняти рішення про надання з боку бенефіціарів фінансових гарантій. Докладні правила про застосування фінансових гарантій регулюються умовами конкурсу.

Відповідно до статті 74 Правил реалізації, Керуючий орган несе відповідальність за повернення надмірно сплачених сум. У разі, якщо повернення коштів є наслідком порушення правових зобов'язань з боку Керуючого органу, які визначені у Правилах реалізації та Положення про реалізацію ЄС (ЄС, Євроатом) № 966/2012, Керуючий орган відповідає за повернення відповідних сум Комісії.

У разі, якщо повернення коштів є наслідком систематичних недоліків в системах управління та контролю Програмою, Керуючий орган відповідає за повернення відповідних сум Комісії згідно розподілу відповідальності між країнами-учасницями, про що вказано в Програмі.

У разі, якщо повернення коштів пов'язано із позовом проти бенефіціара, зареєстрованого у країні ЄС, і Керуючий орган не може стягнути борг, країна ЄС, в якій зареєстрований бенефіціар виплачує належну суму Керуючому органу і регресом вимагати його від бенефіціара. У разі, якщо стягнення пов'язано із позовом проти бенефіціара, зареєстрованого у країні-партнері ТКС і Керуючий орган не може стягнути борг, межа відповідальності країни-партнера ТКС, в якій зареєстрований бенефіціар, повинна бути на рівні, вказаній у відповідних фінансових угодах, вказаних у статтях 8 і 9 Правил реалізації ЄС.

Відповідно до Положення про реалізацію, програма ТКС ЄС Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна буде застосовувати такі правила:

- Кожна країна-учасниця несе відповідальність за можливі фінансові наслідки порушень, спричинених Головними Бенефіціарами і бенефіціарами, розміщеними на її території відповідно до статті 74 (4) - (5) Правил реалізації ЄС;
- У разі встановлення систематичних недоліків, які не можуть бути пов'язані з конкретною країною-учасницею, вони будуть відповідати спільно і в рівних частках. У разі систематичних недоліків, які можуть бути пов'язані з конкретною країною (наприклад, недоліки в національній системі контролю), відповідна країна-учасниця буде нести відповідальність.
- для витрат технічної допомоги:
  - Країна бенефіціара технічної допомоги, яка вчинила порушення, несе фінансову відповідальність.
  - У разі систематичних недоліків щодо витрат технічної допомоги, де недоліки не можуть бути пов'язані з бенефіціаром технічної допомоги конкретної країни, відповідальність будуть спільно і в рівній мірі нести країни-учасниці

Якщо Головний Бенефіціар не зможе забезпечити повернення коштів від партнера проекту або якщо КО не зможе забезпечити повернення коштів від Головного Бенефіціара, країна ЄС, на території якої зареєстрований відповідний бенефіціар, виплачує належну суму Керуючому органу у відповідності до поділу відповідальності між країнами-учасницями, про що вказано вище. КО поверне кошти Європейському Союзу, як тільки ці суми повернуть бенефіціари / Головні бенефіціари, країни-учасниці.

У разі, якщо Головний бенефіціар не зможе забезпечити повернення коштів від партнера проекту або, якщо КО не зможе повернути кошти від Головного бенефіціара і відповідний бенефіціар зареєстрований в Україні, відповідна процедура повернення коштів буде викладена фінансовій угоді відповідно до статті 74 (5) Правил реалізації ЄС.

Якщо КО понесе будь-які витрати на оплату юридичних процедур поверненні коштів - розпочатих після консультацій і взаємної домовленості з відповідною країною-учасницею - навіть якщо процедури були безуспішними - вони (витрати) будуть відшкодовані країною, в якій зареєстровано Головного бенефіціара або бенефіціара, що відповідали за вищевказаними процедурами.

6.10 Правила оплати, використання та моніторингу співфінансування

Співфінансування повинно складати не менше 10% від внеску Європейського Союзу в рамках Програми. Частка ЄС у проектах, в принципі фіксується на рівні 90%, в той час як технічна допомога на 100% фінансується за рахунок коштів ЄС, але не більше, ніж 10% від загального внеску Європейського Союзу. Відповідно до статті 13 (1) Положення про реалізацію ЄС, співфінансування буде надходити з будь-яких інших, ніж ЄС, джерел.

Кошти, які надаються країнами-учасницями в рамках цієї Програми, повинні відповідати правилам державної допомоги за змістом статті 107 Договору про функціонування Європейського Союзу та - де це може бути застосовано - з положеннями про державну

допомогу будь-яких двосторонніх угодах між країнами-учасницями і ЄС, зокрема, глави 10 розділу IV Угоди про асоціацію між ЄС і Україною.

6.11 Опис ІТ-систем для звітності та обміну комп'ютерними даними між Керуючим органом і Комісією

Відповідно до статті 30 Правил реалізації ЄІС електронна система даних для обліку, зберігання, моніторингу і звітності повинні бути створена Програмою.

Система електронного обміну даними ІМІС 2007-2013, яка функціонує в рамках ППКС ЄІСП Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2007-2013, вже в значній мірі відповідає цим функціональним вимогам. Система ІМІС 2014-2020 буде сприяти проведенню моніторингу як проектного циклу, так і реалізації Програми і буде відповідати прийнятним стандартам безпеки, щоб гарантувати, що наявні у системі документи, відповідають вимогам національного законодавства і можуть використовуватись для цілей аудиту.

Протягом 2007-2013 років система була здатна повністю забезпечити всі функції бек-офісу, зокрема:

- Проведення оплати проектам в електронному вигляді через систему
- Автоматична підготовка платіжних вимог і всіх пов'язаних з цим офіційних документів Європейській комісії
- Відстеження всіх банківських операцій;
- Відстеження звітування про порушення, управління поверненням коштів, та коштами, які мають бути повернуті
- Формування фінансової статистики та звітів (відмови повернення, прийнятні витрати, платежі і т.д.)
- Охоплення життєвого циклу Програми і проектів (вкл. ТД)

З метою сприяння комплексному управлінню Програми транскордонного співробітництва ЄІС «Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна», Система ІМІС 2014-2020 має бути приведена у відповідність до нового Положення, вимог, правил Програми і досвіду від поточного етапу розвитку і функціонування системи. Однією з ключових змін у функціональності системи має бути використання он-лайн модуля аплікаційної форми і онлайн подання проміжного/ заключного звітів і запиту на оплату на рівні проектів і розширення модуля онлайн-звітності та моніторингу рівня проекту для всієї програмної території. Модуль зв'язку має бути також розроблений, а також вдосконалені інструменти звітності ad-hoc. Система має бути також поліпшена з точки зору зручності для користувача, а це означає зовсім новий користувацький інтерфейс, візуальна ідентифікація.

Попередньо розроблена система ІМІС буде складатись з наступних модулів і основних функцій:

- Модуль он-лайн форми заявки (аплікаційної форми)
- Модуль проекту (укладення контракту, його модифікація, відстеження життєвого циклу проекту)
- Звітність (в тому числі на рівні звітності партнера в режимі онлайн, інтегрований модуль моніторингу і звітності проекту)
- Інтегрований модуль управління для всіх країн-учасниць
- Інтернет модуль для звітності Головного бенефіціара

- Модуль зв'язку (вхідна/вихідна кореспонденція)
- Спеціальний інструмент звітності
- Модуль технічної допомоги

			Модуль он-лайн форми заявки Модуль укладення контракту Он-лайн звітність бенфіціарів Інтегрований модуль управління Модуль для звітності ГБ Модуль зв'язку Спеціальний інструмент звітності
IMIC 2014-2020			
		Моніторинг проекту (в т.ч. модуль ТД)	Моніторинг проекту (в т.ч. модуль ТД)
IMIC 2007-2013	Моніторинг проекту	Порушення & Повернення & Закриття	Порушення & Повернення & Закриття
IMIC I.	Фінансові функції „Система банкінгу”	Фінансові функції „Система банкінгу”	Фінансові функції „Система банкінгу”
	2004-2006	2007-2013	2014-2020

Обмін даними з ЄК буде відбуватись в електронному вигляді. Система IMIC буде здатна зв'язуватись і бути сумісною з базою даних KEEP, розробленої INTERACT для того, щоб забезпечити безперебійне завантаження даних і обміну інформацією, необхідною Комісії.

Розробка, впровадження, підтримка і супровід програмного моніторингу та інформаційної системи має фінансуватись з бюджету ТД.

6.12 Принципи комунікації

Зв'язок є стратегічним елементом успішної реалізації програми ТКС ЄС Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2014-2020.

Загальна мета комунікаційної стратегії є забезпечення інформаційного потоку про концепцію, підтримку з боку ЄС, цілі, результати і вплив Програми, відповідаючи на інформаційні та комунікаційні потреби для внутрішніх суб'єктів, залучених у реалізацію Програми, а також для зовнішніх суб'єктів, які отримують користь від реалізації Програми, а також широкої громадськості.

Конкретні цілі комунікаційної стратегії забезпечують візуалізацію, обізнаність, розвиток можливостей і результатів, адекватної допомоги, хороший рівень внутрішньої і зовнішньої комунікації і передачі знань / інформації Програми. В результаті комунікаційна діяльність буде значно сприяти і покращувати результативність Програми.

Органами відповідальними для реалізацію комунікаційного плану будуть Керуючий орган, Спільний технічний секретаріат, його представництва та Спільний моніторинговий комітет.

Ефективність інформаційно-комунікаційних заходів і прогрес в реалізації комунікаційного плану будуть вивчені і контролюватись в ході реалізації Програми з метою забезпечення досягнення цілей комунікаційної стратегії та плану.

Широкий спектр комунікаційних каналів і методів будуть використовуватися під час реалізації, які будуть обрані на основі досвіду поточної Програми ЄІСП.

У 2014-2020 покращений варіант системи моніторингу та інформації ІМІС допоможе комунікації і реалізації на всіх рівнях Програми. Система покликана стати практичним інструментом у виконанні завдань і сприяння обміну інформацією між усіма учасниками Програми.

Перегляд візуального представлення поточної програми (2007-2013) буде здійснюватися і за його результатами, візуальний зовнішній вигляд Програми може бути змінений.

Для отримання інформації про детальний комунікаційний: Комунікаційна стратегія і Орієнтовний щорічний план комунікації та інформації на перший рік дивіться главу 10.2 в додатках.

6.13 Мова (и), прийнята в Програмі

Оскільки Програма є багатонаціональною, відповідно до статті 7 Правил реалізації ЄІС, робочою мовою є англійська мова, яка використовується для того, щоб полегшити управління та скоротити терміни завершення.

Витрати на усний та письмовий переклади будуть покриватися з бюджету технічної допомоги на рівні СОП та бюджету кожного окремого проекту на рівні проекту.

7 Орієнтовний фінансовий план

7.1 Тематичні завдання за джерелом фінансування

Орієнтовний фінансовий план ПТКС ЄСП Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна, в т.ч. внесок ЄС та спів-фінансування, якщо відомо, на весь програмний період для кожного тематичного завдання та для технічної допомоги				
Тематичні завдання за джерелом фінансування (у Євро):				
	фінансування ЄС (a) *	спів-фінансування (b)	Частка спів-фінансування (γ %) (c) **	Загальне фінансування (d) = (a)+(b)
Тематичне завдання 3	14 118 856	1 568 762	11,11%	15 687 618
Тематичне завдання 6	16 694 930	1 854 992	11,11%	18 549 922
Тематичне завдання 7	12 706 973	1 411 886	11,11%	14 118 859
Тематичне завдання 8	23 036 041	2 559 560	11,11%	25 595 601
Технічна допомога	7 395 200	0	0,00%	7 395 200
Загалом	73 952 000	7 395 200	10,00%	81 347 200

* у відповідності до стратегічного документу.

** Рівень співфінансування розраховується на основі внеску ЄС до Спільної операційної програми, відповідно до статей 12, 13 і 14 Положення Комісії про реалізацію (ЄС) № 897/2014 від 18 серпня 2014 року, що встановлює конкретні положення, що стосуються реалізації програм прикордонного співробітництва, що фінансуються в рамках Регламенту (ЄС) №232/2014 Європейського парламенту та Ради про створення Європейського інструменту сусідства

Тематичне завдання	Пріоритет	Розподіл за ТЗ-ми (%)	Розподіл у %загального бюджету (%)	Розподіл частки ЄС (Євро)
ТЗ 3	Пріоритет 1	21,21	19,09	14 118 856
ТЗ 6	Пріоритет 1	25,08	22,58	16 694 930
ТЗ 7	Пріоритет 1	19,09	17,18	12 706 973
ТЗ 8	Пріоритет 1	34,62	31,15	23 036 041
	Пріоритет 2			
Технічна допомога			10	7 395 200
ЗАГАЛОМ:			100	73 952 000

7.2 Фінансова таблиця Програми

Фінансова таблиця показує попередні щорічні зобов'язання і платежі Програми (Євро, поточ. ціни)

	A	B	C	D
	Орієнтовні попередні зобов'язання Комісії	Спів-фінансування	ОРІЄНТОВНІ ПОПЕРЕДНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ПРОГРАМИ – фінансування ЄК	ОРІЄНТОВНІ ПОПЕРЕДНІ ПЛАТЕЖІ ПРОГРАМИ – фінансування ЄК
2015				
Проекти		0	0	0
ТД		0	147 904	147 904
ЗАГАЛОМ 2015	8 476 935	0	147 904	147 904
2016				
Проекти		0	0	0
ТД		0	813 472	813 472
ЗАГАЛОМ 2016	9 767 535	0	813 472	813 472
2017				
Проекти		2 684 458	48 320 237	24 160 118
ТД		0	1 035 328	1 035 328
ЗАГАЛОМ 2017	14 915 905	2 684 458	49 355 565	25 195 446
2018				
Проекти		2 147 566	0	19 328 095
ТД		0	1 035 328	1 035 328
ЗАГАЛОМ 2018	12 835 744	2 147 566	1 035 328	20 363 423
2019				
Проекти		1 372 549	15 041 837	12 352 942
ТД		0	1 035 328	1 035 328
ЗАГАЛОМ 2019	13 863 310	1 372 549	16 077 165	13 388 270
2020				
Проекти		846 011	3 194 726	7 614 098
ТД		0	1 035 328	1 035 328
ЗАГАЛОМ 2020	14 092 571	846 011	4 230 054	8 649 426
2021				
Проекти		309 119	0	2 782 074
ТД		0	961 376	961 376
ЗАГАЛОМ 2021	0	309 119	961 376	3 743 450
2022				
Проекти		35 497	0	319 473
ТД		0	813 472	813 472
ЗАГАЛОМ 2022	0	35 497	813 472	1 132 945
2023				
Проекти		0	0	0
ТД		0	369 760	369 760
ЗАГАЛОМ 2023	0	0	369 760	369 760
2024				
Проекти		0	0	0
ТД		0	147 904	147 904
ЗАГАЛОМ 2024	0	0	147 904	147 904
ЗАГАЛОМ 2015-2024	73 952 000	7 395 200	73 952 000	73 952 000
ЗАГАЛОМ ЧАСТКА СПІВФІНАНСУВАННЯ			10%	10%

** З урахуванням середньострокового перегляду програми

Залежно від умов, встановлених ЄС у відповідному зміненому рішенні, країни-учасниці мають намір фінансувати підготовчі дії в рамках бюджету ТД 2007-2013 років

8 Аналіз ризиків та заходи по їх зменшенню

У таблиці нижче перераховані фактори ризику, оцінка рівня їх ймовірності та впливу, а також описані можливі заходи по їх пом'якшенню і відповідальні органи. Виявлені ризики і пов'язані з ними заходи необхідно постійно дотримуватись і щорічно повідомляти СМК.

Ризик	Ймовірність	Вплив	Заходи по їх пом'якшенню	Відповідальні
Зовнішні фактори				
Співпадіння з іншими Програмами на прийнятній території	Низька	Незначний	Чітко визначити критерії відбору проектів по пріоритетах на допустимій території	КО, СТС
Несприятлива геополітичне середовище	Середня	Значний	Заходи у контексті цього ризику виходять поза можливостями управління Програмою	-
Внутрішні фактори				
Недоліки у ефективному використанні коштів (порушення, шахрайство)	Низька	Значний	Забезпечення розвитку та застосування ефективної системи аудиту та контролю і ефективної системи моніторингу	КО, СТС, орган аудиту, національні органи
Затримки у відборі проектів і прийнятті рішень	Низька	Середній	Розробка гнучких каналів зв'язку і процедур у відборі проектів і прийняття рішень.	СТС, СМК
Затримки у реалізації (в т.ч. перевірка звітів, обробки запитів на оплату)	Середня	Середній	Забезпечити ефективні процедури і відповідний персонал	КО, СТС
Затримки у реалізації ВІП, частка у Програмі яких є значною	Середня	Значний	Ранній старт ВІП, постійний і ручний моніторинг проектів	СМК, КО, СТС
Складнощі у пошуку надійних ТК партнерів	Низька	Незначний	Розробка, ефективний маркетинг і використання інформаційних заходів та форумів пошуку партнерів	СТС
Недостатня кількість/компетенція штату для управління Програмою	Низька	Значний	Тренінги та покращення можливостей для управлінців згідно потреб Програми	КО, СТС
Недостатньо інформації у зацікавлених сторін	Середня	Середній	Посилення інформаційних каналів для ефективного інформування зацікавлених сторін	СТС, представництва
Бенефіціари прикордонного регіону не зацікавлені у Програмі	Низька	Середній	Ефективні та систематичні інформаційні кампанії та обмін кращими практиками.	СТС, представництва
Нестабільність /втрата даних/ затримка у створенні системи ІТ	Низька	Значний	Належне планування та вчасна реакція на дані інформаційної системимоніторингу	КО, СТС

9 Опис шляхів реалізації наскрізних пріоритетів

9.1 Сталість навколишнього середовища

Сталість навколишнього середовища була взята до уваги в якості горизонтального принципу в процесі підготовки Програми. Спеціальні заходи з метою забезпечення сталості навколишнього середовища будуть включені в умови конкурсів. Наступні пріоритети і заходи будуть забезпечувати потреби сталості навколишнього середовища, пом'якшення наслідків зміни клімату та ефективності використання ресурсів:

ТЗ 3: Розвиток місцевої культури та збереження історичної спадщини

Види заходів	Шляхи реалізації наскрізних пріоритетів
Пріоритет 1: Розвиток місцевої культури та історії в поєднанні з функціями туризму	
<ul style="list-style-type: none"> Збереження і відновлення історичних будівель відповідно до вимог реставрації пам'яток Розвиток туристичних напрямків, тематичних маршрутів, що з'єднують історичні, культурні або релігійної об'єкти спадщини 	Надання переваги екологічно чистим матеріалам і технологіям під час промоції та діяльності із збереження будівель.
<ul style="list-style-type: none"> Промоція й надання інформації про маршрути і визначні пам'ятки Організація спільних культурно-масових заходів транскордонною доданою вартістю, пов'язаною з історичною спадщиною 	Надання переваги екологічно чистим матеріалам і технологіям під час промоції.
<ul style="list-style-type: none"> Підтримка виробництва традиційних місцевих продуктів на туристичних об'єктах 	Використання місцевих ресурсів і надання переваги органічному сільському господарству
<ul style="list-style-type: none"> Створення транскордонного стандарту послуг 	Включення пріоритету екологічної сталості у стандарти.
<ul style="list-style-type: none"> Обмін досвідом між організаціями, пов'язаних культурною, релігійною, історичною спадщиною Тренінг для місцевих жителів в області туризму, співпраці, розвитку та створення мереж 	Максимальне використання екологічних методів при обмін інформації і досвідом, співпраці в мережах. Пересування екологічно чистими видами транспортом або використання сучасними способами зв'язку.

ТЗ 6 Захист навколишнього середовища, пом'якшення наслідків і адаптація до зміни клімату

Види заходів	Шляхи реалізації наскрізних пріоритетів
Пріоритет 1: Стале використання навколишнього середовища у прикордонному регіоні - збереження природних ресурсів, заходи по скороченню викидів парникових газів і забруднення річок	
<ul style="list-style-type: none"> Розвиток системи природних парків та управління лісовим господарством з прикордонним ефектом Захист ландшафтів, біорізноманіття та 	Захист і сталий розвиток транскордонних флори і фауни.

Види заходів	Шляхи реалізації наскрізних пріоритетів
екосистем	
<ul style="list-style-type: none"> Охорона водних ресурсів, адаптація до більш частих надзвичайних водних ситуацій за допомогою комплексних заходів з управління водними ресурсами 	Сталий захист транскордонних вод і вироблення екологічно чистих і сталих рішень щодо питань пом'якшення наслідків зміни клімату (повені), роботи, інвестицій в галузі управління водними ресурсами.
<ul style="list-style-type: none"> Спільні екологічні освітні програми 	Підвищення обізнаності з питань екологічної сталості
<ul style="list-style-type: none"> Співпраця між установами, органами влади та громадськими організаціями 	Стале використання природних і людських ресурсів
<ul style="list-style-type: none"> Підтримка узгодження відповідних нормативних актів 	Спільні заходи на спільних підставах
<ul style="list-style-type: none"> Просування заходів по підвищенню енергоефективності, енергозбереження та утилізації 	Підвищення обізнаності з питань екологічної сталості
<ul style="list-style-type: none"> Вироблення спільних екологічних (низьковуглецевих) стратегій 	Зниження впливу на екологію через екологічні (з низьким вмістом вуглецю) стратегії
<ul style="list-style-type: none"> Обмін передовим досвідом і знаннями 	Навчальні тури, освіта в галузі енергоефективності
<ul style="list-style-type: none"> Покращення знань і навичок в області еко-інновацій і екологічних(низьковуглецевих) рішень 	Навчальні тури, освіта по еко-інноваціям і низьковуглецевим екологічним рішенням.
<ul style="list-style-type: none"> Узгодження стратегій місцевого виробництва енергії з відновлюваних джерел щодо біомаси, води та геотермальної енергії 	Зниження впливу на екологію через раціоналізацію стратегій
<ul style="list-style-type: none"> Обмін передовим досвідом, створення малих пілотних систем 	
<ul style="list-style-type: none"> Дослідження проблем якості води річкових транскордонних басейнів 	Обмін досвідом та підвищення обізнаності про важливість і зміст екологічної сталості, проведення досліджень та пілотних проектів, планування і створення систем моніторингу
<ul style="list-style-type: none"> Налаштування систем моніторингу якості води 	
<ul style="list-style-type: none"> Інформаційні кампанії 	

ТЗ 7 Покращення доступу до регіонів, розвиток сталих та безпечних для клімату транспортних та комунікаційних мереж і систем

Види заходів	Шляхи реалізації наскрізних пріоритетів
Пріоритет 1: Розвиток транспортної інфраструктури для покращення мобільності людей і товарів	
<ul style="list-style-type: none"> Будівництво, модернізація та оновлення велослужбок, маршрутів, що ведуть до і перетинають кордон 	Надання переваги екологічно чистим матеріалам і технологіям в дорожніх роботах.
<ul style="list-style-type: none"> Розвиток транскордонних ініціатив в сфері 	Надання переваги екологічно чистим

Види заходів	Шляхи реалізації наскрізних пріоритетів
громадського транспорту, гармонізація систем	матеріалам і технологіям
• Підвищення обізнаності щодо важливості екологічно чистої транспортної системи	Підвищення обізнаності про екологічний і низькошумний транскордонний транспорт.

ТЗ 8 Спільні виклики у сфері безпеки та охорони

Види заходів	Шляхи реалізації наскрізних пріоритетів
Пріоритет 1: Підтримка спільних заходів для попередження природних та штучних катастроф, а також спільних заходів у надзвичайних ситуаціях	
• Діяльність по гармонізації в галузі попередження повеней, розвитку інфраструктури запобігання повеней	Зниження впливу на довкілля через раціоналізації стратегій, заходів та інфраструктури
• Створення спільних систем раннього оповіщення (пожежа, сходження лавин)	Системи раннього оповіщення для запобігання або підготовки до лих, зменшуючи шкоду
• Стратегічне та технічне планування і створення спільних систем моніторингу забрудненнями навколишнього середовища (повітря, вода, ґрунт)	Зниження впливу на довкілля в рамках спільної системи моніторингу.
• База даних випадків про стихійні лиха	Зниження впливу на навколишнє середовище через використання спільної бази даних.
• Підвищення рівня інформованості та знань і розвиток навичок з розробки місцевих і регіональних стратегій	Запобігання та пом'якшення наслідків глобальної зміни клімату.
• Підтримка / співробітництво / мережа неурядових рятувальних команд / організацій	Стале використання природних і людських ресурсів.
• Спільні навчальні програми та семінари, обмін досвідом, організація ознайомчих поїздок	Пом'якшення екологічних наслідків за рахунок розвитку транскордонних людських ресурсів

Крім цих тематичних пріоритетів і дій, питання про сталості навколишнього середовища будуть враховуватися також на рівні Програми. Це означає, що необхідно застосовувати кращий екологічний досвід в ході реалізації Програми, зокрема, у сферах енергоефективності, сталого використання необхідних ресурсів, і мінімального утворення відходів, раціонального використання транспорту і впровадження стійких операційних функцій до організаційної структури.

9.2 Демократія і права людини

Що стосується демократії і прав людини, деякі аспекти включені в стратегію як горизонтальні принципи або умови, які повинні застосовуватися в проектах по будь-якому із пріоритетів наступним чином:

ТЗ 3: Розвиток місцевої культури та збереження історичної спадщини

Тип заходів	Категорія прав людини/ Шляхи реалізації наскрізних пріоритетів
Пріоритет 1: Розвиток місцевої культури та історії в поєднанні з функціями туризму	
<ul style="list-style-type: none"> Збереження і відновлення історичних будівель відповідно до вимог реставрації пам'яток 	<p>Право на свободу пересування і вибору місця проживання в межах кордонів кожної держави.</p> <p>Право вільно брати участь у культурному житті суспільства, отримувати задоволення від мистецтва, брати участь у науковому прогресі і користуватися його благами.</p> <p>Право на свободу думки, совісті і релігії.</p> <p>Право на свободу слова.</p> <p>Зміцнення відносин, взаєморозуміння і терпимості.</p>
<ul style="list-style-type: none"> Розвиток туристичних напрямків, тематичних маршрутів, що з'єднують історичні об'єкти культурної або релігійної спадщини 	
<ul style="list-style-type: none"> Організація спільних культурно заходів з транскордонною доданою вартістю пов'язаною із історичною спадщиною 	
<ul style="list-style-type: none"> Підтримка виробництва традиційної місцевої (ремісництво, (органічні) с/г) продукції на туристичних об'єктах 	

ТЗ 6 Захист навколишнього середовища, пом'якшення наслідків і адаптація до зміни клімату

Тип заходів	Категорія прав людини/ Шляхи реалізації наскрізних пріоритетів
Пріоритет 2: Збереження і стале використання природних ресурсів	
<ul style="list-style-type: none"> Співпраця між установами, органами влади та громадськими організаціями з метою сталого використання природних ресурсів 	<p>Право на достатній рівень життя. Право на свободу слова. Право на свободу думки, совісті і релігії.</p> <p>Поліпшення комунікації різних рівнів суспільства може привести до більш комплексних рішень і дискусій для гарного покращення якості навколишнього середовища</p>
<ul style="list-style-type: none"> Підтримка узгодження відповідного нормативного регулювання 	

ТЗ 8 Спільні виклики у сфері безпеки та охорони

Тип заходів	Категорія прав людини/ Шляхи реалізації наскрізних пріоритетів
Пріоритет 2: Підтримка розвитку здоров'я	
<ul style="list-style-type: none"> • Покращення інфраструктури для охорони здоров'я і профілактики та обладнання, пов'язаних з наданням транскордонного обслуговування, спільний розвиток потенціалу, 	<p>Право на достатній рівень життя. Право на рівний доступ до державних послуг в своїй країні.</p> <p><i>Розвиток системи охорони здоров'я і соціальної допомоги, беручи до уваги становище на периферійних регіонах.</i></p>
<ul style="list-style-type: none"> • Спільний розвиток та створення місць догляду за пацієнтами 	
<ul style="list-style-type: none"> • Обмін ноу-хау, спільні програми підготовки кадрів, проведення спільних профілактичних програм, спільних служб підтримки 	
<ul style="list-style-type: none"> • Співпраця між установами у сфері епідеміології людини 	
<ul style="list-style-type: none"> • Покращення інфраструктури соціального обслуговування, пов'язаного зі здоров'ям 	

В цілому, тематичні завдання і пріоритети Програми, як очікується, внесуть позитивний внесок в таких аспектах прав людини:

- Право на свободу пересування і вибору місця проживання в межах кордонів кожної держави.
- Право покинути будь-яку країну, включаючи свою власну, і повернутися в свою країну.
- Право на рівний доступ до державних послуг в своїй країні.
- Право на соціальне забезпечення.
- Право на працю.
- Право на життєвий рівень, необхідний для підтримки здоров'я і добробуту особи та її сім'ї, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування, а також право на забезпечення на випадок безробіття, хвороби, інвалідності, смерті когось із подружжя, старості чи іншого випадку втрати засобів до існування через незалежні від неї обставини.
- право вільно брати участь у культурному житті суспільства, отримувати задоволення від мистецтва, брати участь у науковому прогресі і користуватися його благами.
- Право на свободу слова.
- Право на свободу думки, совісті і релігії.

Крім цих тематичних пріоритетів і заходів, питання про демократію і права людини будуть також прийматися до уваги також на програмному рівні. Це означає, що питання щодо демократії, належного врядування, прав людини і викорінення дискримінації будуть

розглядатися в ході здійснення програми в формах обміну передовим досвідом, прозорого відбору, звітності та фінансування, публічності даних і результатів проекту.

9.3 Гендерна рівність

Промоція гендерної рівності включена в Програму у вигляді горизонтального пріоритету. І чоловіки і жінки мають рівний доступ до можливостей і переваг Програми. Всі проекти повинні будуть належним чином враховувати гендерні питання - такі, як рівність можливостей, прав, розподіл вигод, обов'язків для чоловіків і жінок. Це може включати в себе інтеграцію гендерних аспектів при плануванні, наприклад, заходи з підготовки кадрів, з огляду на ймовірність покращеної гендерної рівності після закінчення проекту і т.д. Спеціальні заходи з метою забезпечення рівності чоловіків і жінок будуть включені в умови конкурсів. Гендерні питання будуть розглядатися на програмному рівні, а також в розробці і функціонуванні різних програмних органів.

9.4 ВІЛ/СНІД

Проблеми, пов'язані з наявністю, поширенням та профілактикою ВІЛ / СНІДу будуть потенційно враховуватись в рамках тематичного завдання 8 «Спільні виклики у сфері безпеки та охорони»Пріоритет 2: «Підтримка розвитку здоров'я», за допомогою наступних можливих типів дій:

- Покращення інфраструктури для охорони здоров'я і профілактики та обладнання, пов'язаних з наданням транскордонного обслуговування, спільний розвиток потенціалу,
- Спільний розвиток та створення місць догляду за пацієнтами
- Обмін ноу-хау, спільні програми підготовки кадрів, проведення спільних профілактичних програм, спільних служб підтримки
- Співпраця між установами по області епідеміології людини
- Покращення інфраструктури соціального обслуговування, пов'язаного зі здоров'ям

10 Додатки

10.1 Детальний аналіз соціально-економічної та екологічної ситуації на програмній території

Докладний аналіз програмної території був проведений з використанням таких джерел інформації:

- Дані, отримані від національних статистичних управлінь країн-учасниць
- Статистичної бази даних ЄС
- Регіональні, виокремлені по країні, дані з відповідного стратегічного документа з планування
- Підсумкові звіти відповідних проектів
- Веб-сайти відповідних організацій
- Джерела відкритих даних (наприклад, openmaps.eu), і
- відповідні нормативні акти.

10.1.1 Загальна інформація – територія, населення, економіка і ринок праці

Аналізом охоплюється площа 10 районів / областей (Угорщина: 2 області, Словаччина: 2 краї, Румунія: 3 повіти, Україна: 3 області) в прикордонному регіоні, який розташований на території майже 83.000 км². У прикордонному регіоні проживає трохи більше 8 мільйонів мешканців, або 9,7% жителів країн-учасниць. Три найбільші області за кількістю населення є три області України з 3,5 млн. жителів в цілому. Найнаселеніший регіон є Івано-Франківська область в Україні з 1,5 млн. жителів, що становлять 17,5% населення прикордонного регіону. Повіт з найменшою кількістю населення є Сату-Маре в Румунії, де живуть 361.000 чоловік, що представляють 4,5% населення прийнятної території⁶.

Розподіл території та населення

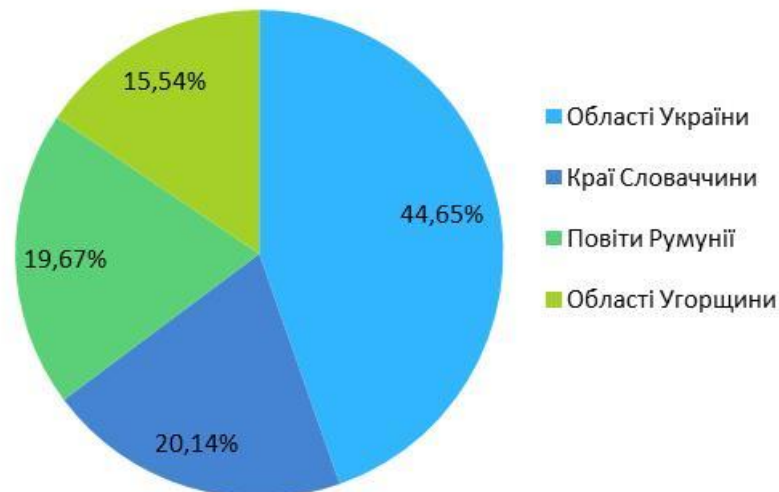
Стосовно розподілу населення кожного прийнятного району навсій програмній території, угорські області (7-8% кожний) і словацькі регіони (по 10%) складають приблизно одну частку; 15-20% населення території програми на країну. Українські регіони становлять майже половину населення програмної території (44,6%), в той час як румунські повіти мають частку 20%. Щодо територіального розподілу, розмір території повітів у порівнянні з цілою програмною територією повторює ті самі пропорції, що й частка населення: угорські області (7-8% у кожній) і словацькі регіони (8-10% у кожному) складають приблизно таку ж частку (15-20%); українські регіони становлять майже половину території області програми (41,9%); румунські повіти мають частку 23,2%.

Повіт/область	Прикордонна територія			
	Населення	Територія (км ²)	Частка населення	Частка території
Соболч-Сотмар-Берег	559 272	5 936	7,0%	7,2%

⁶ ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС (Дані про населення: Угорщина, Румунія, Україна: 2011, Словаччина: 2013; дані про територію: 2013)

Боршод-Абауй-Земплен	686 266	7 250	8,6%	8,7%
Області Угорщини	1 245 538	13 186	15,5%	15,9%
Кошицький край	794 689	6 753	9,9%	8,1%
Пряшівський край	818 916	8 974	10,2%	10,8%
Словацькі регіони	1 613 605	15 727	20,1%	19,0%
повіт Марамуреш	505 788	6 304	6,3%	7,6%
повіт Сату-Маре	360 969	4 418	4,5%	5,3%
повіт Сучава	709 364	8 553	8,9%	10,3%
Румунські повіти	1 576 121	19 275	19,7%	23,2%
Закарпатська область	1 252 700	12 777	15,6%	15,4%
Івано-Франківська область	1 405 500	13 928	17,5%	16,8%
Чернівецька область	919 300	8 097	11,5%	9,8%
Області України	3 577 500	34 802	44,6%	41,9%
Всього	8 012 764	82 990	100%	100%

Таблиця 1: Населення і прийнятна територія Програми
ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС (Дані про населення: Угорщина, Румунія, Україна: 2011, Словаччина: 2013; дані про територію: 2013)

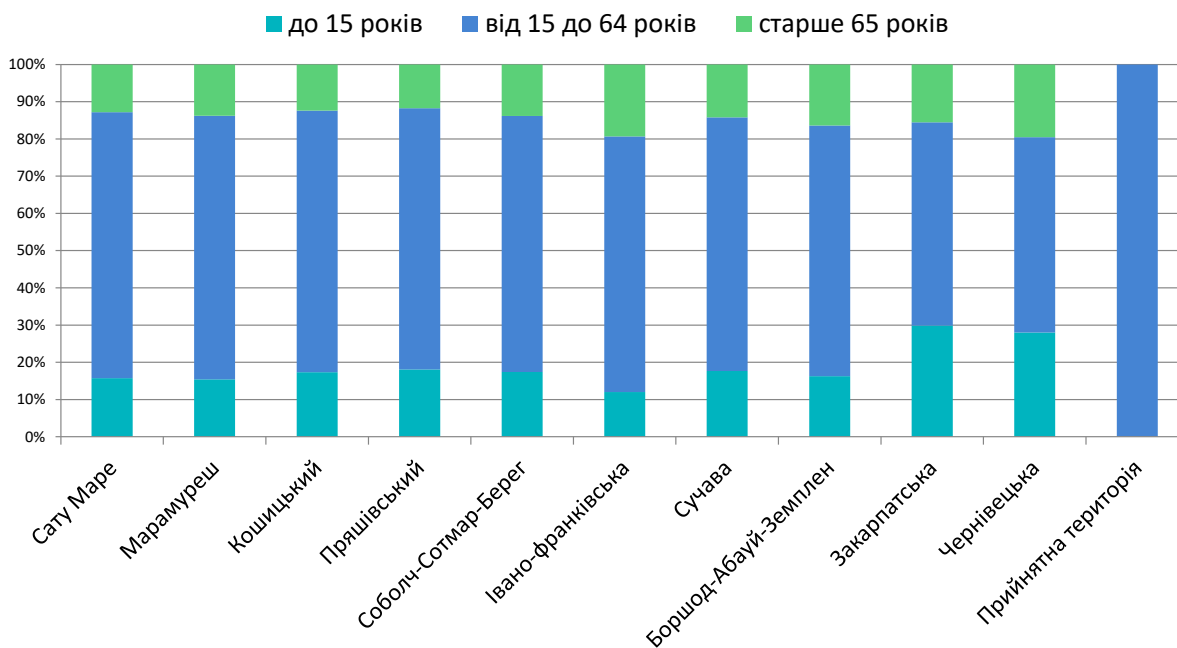

Таблиця 2: Частка населення у прийнятній території Програми

Джерело: ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС (Дані про населення: Угорщина, Румунія, Україна: 2011, Словаччина: 2013; дані про територію: 2013)

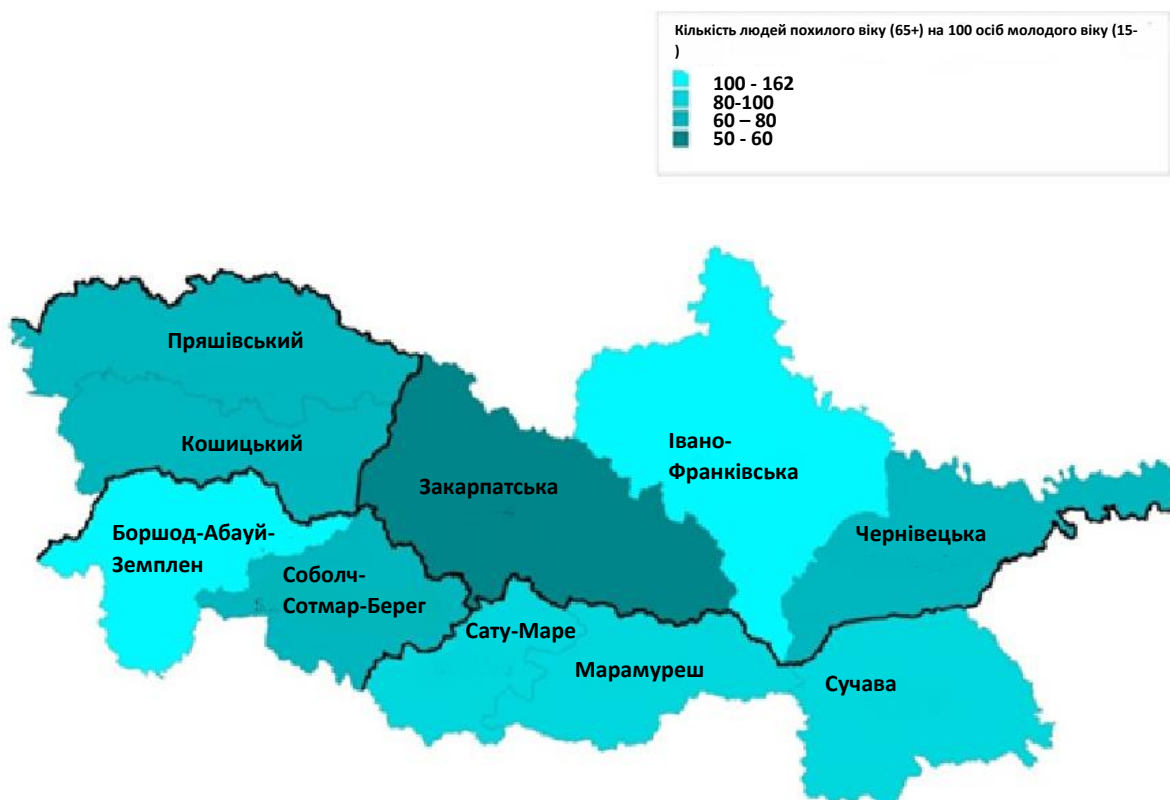
Щодо розподілу населення за віковими групами частка людей у віці старше 65 років є найвищою в двох областях України: Івано-Франківській та Чернівецькій, тоді як цей показник є найнижчим в двох словацьких регіонах. Закарпатська та Чернівецька області мають найвищий відсоток людей у віці до 15 років, а також найнижчий відсоток людей у віці від 15 до 64 років. Сату-Маре, Марамуреш, Кошицький та Пряшівський краї/повіти всі мають частку активної вікової групи (від 15 до 64 років) близько 70%⁷.

⁷ ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС (Дані про населення: Угорщина, Румунія, Україна: 2011, Словаччина: 2013)

Діаграма3: Розподіл населення за віковими групами на прийнятній території
 Джерело: ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС (Дані про населення: Угорщина, Румунія, Україна: 2011, Словаччина: 2013)

Індекс старіння і коефіцієнт залежності

Малюнок4: Індекс старіння на прийнятній території Програми Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2007-2013
 Джерело: ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС (2013)

Показники індексу старіння⁸ показують співвідношення між населенням у віці 0-14 років і населенням старше 65 років: угорські області лідирують (90,7%), далі йдуть румунські повіти (83,2%), українські області (80,7%) і словацькі краї (60,8%). Найгірша ситуація з дуже високим показником співвідношення є в Івано-Франківській області (160,8%) і в області Боршод-Абауй-Земплен (100,6%), а найкраще в Закарпатській області (52,1%); область Соболч-Сотмар-Берег, Кошицький, Пряшівський краї та Чернівецька область є також у нормальному стані, де таке співвідношення знаходиться між 64 та 80%.

Повіт/область	Індекс старіння	Коефіцієнт залежності людей похилого віку (65+)
Соболч-Сотмар-Берег	79,4%	20,1%
Боршод-Абауй-Земплен	100,6%	24,4%
Кошицький	71,4%	17,6%
Пряшівський	64,8%	16,7%
Марамуреш	89,2%	19,4%
Сату-Маре	81,3%	17,9%
Сучава	80,3%	20,8%
Закарпатська	52,1%	28,5%
Івано-Франківська	160,8%	28,1%
Чернівецька	69,7%	37,2%

Таблиця 1: Індекс старіння та коефіцієнт залежності на прийнятних територіях
Програми Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2007-2013
Джерело: ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС (2013)

Коефіцієнт залежності⁹ є найвищим в регіонах України, з найвищим показником в Чернівецькій області (37,2 осіб похилого віку на 100 активних осіб). Ситуація в Кошицькому та Пряшівському краях і в повіті Сату-Маре набагато краща, близько 17 літніх людей на 100 активних осіб.

Природній приріст населення

В Угорщині природній приріст населення був більш нерівним в порівнянні з іншими відповідними областями в трьох інших країнах. Пік природного приросту можна було спостерігати в 2006 році як в цілому по країні, так і **угорських областях**. Два роки поспіль був ще один пік позитивного приросту в області Боршод-Абауй-Земплен, але це не спостерігалось в області Соболч-Сотмар-Берег. Після піків йшли значні спади, але в останні кілька років знову розпочалось зростання. Враховуючи всі піки, а також новий сегмент зростання, індекс природного приросту населення не міг стати позитивним, а це значить, що за останнє десятиліття кількість смертей постійно перевищує кількість народжень¹⁰.

Регіони Словаччини можна описати характеристиками дійсними для країни в цілому. На першому етапі досліджуваного періоду (приблизно до 2007 року) у природному прирості населення можна спостерігати відносний застій. Згодом наступив період істотного зростання,

⁸Індекс старіння розраховується як кількість осіб старше 60 років на 100 осіб віком до 15 років

⁹Коефіцієнт залежності це співвідношення осіб старше 65 років на 100 осіб у віці 15 - 64 років

¹⁰На основі даних Євростату

який досяг свого піку близько 2009 року. Після 2011 року, проте - як і в Румунії - в природному прирості населення можна спостерігати сильний спад. Ця тенденція продовжується до кінця розглянутого періоду і зниження не зупиняється. Незважаючи на це, стан природного приросту є позитивним в країні, а також у відповідних регіонах, так як в останнє десятиліття показник народжуваності був постійно вищим показника смертей¹¹.

Кожен з трьох **румунських повітів** може характеризуватися сильним зростанням чисельності населення до 2008 року в останнє десятиліття; пік згодом перейшов в інтенсивний спад природного приросту населення. Це також можна спостерігати по всій країні. Тільки Сучава з прийнятних повітів може показати безперервні значення, коли кількість народжень перевищує кількість смертей. Країна в цілому також після цього характеризується зворотною тенденцією і проекцією, починаючи з 2008 року. В цілому, на рівні країни кількість померлих постійно перевищує кількість народжених у розглянутий період. У Румунії і в прийнятних повітах невелике збільшення почалося з 2011 року¹².

Українські області характеризуються однаковими тенденціями до зниження смертності і в збільшенні кількості народжень протягом останніх 10 років. Природний приріст населення став позитивним в абсолютному вираженні в 2011 році в Чернівецькій області і в 2012 році в Івано-Франківській області. Показники Закарпатської області є найкращими: динаміка її трендів дуже схожа на регіони, згадані вище, але кількість народжень постійно перевищує кількість смертей з 2006 року в Закарпатській області. Існує загальна позитивна динаміка зростання щодо всієї території України. У 2003 році кількість смертей перевищувала кількість народжень на більше, ніж 350 тисяч; 10 років після цього цифри показують, що кількість смертей вище, ніж кількість народжень, тільки на 150000,; позитивна тенденція вочевидь, продовжиться¹³.

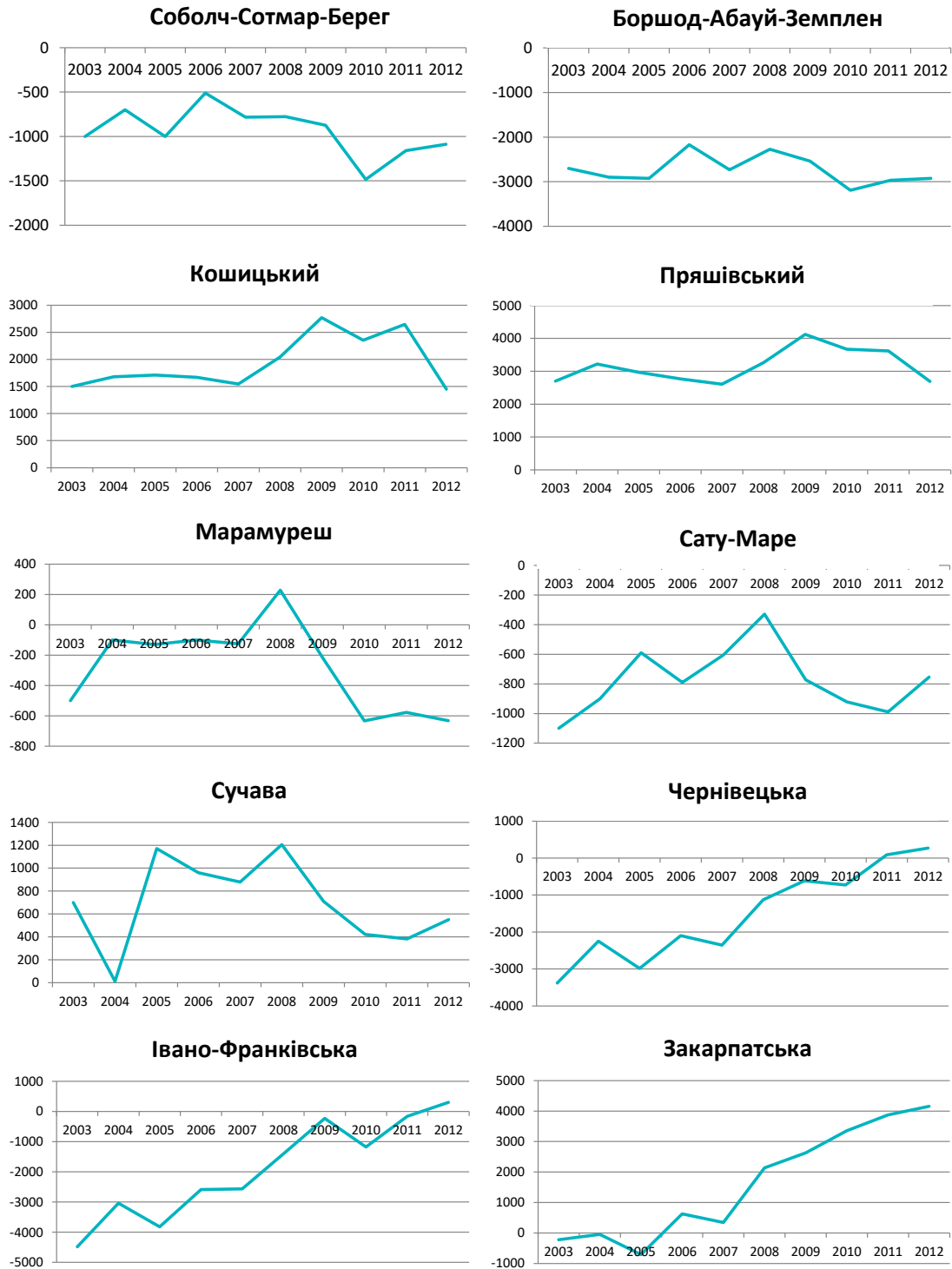
Що стосується **прийнятної території** Програми в цілому кількість померлих постійно перевищує кількість народжених в угорських областях і в двох румунських повітах (Марамуреш і Сату-Маре). У всіх інших регіонах кількість народжених перевищує кількість померлих, а це означає, що кількість населення зростає.

---

¹¹ На основі даних Євростату

¹² На основі даних Євростату

¹³ На основі даних ДССУ

Діаграма5: Природній приріст населення прийнятної території, 2003-2011
Джерело: Евростат, ДССУ

Загальні зміни у населенні

Як в **Угорщині** в цілому, так і в прийнятних областях, чисельність населення зменшувалась протягом аналізованого періоду і зменшення, здавалося, зупинилось, і навпаки в останні кілька років трохи збільшилось. На рівні країни, в **Словаччині**, чисельність населення продовжувала зростати після тимчасового спаду в 2010 році. У прийнятних прикордонних регіонах пік у 2009 році супроводжувався уповільненням темпів зростання населення. У **Румунії**, в повіті Сату-

Маре, негативний приріст населення можна спостерігати у досліджуваному періоді. У повіті **Марамуреш** населення зростало лише в 2005 році, і з тих пір населення зменшувалось. У повіті **Сучава** більшу частину періоду мало місце зростання чисельності населення до 2010 року, після цього, приріст населення став негативним. Розглядаючи **Румунію** в цілому, як це вже було згадано раніше, у 2007 році мала місце велика еміграція, що призвела до значних втрат в загальній чисельності населення. Згодом, населення стало не зростати. Що стосується загальної зміни чисельності населення для України, то даних на регіональному рівні не було знайдено.

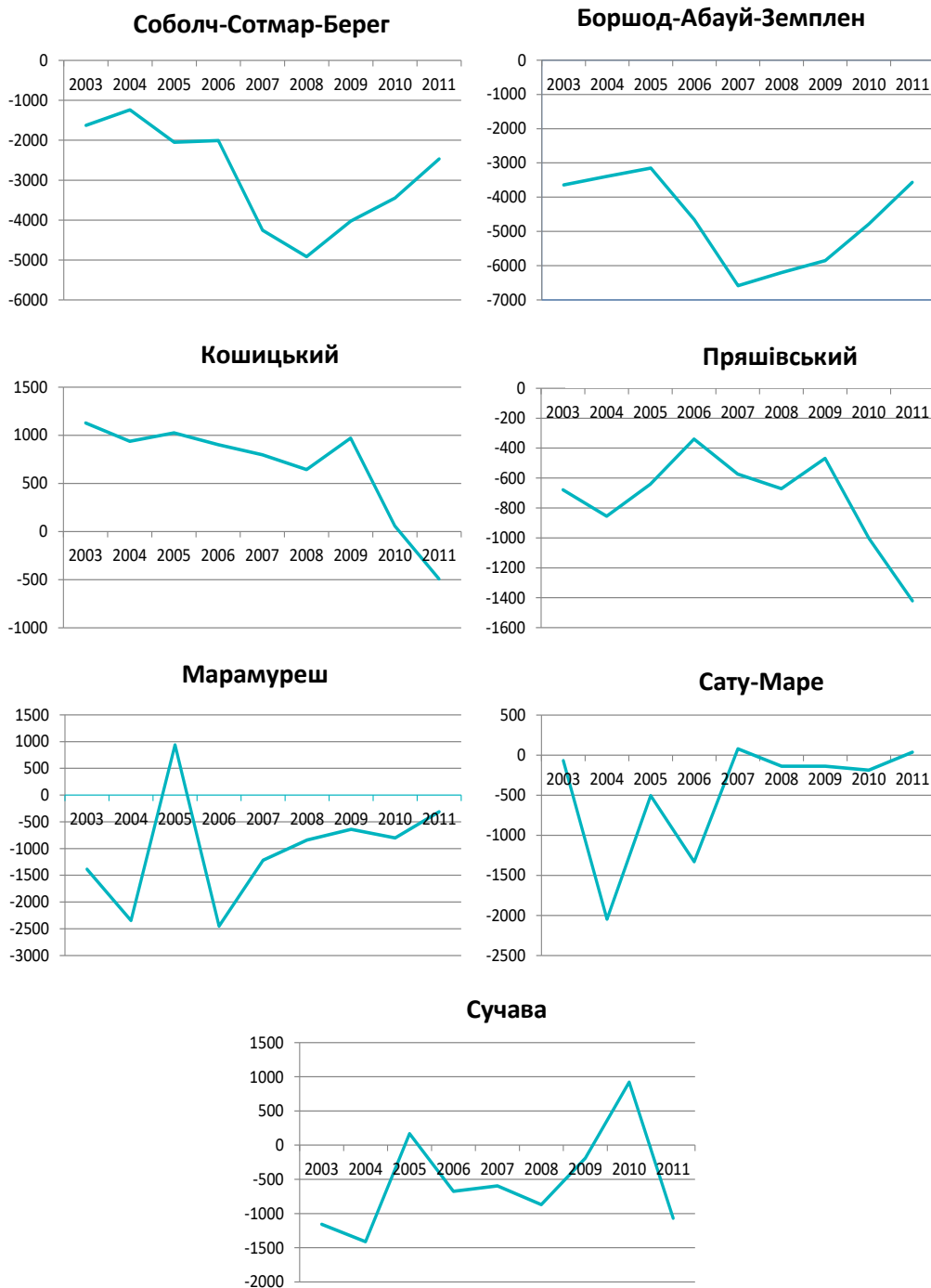
Сальдо міграції

Протягом всього досліджуваного періоду, в Угорщині переважає імміграція, хоча її інтенсивність зменшується. На противагу цьому, **дві області Угорщина** можна було б охарактеризувати аналогічно, але з позиції еміграції. У 2008 році обидві області досягли найнижчої показника міграції, і наступна фаза зростання поки не може привести до позитивного сальдо міграції.

Кошицький край характеризується імміграцією - хоча і уповільненою - протягом більшої частини періоду дослідження. Проте, крутий поворот стався в 2009 році, в результаті чого в 2010 році сальдо міграції стало негативним. **Пряшівський край** може характеризуватися безперервної еміграцією; в 2009 році можна спостерігати стрімкий спад, що призвело до істотного збільшення числа емігрантів. Що стосується **Словаччини**, безперервний спад в еміграції можна спостерігати протягом першої половини періоду; після 2007 року мала місце стрімка еміграція. Вселяє оптимізм те, що з 2011 року міграція Словаччини характеризується енергійним позитивним приростом населення.

Що стосується **румунських** повітів дані про результати міграції показують неоднозначну картину. У 2005 році в **повіті Марамуреш** індекс приросту міграції досяг піку. Цього року число іммігрантів було більше, ніж число емігрантів. Пік 2005 року супроводжувався значним зниженням приросту в наступному році, але згодом - до кінця досліджуваного періоду - можна було спостерігати тенденцію до зростання: сальдо міграції, як правило, дуже близьке до нуля. В Сату-Маре у досліджуваному періоді можна спостерігати дві кризи (у 2004 і 2006 роках), а після цього індекс міграції стабілізувався навколо нульового значення, тому сальдо міграції не робить істотного впливу на зміну чисельності населення повіту. У повіті Сучава чисельність іммігрантів перевищувало чисельність емігрантів у 2005 і 2010 роках. У 2011 році імміграція знову переважала. Румунія в цілому характеризується стагнацією в еміграції, але орієнтовно у 2007 році мала місце значна хвиля імміграції, що, ймовірно, пояснюється вступом в ЄС.

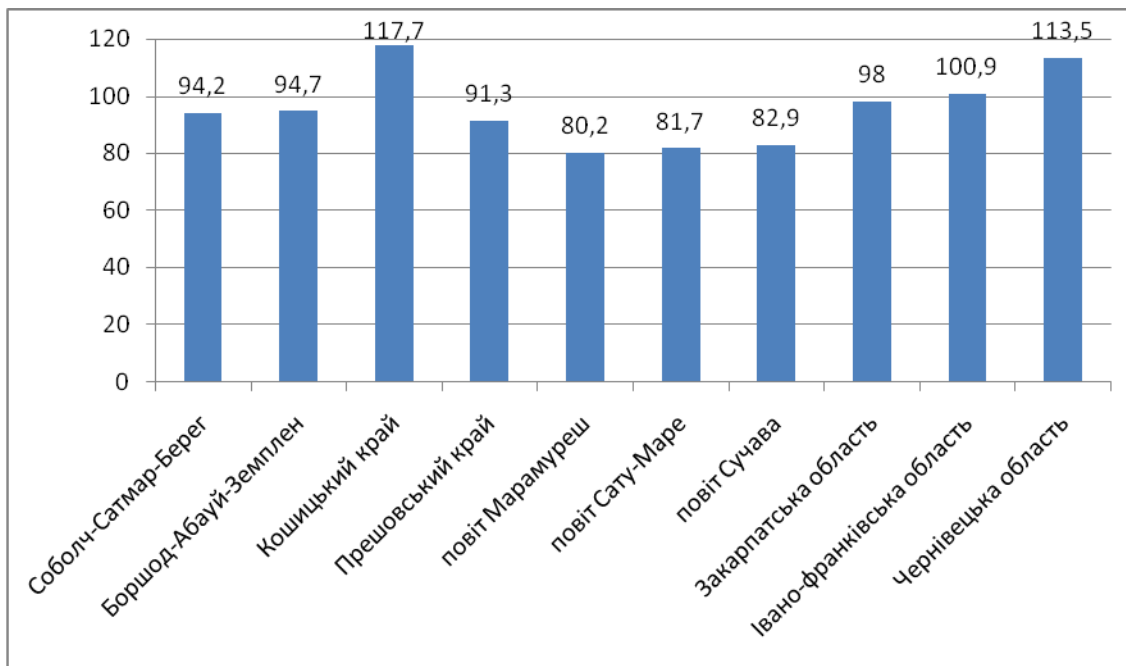
Що стосується сальдо міграції для України ніяких даних на регіональному рівні не було знайдено.

Діаграмаб: Сальдо міграції на прийнятних територіях країн ЄС, 2003-2011
Джерело: Евростат

Густота населення

Густота населення прикордонних повітів і областей, як правило, нижче, ніж густота населення країни, в якій вони розташовані; Кошицький край та області України є винятками. Румунські повіти мають найнижчу густоту населення, в той час як три українських області є найбільш густонаселеними областями, крім Кошицького краю. Словацькі регіони показують велику різницю в порівнянні один до одного.

Графік 7: Густина населення прийнятних регіонів (осіб /км²)

Джерело: ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС (Дані про населення: Угорщина, Румунія, Україна: 2011, Словаччина: 2013)

Ромська меншина

В Угорщині ромське населення має нерівномірний географічний розподіл по території країни. Більшість ромського населення проживає в регіонах, що потерпають від соціально-економічних проблем (в регіонах Північної Угорщини і Східної Угорщини). Частка ромського населення до всього населення є однією з найвищих в області Боршод-Абауй-Земплен, майже 15 відсотків. Більше 60% ромів живе в сільській місцевості, в основному в окремих житлових районах, в досить поганих житлових умовах. Рівень зайнятості населення рома ледве сягає 20%. Рівень зайнятості серед ромських жінок на рівні 10% викликає особливу тривогу. Ці цифри пов'язані з дуже поганим станом здоров'я (роми вмирають в середньому на 10 років раніше, ніж не-роми), низький освітній рівень (ледь 20% з них досягають вторинних випускних іспитів) і житлові умови без сучасних зручностей типу «гетто». Злочин і етнічні конфлікти особливо широко поширені в цих областях. Рівень бідності серед населення рома в 2009 році склав рівень 2000 року і досяг 70%. Ряд економічних і соціальних процесів негативно позначається на найбільш вразливих регіонах і соціальних групах. У міжнародному порівнянні, рівень зайнятості є низький; освіта не є конкурентоспроможною, в той час як люди накопичують небезпечний рівень боргів. Ці процеси мають подвійний вплив на ромське населення. Сегрегація і дискримінація є одночасно причиною і наслідком цих процесів. Іншими словами, це циклічно повторюване явище, при якому таке становище передається від одного покоління до іншого. Що стосується дискримінації при працевлаштуванні, то в найбільш несприятливому становищі знаходяться, що відчувають дискримінацію за кольором шкіри/етнічного походження, віку і статі¹⁴.

Аналізуючи дані 2011 року загальною частка меншину населенні перевищує 5% в області Соболч-Сотмар-Берег та 92% з них складають роми. Ромська меншина значно сконцентрована у двох

¹⁴Національна Стратегія Соціалізації – Крайня бідність, дитяча бідність, роми – (2011–2020), грудень 2011, Міністерство публічної адміністрації та справедливості Державний секретар у справах соціалізації

східних областях країни (Боршод-Абауй-Земплен та Соболч-Сотмар-Берег), де 13% населення складають роми, і більше однієї третини населення рома в країні живе саме тут. Частка дітей дуже висока, а в той же час частка осіб похилого віку в загальному населенні ромів є низькою області. Низька зайнятість серед бідних домогосподарств є серйозною проблемою. Одна п'ята частина дорослого населення рома живуть на пенсію по інвалідності. Ще одна дуже значна група населення рома знаходиться у відпустці по догляду за дітьми. Дослідження про участь населення рома на ринку праці і обстежень доходів домашніх господарств показують, що вісім із десяти ромських сімей перебувають за межею бідності¹⁵.

Ромське населення, що проживає в Словаччині, регулярно згадується серед груп які найбільш страждають від бідності, соціальної ізоляції та дискримінації. Кілька несприятливих факторів пов'язані з цією етнічною меншиною: вони страждають від злиднів, які взаємопов'язані із демографічними умовами, безробіття, низькокваліфікованою і низькооплачуваною роботою, а також відсутність освіти і дискримінація. Ромське населення, як група під загрозою бідності, прямо згадується також в політичних документах і планах дій Словацької Республіки по боротьбі із бідністю та соціальною ізоляцією. 440 000 ромів проживали на території Словацької Республіки в 2011 році, що становить близько 8% від загальної чисельності населення. Регіонально, роми в основному зосереджені в Пряшівському, Кошицькому краях, та в Банській-Бистриці. Безробітні складають найбільшу групу серед населення рома у віці 16-64 років: 72% чоловіків і 75% жінок з числа ромів є безробітними. У ідентичному дослідженні з використанням тієї ж методики 20% чоловіків і 11% жінок з числа ромів стверджували, що вони були працевлаштовані (ПРООН. 2010). Незважаючи на те, ромське населення Словаччини відрізняється за етнічними, соціальними і культурними ознаками, більшість населення в цілому сприймає населення рома в якості єдиної групи, яке вирішило відрізнитися від більшості суспільства і живе на краю суспільства. Як правило, роми мають набагато більш позитивне ставлення до більшості, ніж більшість – до ромського населення. Роми сприймають більшість як частину їх соціального світу; вони хочуть бачити себе як частину більшості. Значна частина ромів відносить себе до основної частини суспільства, що вказує на високий рівень ідентифікації з більшістю населення. Ромська меншина часто розглядає словаків як референтну групу (тобто групу, з якої варто брати приклад, взірець), з якої вони хотіли б себе ідентифікувати¹⁶.

Згідно з комунікацією ЄК "Рамковий механізм ЄС для національних стратегій інтеграції ромів до 2020 року", Європейська комісія, на основі даних Ради Європи, оцінила середню кількість ромів Румунії на рівні 1,850,000 осіб, що становить 8,32% загальної чисельності населення Румунії. Що стосується освіти, значний відсоток учнів, що кинули школу, становлять роми. Сегрегація у шкільній освіті є однією з форм дискримінації, яка призводить до нерівного доступу до якісної освіти. У 2007 році Міністерство освіти, молоді та спорту видало розпорядження № 1540 про заборону сегрегації дітей рома і про затвердження Методики для попередження та ліквідації шкільної сегрегації. Роми складають значну частину бідного населення. Згідно з результатами обстеження сімейних бюджетів, проведених Міністерством праці, сім'ї та соціального захисту - MLFSP, роми представляли 20,6% всього населення, що живе в умовах абсолютної бідності, 35,2% людей, що живуть в умовах крайньої бідності і 44,4% людей, що живуть у продуктивній бідності. Відсутність гідного житла і комунальних послуг, документи на права власності на будинки і землі, призводять до соціальної ізоляції, блокування доступу до соціальної допомоги, медичної допомоги, освіти і, в цілому, до всіх громадянських прав. Роми живуть в основному в

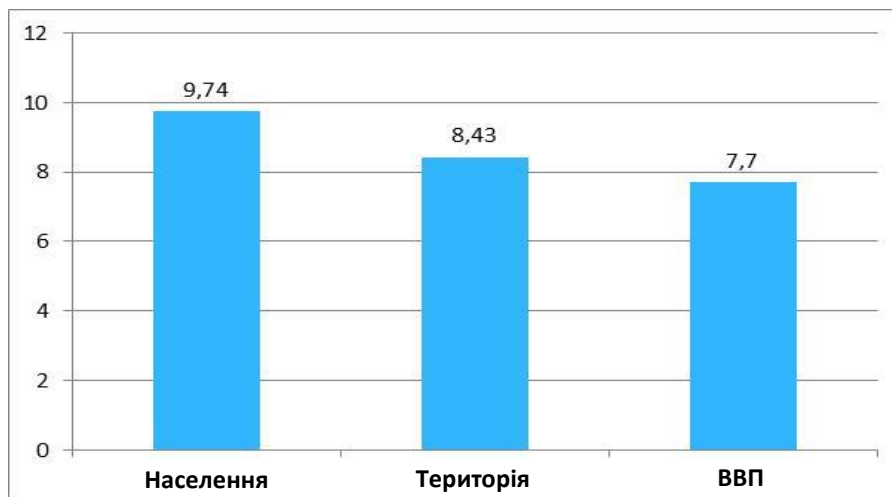
¹⁵ Дані Центрального офісу статистики Угорщини

¹⁶ Національна стратегія інтеграції ромів Словаччини для декади соціалізації ромів 2005 – 2015

периферійних районах міст (83%), в компактних громадах (77%). Роми продовжують піддаватися дискримінації у доступі до державних послуг, ринку праці та висвітлення уЗМІ, і ці відносини підтримуються негативними стереотипами і забобонами, що вкорінені в суспільній свідомості¹⁷.

В Україні, ромська меншина є дуже неоднорідною громадою і живе у різних регіонах України, де густотаромського населення варіюється по всій країні. За оцінками місцевих ромських НУО найбільша концентрація ромів живе в Закарпатській області (42 580 осіб); в Івано-Франківській і Чернівецькій областях чисельність рома менше 4000 чоловік. Ромська меншина в Україні діляться на кілька підгруп відповідно за певними характеристиками, такими як регіон, де вони мешкають, основна мова спілкування, професія своїх предків і релігія. Майже всі групи рома в Україні ведуть малорухомий спосіб життя. Є кілька напівкочових груп, які проживають на заході країни, хоча їх рух в межах України в основному має сезонний характер і пов'язаний з трудовою діяльністю. Загальна ситуація з ромами в Україні є проблематичною. Рома продовжують стикатись з особливими труднощами в доступі до якісної освіти, житла і документи реєстрації актів цивільного стану, а також в їх відносинах з поліцією. Крім того, українська влада повинна приділяти особливу увагу забезпеченню доступу до якісної освіти для всіх ромів, боротись з сегрегацією ромів в школах, і визначенням для них спеціальних класів. Процедури реєстрації актів цивільного стану і, зокрема, реєстрація народження рома мають бути полегшені. Відносини між поліцією і ромами необхідно вирішувати шляхом проведення тренінгів для правоохоронних органів і працівників прокуратури по викоріненню всіх форм переслідування або дискримінаційної поведінки з боку поліції з метою підвищення інформованості про стан ромського народу і протидії упередженого ставлення. Крім того, слід також розробити політику зміцнення довіри і взаєморозуміння між ромськими громадами та поліцією¹⁸.

ВВП показує відносно низьку економічну ефективність прикордонного регіону: частка населення прикордонного регіону у загальній площі Угорщини, Словаччини, Румунії та України (9,74%) перевищує частку регіону щодо ВВП (7,7%). Різниця особливо велика у випадку Чернівецької, Закарпатської областей та області Соболч-Сотмар-Берег.

Графік 8: Частка національних показників прийнятої території (разом Угорщина, Словаччина, Румунія та Україна)

¹⁷Стратегія Уряду Румунії по інтеграції громадян Румунії ромського походження на період 2012 – 2020

¹⁸ Оцінка ситуації. Звіт по Рома в Україні та вплив на сьогоднішню кризу, Варшава, серпень 2014, Офіс демократичних інститутів та прав людини

Джерело: ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС (2011, %)

Показники по областях показують суттєві міжрегіональні відмінності:

- Кидається в очі становище Кошицького краю, так як це край виробляє більшу частину, 24,4% від загального обсягу, ВВП прийнятної території.
- Економічні показники у румунських і українських регіонах значно нижче середньої продуктивності прийнятної території.

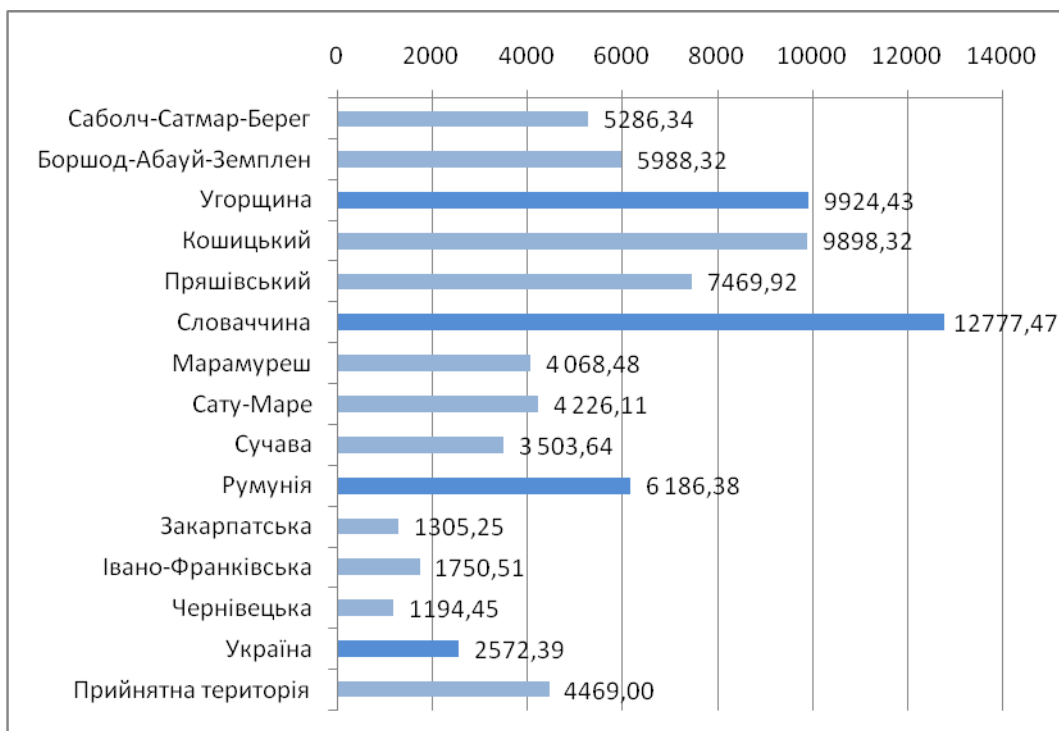

Графік9: ВВП областей(2011, мл.євро)

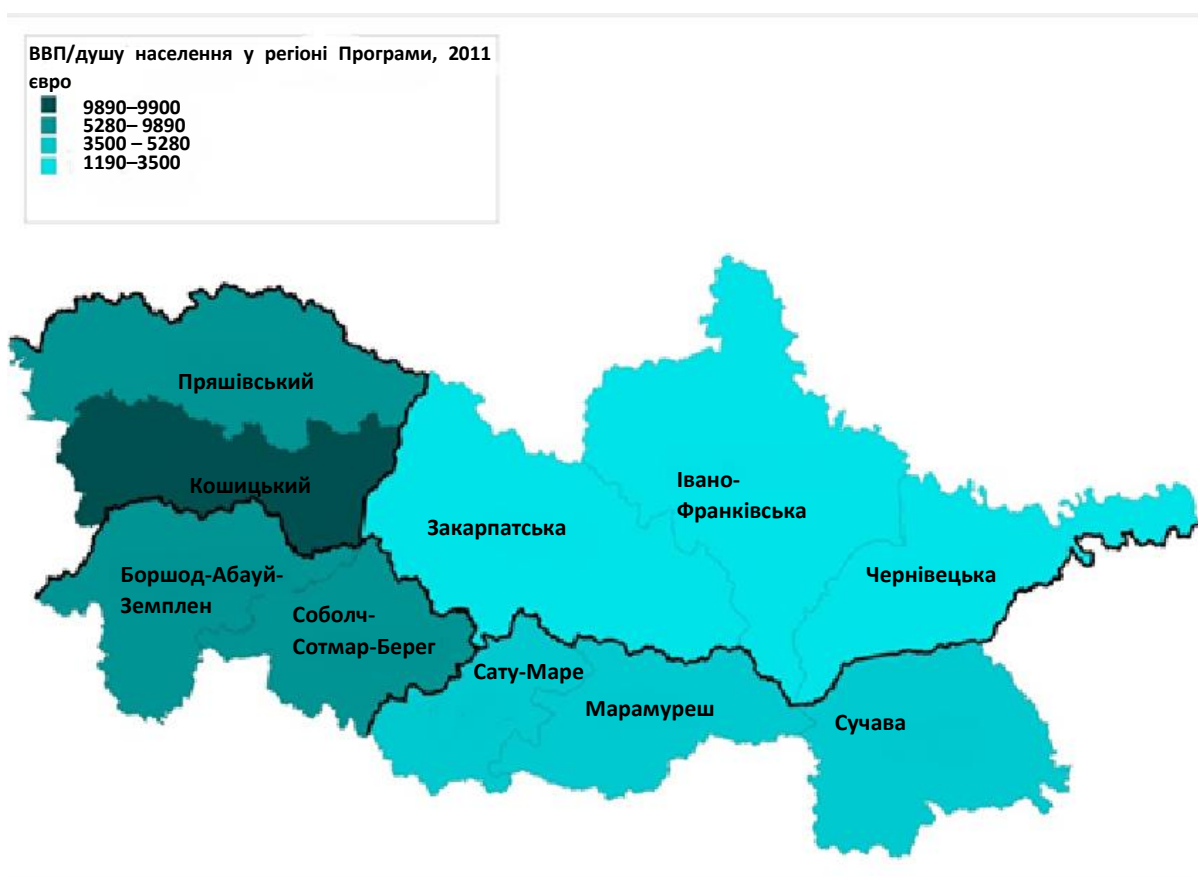
Джерело: ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС

Тенденції останніх років носять суперечливий характер: українські регіони втратили одну третину свого ВВП з 2008 по 2009 рік, в той час як інша частина відповідної території зіткнулися зниження на 7-17%. З 2010 року тенденції в основному позитивні, однак, лише деякі з регіонів досягли докризового рівня.

Що стосується ВВП на душу населення, то показники регіонів прийнятної території значно нижче, ніж у країнах ЄС28 (25.100 PPS - Джерело: Євростат, 2011), а також середніх національних показників. Цікавим є становище Словаччини і особливо Кошицького краю: його показники майже в дев'ять разів більше, ніж найнижчі показники Черновицької області. Криза зробила явно негативний вплив на цей показник, але 2010 являє собою поворотний момент. Хоча регіони України, як і раніше, залишаються останніми в порівнянні з його ВВП на душу населення, зростання мало місце навіть і в цих регіонах (найбільший ріст у період з 2009 по 2011 рік, більш ніж на 35% в порівнянні з 4-12% інших регіонів). Середній ВВП на душу населення у відповідній території складає 17,8% від середнього рівня в ЄС28. Що стосується прийнятних регіонів, найвищий ВВП на душу населення в Кошицькому краї становить 50%, найменший показник PPS у Чернівецькій області і становить 4 і 7% від середнього по ЄС28.

Графік 10: ВВП/душу населення(PPS) прийнятних регіонів (2011, Євро)
Джерело: ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС

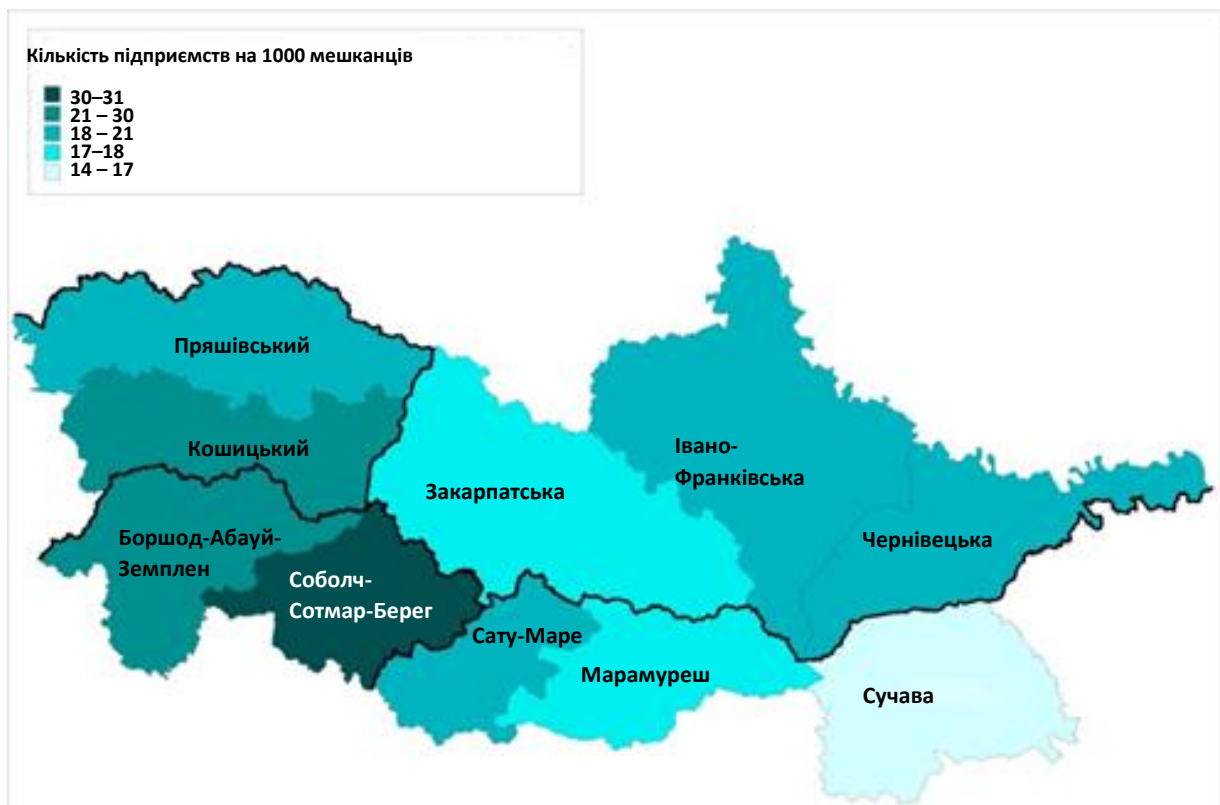
Графік 11: ВВП/душу населення (PPS) регіонів (2011, євро)
Джерело: ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС

Кількість підприємств та підприємницьких товариств без статусу юридичної особив прикордонному регіоні є більш, ніж 150 000, але їх розподіл не є нерівномірним.

Реґіон	Кількість підприємств та підприємницьких товариств без статусу юридичної особи
Соболч-Сотмар-Береґ	16927
Боршод-Абауй-Земплен	17013
Угорщина	33940
Кошицький	16829
Пряшівський	15068
Словаччина	31897
Марамуреш	9,102
Сату-Маре	6,716
Сучава	9,945
Румунія	25763
Закарпатська	21376
Івано-Франківська	25306
Чернівецька	17637
Україна	64319
ВСЬОГО:	155919

Таблиця2: Кількість підприємств та підприємницьких товариств без статусу юридичної особи, 2012
Джерело: ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС

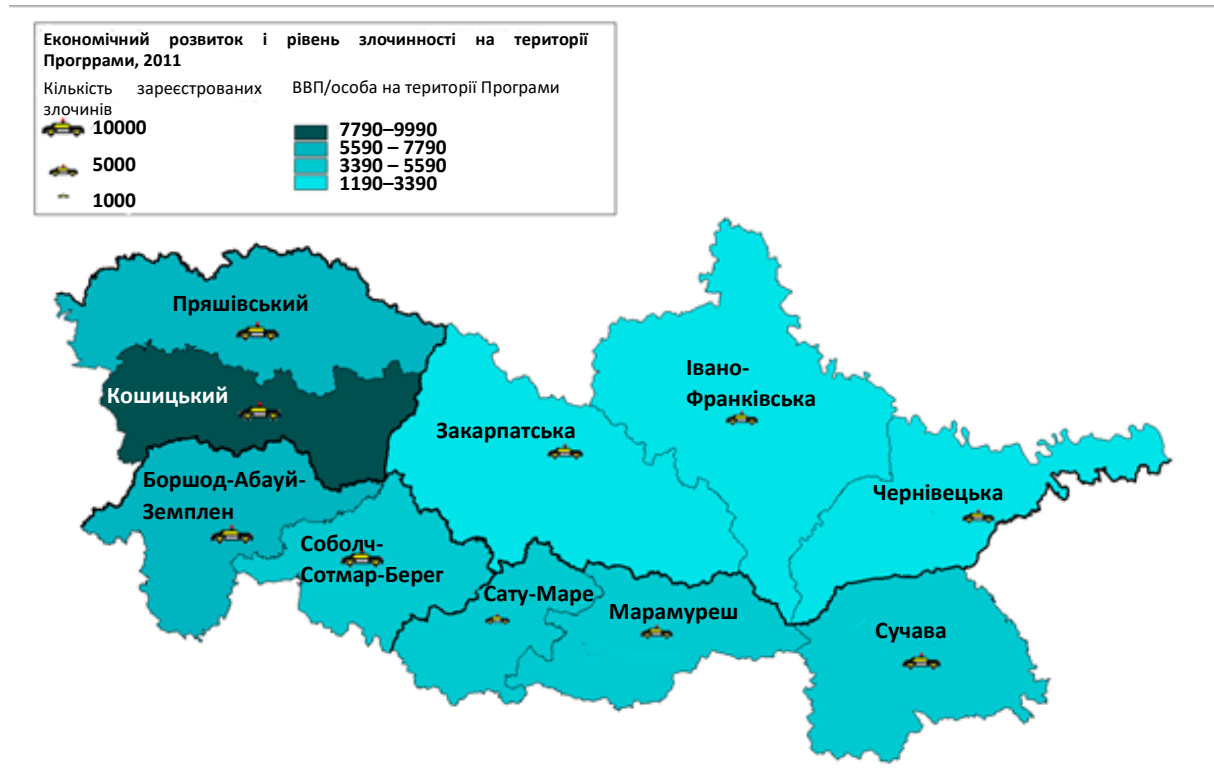
Щільність бізнесу (тобто кількість підприємств на 1000 мешканців) є значно нижчою за середній показник по країнах; більше того, показники вказують певні міжреґіональні відмінності: різниця між найвищим показником (Соболч-Сотмар-Береґ) та найнижчим (Сучава) є більш, ніж у двічі.

Малюнок12: Кількість зареєстрованих підприємств на Проґрамній території, 2012
Джерело: ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС

Вбачається, що економічний розвиток корелюється із рівнем злочинності; там, де значення ВВП на душу населення є найвищим - кількість злочинів на тисячу жителів, як правило, найнижча. Число злочинів є найвищим в румунських повітах, але тут згадуване вище правило, не працює. Визначення та методологія збору даних є різними в різних країнах, тому не всі ці дані і залежності можуть бути прийняті як 100% вірні.

Малюнок13: Економічний розвиток і рівень злочинності на території Програми, 2011
Джерело: ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС

Регіон	Валова додана вартість у відсотках від ВВП		
	Сільське, лісове, рибне господарство	Промисловість і будівництво	Послуги
Соболч-Сотмар-Берег	7.98	26.02	50.77
Боршод-Абауй-Земплен	4.22	34.29	46.27
Угорщина	3.92	25.67	55.18
Кошицький	2.86	34.02	26.43
Пряшівський	4.45	35.58	24.65
Словаччина	3.11	32.7	25.91
Закарпатська	2.9	0.65	4.2
Івано-Франківська	3.9	1.4	4.7
Чернівецька	3.5	0.3	2.2
Україна	9.9	11.1	0.8

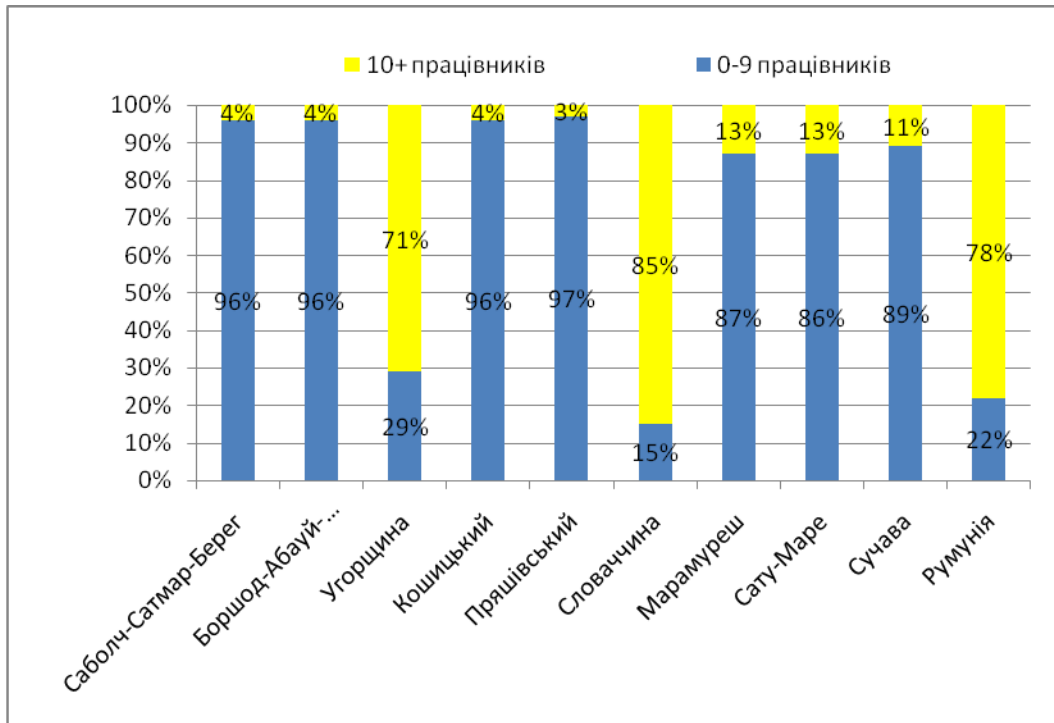
Таблиця3: Валова додана вартість у відсотках від ВВП у регіонах (2011)
Джерело: ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС

Співвідношення показника доданої вартості до ВВП розкриває економічну структуру регіону. Проаналізувати можливо тільки три країни; статистичні дані Румунії не були доступні. Дані показують, що в області сільського господарства, лісового господарства та рибальства показники областей Соболч-Сотмар-Берег, Боршод-Абауй-Земплен і Пряшівського краю вище

середнього показника по країні. Дані для всіх трьох регіонів України значно нижче середнього показника по країні. Що стосується промисловості та будівництва, словацькі регіони на тому ж рівні, що і в середньому по країні. Варто відзначити область Боршод-Абауй-Земплен, де цей показник на 10 відсотків вище в зв'язку з наявністю кількох великих компаній в хімічній або машинобудівній промисловості. Дані по кожному з регіонів України набагато нижче середнього по країні; за цими даними присутність в регіоні промисловості представлена мінімально. Щодо українських регіонів тільки дані для послуг демонструють показник вищий, ніж середній по країні, але в розрізі їх пропорції до ВВП, ці значення є вкрай низькими. Показники для словацьких та угорських регіонів знаходяться на середньому рівні по країні.

Розмір компаній / підприємств

На рівні країни значна частина працівників в трьох країнах ЄС працює у компаніях, де зайнято 10 або більше співробітників. З іншого боку, в прикордонних районах, в основному малі підприємства присутні в якості роботодавців. У румунських повітах 11-14% співробітників працюють в компанії, яка працює менше 10 осіб. Для України відсутні дані по регіонам.

Діаграма 14: Працівники активних підприємств за розміром підприємств, 2010

Джерело: Евростат

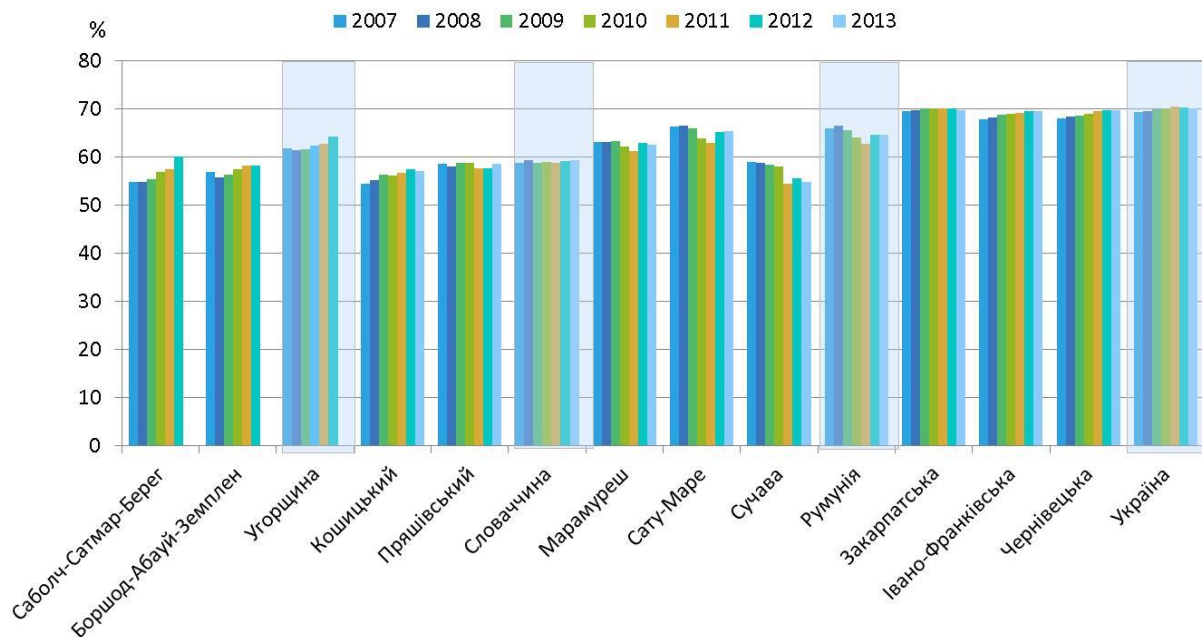
Рівень активності/працездатності¹⁹

Рівень активності/працездатності у прикордонних регіонах має тенденцію до повільного зростання, крім румунських повітів, де після найнижчого значення у 2011 він не показує ані зростання, ані падіння.

Рівень активності/працездатності у прикордонному регіоні коливається між 54% та 70% у 2013. Обласні індекси в Угорщині і Словаччині нижче середніх по країні. Рівень активності/працездатності є найвищим у всіх трьох прикордонних областях України і він відповідає середньому по країні. В той же час прикордонні регіони Угорщини, Словаччини та

¹⁹Індекс активності/працездатності показує відсоток населення, в т.ч. працевлаштованого і ні, що становить робочу силу на ринку праці незалежно від їх сьогоdnішнього стану.

Румунії відстають від середнього по країні. Єдиним виключенням є повіт Сату-Маре, де рівень активності/працевдатності на 1.4 % вище, ніж середній по країні.

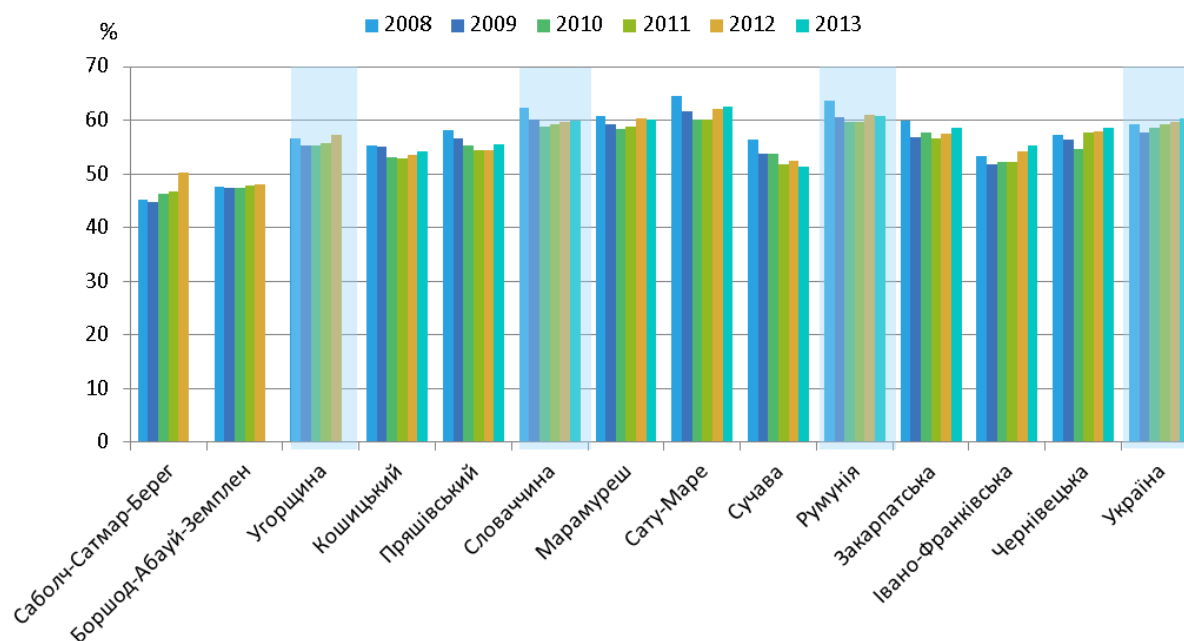
Діаграма 15: Рівень активності/працевдатності на прийнятній території Програми ТК ЄІСП Угорщина-Словаччина-Румунія-України 2007-2013
Джерело: ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС, 2007-2013

Малюнок 16: Рівень активності (%) на прийнятній території
Джерело: ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС (2012)

Рівень зайнятості²⁰

Рівень зайнятості в прикордонному регіоні коливається від 48% до 62,5% в 2012 році і показує тенденцію до зростання в усіх областях, за винятком повіту Сучава. Найнижчі показники зайнятості можна спостерігати в областях Угорщини (48,1% і 50,3%) і повіті Сучава (52,5%). Повіти Сату-Маре (62%) Марамуреш (60,4%), Чернівецька (57,9%) і Закарпатська (57,5%) області мають найвищі показники в прикордонному регіоні.

Малюнок 17: Рівень зайнятості на прийнятній території
Джерело: ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС, 2008-2013

Рівень безробіття²¹

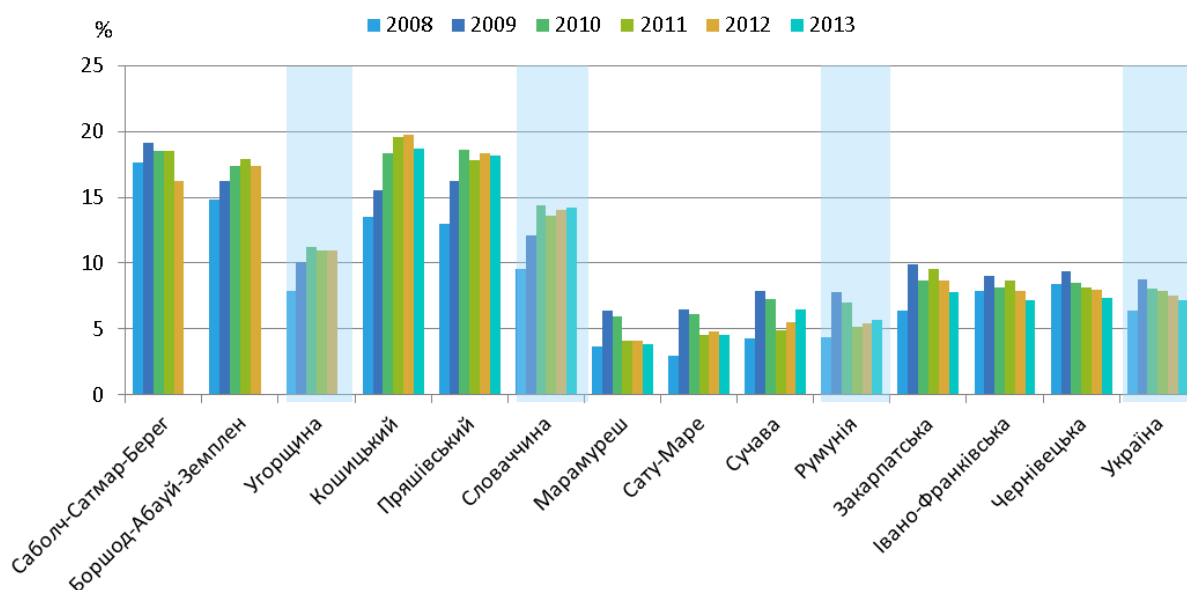
Рівень безробіття в прикордонному регіоні характеризується широким діапазоном від 4,1% (повіт Марамуреш) і 19,7% (Кошицький край).

У 2012 році в областях Угорщини і краях Словаччини рівень безробіття був досить високим (між 16,2% і 19,7%), і ці показники значно вище, ніж в цілому по країні: в Угорщині він у 1,5 рази, а в Словаччині у 1,3 рази вище, ніж в цілому у відповідних країнах.

Хоча за статистичними даними рівень безробіття значно нижче в румунських повітах (між 4,1% і 5,5%) і областях України (між 7,9% і 8,7%) ці значення є результатом різної методології розрахунку і не відображають реальну ситуацію.

²⁰Рівень зайнятості є пропорцією працевлаштованого дорослого працездатного населення.

²¹Рівень безробіття є співвідношенням кількості безробітних до кількості осіб на ринку праці. Робоча сила є сумою кількості працевлаштованих та безробітних осіб

Малюнок18: Рівень безробіття на прийнятній території Програми ТКС ЄСП УГ-СЛ-РУ-УК 2007-2013
Джерело: ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС, 2008-2013

10.1.2 Місцева культура та збереження історичної спадщини (ТЗ 3)

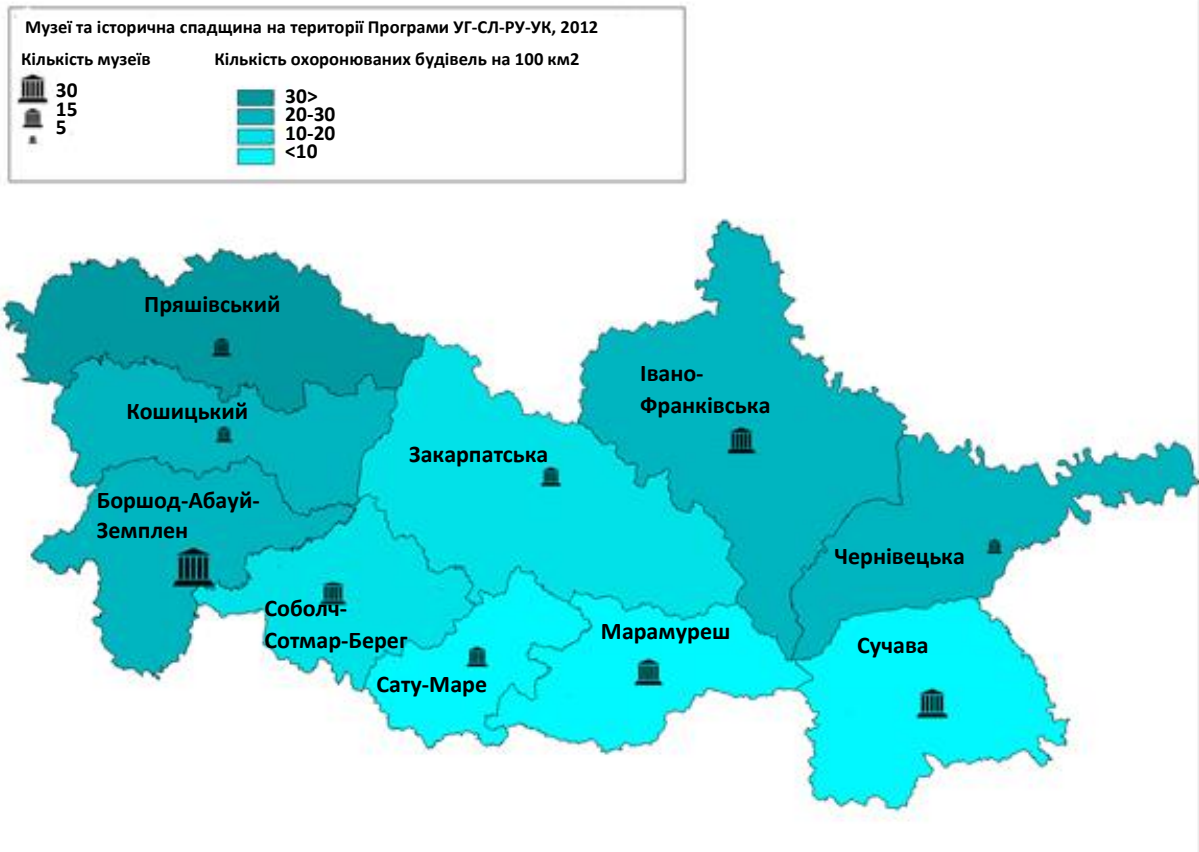
Місцева культура історична спадщина

Повіт/область	Кількість музеїв		Кількість охоронюваних будівель та пам'яток	Частка музеїв		Частка охоронюваних будівель та пам'яток
	2011	2012		2011	2012	
Соболч-Сотмар-Берег	20	22	867	9.8%	10.3%	5.1%
Боршод-Абауй-Земплен	50	52	1492	24.5%	24.3%	8.8%
Області Угорщини	70	74	2359	34.3%	34.6%	14.0%
Кошицький	10	10	2007	4.9%	4.7%	11.9%
Пряшівський	13	13	3919	6.4%	6.1%	23.2%
Області Словаччини	23	23	5926	11.3%	10.7%	35.1%
Марамуреш	25	25	582	12.3%	11.7%	3.4%
Сату-Маре	15	16	310	7.4%	7.5%	1.8%
Сучава	30	30	517	14.7%	14.0%	3.1%
Повіти Румунії	70	71	1409	34.3%	33.2%	8.3%
Закарпатська	14	14	1493	6.9%	6.5%	8.8%
Івано-Франківська	22	24	3944	10.8%	11.2%	23.3%
Чернівецька	5	8	1774	2.5%	3.7%	10.5%
Області України	41	46	7211	20.1%	21.5%	42.7%
Прийнятна територія	204	214	16905	100.0%	100.0%	100.0%

Таблиця4: Загальнодоступна інформація про культурну та історичну спадщину на території Програми (2011, 2012)
Джерело: ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС

Загалом у прикордонному регіоні розташовані 214 музеї. Більшість музеїв (52) розташовані в області Боршод-Абауй-Земплен (24,3% прикордонного регіону). Загалом тільки 23 музеїв

знаходяться в словацьких областях, але кількість будівель і пам'яток під захистом закону тут є дуже високою. Івано-Франківська область має надзвичайно високу кількість і частку охоронюваних будівель і пам'яток (3944, 23,3%). З 2011 по 2012 рік кількість музеїв збільшилася лише в двох угорських областях (2-2 музеї), в Івано-Франківській області (2 музеї), а також в Чернівецькій області (3 музеї).

Малюнок19:Музеї та об'єкти культурної спадщини на території Програми
Джерело: ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС

Сім об'єктів світової культурної спадщини ЮНЕСКОтакож розташовані на відповідній території. Наступні об'єкти знаходяться під охороною як об'єкти культурної спадщини:

Країна	Розташування
Угорщина	<ul style="list-style-type: none"> • Історичний культурний ландшафт виноробного регіону Токай
Словаччина	<ul style="list-style-type: none"> • Левоча, Спішський град та пов'язані культурні пам'ятки • Місто-заповідник Бардієв • Дерев'яні церкви словацької частини території Карпатських гір
Румунія	<ul style="list-style-type: none"> • Дерев'яні церкви повіту Марамуреш • Церкви історичного регіону Молдова
Україна	<ul style="list-style-type: none"> • Резиденція митрополитів Буковини і Далмації

Таблиця5: Об'єкти світової культурної спадщини ЮНЕСКОна програмній території
Джерело: <http://whc.unesco.org>

Туризм

З 2007 по 2013 роки в регіонах України відбулися значні зміни щодо чисельності розміщення туристів (кількості ліжко-місць) в Закарпатській і Івано-Франківській областях, де кількість готелів збільшилася більш, ніж в 2,5 рази, на 255% у Закарпатській області (з 3600 до 9800), на 278% у Івано-Франківській області (з 2900 до 8000). Не було ніяких істотних змін щодо кількості ліжко-місць у областях Угорщини (приблизно 10000 в області Соболч-Сотмар-Берег, близько 20000 в Боршод-Абауй-Земплен) і словацьких регіонах (14000 в Кошицькому краї, 3000 в Пряшівському краї). У Північно-Східному регіоні Румунії відмічається дуже низький рівень використання діючих потужностей для розміщення туристів (21,5% у 2013 році), а середня тривалість перебування туристів також є низькою (2,14-2,36 ночі/турист), хоча можливості для громадських місць для розміщення зросла на 30-40% в повіті Марамуреш (від 3600 до 4800) і повіті Сучава (від 6800 до 9600)²².

Що стосується важливості туризму, тоз метою сприяння порівняння областей було проаналізовано кількість туристів в порівнянні з населенням конкретного регіону. По показнику туристичної завантаженості у громадських місцях лідирує Угорщина, де він складає 85% від населення. Відповідне значення в Словаччині складає 70%, в Румунії, 35%, а в Україні 17%. В Угорщині, регіональні дані показують, що ці дві області не відносяться до числа найбільш відвідуваних. За результатами пропорційності до чисельності населення, співвідношення готелів в області Боршод-Абауй-Земплен становить половину (46%) в середнього по країні, в той час як той же показник в області Соболч-Сотмар-Берег є лише однієї четвертої (23%) від середнього по країні. Серед словацьких регіонів, співвідношення для розміщення в громадських закладах в Кошицькому краї становить приблизно половину від середнього показника по країні, але в Пряшівському краї він на 10 відсотків вище. У Румунії ці показники у повіті Сучава близькі до середніх по країні, однак в обох повітах Сату-Маре та Марамуреш є меншими на 15%. Серед українських регіонів показники Чернівецької області знаходяться трохи нижче, в Закарпатській області перебувають на тому ж рівні, в той час як в Івано-Франківській області мінімально вище²³.

В цілому, це доводить, що західна частина програмної області приймає більше туристів (Пряшівський та Кошицький краї і область Боршод-Абауй-Земплен). Частка іноземних туристів у всіх розглянутих районах нижче, ніж в середньому по країні. Число іноземних туристів в громадських місцях розміщення у порівнянні з чисельністю населенням є незначною трьох областях України. Причини, якими це можливо пояснити, включають більш низьку пропускну спроможність кордону в порівнянні з іншими країнами²⁴.

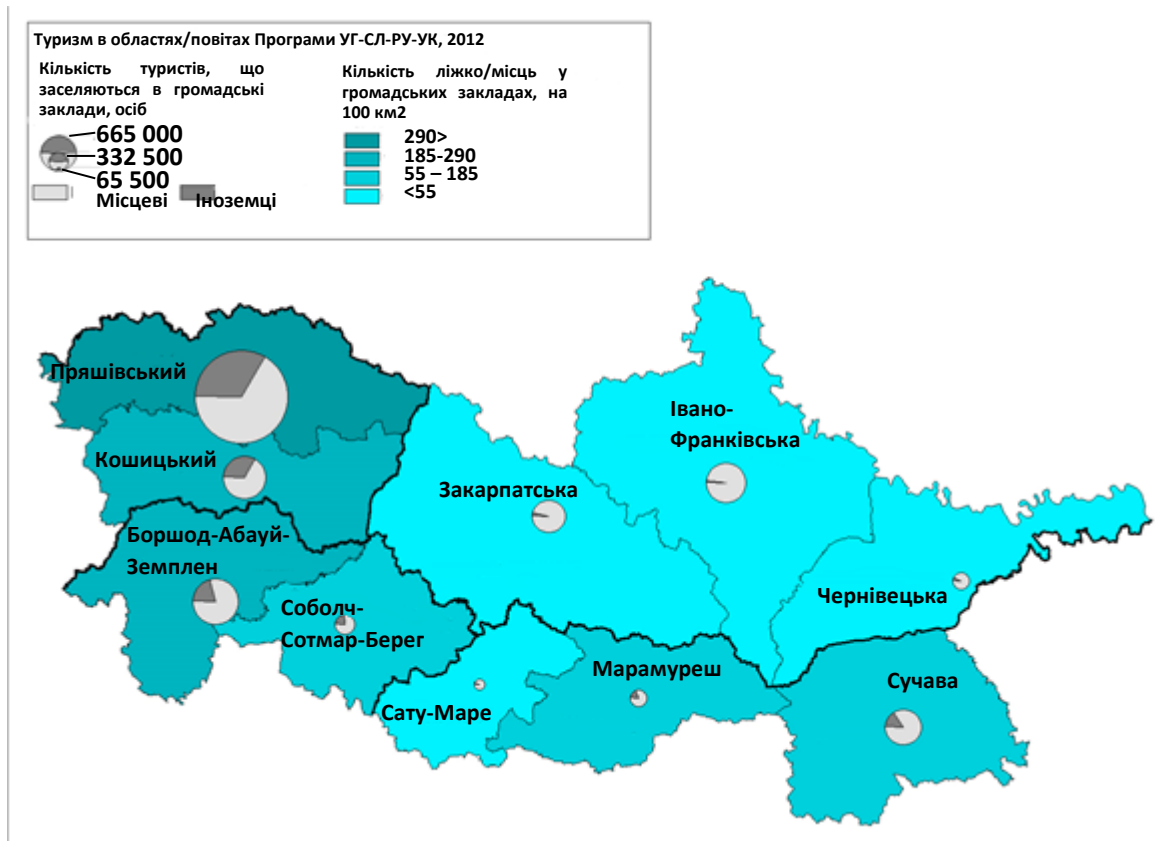
Що стосується середньої тривалості перебування, спостерігалася істотна різниця між регіонами трьох країн (дані по Румунії не доступні). Середня тривалість перебування в громадських місцях коливалася від 1,9 до 3,2 доби в областях Угорщини та Словаччини. Показник середньої тривалості перебування в громадських місцях у регіонах України значно вище. У 2012 році середня тривалість перебування в Чернівецька області було 3 ночі, в Івано-Франківській області 4,1 ночі, а в Закарпатській області в середньому 7,7 ночей.

---

²² На основі даних ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС; Можливості громадського розміщення (кількість ліжко-місць), 2007-2013

²³ На основі даних ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС; Прибуття туристів для громадського розміщення, 2007-2013

²⁴ На основі даних ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС; Прибуття туристів для громадського розміщення – з яких міжнародні, 2007-2013

Малюнок20:Туризм на програмній території (2012)
Джерело: ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС

Туристичні пам'ятки

В **угорських областях** основою креативних туристичних пам'яток виступає культурно-історична спадщина, яка може бути фундаментальною основою конкурентного туристичного сектору. Необхідно розвивати місцевий потенціал по зайнятості, підтримувати місцеві ринкові спроможності, використовувати місцеві ресурси. В **області Боршод-Абауй-Земплен** можливості туризму, які забезпечують дохід, є низькими, і вони пов'язані з туристичними пам'ятками. В області Боршод-Абауй-Земплен розміщені два об'єкти світової культурної спадщини ЮНЕСКО: історичний культурний ландшафт винного району Токай і карстові печери Аггтелек і Словацькі карстові печери; крім того, тут можна знайти велику кількість інших культурних об'єктів і цінностей. Замки Болдогкю, Чепейрвар, Дедеш, Діюшдьор (в місті Мішкольц, адмін. центрі області Боршод-Абауй-Земплен), Фюзейр, Шарошпатак і Серенч є всі дуже відомими і відвідуваними культурними та історичними пам'ятками. Серед природних об'єктів карстові печери Аггтелек, національний парк Бюкк і Ліллафюред (останні два розташовані дуже близько до міста Мішкольц, адмін. центру області Боршод-Абауй-Земплен) є найбільш привабливими місцями для відвідування в області. В області Боршод-Абауй-Земплен розташовані 357 пам'ятників, 20 музеїв, проводяться 60 кращих організованих заходів щорічно. Область Соболч-Сотмар-Берег славиться своєю народною архітектурою, народним мистецтвом, музичними і танцювальними традиціями. Особливими пам'ятками є дерев'яні дзвіниці, церква 13-го століття і декоративна касетна стеля реформатської церкви в місті Матесалка. Відомі курорти в області це Солт-Лейк-Біч і Спа в Ніредьхазі і Сатмар-Берег лікарня і спа в місті Фехердьярмат. В області розташовані три відомі історичні об'єкти: святина

Маріяпоч, Нірбатор з його реформаторською церквою і замком сім'ї Баторі, і замок в місті Кішварда.

Словацькі області, які характеризуються ландшафтами і лісами, розташовані вздовж кордонів. **Пряшівський край** має значний потенціал для туризму і відпочинку, зокрема: культурні та історичні пам'ятки, привабливі міста Левоча, Пряшів, Бардейов, Попрад і Кежмарок. Що стосується якості культурних об'єктів, Пряшівський край утримує сталу мережу культурних об'єктів, яка має подібну якість і кількість на рівні національного стандарту. Функціонують п'ять постійнодіючих театрів (2012), 13 музеїв, галерей, 4 338 бібліотек. Пряшівський край розміщує 358 культурно-освітніх установи. На території Пряшівського краю знаходяться чотири з семи об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО: місто-заповідник Бардіїв, дерев'яні церкви словацької частини території Карпатських гір, букові праліси Карпат і Левочі, і аналогічні пам'ятники культури. Високі Татри, які розташовані на частині території Національного парку Татри (TANAP) у Пряшівському краї, є однією з найкрасивіших і вражаючих природних пам'яток країни, а також ареалом існування для багатьох рідкісних видів флори і фауни. **Кошицький край** вважається другим за величиною регіоном в Словацькій Республіці. Місто Кошице є другим за величиною містом в Словаччині і має безліч культурних і історичних пам'яток. У південній та південно-східній частині регіону простягається Словацький карстовий національний парк. Ряд печер і ущелин, класифікуються як об'єкти всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Карстові печери Аггтелек і Словацький карст і букові праліси Карпат є транскордонними об'єктами всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Регіон багатий унікальними історичними пам'ятками, особливо замками або їх руїнами, кількома замками і багатьма церквами. Нижній Земплін є одним з найбільш відвідуваних туристичних об'єктів в регіоні. Словацький рай - (походи в гори, катання на гірських велосипедах, катання на лижах) і Словацький Карст - (туризм, гірський велосипед) є красивими природними об'єктами регіону. Спішський замок і його околиці є найбільшим середньовічним замковим комплексом у Центральній Європі та включений до переліку культурних об'єктів всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Найбільші пам'ятками є культурні та історичні пам'ятники міста Кошице, Арагонітова печера, Крижана печера в Доміці, Ясовська печери, Гомбасецька печера, Земплінське водосховище, Герлянський гейзер, замок Красна Горка, Бетліар, Словацький Рай, Спишський замок і околиці, лижний курорт Плеси, Вініанське гірське озеро, дерев'яні церкви в Руській Бистрій (ЮНЕСКО) та Іновце, кліматичний курорт Штош.

Північно-Західний регіон Румунії може охарактеризуватися недостатнім використанням туристичними ресурсами, відсутністю інформації і рекламних інструментів для регіонального туризму і недостатньою валоризацією цінних ресурсів культурної спадщини і недостатньою інфраструктурою для туризму і відпочинку. **Сату-Маре** має у своєму розпорядженні занедбану історичну та культурну спадщину. Основними туристичними визначними пам'ятками в повіті є: "Країна Оаш" ("Oaş Country"), з її сильними румунськими народними традиціями, на північно-східній стороні повіту, гори Оаш, міста Сату-Маре та Кареї, курорт Ташнад (Tășnad), фортеця Ардуд і Медіешу Ауріт. Низький рівень знань про природні і культурні ресурси з необхідністю розвитку, слабо розвинена туристична інфраструктура і послуги, все ще низька якість туристичних послуг, відсутність належного територіального маркетингу для розвитку повіту Сату-Маре як культурного і оздоровчого туристичного напрямку, відсутність якісних туристичних інформаційних центрів, відсутність промоційної бази даних про події, низька якість мережі розміщення туристів, недостатній рівень розміщення у кемпінгах, недостатня відвідуваність театрів, кіно і музеїв. Повіт Марамуреш є домішкою для багатьох сіл, де вікові традиції все ще є частиною повсякденного життя. Жителі цього повіту зберегли сільську

культуру і ремесла своїх предків даків. Села повіту Марамуреш відрізняються своїми унікальними дерев'яними церквами з високими шпилями і дранковими дахами. Рівень майстерності місцевих ремісників можна найкраще спостерігати в монументальних марамурешських воротах, що охороняють вхід до будинку. Деякі з найкрасивіших дерев'яних воріт знаходяться в селах Ваду-Ізей, Десешті, Гіулешті, Будешті, Сарбі, Барсана і Онешті. Дерев'яні церкви повіту Марамуреш - в Сурдешті, Плопіш, Рогоз, Єуд, Поєніле-Ізей, Бирсана, Будешті та Десешті - були визнані ЮНЕСКО одними з найважливіших об'єктів світової спадщини. Відомий туристичний об'єкт – це веселий цвинтар в Сепінца з його барвисто прикрашеними дерев'яними хрестами. Сігету Мармаціей є важливим туристичним і культурним центром в регіоні. У повіті Марамуреш переважають пейзажі гір і долин. Гутаї, Лапуш, Тіблеш Марамуреш і Гори Ріднеїдали скорочені назви перевалам Гута, Гутаї, Присліп, Сетреф і Ботіца. Повіт перетинають три великих долини: Візеу, Ізу і Мара. Національному парку гір Ріднеї, який є природним заповідником, який заповнений багатою різноманітною флорою і фауною, був присвоєний статус біосферного заповідника ЮНЕСКО. Інші місця, які варто відзначити, це долина річки Васер - вузькоколіяка 'Моканіта' і озера, водоспади, вулканічні гори, печери і геологічний заповідник «Креаста Кокошулуї».

Івано-Франківська область містить у своєму складі більше, ніж 400 захисних територій; 30 з тих мають загальнонаціонального значення, решта – місцевого значення. Існує важливий природний заповідник Горгани, який був створений в 1996 році. В області знаходяться п'ять національних парків (Карпатський національний природний парк в Верховині/Надвірна, національний природний парк в Гуцульщині / Верховина, Національний природний парк Галич в Галичі, Верховинський національний природний парк в Верховині і Національний природний парк Синьгора в Богородчанах). Є численні природні пам'ятки на спеціальних охоронюваних територіях. Івано Франківська область є місцем проведення численних культурних фестивалів. Є численні природні та архітектурні пам'ятки, які розташовані по всьому регіону. Один з найвідоміших фестивалів є український Міжнародний фестиваль етнічної музики та лєндарту "Шешори". На території Івано-Франківської області розташовані численні пам'ятники архітектурної спадщини, як місто Галич (національний заповідник). Це і Церква Святого Духа, розташована в місті Рогатин, а також Манявський скит поблизу села Манява в Богородчанському районі. В області також знаходяться кілька різних дерев'яних церков бойківської та гуцульської традиційної архітектури. У західній частині відвідувачі регіону можуть знайти «Карпатський експрес», який до цього часу використовує систему вузькоколіяки. Поїзд використовується за своїм цільовим призначенням по транспортуванню деревини, а також для туристичного відпочинку. Найбільшою гордістю регіону є гора Говерла, найвища в країні. Поруч з Манявським скитом знаходиться найвищий водоспад в Україні, водоспад Манявський (22м.). Відвідувачі того ж Богородчанського району мають можливість знайти місцевий грязьовий вулкан, розташований недалеко від села Старуня. Музей "Писанка" був побудований в 2000 році і є єдиним в світі. Ще один цікавий історичний об'єкт це печерний комплекс «Скелі Довбуша»; печерний комплекс знаходиться приблизно в 7 милях (11 км) на північний захід від Болехова поблизу села Бубнище. **Закарпатська область** розташована в Карпатських горах Західної України, є єдиною областю, яка межує з чотирма країнами: Польщею, Словаччиною, Угорщиною та Румунією. Карпатські гори грають важливу роль в економіці області, що робить цей регіон важливим туристичним напрямком та місцем подорожей, де розташовані безліч гірськолижних і санаторно-курортних комплексів. Головними пам'ятками регіону є замки і руїни. Найбільш помітними є замки в Ужгороді та Мукачеві, руїни замків Хусті, Виноградові, Королеві, Невицькому, Середньому і Квасові є також популярними пам'ятками. На жаль,

більшість з них закинуті. Цей регіон також відомий своїми дерев'яними церквами у Середньому Водяному, Верхньому Водяному, Данилово, Колодне, Крайниково, у Нижньому Селищі, Олександрівці і Сокирниці. З багатьох збереглися лише кілька синагог у Закарпатті. Двоє з них до цих пір варто відзначити, синагогу в місті Ужгороді та місті Хуст.

Серед замків палац Шенборн в Карпатах є найкрасивішим, але варто відвідати і замок Перені у Виноградівському, замок Бетлена-Ракоці у Берегові, замок Ракоці ("Білий дім") в Мукачеві. В **Чернівецькій області** найбільш відомими пам'ятками є Резиденція митрополитів Буковини і Далмації, об'єкти Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, Державний історико-архітектурний заповідник «Хотинська фортеця», і Космодем'янська церква (церква Косьми і Даміана). В Україні умови збереження історичних пам'яток є неналежними. Під час тривалого знаходження без належного догляду і обслуговування більшість пам'яток перебувають на межі знищення, особливо пам'яток архітектури і містобудування. Середньовічні замки, розташовані в с. Невицьке, с. Середнє, містах Виноградів та Хуст знаходяться в поганому стані, майже на межі руйнування. Відновлення цих об'єктів не фінансується урядом протягом тривалого часу і інвестицій з боку приватних фондів і організацій є незначними. Існує неконтрольоване відновлення церков релігійних громад. Близько 40% дерев'яних церков в регіоні знаходяться в поганому стані, а деякі з них знаходяться на межі повного знищення. Стан дахів, стін, фундаментів є поганим. Відсутня належна системи обліку внутріцерковного обладнання, пожежної сигналізації і захисту від блискавок. Неконтрольоване відновлення викликало ряд випадків, коли зовнішня і внутрішня частина пам'яток зазнала значної шкоди. Існуюча система реєстрації, відновлення і використання історичних об'єктів є неналежною. Існує необхідність в удосконаленні обліку, охорони, збереження та використання культурної спадщини, наукових досліджень, контролю за дотриманням законодавства охорони пам'яток.

У всіх регіонах інформаційна система в галузі туризму потребує розвитку для того, щоб приєднатись до національних і європейських інформаційних систем. Необхідно розвивати управління та розвиток туризму на регіональному рівні. Інфраструктура для підтримки туризму розвинена слабо і знаходяться в поганому технічному стані. Прикордонне співробітництво в цілях розвитку туризму є недостатнім. Інформаційно-просвітницькі кампанії для громадськості є рідкими і захист визначних туристичних пам'яток і відвідувачів є низьким. Регіональна культура також потребує більш ефективного управління, щоб скористатися перевагами можливостей.

Можливості для релігійного туризму

Релігійний туризм сьогодні пов'язаний із культурним туризмом і спадщиною, так як святі місця, церкви, монастирі і абатства є не тільки місцями релігійних ритуалів і молитви, але вони є також пам'ятками, церковними будівлями і об'єктами культурної спадщини. Святі і священні місця в даний час розглядаються як туристичні пам'ятки і культурні ресурси. Паломницький маршрут «Віа Марія» в **Угорщині** проходить через області **Боршод-Абауй-Земплен** та **Соболч-Сотмар-Берег**. Вздовж цього маршруту є багато можливостей для поселення і численних паломництв протягом всього року. Під час паломництва в с. **Монок** (Боршод-Абауй-Земплен) кожної третьої неділі вересня проводиться святкування Святого Хреста на Голгофі. Село Шойопалфоло є також місцем паломництва в області Боршод-Абауй-Земплен. Сент-Елізабет-роуд Паломницький маршрут Святої Єлізавети проходить по Північній Угорщині і з'єднує Шарошпоток (Боршод-Абауй-Земплен) і Кошице (Кошицький край). Місто **Маріапоч** (Соболч-Сотмар-Берег) є одним з найвідоміших місць паломництва греко-католиків.

У прикордонному регіоні **Словаччини**, у селі Руднік (**Кошицький край**) місце паломництва Св. Анни уздовж угорсько-словацькому кордону є одним із найбільших святинь середнього нагір'я. Його історія бере початок 13-му столітті, коли місцеві паломники почали приписувати Святій Анні диво, коли маленька дівчинка народилася сліпою і її очі були зцілені від місцевого потічка. У Пряшівському краї монастир **«Червоний Кляштор»** є унікальним культурним та історичним надбанням, який розташований в красивому природному місці гірського масиву Пенін під величною горою "Три коруни". Монастир був успішно відновлений в 1956-1966 роках. Кращий будинок, з архітектурної точки зору, є готична церква Святого Антона кінця 14-го століття незвичайною довжиною сходів була частково відновлена в стилі бароко. Головний вівтар виконаний в стилі бароко, побудований в 1745 році. Численні православні та греко-католицькі **дерев'яні храми** високої культурної і історичної цінності прикрашають область Верхнього Земпліну, який є самим східним регіоном Словаччини.

У **Румунії**, одним з найвідоміших релігійних місць, є розписні монастирі Буковини, розташовані в Буковині, яка є історичною областю на даний час розділеною між Україною та Румунією (**Чернівецька область та повіт Сучава**), розташована на північних схилах центральної частини Східних Карпат і прилеглих рівнинах. Найкраще збереглися монастирі в Гуморі, Молдовіці, Патрауті, Проботі, Сучаві, Сучевіці і Вранці. Інша відома пам'ятка це невелика церква, розташована в селі Арбор. Сім з цих церков були поміщені в список Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО в 1993 році. Восьма церква, Сучевіца, чекає на включення в список. Як шедеври візантійського мистецтва, ці церкви є єдиними в своєму роді архітектурними об'єктами в Європі. Вони є далеко не просто прикрасами стін, фрески являють собою повні цикли релігійних розписів. Метою фресок було зробити історію Біблії і життя найважливіших православних святих, відомим для жителів сіл шляхом використання зображень. Їх видатні композиції, витончені начерки і гармонійні кольори чудово поєднуються з навколишнім ландшафтом. Реметі в повіті Марамуреш володіє монастирем Полін, який має важливе значення з точки зору туризму.

Релігія завжди грала важливу роль в **Україні**. Протягом багатьох століть релігійні традиції переплітаються в місцевій культурі, і про це, безумовно, свідчить багато релігійних пам'яток в Україні. Храми, собори, монастирі, синагоги і інші релігійні об'єкти є популярними пам'ятками для туристів, які відвідують країну. Від архітектурних чудес до скромніших місць для молитв, релігійні будівлі в Україні дають один шанс для осмислення історії та культури країни протягом століть. Найвідоміша релігійна пам'ятка в прикордонному регіоні є Ужгородська синагога. З часів Другої світової війни єврейська синагога була забута як релігійна установа з видаленням усіх супутніх символів. Замість цього вона взяла на себе нову роль і в даний час широко відома як знаменита філармонія. Ужгородська синагога стала концертним залом через її дивовижну акустику. «Український концертний зал» є домівкою для талантів обласної філармонії та народного хору Закарпаття. Найвідоміші і відвідувані місця для поклоніння в Закарпатті це Нижнє Болотне, Бороняво, Нанково, Королево, Мукачево, Ужгород, мікрорайон «Горяни» в Ужгороді; в Івано-Франківській області це: Церква Святого Духа, збудована в 1598 році, розташована на півночі області в невеликому місті Рогатин, в Чернівецькій області це: Космодем'янська церква (церква Косьми і Даміана).

Місцеві вироби в туризмі

В **Угорщині** кулінарні вироби лідирують у переліку продуктів, які можуть бути запропоновані туристам: сливове повидло, вироблене у традиційному мідному котлі, хліб, спечений у традиційній зовнішній печі. Що стосується місцевих промислів, прикордонний регіон можна описати фарбованими пляшками, виробами зі шкіри і різьбленими виробами з деревини. Область **Соболч-Сотмар-Берег** можна описати за місцевими продуктами для туризму по угорським спеціальним продуктам, як-от: місцеве бренді, виготовлене з місцевих слив регіону Сатмар або яблук регіону Саболч та вишні регіону Уйфехерто і відповідною місцевою гастрономією. В області Боршод-Абауй-Земплен, крім місцевої дегустації їжі, представлена багата історія нашого регіону: чотири винних регіони пропонують широкий вибір вина до смаку тим, хто віддає перевагу легким білим винам, насиченим червоним, або навіть солодким винам. Місцеві ремісники готують подарунки та предмети побуту з пеньки. Сливи є основою для приготування варення, джемів, компотів і алкогольних напоїв.

У **словацькому** регіоні, різьблені дерев'яні фігурки, черпачки (čr páks, дерев'яний глечик), фуяри (народний інструмент зі списку ЮНЕСКО) та валашки (valaška, невеличка декоративна народна сокира) і багато виробів, виготовляються з кукурудзяного лушпиння і дроту, зокрема, людські фігурки представляють собою сувеніри для туристів. Крім того, вироби з місцевого органічного землеробства продаються як місцевий продукт (джеми, мед). Що стосується кулінарії, традиційні продукти харчування представлені молочними продуктами, виготовлення якого у Словаччині є дійсно давньою традицією, яка тягнеться до доісторичних часів. Це побічно підтверджується археологічними знахідками кісток овець і керамічних виробів, в яких киснуло молоко, які виявили в печері Доміца, що датується 2000 років до нашої ери. Є два типи відомого сиру. Відомий на даний час, т. зв. «бринза», є результатом захищеної технології подрібнення і змішування овечого сиру зі спеціальним розсоллом. На сьогоднішній день словацька продукція з овечого молока є продукцією високої якості зі спеціальними характеристиками. Вони пов'язані з тією чи іншою територією або місцевістю і їх назви пов'язані з їх історичної торговою маркою. На підставі цих та інших атрибутів, Словацька Республіка фактично володіє трьома захищеними географічними назвами для молочних продуктів вівчарства, зареєстрованих в DOOR: базі даних ЄС сільськогосподарської продукції та продуктів харчування. З географічної точки зору, місцевість виробництва бринзи концентрується в гірській частині Словаччини, де є відповідні умови для розведення овець. Завдяки давній традиції її виробництва, а також її постійній популярності в даний час, бринза стала частиною туристичного товарного знаку Словаччини. Це часто є частиною раціону багатьох словаків не тільки через її унікальний смак, але й через те, що вона має позитивний вплив для здоров'я. Інший традиційний словацький продукт на основі овечого молока – це словацька парениця.

У **північно-східному регіоні Румунії** пейзаж наповнений дикими квітами, оскільки земля для фермерства використовується обмежено, для традиційного сінокосіння і з використанням природних, а не хімічних добрив. Однак ця незначна система в той же час ускладнює для фермерів можливість продавати свою продукцію в більш широких масштабах і в умовах складної європейської сільськогосподарської системи, тому продаж на місцевому ринку може бути хорошим рішенням. Місцеві центри збору і переробки молока дозволяють фермерам відповідати вимогам безпеки харчових продуктів ЄС, а також реалізовувати цілий ряд місцевих молочних продуктів. Інша зростаюча місцева галузь – виготовлення варення з використанням диких і культивованих фруктів. Більше двадцяти різних джемів виробляються місцевими жінками за сімейними рецептами, які реалізують їх через місцеві і іноді національні ринки. Існує безліч можливостей відвідати регіон, зупинитись в місцевих садибах і відчути елементи сільського життя, таких як: скотарство, бджільництво, хлібовипікання і виготовлення деревного

вугілля. **Повіт Сату-Марез** зберігає різноманітні традиції, ремесла і звичаї з потенціалом туристичної валоризації. Гончарне ремесло досі зберігається в селі Вама, де можна знайти відомий центр гончарної майстерності. Заховані серед тінистих долин і гір, працюючі руки народу Марамуреш народили мистецтво виготовлення речей повсякденного вжитку. Будь-то предмети домашнього вжитку, декоративні предмети, інструменти, всі вони несуть позначку регіону Марамуреш і його споконвічних символів. Від глиняної чашки і миски до традиційних покривал в святковій кімнаті, від дерев'яної ложки до величних дерев'яних воріт, всі вони є вираженням краси і духовності, які характеризують душу Марамуреш. У **повіті Сучава** можна знайти традиції гончарства, стародавні ремесла, які практикуються на цих землях з давніх часів. В даний час вони підтримуються за допомогою добре відомих гончарних майстрів з міста Радівці і села Марджиня. У той же час, інше ремесло зберігається в повіті Сучава, зокрема: фарбування яєць. У селі Чокенешть організовується Національний фестиваль фарбованих яєць.

У **Закарпатській області** вирощують промислову коноплю, і з неї виробляють чудові подарунки - рушники, скатертини і навіть сувеніри. Ця рослина вирощується в значних територіях – в тому числі в Угорщині, Румунії та Закарпатті. Плетені кошики і традиційні гончарні вироби є особливими традиційними виробами ремісничих майстрів Закарпаття. Як економічний район, Закарпатська область створює додаткову вартість у деревообробці і виробництві продукції з деревини, виготовленні вина, вирощуванні фруктів і овочів. Потенціал мінеральних джерел і мальовничих пейзажів досі в значній мірі нерозвинений, хоча стрімко набирає популярність для курортів і туризму. **Івано-Франківська та Чернівецька області** можуть запропонувати продукцію, вирощену в Карпатських лісах, зокрема: гриби і ягоди, а також майстерно виконані дерев'яні вироби, вовняний одяг, льон, вишивка, ткані вироби, кераміку і писанки. На території проживання гуцулів як місцеві продукти можуть бути запропоновані для туристів шкури тварин, різьблення по дереву, вишивки та плетіння.

У всіх прийнятних регіонах наступні місцеві продукти можуть бути запропоновані: активний відпочинок, еко-свята, інтерактивний сільський спосіб життя, свята для студентів, гастрономічний досвід, а також свята виноробів, виставка традицій і місцевої культури.

Культурні заходи, фестивалі

Майже всі муніципалітети області **Боршод-Абауй-Земплен** пропонують протягом року для відвідувачів культурні програми, в тому числі такі відомі події, як Оперний фестиваль у Мішкольці, Міжнародний фольклорний фестиваль Калака, Земпленський фестиваль, Мистецькі фестивалі Боршод або Абауй, фестиваль врожаю в Токай за участю кількох населених пунктів від Токай-Хедьяльї до Бюккайї. Під час фестивального сезону - на додаток до мистецтва – в області можуть бути виявлені інші цінності, вся область, села, міста, невеликі території поринають життя. Сцени під відкритим небом, церкви, концертні зали, замки, вулиці пропонують якісні розваги і незабутній досвід для учасників. Численні культурні заходи регулярно проводяться в **області Соболч-Сотмар-Берег**. В Ніредьгазі (адміністративний центр області) два амфітеатри функціонують для покращення культурної пропозиції. Що стосується кількості культурних подій, регіон не відстає від середнього показника по країні. Найбільш відомі і регулярно організовуються фестивалі з міжнародною репутацією, зокрема: Відор фестиваль Ніредьгаза, Зустріч театрів в Кішварді, фортепіанний фестиваль Тисадоб, Сливовий фестиваль Тарпа, фестиваль Цінке, фестиваль повидла в Сатмарчеке, фестиваль Яскраві дні в

Матесалці, музичний фестиваль у Нірбаторі, фестиваль «Смак Угорщини» в Ниредьгазі. Ці програми беруть свій початок десятиліття тому як щодо історичних, так і кулінарних фестивалів, які демонструють актуальність багатьох культурних пропозицій області і її цінностей.

Кошице, **центр Кошицького краю**, є домівкою Державної філармонії Кошице, створеної у 1968 році в якості другого професійного симфонічного оркестру в Словаччині. Вона організовує фестивалі, такі як Кошицький музичний весняний фестиваль, Міжнародний фестиваль органної музики і фестиваль сучасного мистецтва. Вона також є домівкою оркестру Філармонії Кассовія. У 2008 році Кошице виграло конкурс серед словацьких міст на престижний титул Культурна столиця Європи 2013 року. Художньо-культурна програма виходить з концепції сталих постійних заходів з довготривалим ефектом на культурне життя в місті Кошице та цільового регіону. Найважливіші культурні події в регіоні є: Славошовце - Листопад-Фест - свято місцевих звичаїв і традицій, Маркушовце - Жовтень - Музика Нобіліс: Міжнародний фестиваль музики, Кошице - Травень - Дні міста Кошице, Міхаловце - Квітень - фестиваль Весна музики в Міхаловцах, Міхаловце - Травень - фестиваль фольклору, Краловський Хелмець - Вересень - свято виноробів. У Пряшівському краї існують численні культурні заходи протягом року: Високі Татри - серпень - щорічне паломництво на вершину Криван; Попрад - березень - Музична весна Попрада, Штрбське плесо - квітень - Карнавал, Попрад - травень - конкурс фольклорних і національних груп, Старий Смоковець, Татранська Ломніца, Штрбське Плесо - червень - Літнє відкриття туристичного та термального сезону, Високі Татри - липень - Культурне літо Татр, Менгушовце - липень - Менгушовське родео, Високе Татри - серпень - Щорічне паломництво на Риси, Попрад - листопад - фестиваль джазу, Кастелло ді Спіс - травень - Літнє відкриття туристичного сезону, Камієнка - червень - міжнародний фестиваль фольклору русинів і українців, Раславіце - червень - фестиваль танців і пісні Шаріш, Бардейов - липень - ігри Роландо, Пряшів - листопад - Міжнародний джазовий фестиваль, Гуменне - червень - регіональний фестиваль фольклору русинів і українців.

Повіт Сату-Маре проводить серію народних заходів, що відносяться до різних епізодів або важливих подій в житті місцевої громади. Серед них можна згадати такий: Самбра Ойлор, фестивалі, пов'язані з виготовленням "палинки" (горілки), традиційного місцевого продукту, або Весілля Оаш, фестиваль, що визнаний завдяки своїм специфічним народним костюмам і традиціям. Інші (полікультурні) заходи, організовані у повіті, це: Міжнародний фестиваль палинки, фестиваль вина, гастрономічні фестивалі, Дні повіту Сату-Маре, днів міст і комун, угорські дні "Парціум", фольклорний фестиваль національностей з Богданд, дні німецької культури, Міжнародний фестиваль культури «Без Бар'єрів», Свято Суниць Халмеу, культурний фестиваль Самфест, полювання з гончими з Мертінешть, щорічне святкування дня народження поета Аді Ендре поета і т.д. Нематеріальний спадок **повіту Марамуреш** обумовлений своїми багатими традиціями і звичаями. Тому, кількість важливих культурних подій, які підтримують ці традиції і звичаї, є значною, що охоплює кожен місяць року подіями, які викликають великий інтерес. Серед них можна назвати: "Фестиваль зимових звичаїв - Мармація" з Сігету Мармацієй, "Танок у Прислопа", або "Санзіенеле" є лише деякими з цих подій. Особливе місце займає фестиваль - єдиний в світі - "Довгий шлях до Веселого цвинтарю", який був організований в 2010-2014 рр. Заходи, організовані в повіті Сучава: "Ярмарок Санжана" в місті Сучава, Національний фестиваль форелі в Чокенешть, середньовічний фестиваль мистецтв в Тронній фортеці, Сучава, Різдво в Буковині (організований в Сучаві), Великдень в Буковині, Пілігрим в Буковині, в Качиці і Путні, Фестиваль снігу у Ватра Дорней.

Закарпатська область славиться своїми культурними заходами та фестивалями. Велика кількість виставок, ярмарків і фестивалів проходять в регіоні кожного року. У січні мешканці мають можливість відвідати традиційний фестиваль меду, фестиваль "Червоне вино", в лютому - фест "Ужгородська палачінта" (ярмарок млинців). Навесні місцевих і туристів запрошують на "Сакура-фест", щоб спостерігати найкрасивіший період в регіоні - цвітіння сакури. Крім того, такі фестивалі і свята проходять в районах: фестиваль мінеральної води, фестиваль гумору і сатири, "Фестиваль вишиванки" (фестиваль національного одягу), ярмарок "Золота осінь" і багато інших цікавих фестивалів та інших культурних заходів. В **Івано-Франківській** області також є багато цікавих культурних заходів, заради чого її варто відвідати. Такі події, як фестиваль колядок, фестиваль "Різдво в Карпатах" та інші, присвячених різдвяним святкам, як правило, проводяться в регіоні. Дуже цікаві виставка "Гуцульське весілля" (гуцульське весілля), фестиваль "Весняний бал в зимових Карпатах", театральний фестиваль "Галицька Мельпомена та інші. Навесні люди відвідують Міжнародний фестиваль продуктів харчування, багато фестивалів, присвячені свята Великодня, фестиваль ковалів; влітку – фестиваль української пісні, фестиваль молодості, фестиваль "Івана Купала"; восени - фестиваль патріотичної пісні, фестиваль грибів, молодіжний фестиваль "Студентська осінь". **Чернівецька область** має різні культурні заходи. Як і в кожному українському регіоні багато заходів, присвячених Різдву, відвідують жителів регіону і туристи в зимовий період. Навесні мешканці і гостей запрошуються на Буковинський туристичний ярмарок, фестиваль сім'ї, Український національний фестиваль "Вишиваний рід" (фестиваль національного одягу); влітку - фестиваль вуличних оркестрів, півний фестиваль, також багато ярмарків; восени - Святування Дня Чернівців, кулінарний фестиваль мистецтв "Гостинність Буковини", регіональний фольклорний фестиваль "Осіньне весілля" та інші.

Організації в туризмі, доступна інформація про туристичні пам'ятки

Що стосується **областей Боршод-Абауй-Землен та Соболч-Сотмар-Берег** організації по туризму представлені в різних частинах областей офісами Тур-Інформ бюро (12 в Боршод-Абауй-Землен, 3 – в Соболч-Сотмар-Берег) і місцевими відділеннями Угорської Асоціації управління туристичними напрямками (УТН), місцевими та регіональними туристичними установами/ товариствами і туристичними агентствами. Інформація про визначні туристичні пам'ятки доступна на національних, тематичних або місцевих сайтах, і є приклади використання сучасних технологій (Токай: Путівник@ ручний мобільний додаток). Структура веб-сайтів важко сприймається, і майже відсутня будь-яка інформація в Інтернеті англійською мовою або на мовах сусідніх країн (на українській, словацькій та румунській). Співпраця з національними / регіональними / місцевими та міжнародними туристичними установами забезпечується Асоціацією УТН.

Що стосується **Кошицького та Пряшівського країв**, регіональні туристичні офіси та компанії УТН надають послуги як для туристичного сектора, так і для туристів. Компанії УТН включають: S-Тур, туристичне агентство Довіна (Dowina), Суправія (Supravia), всі вони створені на початку 1990-х років. Сатур (Satur) є колишнім державним монопольним оператором. Компанія «Зелені Тури Словаччини» управляється громадянином Сполученого королівства і є набагато молодшою. Аванс є агентством, яке надає повний комплекс послуг для подорожей і заходів. У центральній частині Словаччини в місті Зволен розташоване агентство «Тури відкривай Словаччину», яке організовує для клієнтів тури по всій країні. Компанія «T-Ski» знаходиться в горах Високі Татри. Паломницькі тури також фокусується на Високих Татрах. Веб-сайт SlovakiaHiking.net знаходиться у веденні сертифікованих туристичних гідів в місті Шліац.

Що стосується **румунських повітів**, в цілому налічується 5 туристичних інформаційних центрів в Північно-Західному регіоні: 3 в повіті Клуж, 1 в Біхор, 1 в Марамуреш. У червні 2014 року новий туристичний інформаційний центр був відкритий в Сату-Маре, маючи на меті просування Сату-Маре як культурної, історичної, економічної та релігійної цінності в європейському контексті. В даний час виконуються поточні проекти Повітової ради Марамуреш і місцевих органів державної влади зі створення і просування туризму і інформаційних центрів Бая-Маре, Борша, Сеїні і Вішеу де Сус, як частини туристичної інформації та розвитку мережі. Основні асоціації туристичного розвитку повітах Сату-Маре та Марамуреш є: Інфотуризм Марамуреш, Асоціація промоції і туристичного розвитку Марамуреш, Асоціація «Природа Здоров'я Туризм Сату-Маре», і Асоціація "Про Туризм". У червні 2013 року в Північно-Західному регіоні налічувалося 329 туристичних агентств, які підлягали ліцензуванню Національним органом по туризму, у тому числі найбільша кількість в повіті Клуж (167), а потім Біхор (75) і Марамуреш (38). У Сату-Маре значний прогрес можна помітити протягом останніх кількох років по документуванню туристичних цілей. Ряд проектів були реалізовані - або все ще тривають - для розробки туристичних інформаційних та рекламних матеріалів, концепції туристичних маршрутів і інформування / навчання по валоризації туристичного потенціалу деяких цілей в повіті. Деякі основні туристичні об'єкти розробили інформаційні сайти (наприклад, курорт Ташнад www.tasnad-statiune.ro). Крім того, різні інформаційні портали були розроблені відповідно до потреб деяких конкретних туристичних пам'яток - наприклад, веб-сторінка винного маршруту Сату Маре (<http://vinulsatmarean.ro/>) або релігійної спадщини з Сату-Маре та його оточуючих прикордонних районах - шлях середньовічних церков. Найголовніше те, що був розроблений спільний бренд ("Сату-Маре - Гостинність це наша традиція»), який забезпечує узгодженість всіх цих заходів.

У **Закарпатській області** розвитку туризму обумовлений стратегічним баченням регіону. Щорічний моніторинг індустрії туризму в регіоні підтверджує позитивні тенденції у своєму розвитку. Вони відображаються головним чином в зростанні мережі санаторно-курортних, оздоровчих та готельних об'єктів Закарпаття. Одним з найбільш популярних видів туризму в Карпатах є оздоровчий туризм з використанням мінеральних і термальних вод. Тому багато туристів відвідують сучасні санаторні комплекси "Поляна", "Сузір'я", "Термал Стар ", "Карпатія", "Закарпаття" та інші. Як показали дослідження, в останні роки в були створені в регіоні 13 туристичних інформаційних центрів, які присутні практично у всіх адміністративних одиницях області. Проте, існуючий потенціал не реалізований в першу чергу через відсутність повністю адаптованих до ринку умов, політики розвитку держави в сфері внутрішнього туризму. Основними проблемами є: відсутність достатньої кількості кваліфікованого персоналу і спеціалізованих навчальних закладів для їх підготовки; немає законодавчого механізму реєстрації фермерських господарств, які надають послуги сільського туризму. В **Івано-Франківській області** в цілому, регіон має 96 туристичних комплексів, курортів і готелів (вкл. приватні будинки, які використовуються в якості готелів), які можуть одночасно вмістити до 8 тисяч туристів. Дуже популярні гірськолижний курорт "Буковель", а також організації, що надають послуги організації змагань на байдарках по річках Прут і Черемош і дельтапланеризм. Недоліком туристичного сектора є те, що власники таких організацій орієнтовані на заможних споживачів. Решта туристів створюють попит на так званий «зелений туризм» або «агротуризм». Туризм в Івано-Франківській області є одним з найбільш важливих галузей економіки, що сприяє поліпшенню економічного розвитку регіону. Проте, для покращення туризм і рекреаційні об'єкти потребують фінансові ресурси. В Чернівецькій області налічується 17 видів туристично-рекреаційних об'єктів. Це і гірськолижні центри, готелі і туристичні

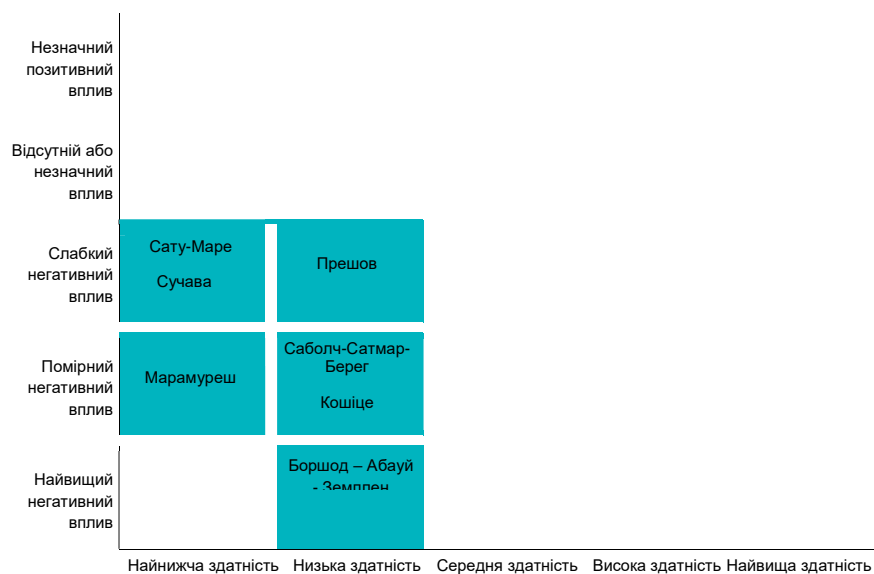
комплекси, туристичні центри, санаторії, курорти, бази відпочинку, міжнародні спортивні та туристичні комплекси. Тому, область має багато можливостей для запрошення багато туристів з усього світу. Але є багато проблем в цьому секторі. Вони пов'язані з низькою інституційною підтримкою, і, як наслідок, стан розвитку галузі має такі недоліки: застаріла інфраструктура; застаріла мережа комунальної інфраструктури; зношені мережі електропостачання; готелі та інші місця тимчасового розміщення потребують реконструкції; потребує реконструкції Чернівецький аеропорт, який за характеристиками знаходиться далеко позаду від європейських аналогів.

10.1.3 Захист довкілля, пом'якшення наслідків та адаптація до зміни клімату (ТЗ 6)

Сукупний потенційний вплив зміни клімату

Зміна клімату є вагомим чинником, що впливає на майбутній розвиток ЄС і сусідніх регіонів. Підвищення потенціалу для адаптації до зміни клімату займає вагоме місце в порядку денному Європейського Союзу. Насправді, два з п'яти завдань Європи 2020 (зменшення викидів парникових газів і збільшення використання відновних джерел енергії) безпосередньо пов'язані з цією проблемою. Існує все більше і більше доказів / результатів досліджень, які можуть бути використані (не звертаючи увагу на деякий рівень невизначеності при розгляді прогнозів по зміні клімату). Проект зміни клімату ESPON²⁵ представляє собою стандартний набір показників для оцінки зміни клімату та його наслідків в регіонах NUTS3 Європейського Союзу.

Перший показник є "Сукупний потенційний вплив зміни клімату", який показує зважене поєднання фізичних, екологічних, соціальних, економічних і культурних потенційних наслідків зміни клімату. З цієї точки зору, 3 з 7 регіонів (Пряшів, Сату-Маре, Сучава) зазнають низький негативний вплив, повіт Марамуреш, область Соболч-Сотмар-Берег та Кошицький край зазнають середній рівень негативного впливу, в той час як область Боршод-Абауй-Земплен знаходиться в гіршій категорії (найвищий негативний вплив).

Малюнок21: Сукупний потенційний вплив зміни клімату (2013)

Джерело: ESPON Клімат – Зміна клімату та територіальні ефекти на регіони і місцеві економіки – Остаточний звіт

²⁵ Проект зміни клімату ESPON – Зміна клімату та територіальні ефекти на регіони і місцеві економіки – Остаточний звіт
http://www.espon.eu/export/sites/default/Documents/Projects/AppliedResearch/CLIMATE/ESPON_Climate_Final_Report-Part_B-MainReport.pdf

Здатність до адаптації

Загальний адаптаційний потенціал області також є важливим показником. На жаль, прийнятна територія не показує оптимістичну ситуацію: всі румунські повіти характеризуються низькою загальною здатністю адаптуватися до зміни клімату - насправді, вони є одними з 25% із всіх найбільш вразливих європейських і транскордонних регіонів NUTS3, в той час як угорські і словацькі регіони мають лише трохи кращу ситуацію, маючи низьку загальну спроможність до адаптації²⁶.

Вразливість до зміни клімату

Комбінація регіонального потенційного впливу та загальний адаптаційний потенціал даного регіону представляють собою вразливість до зміни клімату. Цей комплексний показник демонструє досить критичну картину: область Боршод-Абауй-Земплен характеризується високим негативним впливом, повіти Марамуреш, Сату-Маре, область Соболч-Сотмар-Берег та Кошицький край демонструють середній рівень негативних впливів, і тільки Пряшів, Сучава можуть зіткнутися з низькими негативними впливами.

Вивчення клімату ESPON вводить класифікацію зміни клімату у європейських регіонах, визначаючи 5 різних типів:

- Південно-Східна Європа (6 регіонів на програмній території потрапляють в цю категорію)
- Північно-Центральна Європа (вона включає в себе Пряшів)
- Північна Європа
- Середземноморський регіон
- Північно-Західна Європа

З огляду на прогнози зміни клімату для Південної і Центральної Європи, вказані регіони можуть розраховувати на значне збільшення середньої температури, істотного зменшення морозних днів, а також значного збільшення літніх днів. Що стосується опадів, регіони також можуть розраховувати на сильне зменшення опадів протягом літніх місяців. Прогнозованими змінами в Північній і Центральній Європі є істотне зменшення морозних днів і скорочення кількості днів зі сніговим покривом²⁷.

Об'єкти світової природної спадщини ЮНЕСКО

Територія розміщує 2 об'єкти природної спадщини, які охороняються ЮНЕСКО:

1. Карстові печери Аггтелек та Словацький Карст

Карстові печери Аггтелек та Словацький Карст – покриваючи території **області Боршод-Абауй-Земплен та Кошицького краю** – є знаменитим серед великої кількості складних, різноманітних і незайманих печер, зосереджених на відносно невеликій площі. Печери розташовані на північно-східному кордоні Угорщини та південно-східному кордоні Словаччини, ця виняткова група з 712 печер знаходиться під територією 56,651 га і великою буферною зоною. Карстові

Проект зміни клімату ESPON – Зміна клімату та територіальні ефекти на регіони і місцеві економіки – Остаточний звіт
http://www.espon.eu/export/sites/default/Documents/Projects/AppliedResearch/CLIMATE/ESPON_Climate_Final_Report-Part_B-MainReport.pdf

²⁷Проект зміни клімату ESPON – Зміна клімату та територіальні ефекти на регіони і місцеві економіки – Остаточний звіт
http://www.espon.eu/export/sites/default/Documents/Projects/AppliedResearch/CLIMATE/ESPON_Climate_Final_Report-Part_B-MainReport.pdf

процеси створили багату різноманітність структуру і місця проживання, що мають важливе значення з біологічної, геологічної і палеонтологічної точки зору. Сформована протягом десятків мільйонів років, область бездоганно демонструє формування карсту протягом обох тропічних і льодовикових кліматів, що є дуже незвичним і, ймовірно, краще, зафіксована тут, ніж де-небудь ще у світі. Печери відображають надзвичайно рідкісне поєднання тропічних і льодовикових кліматичних впливів; вони дозволяють вивчати геологічну історію через десятки мільйонів років. Найзначніша система печер це Барадла-Доміца (Baradla-Domica), довжиною 21 км транскордонної мережі, яка щедро прикрашена сталактитами і сталагмітами, яка є дуже важливою потоковою печерою в помірній кліматичній зоні і є об'єктом Рамсарської конвенції. Також варто згадати крижану печеру Добшина, одну з найкрасивіших у світі. Безпосередня близькість багатьох різних типів печер різної морфології, а також важливих археологічних знахідок, робить дану територію видатним підземним музеєм. Її екосистеми забезпечують середовище проживання для більш ніж 500 троглобіонтів або видів троглофілів, в тому числі деякі з яких є місцевими²⁸.

Карстові печери Аггтелек і Словацький Карст лежать на території загальною площею 55,800 га і топографічно містять вапнякове плато посічене глибокими річковими долинами. Це найбільш широко досліджувана карстова область в Європі. Гідрологічні умови характеризуються відсутністю поверхневих потоків, за винятком між гірськими басейнами, а також комплексною циркуляцією підземних вод. Флора представлена елементами Паннонії і Карпат. Близько 70% території складається з листяного лісу, де переважають граб і дуб. Тваринний світ налічує вовків, рисі, благородні олені, косулі, кабани, дики кішки і борсуки. Гніздяться такі види птахів: вівсянка гірська, чорний лелека, деркач, імперський орел, пронурок, довгохвоста сова, сокіл-балобан, зміїд, осоїд. Особливий науковий інтерес складають печери і підземні водні фауни. Багато жуків та інших комах. Печерні черв'яки часто зустрічаються в піщаних і глинистих породах, тоді як молюски пов'язані з підземними водами. Всього 21 вид кажанів був виявлений в Словацькому карсті²⁹. Одним із важливих аспектів цієї території є те, що карстові характеристики печер містять величезний масив доказів, що відносяться до геологічної історії останніх декількох мільйонів років. Справжній карстовий ландшафт розвивається з перервами з кінця льодового періоду. В межах охоронюваної Словацькою територією знаходяться одне помітне поселення Сіліца і два хутори, а також два села (Аггтелек і Йошвафо, де проживає приблизно 1100 жителів) знаходяться в межах кордонів Національного парку Аггтелек. Наявна проблема забруднення, коли забруднюються печерні води, і це загрожує екосистемі парку, що виникає через інтенсивне використання пестицидів і добрив в прилеглих районах, а також від туристичного транспорту і прилеглої промисловості³⁰.

2. Букові праліси Карпат та Букові праліси Німеччини (Словацьчина: Пряшівський край – Україна: Закарпатська область)

Незаймані букові праліси Карпат і букові праліси Німеччини є транснаціональними композитними об'єктами. Вони охоплюють десять окремих масивів, розташованих на 185 км вздовж осі від гір Рахівщини і Чорногірського хребта в Україні над Полонинським хребтом (Словацьчина) до Вигорлатських гір у Словацьчині (букові праліси Німеччини також

²⁸ <http://anp.nemzetipark.gov.hu/index.php?lang=en>, <http://www.vilagorokseg.hu/caves-of-aggtelek-karst-and-slovak-karst>

²⁹ <http://www.vilagorokseg.hu/caves-of-aggtelek-karst-and-slovak-karst>

³⁰ <http://whc.unesco.org/en/list/725>

включають в себе п'ять інших місць в різних частинах Німеччини). Букові праліси Карпат охоплюють території у Закарпатській області Пряшівському краї. Понад 70% їх території знаходиться в Україні і займають 29279 гектарів у цих двох країнах. Територія включає в себе два національні парки (Ужанський національний парк і Національний парк Полонини), біосферний заповідник, а також кілька охоронюваних ареалів проживання (в основному, в Словаччині). Обидва національні парки складають окремих біосферний заповідник, Східно-Карпатський біосферний заповідник³¹.

Малюнок 22: 2. Букові праліси Карпат

Джерело: <http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Beech-whc.jpg>

№	Масив	Регіон	Тип природного заповідника	Охоронювана територія (га)	Буферна зона (га)
1.	Чорногора	Закарпатська область	Карпатський біосферний заповідник	2476,8	12925,0
2.	Уголька / Широкий луг			11860,0	3301,0
3.	Свидовець			3030,5	5639,5
4.	Мараморош			2243,6	6230,4
5.	Кузій / Трибушани			1369,6	3163,4
6.	Стужиця / Ужок			Ужанський національний парк	2532,0
7.	Стужиця / Буковські верхи	Пряшівський край	Національний парк Полонини	2950,0	11300,0
8.	Рожок			Охоронювані території, Пряшів	67,1

³¹https://en.wikipedia.org/wiki/Primeval_Beech_Forests_of_the_Carpathians_and_the_Ancient_Beech_Forests_of_Germany

9.	Вігорлат			2578,0	2413,0
10.	Гавешова			171,3	63,9
Словацькі регіони, загалом:				29278,9	48692,6
11.	Ясмунд	Макленбург - Ворпомерн	Національний парк Ясмунд	492,5	2510,5
12.	Серран		Національний парк Мюрітц	2681,0	2568,0
13.	Ліс Грумсінер	Брандербург	Національний заповідник Ліс Грумсінер	590,1	274,3
14.	Хаїніх	Тюрингія	Національний парк Хаїніх	1573,4	4085,4
15.	Келлервальд	Хессе	Національний парк Келлервальд - Едерсе	1467,1	4271,4
ЗАГАЛОМ:				36083,0	62402,2

Таблиця 23: Охоронювані території букових пралісів Карпат

Джерело: http://en.wikipedia.org/wiki/Primeval_Beech_Forests_of_the_Carpathians_and_the_Ancient_Beech_Forests_of_Germany

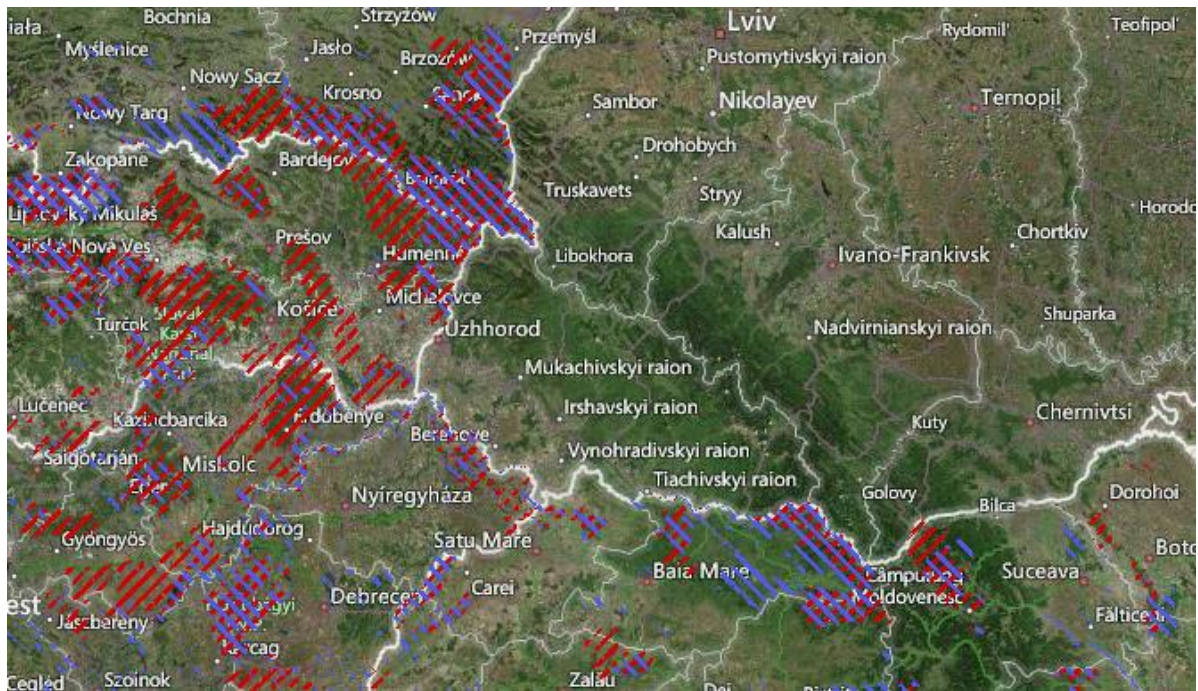
Букові праліси Німеччини є прикладами триваючої пост-льодовикової біологічної та екологічної еволюції наземних екосистем і є необхідними для розуміння поширення бука (лат. *Fagus Sylvatica*) в північній півкулі в різних середовищах. Ці незаймані, складні ліси помірного поясу представляють найбільш повні та всебічні екологічні моделі і процеси чистих насаджень європейського бука в різних умовах навколишнього середовища і представляють всі зони від узбережжя до гір. Бук є одним з найбільш важливих елементів лісів Помірного широколистяного лісового біому і являє собою видатний приклад повторної колонізації і розвитку земних екосистем і спільнот після останнього льодовикового періоду, процес, який триває і досі. Вони являють собою ключові аспекти процесів, необхідних для довготривалого збереження природних букових лісів і показують, як один єдиний вид дерева набув абсолютного домінування за різними екологічними параметрами³².

Природні території під захистом

Територія **Натура 2000** у прикордонному регіоні (у країнах ЄС) включає численні об'єкти в основному в північній частині прийнятої території (Кошицький та Пряшівський краї, область Боршод-Абай-Земплен) і менші, але не менш важливі об'єкти, в області Соболч-Сотмар-Берег, повітах Марамуреш і Сучава, що стосуються територій західнихсхідних Карпат. Демаркаційні лінії охоронюваних ареалів проживання, звичайно, в реальності не обмежуються кордонами і українська частина Східних Карпатмаєтакож включати в себе інші об'єкти, які будуть охоплювати території подібнідоНатури 2000 відповідно до директив Європейського Союзу. Західні і Східні Карпати охоплюють всі прийнятніобласті та повіти за винятком області Соболч-Сотмар-Берег³³.

³²Джерело: <http://whc.unesco.org/en/list/1133>

³³На основі інформації з сайту <http://natura2000.eea.europa.eu>

Карта 24: території Natura 2000 у прикордонних районах країн ЄС (2015, синім: ареали проживання, червоним: ареали існування птахів)

Джерело: <http://natura2000.eea.europa.eu>

Національні парки і природні парки, охоронювані ландшафтні зони та біорізноманіття

Область **Боршод-Абауй-Земплен** розміщує на своїй території 3 національні парки: Національний парк Бюкк, Національний парк Аггтелек і невелику північну частину Національного парку Хортобадь в південній частині області; в області також знаходяться 6 охоронюваних ландшафтних зон (Лазбеірці (Lázbérci), Боршоді-Мезюшегі (Borsodi-Mezőségi), Кеснетені (Kesznyéteni), Торновідекі (Tarnavidéki), Токай-Бодрогзугі (Tokaj-Bodrogzugi) і Земплені (Zempléni)).

В області **Соболч-Сатмар-Берег** відсутні національні парки, але наявні охоронювані природні ландшафтні зони: Ніршег-Сатмар-Берег (Nyírség-Szatmár-Bereg), включаючи її головні території як-от: ландшафтний заповідник Сатмар-Берег, заповідники Тисадоб і Тисателек-Тисаберцел. Крім охоронюваних ландшафтних зон, тут також знаходяться 11 національних природних заповідників. Печери областей захищені законом. Область **Боршод-Абауй-Земплен** характеризується дубовими, грабовими, буковими вільховими лісами. Є багато елементів високогірної флори спільної для Карпат. Унікальні, рідкісні охоронювані ареали проживання відрізняються гірськими луками багатими орхідеями, водними болотами, барвистими скельними силікатними і кислими ґрунтами, буковими, березовими лісовими масивами. Тут можна знайти великі популяції тварин, в тому числі карпатських оленів і багатоохоронюваних видів домашніх ссавців. Життя птахів характеризується наявністю гірських видів (наприклад, чорний лелека і куріпка). Тут також живуть гадюки. Велика кількість дрібних комах та інших безхребетних тварин, які не зустрічаються в інших районах країни, доповнюють багатства і цінність гірської екосистеми. Територія також є домівкою, місцем полювання та відпочинку для таких птахів як: чоботар, сірої чаплі та білої великої чаплі. Професіонали нарахували 41 вид гніздуючих птахів. У ясеневих лісах рівнини **Сатмар-Берег** живе рідкісний Субальпійські ендемік

карпатський шафран. У водах Верхньої Тиси налічується близько 45 видів риб. Серед амфібій і рептилій варто згадати озерну жабу, тритона, плямистого тритона, гірську або живородну ящірку (Чарода, Баторлігет), плямисту саламандру (ліси Лоня і Боцкерек) і звичайну гадюку (ліси Лоня, Боцкерек і Дийда). Заповідник Білий Тисавашвар являє собою видатну природну цінність через значну міграцію птахів, в т.ч. різні чаплі і невеликі колонії білої чаплі³⁴.

У Кошицькому краї розташовані повністю або частково два національні парки: Словацький рай і Словацький Карст, 2 охоронювані ландшафтні території та 140 невеликих охоронюваних територій, з яких 40 національних заповідників, 47 природних заповідників, 23 національних природних пам'яток, 18 природних пам'яток і 6 охоронюваних територій. Більшість охоронних територій розташовані в районі Рожнява (35), недалеко від міста Кошице (29), Спішська Нова Вес (24) і Требішов (16). Менше охоронюваних територій розташовано в районі Кошице-І (3) і Гелниця (3). Територія **Натура 2000** забезпечує сприятливі умови для збереження популяцій окремих видів фауни і флори і сприятливі умови для збереження ареалів проживання. Національний перелік пропонованих спеціальних охоронюваних зон згідно з директивою про птахів було прийнято постановою уряду № 636/2003. Він містить 38 об'єктів, з яких 9 частково знаходяться на території Кошицького краю. Пропоновані спеціальні охоронювані зони забезпечують перший рівень захисту та охорону природним ареалам існування птахів, тут заборонено здійснювати діяльність, яка може негативно вплинути на об'єкт захисту. Особливості рослинності і видового багатства відповідають природним умовам і діяльності людини на території. Істотним фактором, що впливає на характер рослинності є більш континентальний характер клімату (в порівнянні з розташованими далі на захід регіонами), що обумовив створення та існування специфічних рослинних груп. Оригінальний склад і велику кількість таксонів можна спостерігати сьогодні в основному тільки в гірських районах. З огляду на виявлення кам'янистих порід можливим є знахідка вапняних видів. Видовий склад рослинності відображає ступінчастий рельєф Кошицького краю. Там можливо виділити рівнинні і пагорбисті місцевості до висоти 500 м., які характеризуються дубовими і дубово-грабовими лісами і низинними заплавами лісами, передгір'ями на висоті 500-1000 м, покритими буковими або змішаними буково-хвойними лісами і рівень лігніту до 1500 м, представлений змішаними буковими і ялицевими, смерековими та хвойними лісами. У пересіченій місцевості (особливо у карстових і гірських районах) також можна спостерігати родову інверсію рослин. У Кошицькому краї ростуть західнокарпатські і карпатський ендемічні види, пов'язані із скелею, а також степові і лугові місця проживання. Є деякі рідкісні види ссавців, а також інші види тварин. З орнітологічної точки зору охоронювані території Кошицького краю є одними з найважливіших місцями у Словаччині, а також Європи (хижаки, чаплі, горобці – озера Сенярські рибники). В регіоні існує велика різноманітність видів комах, кажанів, а також оленів. Щодо амфібій, є, зокрема, всі чотири види саламандр (жаби і саламандри), дуже рідкісні шиплячі і деревні змії. З водних і пов'язаних з водою видів представлені рідкісні види тварин, такі як: раки, форель, і угорська мінога. Стосовно мисливських тварин в дикій природі є всі важливі види, такі як олені, козулі, кабани, куріпки, зайці тощо. З рідкісних видів, полювання на яких суворо регламентується, з урахуванням природних умов, найбільші популяції мисливських тварин знаходяться в районі Рожнява. Охорона природи і ландшафту означає обмеження втручання, яке можуть становити загрозу, завдає шкоди або знищує умови і форми життя, природну спадщину, ландшафт і знижують його екологічну сталість, а також усувають такі втручання. Збереження природи також означає захист екосистем. У Кошицькому краї розташовані, або частково розміщені два національні парки – Словацький рай і Словацький карст і два

³⁴ Джерело: <http://magyarnemzetiparkok.hu/>

охоронювані ландшафтні території—Вигорлат і Латориця. Загальна площа великих охоронюваних територій сягає 94 666 га, що становить 14,02% території регіону. Сувора охорона природи реалізується у 4-му і 5-му рівнях для захисту невеликих охоронюваних територій, де оголошені охоронюваними 137 території із загальною площею 9 120,85 га, що становить 1,35% від регіону. Загальна площа територій, що охороняються з другого до п'ятого рівня захисту, становить 98 024,41 га, що становить 14,51% від регіону без території об'єктів Натура 2000. У Кошицькому краї налічуються 45 охоронюваних дерев або їх груп³⁵.

П'ять національних парків (з 9 у Словаччині) та численні національні охоронювані території можна зустріти в Пряшівському краї: (Татранський національний парк, Низькі Татри, П'єніни, Полонини і Словацький Рай). Національний парк Високі Татри (ТНААП) є словацьким національним символом. Це територія надзвичайної природної краси з багатою різноманітністю пейзажів і дикої природи. Герлаховський Пік є найвищою словацькою горою. Він розміщений над крутими кам'янистими хребтами, гребнями, красивими схилами і луками. ТНААП також добре відомий через наявність тут великої кількості водоспадів і гірських озер. Значна площа у горах Татри покрита хвойними лісами, карликовими соснами і трав'янистими луками. Райони, розташовані вище трав'янистих нагір'їв, в основному складають скелі, покриті лишайниками і мхом. ТНААП є домівкою для багатьох рідкісних видів тварин і рослин під назвою ендеміки. Бурий ведмідь, рись, сарна (ендемік), бабак, олень, вовк і дикий кабан є тільки прикладами фауни ТНААП. Ви можете тут зустріти дятла, дрозда, орла або канюка. Всі рослини, що ростуть в парковій зоні, захищені. Можна знайти едельвейс, тирлич. Разом з сусіднім польським Національним парком Татра, ТНААП став біосферним заповідником ЮНЕСКО в 1993 році. Національний парк Низькі Татри (Національний парк Низькі Татри) є найбільшим національним парком Словаччини, з дуже великими округлими горами і чудовими долинами і численними печерами. Представлені в Низьких Татрах ацидофіти і лугові квіти. Тут ростуть захищені види рослин, які включають едельвейс, кілька видів ломикаменю, сон-квітку. Низькі Татри є єдиним місцем в Словаччині, де ростуть гібридний бадан і польовий в'юнок. Цікавим явищем є охирея татранська (мох), який є ендеміком у Низьких Татрах. Багато хижих тварин живуть в лісах Низьких Татр, і представлені оленями, кабанами і косулями. Серед диких тварин тут є куниця, горностаї, рись, лисиця, вовк і на околиці гори— дика кішка. Сприятливі умови для існування бурих ведмедів. В альпійській зоні живуть типові альпійські тварини, такі як бабаки і сарни. **Національний парк П'єніни** знаходиться в гірському масиві П'єніни; він характеризується чудовими кам'янистими пагорбами. Три корони («Три Корони») є найпопулярнішими і найбільш вражаючими на словацькій стороні. Річкам знадобилися століття для створення цих красивих каньйонів, які прикрашають сьогодні парк (Річка Дунаєць і долина Лісовий потічок). Найбільш вражаючим є каньйон у долині річки Дунаєць довжиною 200-300 метрів. Він по праву вважається найбільшим каньйоном в Центральній Європі. Долина є домівкою для багатьох водних, а також наземних тварин. Європейська кавідра, бобер, олень, ведмідь, вовк і рись з більших тварин; серед рептилій і земноводних тут зустрічаються ящірка, вуж, європейська гадюка, різні види жаб і саламандр, з птахів тут зустрічаються соколи, канюки або пугачі. Річка Дунаєць є домівкою для близько 20 різних стай риб, наприклад щуки і форелі. Територія парку також є домівкою для багатьох ендемічних видів рослин. **Національний парк Полонини** характеризується не надто розірваним рельєфом, проте перепад висот досягає цілих 1200 м (3,936 футів). Район в основному вкритий хвойними і буковими лісами. Карпатський праліс у районі Стужиці з 400-річними буками знаходиться в межах території парку. Для

³⁵ https://en.wikipedia.org/wiki/Slovak_Karst_National_Park, охоронюваних територій Словаччини

національного парку Полонини характерним є вільний випас стад зубрів і Старино-Словацький найбільший резервуар питної води. **Національний парк Словацький Рай** розташований в східній частині Словаччини і містить одну з найбільших крижаних печер у Європі і привабливий ландшафт карстового плато, ущелин, водоспадів і печер. Пам'ятники, які свідчать про найстарішу історію регіону і країни, також розташовані тут. Домінуючий хвойний ліс, який покриває 90% території парку, є найбільшою цінністю. Основою скель тут є вапняк і завдяки цьому, місцева флора є дивно різноманітною. Тут представлені 200 видів тварини, в тому числі ведмідь, рись, вовк, олень і кабан. Кілька видів хижих птахів гніздяться в скелях парку. Типовими ознаками є каньйони, ущелини і яри (Сокіл, Суха, Бела, Пієцкі і Кисель), які утворюють мальовничі скелясті сцени з водоспадами, і які були створені в основному річками Гнилець і Горнад. 80% площі покрито хвойними лісами в поєднанні з тисом. Є більше 200 печер і підземних прірв. Серед печер, Добшинська крижана печера і Медвежа печера є найвідомішими з них. Ця територія покрита європейською ялиною (*Picea Abies*), європейським лісовим буком (*Fagus sylvatica*), ялицею, модриною та звичайної сосною. Важливою ендемічною рослиною в районі є Карпатські дзвоники (*Campanula carpatica*), словацька сон-трава, лісна вечерниця, лігурия сибірська і ломикамінь волотистий. Серед інших знайдених на цій території рослин є гірська квітка сольданелла (*Soldanella*), лісова лілія (*Lilium Martagon*), аконіт строкатий³⁶.

Стосовно румунських повітів, ґрунтові і кліматичні умови, географічне положення і рельєф території обумовлюють появу і розвиток деяких місць проживання великої різноманітності і цінності, і, як наслідок, оголошення їх численними охоронюваними природними територіями, не тільки національного, але й європейського та загальносвітового значення. Як наслідок, були визначені 65 типів ареалів існування загального значення. Дика флора характеризується 27 рослинними видами, в той час було визначено 310 видів тварин. Серед них 227 птахів і 83 інших видів тварин. В результаті цього розмаїття, 22,04% території регіону в даний час оголошено територією Натура 2000, що відповідає середньоєвропейському рівню. Відповідно до Закону № 5/2000, Постанови Уряду № 1581/2005 і 1143/2007 в Північно-Західному регіоні статус охоронюваних природних територій національного значення було присвоєно 170 об'єктам. Загальна площа цих охоронюваних територій становить 281,845 га, що становить 7,37% від загальної площі регіону і 5,28% від загального числа охоронюваних природних територій Румунії. Враховуючи загальний ландшафт охоронюваних природних територій національного значення, значна частка частина цих територій розташована в повіті Марамуреш (60% від загальної площі повіту). З цих територій національного значення можна виділити Національний гірський парк Марамуреш (категорія МСОП V - Міжнародний союз охорони природи, V – охоронюваний наземний/водний ландшафт), як найбільший в Румунії, з площею в 148,850 га. На регіональному рівні мережа Натура 2000 включає в себе 71 ділянку суспільного значення (SCI) і 17 території особливої охорони птахів (ООПТ), із загальною площею 724759 га, що становить 9,23% від загальної площі території Натура 2000 в Румунії³⁷. На території **повіту Сучава** розташовані 27 охоронюваних природних територій. Тут можна знайти цінні породи лісів як з екологічної, так і економічної точки зору, і округ має багату гідрографічну мережу, з більш високою щільністю, ніж в середньому по країні, яка могла б бути валоризована шляхом розвитку плідництва і рибальства. Біорізноманіття повіту насиченим і багатим. Інфраструктура для управління охоронюваними природними територіями розвинена недостатньо, відсоток високоякісних поверхневих вод є низьким, інформованість населення і

³⁶ Джерело: https://en.wikipedia.org/wiki/Category:National_parks_of_Slovakia

³⁷ Based on Development Plan of the North-West Region 2014-2020

економічних суб'єктів щодо важливості охоронюваних територій є низькою, фінансових і людських ресурсів для управління охоронюваними районами, видів і місць існування загального інтересу є недостатньо³⁸.

В Україні, в **Закарпатській області**, знаходяться 456 природних заповідників на площі 177 тисяч га (13,8% від загальної площі області). Це Ужанський національний природний парк, Національний парк "Зачарований край", Національний парк "Синевир", Карпатський біосферний заповідник та регіональний ландшафтний парк "Притисянський". До того, тут знаходяться 19 заказників національного значення, 41 заказник місцевого значення, 11 пам'яток природи національного значення, 329 пам'яток природи місцевого значення, 9 природних пам'яток місцевого значення, 32 пам'яток садово-паркового мистецтва місцевого значення і 4 дендрологічні парки місцевого значення. Природні заказники регіону представляють основні типи ландшафтів з їх місцевою рослинністю і, отже, грають ключову роль у формуванні якісної екологічної мережі та підтримання біотичного та ландшафтного різноманіття. Природно-заповідний фонд Закарпаття можна вважати одним з кращих в Україні. У той же час є деякі проблеми. На сьогодні однією з основних проблем в збереженні навколишнього середовища в регіоні є прогресивне накопичення відходів в результаті неефективних заходів по їх використанню та утилізації. Часті повені, викликані особливостями рельєфу лише ускладнюють ситуацію з утилізацією відходів. Дуже важливим є покращити збереження видів, занесених до Червоної книги, і вжити заходів щодо підвищення обізнаності громадськості з питань охорони навколишнього середовища. Ліси займають площу близько 500 тисяч гектарів (це становить 45% від площі Закарпаття). В регіоні налічується близько 2000 видів рослин. Більшість видів лісів це: бук (58%), ялина (31%), дуб (7%), а також береза, модрина, вільха, тис, сосна, ясен і клен. 272 видів рослин Закарпаття перераховані в Червоній книзі. Область є домішкою для 80 видів ссавців, 280 видів птахів, 10 видів рептилій, 16 видів земноводних, 60 видів риб, 100 видів молюсків. Майже половина всіх прісноводних риб України знаходиться в Закарпатській області. 168 видів тварин регіону перераховані в Червоній книзі³⁹. В **Івано-Франківській області** заповідні території займають площу 195633 тисяч гектарів. Там знаходиться 1 - природний заповідник, 3 - національні природні парки, 3 - регіональні ландшафтні парки, 60 заказників, 181 пам'ятка природи, 5 дендрологічних парків, 8 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва та 195 заповідних урочищ. Основу заповідного фонду становлять національні природні парки - 44,2% площі всіх заповідних об'єктів, природні заповідники - 2,8%, регіональні ландшафтні парки - 24,9%, заказники - 24%. У кількісному відношенні переважають пам'ятки природи і заповідні урочища - відповідно 41,3% та 42,47% усіх заповідних об'єктів, проте за площею частка цих категорій незначна (0,68 та 2,9% відповідно). Найбільше заповідних об'єктів зосереджено в гірських районах області - 59,4%, у межах передгірських територій - 19,3%, на рівнинних - 21,3%. Значну цінність становлять природний заповідник «Горгани» площею 5,3 тис. га. Заповідник був створений з метою захисту природних систем в високогірних Карпатах. Іншими важливими заповідними територіями є Карпатський Національний природний парк (50,3 тис га), який є першим і одним з найбільших національних парків в Україні, і який був створений для захисту екосистем Чорногори та Горгани, і природний заповідник "Гуцульщина", площею 32,2 тис га, який зберігає біорізноманіття Покутських Карпат. За біорізноманіттям Івано-Франківська область є однією з найбагатших в Україні. Ландшафтний дизайн, ґрунтові і кліматичні умови, а також інші природні чинники обумовили різноманітність і багатство флори Івано-Франківської області. Наступні види дерев переважають в лісах регіону:

³⁸ На основі Стратегії соціально-економічного розвитку повіту Сучава на період 2011-2020

³⁹ Програма реалізації природоохоронних заходів на 2014 рік

сосна, ялина, модрина, кедр, дуб, вільха, вишня і горіх. Серед них ми можемо зустріти європейський кедр (вік сягає 3 тисяч років) і європейський тис (тис ягідний) - саме довговічне дерево в Україні. Червона книга України містить 228 видів рослин, які ростуть на території регіону. 56 видів з тих, які перераховані в Червоній книзі, можна знайти тільки в Карпатах. У порівнянні з іншими регіонами України фауну Івано-Франківської області можна охарактеризувати як надзвичайно багату. Є 435 видів хребетних тварин (ссавців - 74 видів, птахів - 280 видів). 149 всіх видів тварин, що живуть в регіоні, перераховані в Червоній книзі України⁴⁰. **В Чернівецька області** більше, ніж на 12% площі Чернівецької області покрито охоронюваними територіями (середній по країні - 4,65%). Загальна кількість територій та об'єктів природно-заповідного фонду в Чернівецькій області складає 331. До найбільш важливих охоронюваних природні території в регіоні належать Національні парки "Вижницький", "Черемоський" і "Хотинський". Національні парки "Вижницький" і "Черемоський" були створені з метою збереження і відновлення природних ландшафтів, щоб зберегти цінні природні об'єкти Карпатів у Буковині. Національний парк "Хотинський" створений для збереження цінних природних, історичних і культурних об'єктів басейну річки Дністер. Швидке збільшення числа природно-заповідних територій протягом останніх 5 років (Природні парки "Черемоський" був створена у 2009 році і "Хотинський" - у 2010 році) є результатом зростаючого попиту на екотуризм в регіоні. Незважаючи на те, що розвиток сектора екотуризму в Чернівецькій області є одним з важливих пріоритетів, існує цілий ряд проблем. Таким чином, однією з важливих передумов для розвитку екологічного туризму є створення спеціальних організацій - організацій, що надають екскурсійні та туристичні послуги. Додатково сектор екотуризму вимагає підтримки з боку влади, а також фінансування для розробки змін до відповідної нормативно-правової бази, а також розвитку інфраструктури і т.д. Не менш важливим є також екологічне виховання населення регіону. На територіях природно-заповідного фонду регіону ростуть понад 1600 видів рослин, 106 з яких занесені в Червону книгу, що складає чверть всіх видів Червоної книги. Фауна природно-заповідного фонду представлена 392 видами хребетних тварин і понад 1500 видів безхребетних тварин, 118 з яких занесені в Червону книгу (31%). Більше 50% території Карпат вкрита лісами. 31,2% з Чернівецької області вкрита лісами. 140 видів рослин, що ростуть в регіоні, занесені до Червоної книги⁴¹.

Басейни рік

Річки прикордонного регіону відносяться до водного басейну річки Тиса. Басейн річки Тиса є найбільшим складовим басейном річки Дунай. Площа водозбору річки Тиса займає майже 20% басейну річки Дунай. Вона включає територію площею 160 000 квадратних кілометрів в Південно-Східній Європі і поділена між п'ятьма країнами (Угорщина, Румунія, Сербія, Словаччина та Україна), чотири з яких є частинами прийнятної території (прийнятні території: області Боршод-Абауй-Земплен і Соболч-Сотмар-Берег, повіти Сату-Маре і Марамуреш, Кошицький і Пряшівський краї). Річка Тиса починається поблизу Рахова (Закарпатська область) в Україні, в місці злиття Білої і Чорної Тиси. Звідти Тиса тече на захід, приблизно вздовж кордону України з Румунією, Угорщиною, потім, нарешті, і Словаччиною. Вона заходить до Угорщини в районі Тисабейч. Згодом вона проходить через Угорщину з півночі на південь. Існують більше 20 великих річок як приток Тиси в прийнятному прикордонному регіоні (Шайо, Хернад, Бодрог,

⁴⁰ Вісник Івано-Франківської обласної ради та Івано-Франківської обласної держадміністрації. - Івано-Франківськ, 2007

⁴¹ Природно-заповідний фонд області як перспектива розвитку екологічного туризму. Ємчук Т.В., Заблотовська Н.В

Ондава, Латориця, Лаборець, Уж, Ціроха, Красна, Сомеш, Тур, Батар, Шугатаг, Байя, Шарош, Шепинца, Валя-Хотарулуй, Біцу, Сарасеу, Валеа Япей, Іза, Вішеу). Басейн річки Тиса включає гірські Верхню Тису та притоки в Україні, Румунії та східній частині Словаччини і низовинні частини головним чином в Угорщині та Сербії, які оточені Східно-словацькою низовиною, Закарпатською низовиною, а також рівнинами на західній околиці Румунії.

Річки в області **Боршод-Абауй-Земплен** включають річку Тиса, яка утворює природній кордон між областями Боршод-Абауй-Земплен та Соболч-Сотмар-Берег, річки Шайо і Бодрог, які є притоками Тиси, і Гернад, що впадає в річку Шайо. Річка Тиса домінує у водній мережі, яка входить в селі Зампленагард і покидає її на півдні. Річки в області належать до водозбірної площі річки Тиса. Поверхневі водні потоки в області є рясними, але обсяг води в річках повторює режими опадів, які випадають дуже нерівномірно, зі значними коливаннями в обсягу дощових опадів. Що стосується області **Соболч-Сотмар-Берег**, регіон Верхньої Тиси має безліч струмків і річок, але в області мало поверхневих вод. Найбільш важливою притокою річки Тиса є річка Сомеш, яка також характеризується значними коливаннями обсягу води. Функціонують системи зрошення, водні плотини і ГЕС на річці Тиса у районі міста Тисалйок. Річкова мережа в області складає 329,5 км, з яких 250 кілометрів відноситься до річки Тиса, 49,5 км – до річки Сомеш і 30,0 км до річки Тур. Інші великі річки це річка Красна і головний канал Лоня (Східний канал). Стан заплав річки Тиса дуже різний, але потенціал збереження, сільського господарства, відпочинку, охорони навколишнього середовища і розвитку сільських територій розвинутий недостатньо. Недостатність поверхневих вод відчувається тільки в Ніршег. Можна сказати, що якість розвитку поверхневих і підземних вод в порівнянні з середнім по країні, в цілому, покращилась, хоча якість водних потоків поверхневих вод визначається їх походженням з-поза меж країни. Якість води з приток з-за кордону - в річках Сомеш і Красна, в річці Тур - коливається в широкому діапазоні, з основними причинами забруднення є джерела (промислові, гірничодобувні і муніципальні) за межами кордонів країни.

У Кошицькому краї існує щільна мережа річок. Вони належать до басейну річок Горнад, Бодрог і Слана (Шайо). Гірською природою характеризуються верхні ділянки річок Горнад, Гнилець, Бодва і Слана, вони мають круті і вузькі долини з нахилами більше, ніж 20%. Рівнинні потоки характерні для нижніх ділянок річок Латориця, Лаборець, Уж, нижніх ділянок річок Топля і Ондава, вся річка Бодрог в Східно-словацькій низовині і Горнад. Основні річки Кошицького краю представлені річкою Горнад і її притоками. Поверхневі води забруднені каналізаційними і промисловими стічними водами в основному з міста Кошице, а також забрудненнями з верхньої частини річки Торис. Якість води знаходиться в діапазоні II - V класів у кожній групі показників. Потенційними джерелами забруднення води є невідповідний спосіб утилізації стічних вод в муніципалітетах Кошицького району (окресу), де тільки 8,85% від загальної кількості муніципалітетів мають систему каналізації з очисними спорудами для стічних вод. В цілому можна констатувати, що всі основні річки і велика кількість їх приток сильно забруднені, з якої впливає також обмежений характер їх використання. Використання системи зрошення обумовлює подальше забруднення ґрунтових вод. Особливою проблемою в басейні річок Горнад і Бодрог є наявність осаду, утвореного через побудовані греблі водосховищ Палкманска маса, Ружин і Земплінська Ширава, які забруднені. Через **Пряшівський край** протікає багато річок. Річки Торис, Ондава, Топля і Лаборець протікають по центральній і східній частині території, річки Дунаєць і Попрад протікають у північних і західних районах. Гребля Домаша на річці Ондава і гребля Старина на річці Ціроха мають важливе економічне значення в регіоні. Пряшівський край також багатий мінеральними водами. Найбільш відомим є Бардейов

з його лужними водними джерелами і Вишне Ружбахи з кислим підземними водами. Ці райони є популярними для спа-туризму.

Гідрографічні басейни річок Тиса, Сомеш, Крішурь, Красна, Тур і Баркеу на даний час домінують у гідрографічній мережі повіту **Сату-Маре** та його околицях. Джерела мінеральної води (Сиджорз, Аніеш, Леґя, Сомешень, Біксад і т.д.) і термальних вод (Акиш) відіграють особливу роль. Водні джерела повіту, в цілому, належної якості, але ця якість постійно погіршується. Аналогічно погіршується якість поверхневих вод в повіті, ні одне джерело води не було віднесено до категорії I (дуже хороший стан) в 2011 році, в порівнянні з 725 км в дуже хорошому стані у 2006 році. Річки повіту Марамуреш: Тиса, річка Бистриця, Сомеш, річки Лапуш, Вішеу, річка Іза, річка Сасар, річка Фіріза, річка Сучу. Кілька десятків невеликих річок і струмків впадають в річку Тиса. На півночі повіту річка Тиса і гірський хребет Марамуреш утворюють природний кордон повіту з Україною. Дощовий клімат живить щільну річкову мережу, яка налічує 3000 км. Дві системи річок - Тиси і Сомеш - відводять надлишки води з країни. Тиса наповнюється з річок, які стікають з навколишніх гір і протікають через басейн Марамуреш: Вішеу, Рускова і Іза з їх притоках, такими як річки Мара і Косау. Сомеш наповнюється з річок в південно-східній частині країни: річок Селаж і Лепуш з їх основними притоками Кавнік і Сасар. Головні річки, що перетинають повіт Сучава, є: Сірет та її притоки, річка Сучава, Шомозу Маре, Молдова і Бистриця (що протікає з північного заходу на південний схід). Всі річки з території повіту Сучава є притоками річки Сірет. Найбільші обсяги води переносяться по річках, басейни яких знаходяться у гірських районах. Річка Молдова має найбільший гідрографічний басейн, за якими слідує річка Бистриця і річка Сучава. Стоячі води утворюють природні озера малих розмірів і штучні озера, влаштовані для ряду цілей: запаси промислової та питної води, захист від повеней, рибальства і т.д. Найбільш численні штучні озера це 6 озер уздовж річки Шомозу Маре.

Річки **Закарпатської області** географічно розташовані і відносяться до басейну однієї з найбільших приток річки Дунаю - річка Тиса, яка є основною водною артерією в регіоні. Загальна протяжність річки Тиси становить 967 км, українська частина - 262 км. Річка бере свій початок в Закарпатській області, і тече вздовж румунського кордону і заходить в Угорщину. Після проходження через Угорщину, річка впадає в Дунай в Сербії. На початку 2000 років мала місце серія серйозних випадків забруднення в результаті випадкових промислових скидів в Румунії. Ця серія випадків описувалися в той час як найбільш серйозна екологічна катастрофа, що загрожує Центральній Європі після Чорнобильської катастрофи. Використання річкової води для будь-яких цілей було тимчасово заборонено, а всі об'єкти, діяльність яких могла привести до подальшого забруднення, були закриті.

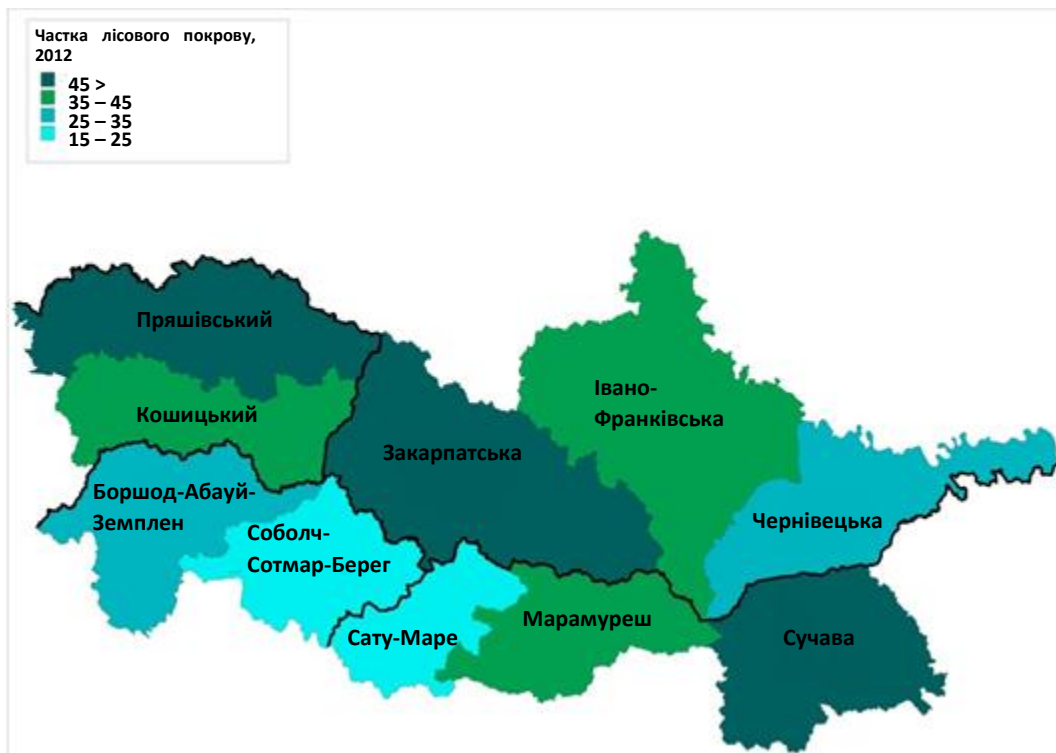
На території України, в басейні річки Тиса та її прилеглих районах, інтенсивність паводків значно підвищилась, що призводить до затоплення великих територій регіону. Розробка ефективних заходів для захисту Закарпатської області є найбільш актуальним завданням національного значення. Дійсно, для ефективного вирішення проблем, прикордонні країни мають об'єднатись, беручи до уваги той факт, що паводок не має жодних кордонів, і всі території, через які протікає річка, можуть зазнати шкоди. Річка Прут протікає через територію **Чернівецької та Івано-Франківської областей**. Річка бере свій початок в Україні, і прямує до кордону Молдови і Румунії, поки не досягне Дунаю в Одеській області. Існує також функціонує ГЕС в Снятині (Україна). Повені на річці Прут є небезпечними не тільки для регіонів України, але й Румунії та Молдови, де вона протікає. У 2008 році 65 адміністративних одиниць були затоплені, річка розливалася на 150 метрів. Але повинь 2010 року була набагато масштабнішою:

рівень води піднявся на 6-7 метрів. Ось чому дуже важливо вжити заходів щодо запобігання таким екологічним катастрофам. Екологічний стан поверхневих вод річки Прут в районі кордону відповідає загальним стандартам водокористування. Вода в річці в районі кордону характеризується як "помірно забруднена".

Ліси

На 594 460 га (5945 км²) прикордонної території (словацькі регіони через відсутність даних не включені) розміщені охоронювані природні зони національного значення, що складає **7,2% території прикордонного регіону**. В прикордонному регіоні найбільші площі охоронюваних природних територій знаходяться в **повіті Марамуреш** (24,5% території повіту), **області Боршод-Абауй-Земплен** (15% території області) і **Закарпатській області** (11,5% території області). **Пропорційний розподіл охоронюваних природних територій між трьома країнами: області України 48,5%, 27,9% - румунські повіти, 23,6% - угорські області**⁴².

На карті, що показує частку лісів у прикордонній території, лісом покрито більше 35% території у 6-ти і 45% в 3-х з 10 регіонів. Серед країн, Словаччина вважається найбільш лісною місцевістю. На підставі даних 2012 року, пропорції лісового покриву в обох словацьких краях склали: 40% Кошице, Пряшів 49%. Регіони України подібні: 51% площі Закарпатської області 41% Івано-Франківської області покриті лісами, а ліси у Чернівецькій області складають близько 30% території. Повіти Румунії більш, ніж на 40% покриті лісами (42% в повіті Марамуреш, 51% - у повіті Сучава); однак цей показник в Сату-Маре складає лише 16%. Угорські області покриті лісами на 20-30% (Боршод-Абауй-Земплен: 30%; Соболч-Сотмар-Берег: 22%).

Малюнок 25: Частка програмної території, яка вкрита лісами (2012)
Джерело: ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС

⁴²На основі даних Угорського центрального статистичного офісу, Офісу статистики СР, Національного інституту статистики (Румунія) і Державної служби статистики України. Охоронювані природні території національного значення (га) 2011-2012

Очищення стічних вод

Даних про частку **очищених міських стічних вод** є дуже недостатньо, але можна стверджувати, що частка очищених міських стічних вод **тільки в угорських областях складає 100%**, в румунських повітах вона становить **близько 75-80%**. Що стосується **областей України**, то в **Івано-Франківській** області відсоток очищених міських стічних вод **становить 92%**, у двох інших областях становить 43-53%. У **Пряшівському краї** частка очищених комунально-побутових стічних вод становить **трохи вище 60%**⁴³.

Згідно даних за 2011 рік, частка домогосподарств, які підключені до центральної системи утилізації відходів, становить близько 90% в регіонах Угорщини та Румунії. У порівнянні з ними, словацькі регіони мають значно нижчі показники, близько 60%. Для України, на цей показник не був доступним⁴⁴.

В області **Боршод-Абауй-Земплен**, основні промислові викиди є значними в порівнянні з середнім по країні. Жодних стічних вод не скидується без очищення; частка стічних вод, яка штучно очищається, є незначною в порівнянні із середнім показником по країні. Кількість будинків, підключених до каналізаційної мережі, становило 287336 будинків у 2011 році. 65,8% всіх будинків підключені до системи каналізації, що нижче 72,5%, яке є середнім по країні (Джерело: Центральне статистичне бюро T-Star, 2011). Частка домогосподарств, підключених до каналізаційної мережі становить близько 55-60%. Цей показник змінюється в залежності від виду населеного пункту: у великих містах, зокрема: Мішкольц, Казінцбарцика, Тісауйварош – частка підключень зазвичай дорівнює або перевищує 80-90%, в той час як в інших видах населених пунктах цей показник коливається між 15-85%, що вказує на істотний діапазон. У порівнянні з 2010 роком в області частка очищених стічних вод знизилась на 37%, цей показник є набагато більшим, ніж середній по країні. В області **Соболч-Сотмар-Берег** з 222 населених пунктів були облаштовані повністю чи частково комунальною каналізаційною мережею у 2012 році. Системи каналізації невеликих районів були побудовані самими населеними пунктами і, в результаті, стічні води приєднаних поселень очищається на приблизно 50 очисних спорудах. Частка домогосподарств, підключених до каналізаційної мережі становить 52% (2012). Найбільші населені пункти області - за винятком Надьєчед - мають часткову або повну мережу каналів. У переважній більшості муніципалітетів були побудовані системи мережі самотічної каналізації. У чотирьох муніципалітетах функціонують системи каналізації низького тиску, в той час як комбіновані системи функціонують в 10% поселень. Вакуумна система каналізації не функціонує⁴⁵.

Нагальна проблема всіх територій, особливо сільських, є нерозвиненість систем каналізаційних мереж і очистки стічних вод, що також є причиною високого рівня забруднення водотоків. Частка домогосподарств, що приєднана до каналізації в **Словаччині** збільшилась, але в тут є

---

⁴³ На основі даних Угорського центрального статистичного офісу, Офісу статистики СР, Національного інституту статистики (Румунія) і Державної служби статистики України.; частка очищених стічних вод, 2007-2012

⁴⁴ На основі даних Угорського центрального статистичного офісу, Офісу статистики СР, Національного інституту статистики (Румунія), Частка домогосподарств, підключених до єдиної системи вивозу сміття, до загальної кількості господарств

⁴⁵ Концепція регіонального розвитку області Соболч-Сотмар-Берег – 2012, Аналіз ситуації

значні регіональні відмінності. Розвиток загальної системи водопостачання в Кошицькому та Пряшівському краях відстає від середнього показника по країні⁴⁶.

У **регіонах Румунії** потребує покращення та розширення регіональна система водопостачання, в той же час, необхідні інвестиції для поводження з відходами. Необхідно покращити якість навколишнього середовища; в рамках довгострокових галузевих стратегій підтримується відновлення забруднених територій і захист біорізноманіття. У 2012 році рівень підключення населення до централізованих систем водопостачання становив лише 56,7%. **Північно-східний регіон Румунії** (в т.ч. повіт Сучава) характеризується меншою часткою населених пунктів і населення, підключених до мережі питної води – тільки 62,13% населених пунктів підключено (73,18% на національному рівні в 2012 році), 45,25% - населення (60,15% на національному рівні), зменшена частка населених пунктів і населення, підключених до каналізаційної мережі - 28,44% підключених населених пунктів (у 2012 році); 35,36% - населення (46,78% на національному рівні). У **Північно-Західному регіону Румунії** (включаючи повіти Марамуреш і Сату-Маре) можна виділити ряд факторів, що забруднюють навколишнє середовище, безконтрольне зберігання відходів, забруднені промислові об'єкти. Комунальна інфраструктура має вирішальне значення, особливо в малих містах та сільських районах. Більшість румунських міст у прийнятній території відчуває проблеми у якості води та у неправильному поводженні з відходами. У **повіті Сату-Маре** частка домогосподарств, підключених до системи водопостачання складає в середньому 52% (90% в містах і тільки 21% - в районах). Комунальна інфраструктура та інфраструктури поводження з відходами недостатньо розвинені, хоча, починаючи з 2011 року відходи з території повітів транспортуються до регіонального полігону відходів, тому вплив на навколишнє середовище значно зменшився. У **повіті Марамуреш** проблема стічних вод особливо актуальна для міст, земель, а також населених пунктах, де системи очистки відсутні, а також там, де відсутні системи очищення або недостатнього очищення шахтних вод після закриття шахт і коли видобуток не супроводжувався будівництвом очисних споруд для шахтних вод⁴⁷.

Найменш розвинутим в **регіонах України** є покриття системою очистки стічних вод; регіон все ще значно відстає від інших регіонів Європи в сфері очистки стічних вод. Технічні та будівельні стандарти (які виходять з технічних умов, але часто економічно необґрунтовані) все ще застосовуються в Україні⁴⁸.

Збір твердих відходів

В **області Боршод-Абауй-Земплен** частка побутових відходів – незважаючи на промисловий характеру області - вище середнього по країні. Обсяг вивезення відходів на душу населення загалом відповідає середньому показнику по країні. Значна частина будинків залучена до збору відходів, також високою є частка селективного збору сміття. Проте, середнє значення обсягу селективно зібраних відходів пропорційно до населення є значно нижче середнього по країні. З 2010 року обсяг відходів в області поступово скорочувався. Система управління відходами області розроблена в рамках трьох окремих регіональних проектів з управління відходами. Полігони твердих відходів (Шайоказа, Бодрогкекрестур Хеюопі) можуть обробляти всі тверді

⁴⁶ Національна стратегія регіонального розвитку Словаччини

⁴⁷ План розвитку північно-західного регіону, Румунія 2014-2020, Стратегія соціально-економічного розвитку повіту Сучава, 2011

⁴⁸ <http://sos.danubis.org/eng/report/iv-access-to-services/c-wastewater-treatment>, 2012

побутові відходиобласті. Таким чином, область не має термінової потреби розвивати системи поводження з відходами; робота обласних полігонів ТПВ є стабільною. Проте, з огляду на принципи сучасного поводження з відходами (переробка, енергоефективність) системи мають бути удосконалені і оновлені⁴⁹. В області **Соболч-Сотмар-Берег** обсяг вивезених ТПВ за останні роки зменшився з 267 663 тон до 150 626 тон. Рівень селективного збору ТПВ від населення становить 4% (6-е місце у національному рівні). До селективного збору залучено близько 81 тисяч будинків (41,4% будинків). В цілому 96 поселень бере участь в роздільного зборі сміття⁵⁰.

Кошицький край відноситься до малих виробників муніципальних відходів в Словаччині. У 2007 році виробництва відходів в регіоні збільшилось (189,5 тис т) і в області зафіксовано низький відсоток утилізації відходів (4,8%). Частка жителів, які підключені до системи водопостачання (76,3%), що є нижче середнього показника по Словаччині, збільшується з 2004 року. З іншого боку, тільки 57% населення підключено до загальної каналізаційної мережі, що також нижче в середньому по Словаччині. Край звітує про зниження обсягу скидання стічних вод. Частка їх очищення складає 75%, що на 20% нижче, ніж у Пряшівському краї⁵¹. У 2003 році **Пряшівський край** відзначився найменшим виробленням ТПВ в Словаччині. У 2007 році цей показник ще більш скоротився (187,9 тис т) і край займає друге місце по утилізації ТПВ (13,4%)⁵².

Загалом обладнання для поводження з відходами в **Румунії** технічно застаріле і не відповідає сучасним вимогам. Проте, завдяки підтримці ЄС країна впровадила інтегровані системи поводження з твердими відходами. На відміну від 2003 року, в 2008 році обсяг згенерованих і незібраних відходів виріс. В даний час **повіт Марамуреш** реалізує проект під назвою «Інтегрована система управління відходами в повіті Марамуреш», що поліпшує послуги і скорочує кількість місць зберігання ТВП, що не відповідають вимогам. Проект спів-фінансується СОП «Екологія» і буде завершений до 31.12.2015. Обмеженою є частка населення, яке охоплене послугами зі збору відходів в **повіті Сучава** (тільки 61-69%)⁵³.

У **Закарпатській області** через обмежену доступність у гірських районах існуючі проблеми, пов'язані зі збором, переробкою та утилізацією ТПВ, є більш актуальними порівняно з іншими регіонами. Проблеми з доступом приводять до проблем управління відходами, зокрема, з незаконними звалищами відходів. Крім того, гірська річка Тиса та її притоки, які протікають в Україні і в суміжних країнах - Словаччина та Угорщина – вказала на необхідність комплексного підходу до вирішення проблеми поводження з відходами в цій області. Проблема полягає у відсутності обладнання для збору відходів і його транспортування, заводів по утилізації, а також у вихованні населення, що проживає в гірських районах, особливо в області збору та переробки відходів. Існує необхідність в будівництві заводу з переробки відходів; впорядкуванні, технічному оновленні, реконструкції і будівництві полігонів для зберігання відходів; закупівля обладнання для збору і транспортування відходів (сміттєві контейнери і транспортні засоби); створення мережі пунктів збору сміття; монтаж установок для виробництва біогазу і т.д. Звалища відходів **Івано-Франківської області** переповнені; будівництво нових звалищ викликає

⁴⁹ Концепція територіального розвитку області Боршод-Абауй-Земплен - 2013, Аналіз ситуації

⁵⁰ Концепція регіонального розвитку області Соболч-Сотмар-Берег – 2012, Аналіз ситуації

⁵¹ Програма ТКС Угорщина-Словаччина 2014-2020, управління комунальними відходами у Словаччині

⁵² Програма соціально-економічного розвитку Пряшівського самоврядного краю на 2008-2015 рр., управління муніципальними відходами у Словаччині

⁵³ План розвитку північно-західного регіону на 2014-2020 та стратегія соціально-економічного розвитку повіту Сучава на період 2011-2020

супротив місцевих жителів, які хочуть захистити навколишнє середовище і зони відпочинку. Це говорить про необхідність будівництва сміттепереробних заводів. Згідно зі статистичними даними, жоден із 27 полігонів ТПВ не побудований і не експлуатується належним чином. В основному звалища не огорожені, не кожен вхід обмежений, більшість полігонів в перевантаженні; не всюди технологія утилізації відходів дотримується. Полігони є джерелом інтенсивного забруднення атмосфери та ґрунтових вод. **В Чернівецькій області** функціонує один полігон розташований в Чернівцях, 10 звалищ розташовані у містах і 305 розташовані в селах. З технічної точки зору звалище не відповідає вимогам по безпеці і зберіганню відходів, а тому його необхідно реконструювати. Також проблеми викликані діями частини населення, яке часто робить несанкціоновані звалища. Існує необхідність в будівництві заводу з переробки відходів; впорядкуванні, технічному оновленні, реконструкції і будівництві полігонів для зберігання відходів; закупівлі обладнання для збору і транспортування відходів (сміттеві контейнери і транспортні засоби); створенні мережі пунктів збору сміття; монтажу установок для виробництва біогазу і т.д.⁵⁴.

Водні ресурси, що підлягають захисту

В області **Боршод-Абауй-Земплен** підводні і поверхневі води в горах Бюкк і карстових печерах Аггтелек дуже чутливі і охороняються законом. Іншими охоронюваними територіями: водосховище в Лазбейрц, водозбір річок Бодва і Гернад, місцеві населені пункти навколо озера Тиса. Важливим завданням є формування дренажної мережі у населених пунктах на території водозборів, а також ефективне і належне очищення комунальних стічних вод. Сертифіковані медичні водні свердловини, розташовані поблизу Богач, Мезукувешд та Тісаувароша. Приповерхневі водні ресурси в тій чи іншій мірі забруднені; ґрунт і підземні води майже всюди потребують очищення. Підземні води забруднені в основному мінералами заліза, марганцем, нітратами, амонієм і бактеріальними джерелами, існує проблеми жорсткості води. Причиною забруднення є насамперед муніципальні і сільськогосподарські джерела. Природні карстові водні ресурси є чистими, але можуть виникнути проблеми локального забруднення⁵⁵. Область Соболч-Сотмар-Берег має річкову ділянку завдовжки 329,5 км, з якої річка Тиса складає 250 км (річка потрапляє у північній Угорщині біля Тисабейчі залишає Угорщину біля Тисадоб), річка Самош – 49,5 км і річка Тур – 30 км. Інші великі річки це Красна і Головний канал Лоня (Основний східний канал). З точки зору управління, річки відрізняються наявністю незадіяних водних ресурсів, які можуть бути використані уздовж всіх річок області. Якість поверхневих і ґрунтових вод краще, ніж в середньому по країні, хоча важливо підкреслити, що якість води сильно залежить від якості річки в сусідніх країнах, звідки вона поступає. Якість води у притоках, що наповнюються із-за кордону – це річки Самош, Красна, Тур – коливається в широкому діапазоні в залежності від кількості та джерел забруднення (промислові, гірничодобувні, побутові відходи) іншої країни. Площа водних ресурсів забезпечує водні потреби місцевої промисловості та сільського господарства. В цілому в області знаходяться 32 термальні свердловини, серед яких є свердловини з високим вмістом йоду, брому та фтору⁵⁶.

У **словацьких регіонах**, найціннішим багатством регіону є природа, зокрема, Національний парк Високі Татри є важливим туристичним центром. Водойми мінеральної води на деяких

⁵⁴ На основі місцевих свідчень та регіональних документів українських експертів в процесі планування Програми УГ-СЛ-РУ-УК на період 2014-2020

⁵⁵ Концепція розвитку області Боршод-Абауй-Земплен - 2013, Аналіз ситуації

⁵⁶ Концепція регіонального розвитку області Соболч-Сотмар-Берег – 2012, Аналіз ситуації

курортах є дуже важливими для регіонального туризму і в регіоні Пряшів. Всі річки та їх притоки, а також їх водозабори мають бути захищені для того, щоб мати здорове природне середовище і для забезпечення водними ресурсами місцевих жителів. Основна водна артерія Кошицького краю – це річка Горнад та її притоки. Поверхневі води забруднені стічними водами і промислових стоками, в основному з міста Кошице, але й забрудненнями від верхньої частини річки Торис. Якість води знаходиться в діапазоні II. - V. класів в кожній групі показників. Найгірший клас індикатору якості води показує бактерія кишкової палички в групі мікробіологічних показників. Основними джерелами забруднення води екомунальні каналізації міста Кошице і підприємства ЮЕС Стіл (US Steel). Потенційними джерелами забруднення води є неналежне очищення стічних вод в муніципалітетах Кошицького округу, де тільки 8,85% загальної кількості муніципалітетів володіють системами каналізації з очисними спорудами⁵⁷.

Природна річка Тиса та її притоки (Сомеш, Крішурі, Красна, Тур і Баркау) у повіті Сату-Маре, мінеральні джерела (Сиджьорз, Аніеш, Леґя, Сомешень, Біксад і т.д.) і термальні води (Акаш) включені до водних ресурсів, які повинні бути захищені, з огляду на те, що ці водні джерела, загалом, хорошої якості, але зазнають постійного погіршення. Що стосується якості поверхневих вод в повіті, жодне водне джерело не віднесено до категорії I (дуже хороший стан) в 2011 році, в порівнянні з 725 км в 2006 році. Якість поверхневих вод в повіті **Марамуреш** (у 2010 році) з біологічної точки зору, загалом, добра і задовільна, крім поверхні річок Чісла, Кавнік, Фіріза, Ілба – які перебувають у поганому стані з огляду на біологічний дефіцит (відсутність риби) і недостатньо представлені безхребетними видами тварин. Найбільші обсяги води в **повіті Сучава** переносяться річками басейнів, які розташовані в гірській місцевості, тому захист води може бути забезпечено тільки за рахунок збереження якості в гірській місцевості. Річка Молдова є найбільшою річкою гідрографічного басейну, за якою йдуть річки Бистриця і Сучава. Стоячі води охоплюють невеликі природні озера і штучні озера створені для широкого кола завдань: водосховище для промисловості та питної води, захист від повеней, для рибного промислу і т.д. Шість озер, розташованих уздовж річки Шомозу Маре, є найбільшими штучними озерами⁵⁸.

У **Закарпатській області** джерелом води для населення є річкові і ґрунтові води. Крім того, беручи до уваги розташування регіону, річки є транскордонними, тому важливим є захисту від забруднення. Гідрографічна мережа регіону складається з 152 річок; довжина кожної становить понад 10 км. Всі вони належать до басейну річки Тиса. Для захисту води цього басейну був спеціально створений орган - Басейнове управління водних ресурсів річки Тиса, відповідальне за реалізацію державної політики у сфері управління, використання, збереження та відтворення водних ресурсів. Проте, річки басейну забруднені, зокрема за рахунок незаконного захоронення відходів і т.д., і, отже, потребують захисту; до погіршення якості питної води (очисні споруди застаріли і потребують реконструкції). В **Івано-Франківській області** є 132 річки; довжина кожної становить понад 10 км. Вони належать до басейнів двох річок - Дністер і Прут. Для досягнення належної якості води, забезпечення безпечного та ефективного використання водних ресурсів, збереження біорізноманіття та сталої екологічної ситуації в басейні в 2008 році була укладена угода про співробітництво в галузі використання і охорони водних ресурсів басейну річки Дністер між містами Львів, Івано-Франківськ, Тернопіль, Хмельницький, Чернівці,

---

⁵⁷ На основі даних Планів регіонального розвитку відповідних територій

⁵⁸ План розвитку північно-західного регіону на 2014-2020 та стратегія соціально-економічного розвитку повіту Сучава на період 2011-2020

Вінниця та Одеса. Ця Угода застосовується до водних ресурсів і водних екосистем басейну річки Дністер в Україні, в тому числі поверхневих і ґрунтових вод. Крім того, в 2012 році було підписано міжнародну угоду по охороні басейну річки Дністер між Україною та Молдовою. В **Чернівецька області** 75 річок; кожна довжиною більше, ніж 10 км. Всі вони впадають в Чорне море. Головні річки області річки Сірет та Прут (притоки Дунаю) і Дністер (впадає в Чорне море). Захист річок регулюється регіональними і національними цільовими програмами і національними і міжнародними угодами. Таким чином, в 2008 році було укладено угоду про співробітництво в галузі використання і охорони водних ресурсів басейну річки Дністер між сімома містами України. Крім того, в 2012 році було підписано міжнародну угоду по охороні басейну річки Дністер між Україною та Молдовою. Проте, всі річки потребують більш активної захисту для забезпечення належної якості питної води. Це може бути досягнуто виключно за допомогою належного поводження з відходами, якісного очищення стічних вод, всебічної освіти населення і т.д.⁵⁹.

Зникаючі види, інвазивні види

Більша частина прийнятної території покрита Карпатами; площею близько 206000 квадратних кілометрів Карпати є одними з найбільших в Європі гірських хребтів. Завдячуючи своїм незайманим ареалам проживання і особливо великим лісовим масивам, Карпати є одними з найбільш цінних домівок фауни пралісів Європи. Це, можливо, останнє місце в Європі, де все існують великі види тварин. Крім того, популяції карпатського бурого ведмеда, вовка і рисі, нараховують тисячі тварин, і є найбільшими гірськими популяціями цих видів в Європі.

В **області Боршод-Абауй-Земплен** менш лісисті південні і південно-західні райони характеризуються пануванням місцевих видів. Важкою втратою є скорочення різноманітних листяних лісів (з високою репродуктивною здатністю). Захист районів, заплав і озер розташованих вздовж Тиси, і природної рослинності заплав, водно-болотних угідь є завданням національного значення. **Область Соболч-Сотмар-Берег** не має національних парків; проте, за розмірами охоронюваних природних територій і природних заповідників вона займає третє місце серед областей Угорщини. Три лісових заказники (Бокерек, Дийда, Бакта), розташовані в області також включають ряд об'єктів Natura 2000⁶⁰.

У **Словацькій Республіці** більше, ніж третина видів рослин віднесені до зникаючих. У Словаччині було описано більш 28800 видів тварин (в тому числі безхребетних), але стан загрози для фауни залишається високим (занесені до Червоної книги). Загальна кількість охоронюваних видів тварин, що мешкають на території Словаччини складає 769. Особливо ми не повинні забути згадати про ендеміків, рідкісних видів тварин, які живуть тільки в нашій країні. Це, для прикладу, вид земельного слимака з лат. назвою *Deroceras fatrense* і строкатка таволгова або інші безхребетні. Козиця татранська, бабак і євразійська рись належать до диких ендемічних видів, що мешкають в Словаччині. Дрохва є найбільшим літаючим птахом, що живе на європейській території. В цілому налічується близько 50 видів тварин під загрозою зникнення і вони охороняються на словацькій частині прикордонної території⁶¹.

У **румунських повітах**, в зв'язку з тим, що деякі види флори знаходяться під загрозою зникнення, є уразливими і рідкісними, вони були поміщені в перелік охоронюваних видів.

⁵⁹На основі місцевих свідчень та регіональних документів українських експертів в процесі планування Програми УГ-СЛ-РУ-УК на період 2014-2020

⁶⁰Джерело: <http://www.termesztvedelem.hu/>

⁶¹Джерело: <http://wwf.panda.org/>, <http://www.carpates.org/docs/publications/list.indd.pdf>

Серед них можна згадати види дикої флори: ложечниця піренейська, дзвоники альпійські, едельвейс альпійський, тирлич жовтий, тирлич крапчастий, рябчик шаховий, купальниця європейська, зозуліні черевички справжні, рябчик шаховий, Купальниця європейська, рододендрон карпатський, ліхніс, зозуліні черевички справжні, сосна кедрова європейська (що становить близько 4,26% із загальної кількості існуючих видів рослин повіту Марамуреш). Види дикої фауни: карпатська козиця, бабак, рись, глухар, тетерев, беркут, підорлик малий, крук, пугач, сипуха, сич, вухата сова, довгохвоста сова, великий яструб, перепелиця, таймень (що складають близько 4,52% від загального числа існуючих видів фауни в повіті Марамуреш). Загрози і тиск на ареали існування, дику флору і фауну: розвиток інфраструктури, розширення і розвиток населених пунктів, надмірна експлуатація природних лісів ведуть до екологічних диспропорцій в гірських гідрографічних басейнах, браконьєрство щодо деяких видів в цілях полювання або в економічних цілях⁶².

Флора **Закарпатської області** налічує більше 2000 видів рослин. З них 237 видів рослин занесено до Конвенції про збереження європейської дикої природи і природного ареалу існування, 22 видів флори занесені в додаток до Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (Конвенція про торгівлю). Загальна кількість видів, занесених до Червоної книги України, складає 263. Є близько 600 видів інвазивних рослин в регіоні. Найбільша кількість зникаючих видів зосереджено в басейні річки Тиса, де 145 видів рослин занесені до Червоної книги. Загальна кількість видів фауни в регіоні складає 30 428, що становить 68% від загального числа видів тварин в Україні. 163 видів занесені до Червоної книги України. В останні десятиліття були виявлені ряд інвазивних видів ссавців і риб в регіоні. Флора **Івано-Франківської області** налічується понад 1500 видів рослин, більше половини переліку флори України. Майже третина природної флори Івано-Франківської області, тобто 418 видів, потребує повного або часткового захисту. 162 видів занесені до Червоної книги України та Європейського Червоного списку; 211 - в обласному Червоному списку. Є 3 види інвазивних рослин на території регіону. Тваринний світ: хребетні 435 видів, ссавців - 74 види, птахів - 280 видів. Близько 200 видів потребують захисту. Приклади інвазивних видів в Івано-Франківській області добре відомі; колорадський жук, нутрії, ондатри, чорний щур і інші. З 1600 видів флори в **Чернівецькій області** 2 види, включених до Конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі, а також 34 види перераховані в Конвенції про торгівлю. Загалом під загрозою зникнення судинних рослин, водоростей, грибів і лишайників нараховується 108 видів. Фауна **Чернівецької області** різноманітна. 118 видів тварин занесені до Червоної книги, 16 з них перераховані в Конвенції про торгівлю, і 69 перерахованих у Конвенції про збереження європейської дикої природи і природних середовищ існування. В регіоні немає інвазивних видів тварин⁶³.

Енергоефективність та відновлювані джерела енергії

В області **Боршод-Абай-Земплен** поставлено завдання максимально скоротити енерговитрати паралельно зі скороченням викидів CO₂ і використанням наявних місцевих відновлюваних джерел енергії. Реалізація програми "Мікровірка" дозволила використати місцеву робочу силу і місцеві відновлювані джерела енергії для створення кооперативної системи інноваційного

⁶² Джерело: <http://wwf.panda.org/>, <http://www.carpates.org/docs/publications/list.indd.pdf>

⁶³ Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі)

електропостачання типу "Розумна мережа". Крім того, для належного управління лісовим господарством, особливо важливе значення для опалення має біомаса, яка може забезпечити потребу в опаленні місцевих установ і сусідніх будинків. В області, технічне оснащення і нові заводи по виробництву електроенергії з біомаси можуть мати важливе значення для місцевого виробництва біомаси, яка могла б знизити залежність області від вуглеводнів. Використання біомаси не тільки зменшує імпорт електроенергії, але й збільшує зайнятість. Геотермальна енергія є важливим джерелом відновлюваної енергії в країні, яка також може бути використана для виробництва тепла та електроенергії. Використання сонячної, термальної та електричної енергії в області поки тільки місцевою потребою. Екологічно чиста сонячна енергія може бути значним енергетичним ресурсом і на місцевому рівні може бути досягнута економія коштів. Поєднання сонячних панелей і технологій використання біомаси може призвести до відчутних економічних змін⁶⁴. Відновлювані джерела енергії у нинішній структурі енергетики досі грають мінімальну роль в **області Соболч-Сотмар-Берег**. Проте, через ціни, встановлені регулятором, і завдяки технологіям зростає використання цих джерел енергії. Попередні роки загалом характеризуються постачанням для опалення дров, а ГЕС біля Тисалюк була джерелом відновлюваної енергії. Сьогодні з'являється все більше і більше сонячних колекторів. Помітно зростає використання біомаси, наприклад завод у м. Матесалка. Одна з найбільших в Європі біогазова установка була запущена в м. Нірбатор. У галузі використання біомаси Соболч-Сотмар-Берег має значний потенціал через високу частку сільських районів (але сировина для біоенергетики тут не використовується). З огляду на географічні і гідрогеологічні особливості Соболч-Сотмар-Берег має сприятливі умови для розвитку геотермальної енергетики, особливо в районах Тисавашварі-Надьхалас-Кішварда-Фехердьярмат-Надьечед-Надькалло⁶⁵.

Сонячна енергія, безумовно, має найбільший потенціал на території прикордонного кластера (Кошицький самоврядний край в Словаччині і область Боршод-Абауй-Земплен в Угорщині). Сонячна енергія використовується за допомогою активних сонячних систем для вироблення тепла або електрики. Геотермальна енергія також має високий потенціал. Геотермальні води у цих районах знаходяться у діапазоні від 45°C до 130°C, тому вони особливо придатні для обігріву. Особливо важливим серед них є Кошицький басейн (Дурков) з потенціалом близько 300 МВт. Проводиться підготовка для використання енергії для опалення міста Кошице з підключенням до міської центральної системи тепlopостачання. Біомаса має дуже значний потенціал в обох регіонах. Вона складається з сировини рослинного і тваринного походження, придатної для отримання енергії. Біомаса розглядається нейтральною з точки зору викидів CO₂ оскільки при її спалюванні виділяється стільки ж CO₂, скільки нею отримано при зростанні. Як Кошицький край, так і область Боршод-Абауй-Земплен мають помірний потенціал вітрової енергії (600 ГВт/р) в порівнянні з приморськими країнами. Є декілька відповідних місць в цій країні для встановлення вітряних турбін, де швидкість вітру в середньому складає 5 м/сек⁶⁶.

Зниження споживання енергії та більш широке використання відновлюваних джерел енергії актуальне і у **Пряшівському краї**. У Пряшівському краї спостерігається зростаючий інтерес до відновлюваних джерел енергії, екологічно чистих технологій та енергоефективності. Цей регіон сповнений рішучості грати активну роль у заохоченні міст і муніципалітетів приєднатися до Пакту мерів з метою реалізації довгострокової і сталої енергетичної політики в регіоні.

⁶⁴ Концепція розвитку області Боршод-Абауй-Земплен - 2013, Аналіз ситуації

⁶⁵ Концепція регіонального розвитку області Соболч-Сотмар-Берег – 2012, аналіз ситуації

⁶⁶ http://www.knowbridge.eu/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=2&Itemid=16&lang=en

Важливість таких енергетичних/кліматичних альянсів набуває актуальності, особливо в світлі швидкого розвитку і технологій з низьким рівнем викиду вуглецю. У 2014 році Європейський інвестиційний банк (ЄІБ) надав кредит на суму 25 мільйонів євро для фінансування розвитку громадської інфраструктури в Пряшівському краї. Кошти ЄІБ будуть сприяти реалізації стратегії регіонального розвитку Пряшівського краю; ЄІБ підтримує інвестиційну підготовку енергоефективності та використання відновлюваних джерел енергії в громадському житловому фонді регіону через механізм фінансування ЄС ELENA. Зокрема, фінансовані проекти спрямовані на модернізацію регіональної дорожньої мережі, розвиток освіти, інфраструктуру закладів соціального захисту та об'єктів культури, а також зміцнення заходів з енергозбереження та запобігання паводків. За фінансової підтримки ELENA (1,09 млн євро) Пряшівський край матиме можливість підготувати інвестиції, використовуючи інноваційні контрактні механізми, зокрема "енерго-контракція", які будуть застосовуватись для рефінансування інвестицій за рахунок економії витрат на енергію. Підтримка також допоможе муніципалітетам в краї з метою підвищення енергоефективності їх будівель (школи і т.д.) і вуличного освітлення⁶⁷.

Згідно результатів дослідження під назвою «Дослідження оцінки фактичного енергетичного потенціалу відновлюваних джерел енергії з Румунії», виконаним Міністерством економіки, енергетичний потенціал повіту Сату-Маре є високим, особливо гідроенергетичний, геотермальний і потенціал біомаси. Важливе підземне водосховище у повіті можна використати при бурінні. За даними того ж дослідження, щодо визначення кращого місця розміщення для розвитку нетрадиційного виробництва електричної енергії, вони у повіті Сату-Маре можуть бути розміщені в зоні III і IV сонячної радіації, які представляють хороший і задовільний потенціал, з інтенсивністю сонячного випромінювання від 1200 до 1300 кВт/м²/рік. Проекти, які будуть розроблені з використанням цього типу джерела енергії, можуть включати в себе створення фотогальванічних парків на землях сільськогосподарського призначення або установку фотоелектричних панелей на приватних будівлях⁶⁸.

Закарпатська область посіла перше місце в рейтингу енергоефективності України (Рейтинг енергоефективності України 2013), результати якого були представлені на Форумі відновлюваних джерел енергії та енергоефективності. Загальна ефективність споживання енергії в Закарпаття склала 64,3% від рівня ЄС. Крім того, Закарпатська область є одним з 6 регіонів України, де виконується спеціальний пілотний проект з розробки стратегії енергоефективності. В нього залучено 4 міста - Мукачево, Свалява, Ужгород, Хуст. Для реалізації цього проекту в пілотних містах та в області в цілому були розроблені стратегія (програма) енергоефективності на 2015-2020 роки та технічна документація. Проте, цей регіон є одним з небагатьох регіонів України, які отримують енергію від генеруючих джерел, розташованих на території інших регіонів. Тому більше, ніж 90% потреб в електроенергії регіону забезпечуються Бурштинською ТЕС, яка розташована в Івано-Франківській області. Шляхом ранжування за показником енергоефективності та використання відновлюваних джерел енергії Рейтингу енергоефективності України 2013 року **Івано-Франківська область** була визначена як регіон із «середнім показником енергоефективності» (регіон знаходиться на 11-му місці, його показник становив 58% від рівня ЄС), Показник енергоефективності в регіоні на 3,8% вище, ніж в середньому по Україні. При оцінці брались до уваги 4 галузі – промисловість, сільське

⁶⁷ Програма соціально-економічного розвитку Пряшівського самоврядного краю на період 2008-2015, <http://www.eib.org/infocentre/press/releases/all/2015/2015-080-eib-continued-to-support-slovakias-growth-prospects-with-eur-556-million-in-2014.htm>

⁶⁸ Дослідження оцінки фактичного енергетичного потенціалу відновлюваних джерел енергії з Румунії

господарство, послуги, житловий сектор. Найбільшу питому вагу споживання енергії спостерігається в домашніх господарствах. Згідно рейтингу енергоефективності та використання відновлюваних джерел енергії Рейтингу енергоефективності України 2013 року **Чернівецька область** є одним з провідних регіонів з точки зору ефективного споживання енергії (регіон знаходиться на 5-му місці). Показник енергетичної ефективності в регіоні на 8,5% вище, ніж в середньому по Україні і становить 62,7% від рівня ЄС⁶⁹.

10.1.4 Доступність регіонів, розвиток сталих та безпечних для клімату транспортних та комунікаційних мереж і систем (ТЗ 7)

Доступність, транспорт

Розвиток транспортної інфраструктури є одним з найбільш важливих елементів зв'язку між країнами, забезпечуючи сотні можливостей для транскордонного співробітництва.

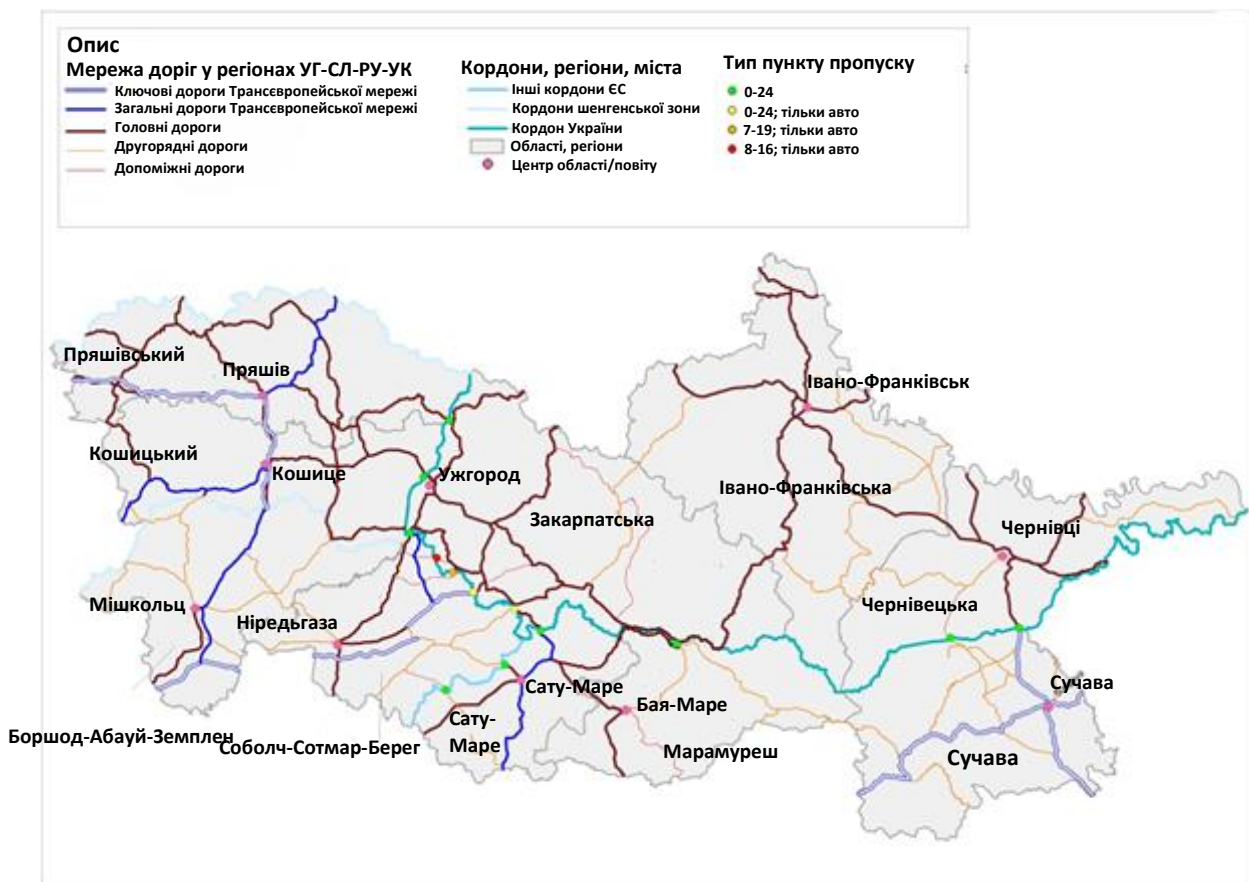

Схема26: Мережа доріг загального користування у регіоні УГ-СЛ-РУ-УК (2014)

Джерело: <http://openmaps.eu/rastermaposmt>, <http://www.openstreetmap.org/#map=8/48.962/22.662>

Що стосується **автомагістралей і основних доріг**, за останні десять років значні поліпшення були зроблені і наступними кроками планується усунути відсутні ланки (наприклад, на

⁶⁹Рейтинг енергоефективності України 2013 року, Євростат, Стратегія енергоефективності України 2015-2020

автострадї D1 в Словаччині) і вузькі місця, а також поліпшити якість інфраструктури. Це особливо важливо для регіонів України через низьку щільності доріг загального користування.

Область/повіт	Довжина національних доріг	% прийнятої території	Довжина залізничних доріг	% прийнятої території	% площі прийнятої території
Соболч-Сотмар-Берег	2156	11,6	391	7,3	7,2
Боршод-Абауй-Земплен	2585	13,9	510	8,5	8,7
Області Угорщини	4741	25,5	901	25,5	15,9
Угорщина	31692		7570		
Кошицький	2379	12,8	706	13,1	8,1
Пряшівський	3161	17,0	420	7,8	10,8
Області Словаччини	5540	29,7	1126	28,7	18,9
Словаччина	18044		3600		
Марамуреш	1783	9,6	207	3,8	7,6
Сату-Маре	1714	9,2	218	4,0	5,3
Сучава	2991	16,0	526	9,8	10,3
Повіти Румунії	6489	34,8	951	17,6	23,2
Румунія	84185		10777		
Закарпатська	636	3,4	604	11,2	15,4
Івано-Франківська	818	4,4	1384	25,7	16,8
Чернівецька	414	2,2	423	7,8	9,8
Області України	1868	10,0	2411	44,7	42,0
Україна	22239		21700		
Прийнятна територія	18638		5389		

Таблиця6: Довжината частка національних доріг та залізниць в порівнянні до території (2012, км, %)

Джерело: ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС

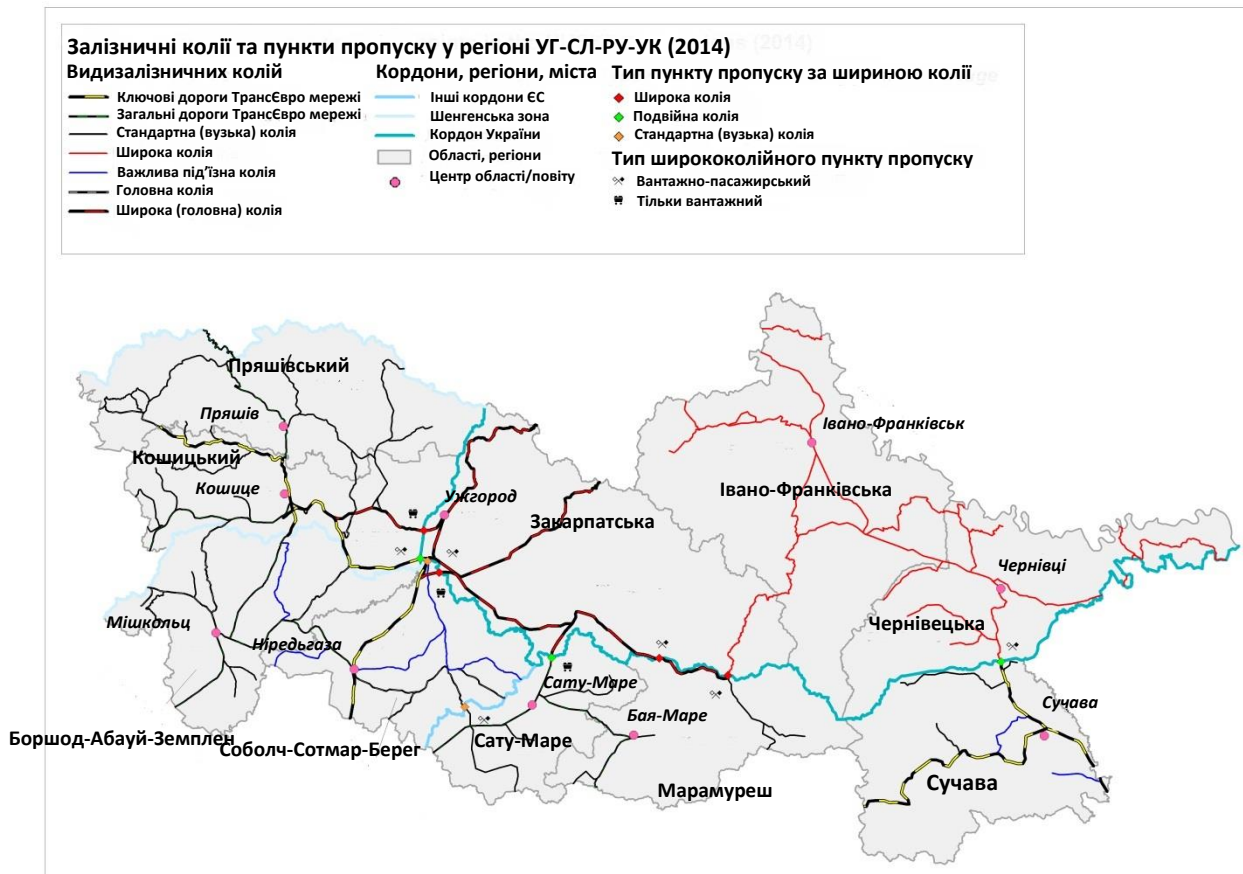
Щільність дорожньої мережі (на основі даних 2012) в регіонах Угорщини, Словаччини та Румунії складає 350 км дороги на 1000 км². Щільність дорожньої мережі трохи нижче в повіті Марамуреш, де величина складає 283 км / 1000 км². Щільність дорожньої мережі українських областей набагато нижче цих значень: у всіх трьох регіонах показник щільності дорожньої мережі складає 50-60 км дороги / 1000 км². Якщо глянути на дороги між центрами прикордонних областей/регіонів, ми можемо побачити незадовільні дані щодо середньої швидкості, яка коливається в діапазоні між 58,1 і 95,3 км/год.

	Ніредьгаза	Мішкольц	Кошице	Пряшів	Бая-Маре	Сату-Маре	Сучава	Ужгород	І.-Франківськ	Чернівці
Ніредьгаза		95,3 км/г	59,0 км/г	65,4 км/г	64,4 км/г	65,0 км/г	66,5 км/г	67,4 км/г	66,0 км/г	61,8 км/г
Мішкольц	116 км		59,9 км/г	70,2 км/г	78,3 км/г	70,4 км/г	72,0 км/г	65,3 км/г	73,6 км/г	68,1 км/г
Кошице	123 км	87 км		75,5 км/г	78,3 км/г	65,1 км/г	72,7 км/г	60,4 км/г	63,8 км/г	64,5 км/г
Пряшів	157 км	124 км	37 км		79,7 км/г	83,2 км/г	73,6 км/г	63,3 км/г	65,2 км/г	65,6 км/г
Бая-Маре	162 км	269 км	346 км	381 км		61,6 км/г	67,0 км/г	64,4 км/г	58,2 км/г	58,3 км/г
Сату-Маре	104 км	603 км	228 км	323 км	60 км		66,9 км/г	65,0 км/г	64,7 км/г	60,0 км/г
Сучава	491 км	598 км	675 км	710 км	346 км	388 км		58,1 км/г	65,3 км/г	65,2 км/г
Ужгород	93 км	149 км	97 км	116 км	176 км	143 км	420 км		64,5 км/г	65,1 км/г
Івано-Франківськ	341 км	448 км	350 км	375 км	252 км	273 км	222 км	257 км		62,3 км/г

Чернівці	442 км	549 км	491 км	516 км	314 км	351 км	83 км	398 км	136 км
----------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	-------	--------	--------

Таблиця 7: Відстань та середня швидкість між центрами областей і повітів
Джерело: maps.google.com

Інфраструктурні відмінності також простежуються у залізничному сполученні. Залізничні колії є більш доступними/щільними в південно-західній частині прикордонного регіону, особливо в регіонах Словаччини, Угорщини і в повіті Сату-Маре в Румунії. Відсутнє залізничне сполучення між Чернівецькою областю та повітом Сучава, а також між повітами Марамуреш і Сучава. Транскордонне залізничне сполучення частково незадіяно через тривалий час подорожі і частково неадекватні графіки.

Карта 27: Залізничні колії та пункти пропуску у регіоні УГ-СЛ-РУ-УК (2014)

Джерело: <http://openmaps.eu/rastermaposmt>, <http://www.openstreetmap.org/#map=8/48.962/22.662>, <http://www.openrailwaymap.org/>

В Угорщині повільний рух, погані дорожні умови, вузькі місця і відсутність інтермодальних вузлів можна спостерігати щодня. В області Боршод-Абауй-Земплен рух з півночі на південь і у зворотному напрямку перевантажує деякі ділянки дорожньої мережі (п'ятий транспортний коридор трансєвропейської транспортної мережі - ТТМ). Функціонують 4 залізничні пункти прикордонного контролю (залізничне сполучення Мішкольц-Кошице має міжнародне значення). Залізничний транспорт не підтримує щоденну мобільність. Невикористований аеропорт у місті Мезйокйовешд міг би бути хорошим варіантом для міжнародних рейсів. Трансєвропейський п'ятий транспортний коридор (автомагістраль М3) перетинає область Соболч-Сотмар-Берег. Є залізничне сполучення з Україною (Захонь є

найбільшим логістичним центром в Центральній і Східній Європі, Еперешке) і з Румунією (Тіборсалаш). Транспортний сектор є основним джерелом забруднення повітря. Тут проходить одинадцятий маршрут ЄвроВело. Недоліками транспортної системи є: автомагістраль M49, 2x2-смугова головна дорога 4, поромні переправи, і електрички⁷⁰.

У **Словаччині** інвестиції повинні заповнити прогалини і відсутніх ланках інфраструктурі як на національному рівні, так і в прикордонному регіоні з акцентом на сталу, екологічно чисту та економічно ефективну транспортну інфраструктуруз огляду на наступні факти: низька якість інфраструктури дорожньої мережі, залізничний транспорт, інтермодальні перевезення, неефективні послуги громадського транспорту, незручний інтегрований транспорт. Трансевропейські транспортні коридори проходять через регіон, не створюючи реальних сполучень з півночі на південь між двома сусідніми країнами. У східній частині прикордонної території існує реальна необхідність в поєднанні головних транспортних мереж з півночі на південь. У попередні роки, спостерігається скорочення залізничних перевезень замість збільшення. Проте, щоденні контакти, зміцнення ділової та інституційної співпраці посилять інтеграцію транспортних сполученьзагального користування, подібно мережам, створеним навколо Відня в рамках ініціативи Центропе. Значна частина прикордонної території страждає від відсутності належних транспортних сполучень, які перешкоджають поліпшенню об'єктів логістики. Хороші логістичні об'єкти могли б бути краще використані на комплексній основі і шляхом створення транскордонних інтермодальних логістичних зон. **Пряшівський самоврядний край**володіє 17,5% дорожньої мережі Словацької Республіки. Серед доріг 19,8% є головними, 16,5% другорядними, 60,8% допоміжними. Частка автомагістралей складає всього 2,6%. Автомагістраль D1 є найбільшою автомагістраллю, що з'єднує територію Словаччини зі сходу на захід і утворює магістральну вісь дорожньої мережі. Автомагістраль D1 є частиною мультимодального коридору за маршрутом Братислава - Жиліна - Ужгород, який значносприяє покращенню доступності, особливо зв'язкам з Україною. Дорожня інфраструктура в **Пряшівському краї**характеризується відносно високою щільністю, але з відносно низькою часткою більш високого класу доріг. Пряшівський край займає четверте місце за щільністю дорожньої мережі в регіоні у Словаччині. Низька щільність дорожньої мережі в регіоні в районах Кежмарок, Гуменне та Сніна, який в значній мірі залежить від топографії. Через великий обсяг транзиту вантажів між Польщею та Угорщиною в регіоні, необхідно повернутися до завершення швидкісної автомагістралі R4, яка буде обслуговувати міжнародні транзитні перевезення в цьому напрямку і покращити взаємну доступність міст Кошице і Пряшів з Мішкольца, Будапешта і Жешува. Мережа залізничний дорігє недостатньою, вона складається з 420 км залізничних шляхів і 41 км Татранської електрифікованої залізниці. Щільність залізничної мережі в регіоні в милях на 1000 квадратних кілометрів становить 46.75 км. Середня щільність залізничних доріг в Словаччині складає 73,26 км на 1 000 км² і Пряшів має найнижче значення цього показника в Словаччині. Залізничне сполучення відсутнє в північно-східній частині області в районах Стрпков і Свідника. Щодо повітряного сполученняПряшівський край має домінуючу роль з міжнародним аеропортом Попрад-Татри. Що стосується **Кошицького краю** аеропорт Кошице є державнимпасажирським аеропортом для внутрішніх і міжнародних повітряних перевезень. Він забезпечує регулярні та нерегулярні повітряні перевезення. Паспортний і митний контроль доступний цілодобово. Поточний стан аеропорту з огляду на збільшеннязавантаження не є задовільним, і найближчим часом аеропорт готується до розширення, зокрема, будівництво нових потужностей для зупинки і

⁷⁰ Концепція територіального розвитку області Боршод-Абауй-Земплен -2013, Концепція регіонального розвитку області Соболч-Сотмар-Берег – 2012

стоянки повітряних суден в аеропорту Кошице. Термінал для пасажирів є внутрішнім одноповерховим кондиціонованим об'єктом; частина терміналу сполучена з існуючою автомобільною транспортною мережею. Міжнародний аеропорт Кошице знаходиться у 6 км на південь від міста Кошице і знаходиться в 10 хвилинах від міста Кошице, в 30 хвилинах від міста Пряшів і 20 хвилин від кордону з Угорщиною. Протяжність дорожньої мережі в Кошицькому краї складає 2,379 тисяч км. На край приходиться 13,26% дорожньої мережі Словаччини. Кошицький край володіє тільки 10,3% автомагістралей Словаччини. З точки зору протяжності доріг Кошицький край можна порівняти з іншими регіонами, але він має більш високу частку нижнього класу доріг (2-го і 3-го класу). У Кошицькому краї 586 км доріг II класу і 1421 км доріг III класу, і є коротка ділянка автомагістралі. Щільність дорожньої мережі по відношенню до розміру області в Кошицькому краї нижча, ніж в середньому в Словаччині. Тенденція в останні десятиліття, субурбанізація, є основною проблемою міського транспорту. Це збільшує потребу в індивідуальних видах транспорту, що, в свою чергу завантажить дороги і завдає негативного впливу на довкілля. 40% викидів CO₂ і 70% викидів інших забруднюючих речовин походять від міського транспорту. Найгірша якість 2-го класу доріг знаходиться в Кошицькому районі, районах Рожнява, Спішська-Нова Весь і Гелниця. Із 1,379.46 км загальної протяжності доріг 3-го класу 260 км є в незадовільному стані і 17,4 км (1,26%) в несправному стані. Інфраструктура залізничного транспорту в Кошицькому краї характеризується досить високою щільністю мережі із застарілими технологіями; технічна база залізничної інфраструктури не в достатній мірі підготовлена до зміни умов і структури ринку транспортних послуг. Така ситуація в основному склалась через низький технічний рівень і якість технічної бази залізниці і її запущений стан технічного обслуговування і недостатнє відновлення. Основа мережа залізничної інфраструктури складається з так званого словацького трикутника, чії сторони утворюють лінію: Кошице-Жиліна-Братислава і Братислава-Зволен-Кошице. Решта шляхів доповнюють або з'єднують основні коридори, і є залізничним сполученням місцевого і регіонального значення. Залізнична мережа управляється Словацькою залізницею (Železnice Slovenskej Republiky). В Кошицькому краї відсутня залізниця із вузькою колією (крім розважальної дитячої залізниці в м Кошице). Широка колія проходить з України через Матовце до села Ганіска в Кошицькому районі. Вона була побудована для транспортування сировини з Закарпаття на завод ЮЕС Стіл Кошице (US Steel Ltd). Конструктивна довжина залізничних шляхів, що експлуатуються в Кошицькому краї, є найбільшою - 706 км, що становить 20% від загальної протяжності залізниць на території Словаччини (3592 км). Змішаний транспортний термінал в Добре розташований на п'ятому Пан-Європейському залізничному коридорі (Венеція-Братислава-Жиліна-Кошице-Чіерна над Тисою-Львів та недалеко від пересадочної станції в Чіерна над Тисою, на кордоні з Україною і Угорщиною), пропонує, крім стандартних, також додаткові послуги по переведенню вагонів з широкої колії до нормальної колії і навпаки. У Кошицькому краї 60% залізничних зупинок знаходяться в поганому стані (немає ні залів очікування, ні туалету, ні даху над головою, вони спустошені, забруднені). Цей факт значною мірою впливає на пасажирів при виборі типу громадського транспорту (поїзд, автобус). Це в основному зупинки і станції без працівників у зв'язку зі скасуванням продажу проїзних документів або скорочення персоналу. Істотний вплив на малочисельність працівників на залізниці має місце зупинки поїзда за межами населених пунктів, у селах без шляхів під'їзду і освітлення⁷¹.

---

⁷¹На основі даних Партнерської угоди Словацької республіки на період 2014 – 2020 і відповідних програм регіонального розвитку

Румунія посідає останнє місце в Європі по довжині автомагістралей на 100.000 жителів. Автотранспортна мережа в основному (90%) складається з двосмугової дороги, яка обумовлює високий ризик нещасних випадків, в 4 рази вище, ніж на автомагістралі. Критичний стан дорожньо-транспортної інфраструктури веде до низького рівня зв'язку між основними економічними і міських центрами, а також з іншими інтермодальними транспортними вузлами, такими як порти і аеропорти. Беручи до уваги існуючі недоліки, продовження автомагістралей необхідно для того, щоб завершити формування дорожніх мереж, розташованих у зоні центральної ТТМ, навіть шляхом відновлення, модернізації та розширення національних доріг, а також будівництва кільцевих доріг навколо населених пунктів. Що стосується залізничного транспорту, протяжність електрозалізниць складала 4,020 км, що становить лише 37,3% від загальної протяжності залізниць, в той час як щільність залізничних шляхів на 1000 кв км була тільки 45,2% (Джерело: НІС, 2012). Парк вагонів застарів (має понад 35 років експлуатації), і його використання є неефективним (з частотою використання близько 55%). **Північно-східний регіон Румунії** може характеризуватися зниженим рівнем модернізації повіту і комунальних доріг, міських населених пунктів, які не зв'язані головними чи другорядними дорогами або залізницею до ТТМ. **Північно-Західний регіон Румунії** є відносно ізольованим регіоном по відношенню до загальноєвропейських транспортних коридорів і центральної мережі ТТМ, відсутні автомагістралі, швидкісні шляхи і швидке залізничне сполучення, щоб забезпечити зв'язок між міськими центрами і іншими регіонами і країнами, а також приєднання до ТТМ, знижений рівень модернізації дорожньої мережі, особливо повітових і місцевих/комунальних доріг і залізниць, а також відсутність інтермодальних терміналів для вантажного транспорту, низький рівень доступності в деяких районах країни призводить до низького рівня привабливості, зниження рівня інвестицій, а також слабо розвинена мережа автомобільних доріг повіту з незадовільною якістю. Частина немодернізованих повітових доріг (доріг з щелепним покриттям і ґрунтових доріг) в порівнянні з загальною кількістю повітових доріг як і раніше висока (частка ґрунтових доріг складала 25% в 2012 році). Відсутній легкий доступ до трансєвропейських транспортних коридорів, і, отже, міст, що має наслідком недостатню мобільність значної частини робочої сили із сільської місцевості. Через розташування Сату-Маре на окраїні тут не забезпечується прямого доступу до основних транспортних коридорів. До недоліків цього повіту можна віднести відсутність у міста Сату-Маре кільцевої дороги (головний транспортний вузол повіту), автомагістралей, другорядні національні та повітові дороги перебувають в поганому стані. Залізнична інфраструктура знаходиться в дуже поганому стані, не вистачає інтермодальних транспортних центрів та інших об'єктів і регулярних міжнародних рейсів (тільки внутрішні рейси в Бухарест, виконувані оператором ТАРОМ). Щодо транскордонного сполучення токордон Північно-Західного регіону Румунії з Угорщиною становить 265 км, де є 4 автомобільні пункти пропуску (пасажирські і вантажні) і 2 залізничні пункти перетину кордону. Незважаючи на те, що середня відстань між пунктами перетину кордонів становить 45 км, багато населених пунктів прикордонного регіону мають обмежений доступ до цих пунктів через відсутність сполучення, непридатний стан доріг або розрив транспортних мереж. У програмний період 2007-2013 фінансувалось будівництво ряду 10 нових транскордонних доріг, але вони не можуть бути використані до приєднання Румунії до Шенгенського простору. Пункти пропуску Борш-Антанд і Петеа-Ченгершіма є одними з найбільш часто використовуваних на угорському кордоні, обслуговуючи біля 25% від дорожнього руху вздовж кордону (15.000 автомобілів на виїзд і 11.000 транспортних засобів на в'їзд до Угорщину щодня, з яких біля 40% складають вантажівки). Транскордонна мобільність в даний час ускладнена відсутністю зв'язку з трансєвропейськими транспортними коридорами, призупиненням робіт по будівництву автостради Трансільванії і відсутності електрифікації

вдодж доріг на трансєвропейських транспортних коридорах. Швидкість автомобільного та залізничного руху є найменшою між муніципалітетами Сату-Маре та Нїредьхази, на цьому маршруті середня швидкість складає 57,3 км/год на дорозі і 29 км/год на залізниці. Протяжність кордону між Північно-Західним регіоном і сусідніми областями України становить 250 км (185 км наземних і 65 км річкових на річці Тиса). На 162 км лінії кордону, що належить повіту Марамуреш є 3 пункти перетину кордону, з яких один забезпечує залізничне сполучення з Україною. Зповіту Сату-Маре в Україну є пункт перетину кордону Халмеу - Дякове (автомобільний, вантажний і залізничний), який розбудовується в рамках великомасштабного проекту ЄІСП на 7 мільйонів євро (проект розвитку пункту перетину кордону Халмеу-Дякове, що фінансується ПТКС Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2007-2013 роки). Перевезенню людей і вантажів через зовнішні кордони Європейського Союзу на даний час перешкоджає недостатня кількість пунктів перетину кордонів і їх недостатня модернізація, яка є проблемою в основному для жителів повіту Марамуреш. У той же час, можна відзначити погану якість доріг і відмінності між залізничними коліями. Залізниці з прикордонного регіону також забезпечують сполучення із Словаччиною та Польщею. Вірогідність відкриття нових пунктів перетину кордону з Україною залишається невисокою до підписання Україною угоди про партнерство з ЄС в рамках Східного партнерства, що також забезпечить доступ України до європейського економічного простору⁷².

Закарпатська область розташована на південному заході України і є географічним центром Європи. Основними перевагами транспортного простору Закарпаття є: (I) вигідне географічне і економічне розташування на перетині кордонів з Угорщиною, Словаччиною, Польщею та Румунією; (ii) наявність потужного транспортного вузла Чоп-Мукачево-Батєво-Ужгород (залізничне-, автомобільне-, повітряне сполучення, а в перспективі – водне сполучення); (III) проходження 5 (Критського) міжнародного транспортного коридору (Трієст-Любляна-Будапешт-Братислава-Чоп-Львів); (IV) можливість зареєструватись на підставі закону України "Про спеціальну економічну зону "Закарпаття" і «Про спеціальний режим інвестиційної діяльності у Закарпатській області". Таким чином, область є важливим транспортним коридором між Європою і Азією. Стратегічною метою є розвиток і створення прикордонної транспортної інфраструктури за рахунок повного і ефективного використання існуючих і потенційних транспортних потужностей Закарпатської області. Транспортний потенціал регіону складає 52 мільйонів тон експортних, імпорتنних і транзитних вантажів на рік. Вантажообіг транспортних підприємств в 2013 році склав 6763.6 млн. т./км. і збільшився в порівнянні з 2012 на 12,4%. Пасажиропоток в 2013 році знизився в порівнянні з 2012 на 8,5% і склав 1319.9 млн пас/км. Протяжність автомобільних доріг в регіоні становить 3347,8 км, в тому числі 1100.4 км. - національних доріг і 2247,4 - місцевих дороги, з яких тільки 340 км відносяться до доріг I і II категорій. Не менш важливим в регіоні є залізничний транспорт, який обслуговує 42% вантажообігу і 40% пасажирообороту. Його інфраструктура менш розвинена. Експлуатаційна довжина залізниць в області становить 604,4 км. Одним із пріоритетів «Стратегії регіонального розвитку Закарпаття до 2015 року» є "Розвиток туристично-рекреаційного сектору» в регіоні. Необхідно відновити залізничне сполучення з села Ділове через румунське місто Сігету-Мармацієй в село Тересва. Це з'єднає залізничні системи Закарпаття, Львівської та Івано-Франківської областей і створить доступ до багатьох міст Румунії. Таким чином, на основі сучасних вимог міжнародного ринку транспортних послуг необхідно прикласти зусилля щодо поліпшення прикордонної транспортної інфраструктури, яка в першу чергу буде мати позитивний вплив на економіку прикордонних регіонів. **Івано-Франківська область**

⁷² План розвитку північно-західного регіону Румунії 2014-2020

розташована на південному заході України і має вигідне географічне і транзитне розташування. Завдяки розгалуженій мережі шляхів регіон пов'язаний з багатьма важливими економічними регіонами України та сусідніх країнами в Європі, він знаходиться в районі міжнародних транспортних коридорів, на перетині європейських маршрутів. На півночі регіону проходить європейський маршрут E50 (Франція - Росія), автомагістраль E40 (Венеція - Київ) і E85 (Балтійське море - Чорне море). Транспортна система регіону представлена залізничним, автомобільним, повітряним транспортом і включає в себе 496 км залізничних шляхів, 4172,6 км доріг з твердим покриттям та 60,3 км тролейбусних ліній. Автомобільним транспортом перевезено найбільшу питому вагу вантажів, але в останні роки частка залізничного транспорту зростає. Аналогічна ситуація спостерігається в секторі пасажирських перевезень. Приблизний річний вантажообіг по залізниці і автомобільному транспорті склав 12,5 млн тон (залізничним - 3,3 млн т., автомобільним транспортом - 9,2 млн. т.) і річний пасажиропотік - 99,3 млн пасажирів (залізничний транспорт - 6,3 мільйона, автомобільний транспорт (автобус) - 73 млн пасажирів, тролейбус - 20 мільйонів пасажирів). Оскільки Івано-Франківська область стратегічно орієнтована на розвиток туризму, важливою перспективою і необхідністю цієї підсистеми є поліпшення міжміських автобусних і залізничних перевезень в регіоні, а також підписання угод з міжнародними авіакомпаніями, щоб забезпечити дешеві авіаперевезення з країн ЄС. На додаток до цього, транспортна система на території регіону повинна бути реформована. **Чернівецька область** відноситься до транзитної області з огляду на прикордонне розташування регіону. Чернівецька область має вигідне транспортно-географічне розташування, густу мережу залізничних і автомобільних доріг, трубопроводів та ліній електрозв'язку. Обласний центр має зручне залізничне сполучення з європейськими столицями: Бухарест, Софія, Белград, і Москва. Транспортна система Чернівецькій області є важливим інструментом для досягнення соціальних, економічних, політичних та інших цілей, що забезпечує підвищення якості життя. Вивчення сучасного стану розвитку регіональної транспортної системи та її функціонування показує, що вона має значний потенціал і резерви потужностей для обслуговування як внутрішніх, так і міжнародних перевезень, але її якість не відповідає міжнародним стандартам. Стан транспортної підсистеми Чернівецької області можна охарактеризувати як незадовільний, незважаючи на те, що область межує з двома країнами - Молдовою та Румунією. Мережа автомобільних доріг загального користування в регіоні складається з 2885.5 км доріг, з яких 117,3 км (4,1%) є національні дороги і 95,6 км (3,3%) - міжнародні дороги. Щільність автомобільних доріг в Чернівецькій області становить 0,36 км на 1 м², що вище середнього національного рівня (0,28 км на 1 м²). Накористь низького технічного рівня доріг говорить той факт, що тільки 0,4% всіх доріг (а саме 10,3 км) обладнані лініями електрозв'язку. Тротуари є лише на 18.5% доріг. Загальна протяжність дорожньої розмітки становить всього 1261 км, тобто 43,7% від загальної протяжності доріг. На додаток до цього, деякі мости, що з'єднують населені пункти, знаходяться в аварійному стані (від часу повені в 2008, 2010). Для того, щоб вирішити численні проблеми, пов'язані з транспортною інфраструктурою, необхідно проаналізувати стан доріг і мостів у регіоні, відновити дороги національного та місцевого значення, забезпечити високошвидкісне залізничне сполучення і авіасполучення, нанести дорожнє маркування⁷³.

Використанням громадського транспорту для перетину кордонів, на думку учасників семінарів зацікавлених сторін, з не є легким процесом. Транскордонні послуги громадського транспорту загалом практично відсутні. Відсутня транспортна компанія, що пропонує свої транскордонні послуги без пересадок. Рейсовий громадський транспорт зупиняється на кордоні, а згодом рухаються у зворотному напрямку. Пасажири повинні перетнути кордон пішки і скористатись

⁷³На основі відповідних наявних даних і планів планів/програм розвитку

іншим перевізником, хоча розклади руху не узгоджені. Терміни перетину кордону в/з України непередбачувані, що робить ще більш незручним використання послуг громадського транспорту.

10.1.5 Спільні виклики у сфері безпеки та охорони (ТЗ 8)

Паводки

В області Боршод-Абауй-Земплен переважна більшість (більш ніж три чверті) водозборів природного водотоку знаходиться за кордоном, тому якість води транскордонних річок (Тиса, Бодрог, Шайо, Гернад, Бодва) значним чином залежить від природних факторів і антропогенного втручання у сусідніх країнах. Верхня частина річки Тиси та її притоки мають особливо швидкі потоки. Часто, через значні опади прикордонні заміри можуть вказувати підйом рівня води до декількох метрів в один день в будь-який час року. Відсутня постійна системи захисту від паводків в долині річок Шайо і Гернад, вона захищена затоками і відкритими ділянками, які чередують один одного. Регіон верхньої Тиси знаходиться під загрозою паводків. В середньому паводки мають місце на річці Тиса приблизно кожні 1,5-2 роки, більш сильні паводки – кожні 5-6 років, надзвичайні паводки – кожні 10-12 років. Особливо вразливі території з огляду на паводки і внутрішні водице Бодрогкюз і Тактакюк, що впливає на можливості обробки землі і розвитку населених пунктів⁷⁴. Що стосується екологічної безпеки області, захист від паводків є найбільш важливим фактором ризику в області Соболч-Сотмар-Берег. Загрозу паводку в області є надзвичайно високою відповідно до національних та міжнародних стандартів. Істотний вплив на паводки в області мають наступні особливості: русло річки Тиса складається із ряду заглиблень, які під час паводків зумовлюють застоювання і зберігання в них води і що має наслідком сповільнене проходження води і утримання значних рівнів паводків. Як наслідок, паводкові ситуації на річці Тиса знаходяться під сильним впливом її приток; проходженням паводківі змінами рівня води річки Дунай. Щорічний піковий рівень води може спостерігатися навесні і у зимові місяці. Подальший розвиток національного плану Вашархей відіграє важливу роль у вирішенні загрозових ситуацій; за його сприяння рівень ризику паводків може бути значно знижений⁷⁵.

У Кошицькому краї паводки можуть виникати протягом року. Навесні і влітку паводки трапляються найчастіше внаслідок поєднання опадів і танення снігу. Влітку і восени вони трапляються через конвективні шторми, а також регіональні опади. У зимовий час це відбувається внаслідок раптового танення снігу або замерзання річок. Під час паводків в період з січня по серпень 2010 року в Кошицькому краї загалом 170 сіл відчули наслідки в Требішовському, Кошицькому та Міхайловецьких районах. Невипрямлені русла річок, пошкоджені дамби і захисні споруди і т.д. збільшують ризики шкоди від паводків, або навіть можуть посилити потенційну небезпеку паводку. Проблемою, що пов'язана з існуючою ситуацією з паводками, є також фінансування водних робіт, які виконуються в загальних інтересах. Ситуація не покращилася навіть після зміни підвідомчості щодо водних питань з сектора сільського господарства в Міністерство охорони навколишнього середовища в 2003 році. Однак відбулась істотна зміна з прийняттям законодавства (Закон № 364/2004 про воду і Закон № 666/2004 про захист від паводку), яке визначає системи фінансування управління водотоками і відведенням вод і визначає, за що сплачують користувачі води, а за що - держава.

⁷⁴ Концепція розвитку області Боршод-Абауй-Земплен - 2013, аналіз ситуації

⁷⁵ Концепція регіонального розвитку області Соболч-Сотмар-Берег – 2012, аналіз ситуації

Для забезпечення зниження ризику паводків, уряд у 2011 році затвердив розпорядженням №556/2010 від 27.08.2010 року підготовку проекту Програма відновлення ландшафту і комплексного управління річковим басейном для обраного району країни. У Кошицькому краї в проект залучено муніципалітети Мала Лодіна і Свініца в Кошицькому районі (водозбірна площі річки Горнад), і район міста Кошице Тагановце. Кошицький самоврядний край та Агентство регіонального розвитку Кошице у співпраці з Пряшівським самоврядним краєм, Словацьким підприємством по управлінню водними ресурсами Вода і Словацький гідрометеорологічний інститут реалізують проект «Поліпшення управління паводками і планування захисту від паводків в басейні річки Горнад в Словаччині». Основною метою проекту є покращення міського планування і зниження економічних втрат через повені в басейні Горнад (в Кошицькому самоврядному краї територія від водосховища Ружин і на південь до кордону з Угорщиною)⁷⁶.

Надзвичайно сильні дощі та наступні повені, а також тривалі періоди посухи в результаті глобального потепління атмосфери, як правило, збільшують частоту виникнення паводків на території **східної Словаччини**. Паводки в **Східній Словаччині**, викликані екстремальними опадами під час місцевих штормів, як правило, належать до найбільш руйнівних в Словацькій Республіці. Це вимагає кардинальних змін доступу до води в країні з потребою збільшити можливості для її зберігання для уповільнення стікання, особливо в періоди з рясними опадами, і створити запаси води на випадок засушливих періодів. Особливою проблемою **Східної Словаччини**, зокрема, **Пряшівського краю**, є велика небезпека паводків. У 1993 - 2005 роки критичні ситуації внаслідок паводків в регіоні були зафіксовані до 10 разів, і понад 50 людей загинули. На думку експертів, підвищення загрози паводків в **Східній Словаччині** пов'язано, зокрема, з неправильним підходом до земельного і лісового управління. Зокрема, в східній низовині, Кошице, басейні річок Горнад і Попрад і Спішсько-Шарішському межигір'ї переважають великі масиви орних земель з мінімальними еко-стабілізуючими елементами ландшафтною структури. Площі лісів і постійних пасовищ мають найбільш важливу роль для забезпечення здатності утримувати воду і екологічної стабільності країни. Сучасний стан більшості річок і їх водозбірних площ можна охарактеризувати з точки зору заходів по захисту від паводків наступним чином: значне зниження природної здатності утримувати воду річковими басейнами і збільшення швидкості проходження поверхневих вод в країні, тим самим збільшуючи ризик і частоту паводків, ріст ерозії і, отже, зниження родючості ґрунтів (особливо в гірських і передгірних районах), а також відбулося істотне зниження екологічних функцій водотоки і, таким чином, деградація природних водних і водно-болотних екосистем. З огляду на той факт, що здатність утримувати воду в країні має прямий вплив на зону можливого затоплення, необхідно вирішити це питання комплексно в басейні річки в цілому. На сьогодні, однак, важливою частиною попередження паводків і управління потоками залишаються: будівництво водосховищ, дамб для захисту від паводків, насосних станцій для внутрішніх вод і дренажних каналів. Особливу роль у пом'якшенні наслідків паводків у східній Словаччині відіграють греблі, такі як Домаша і Вігорлат (Земплінська Шишава), Старіна і сухий польдер Беша. Невід'ємною частиною заходів по управлінню паводками є також забезпечення скоординованого підходу у захисті від паводків з сусідніми країнами по транскордонним водам⁷⁷.

⁷⁶ План соціально-економічного розвитку Кошицького самоврядного краю

⁷⁷ Програма соціально-економічного розвитку Пряшівського краю на період 2008-2015 роки

У **Північно-Західному регіоні Румунії** (повіти Марамуреш і Сату-Маре) найчастіше паводкитрапляютьсянавесні внаслідок танення снігу і поряд з рясними весняними зливами, але і влітку внаслідок проливних злив. Незважаючи на проведення деякихгідротехнічних робіт для захисту від паводків, значна кількість територійяк і раніше страждають від такого роду небезпек. Найбільш це стосується наступних районів: рівнина Ецедеа, нижня частина р. Сомеш і рівнина річок Кріш, а саме:повіти Сату Маре, Марамуреш і Бистриця-Несеуд. Повенів цих повітах трапляються щороку з різною майновою шкодою. Значна частина регіону, в тому числі і згаданих триповіти, є частиною гідрографічного басейну річки Тиса, з українськими, словацькими та угорськими сусідніми територіями, басейн представляє один з найбільших ризиків паводку на європейському рівні. Більшість паводків була викликана експлуатацією лісів⁷⁸. **Повіт Сучава** з точки зору паводківпредставляє зону ризикуна площі 51.756 га в районах, через які проходить головні річкиповіту (Сучава, Молдова, Сірет), а також в гірських районах між плато Драгомирнаї Обчина Маре, через які проходять невеликі річкиповіту, що впадаютьголовним чином в річку Сучава⁷⁹.

В **Україні** Тиса та її притоки у Закарпатській області вказують на необхідність комплексного підходу до вирішення проблеми екологічних факторів. Значний вплив на походження і формування паводків мала діяльність людини, що привело до зменшення на великих ділянкахплощі зрілих лісів і зміна їх видового складу, розвиток і результати економічної діяльності в районах, що знаходяться під загрозою повені. Діяльність, пов'язана із захистом від повеней в Закарпаття почалася в 18-м столітті. Деякі з них мають бути реконструйовані і відремонтовані. Дамби різної висоти не утворюють єдиного комплексу, який мігби забезпечити надійний захист від повеней; їх конструкція не відповідає сучасним технічним вимогам. Проблема також полягає в тому, що нинішній стан інфраструктури і гідротехнічних протипаводкових споруд в Закарпатській області не захищає населення, промислові об'єкти і сільськогосподарські землі від шкідливої дії води⁸⁰.

Загальним явищем є те, що **частота і рівень паводків** постійно зростає. Зростання цих показників може бути чітко показанона річці Тиса, яка є найбільшою річкою в регіоні (рівень повені було піднято навіть після 21 місяцю для 3 станцій відбору проб на більш, ніж 50 сантиметрів):

Станція відбору проб води на річці Тиса	Стандартний рівень для паводку (2010)	Стандартний рівень для паводку (2013)	Різниця від 2010 до 2013 (см)	Стандартний рівень для паводку (2014)	Різниця від 2013 до 2014 (см)
Тисабейч	120,96	122,74	+178	122,74	0
Тур- перший	117,32	118,89	+157	118,89	0
Тиводар	114,69	116,60	+191	116,6	0
Самош –перший	111,99	113,43	+144	113,43	0
Вашарошнамень	111,83	113,08	+125	113,08	0
Красна-перша	111,56	112,86	+130	112,86	0

⁷⁸ План розвитку північно-західного регіону на період 2014-2020

⁷⁹ Стратегія соціально-економічного розвитку повіту Сучава на період 2011-2020

⁸⁰ Комплексний протипаводковий захист в басейні річки Тиса у Закарпатській області на період до 2015 року

Станція відбору проб води на річці Тиса	Стандартний рівень для паводку (2010)	Стандартний рівень для паводку (2013)	Різниця від 2010 до 2013 (см)	Стандартний рівень для паводку (2014)	Різниця від 2013 до 2014 (см)
Лоня	108,50	110,20	+170	110,2	0
Захонь	106,17	106,84	+67	106,84	0
Домбрад	102,62	103,86	+124	103,86	0
Тисаберцел	100,30	101,26	+96	101,85	+59
Головний канал Лоня – перша	99,20	100,18	+98	100,82	+64
Бодрог – перша	98,49	99,43	+94	99,35	-8
Міст Токай	98,49	98,50	+1	99,3	+80

Таблиця 8: Порівняння показників для рівнів паводків

Джерело: Іштван Дойка: Ситуація з повенями у верхній Тисі у світлі нових стандартів рівнів паводків (2010), розпорядження 16/2013. (III.12.) (Угорщина), розпорядження 74/2014 (XII.23.)

Повені в **угорській і українській** водозбірній площі Верхньої Тиси стали все більш і більш інтенсивними у порівнянні з усіма попередніми повенями за останні 20 років, і були зроблені значні поліпшення у контролі паводками. Розрахунки по моделюванню і з врахуванням покращень вказують, що рівень води може зрости майже на 20% до 2050 року. Зміна клімату впливає на всі річки в програмній території, і може бути успішно подолана тільки у співпраці з усіма зацікавленими країнами.

Водні ресурси, водозбори

Річка Тиса є основним водотоком водної мережі в області **Боршод-Абауй-Земплен**, яка потрапляє на територію в районі Зампленогард і залишає її в районі Тисоволк. Річки області відносяться до басейну річки Тиса. Річка Шайо – перш, ніж вона впадає в Тису, збирає воду з річок Гернад і Бодва. Річка Бодрог впадає в річку Тису в районі Токай. Область багата поверхневими водами і важливими водними ресурсами, але рівень річок (струмків) є дуже нерівномірним з огляду на розподіл дощових опадів. Крім природних водойм, в цьому районі важливу роль відіграють наступні основні водойми: Озеро Гамор, резервуар в Лазбейрц і водосховище Рокоца. Питна вода і промислова вода постачаються карстовими водними джерелами (наприклад, джерело Синва, джерела Тапольца). Джерела термальної води гір Бюкк і Земплен створили основи курортної культури в регіоні. Є термальні свердловини, які створили курорти в Богач, Мезекевешд, Мішкольц-Тапольца, Шайохідвейг і Шарошпатак (Вейгардо). Водопостачання сільської місцевості забезпечується за рахунок підземних вод і ґрунтового шару вод (наприклад, артезіанські свердловини). Надмірне використання цінних карстових водних ресурсів є серйозною екологічною проблемою на багато десятиліть, незважаючи на те, що дощова погода останні кілька років заповнила найбільші карстові гірські водосховища. Крім того, ще одним важливим завданням є розвиток територій, без каналізації і зменшення забруднення в результаті неправильного використання добрив і пестицидів⁸¹. В області **Соболч-Сотмар-Берегдовжина** річок складає 329,5 км, з яких на річку Тису припадає 250 км (потрапляє в Угорщину з України в районі Тисабейч і виходить в районі

⁸¹ Концепція розвитку території області Боршод-Абауй-Земплен - 2013, аналіз ситуації

Тисадоб), на річку Самош – 49,5 км і річку Тур – 30 км. Інші великі річки Красна і Головний канал Лоня (Основний Східний канал). З точки зору управління, річки характеризуються наступними сприятливими умовами: є вільні водні ресурси, які можуть бути використані уздовж всіх річок області. Якість поверхневих і ґрунтових вод краще, ніж в середньому по країні, хоча важливо підкреслити, що якість води сильно залежить від якості річки в сусідній країні, звідки вона походить. Якість води у притоках, що беруть свій початок за кордоном – річки Самош, Красна і Тур - коливається в широкому діапазоні, залежно від кількості та джерел забруднення (промислові, гірничодобувні, побутові відходи) іншої країни. Площа водних ресурсів забезпечує водний попит місцевої промисловості і сільського господарства. В цілому в області знаходяться 32 термальні свердловини, деякі з яких з високим вмістом йодиду, броміду і фтору⁸².

У **Пряшівському краї** є верхні ділянки основного річок Горнад, Торис, Топля, Ондава і Лаборець, які поки що не зазнають значного антропогенного впливу. Винятком є річка Попрад, весь річковий басейн якої знаходиться в Словаччині, в Пряшівському краї, і на її 137 кілометровій ділянці, яка проходить в Польщі. Крім того, в Пряшівському краї знаходяться два водосховища, Старина і особливо Велька Домаша значно гідрологічно, але і якісно впливають на потоки, в яких вони лежать. Басейн річки Попрад включає в себе дуже важливу область гір Високих Татр, де знаходяться одинадцять водних потоків, які використовуються для постачання всієї області питною водою. Якість води цих потоків, які є найбільш важливими лівими притоками річки Попрад, є належною, і підходить після очищення для вживання. Їх недоліком є низька мінералізація, а також мікробіологічні властивості. Вниз за течією після лікувального, оздоровчого та спортивного комплексу є ознаки забруднення приток і це забруднення переноситься до річки Попрад. Значна частина ресурсів підземних вод в Пряшівському краї, відповідно до наказу Міністерства охорони здоров'я Словацької Республіки № 151/2004 від 20 березня 2004 року про вимоги до питної води та контроль якості питної води, є задовільними, не потребує очищення. Проте, є місця з підземними водами з проблемною та/або загрозовою якістю води, серед яких деякі джерела навіть не рекомендовані Службою охорони здоров'я для вживання. Ці місця включають:

- Річковий осад на річці Ціроха від Сніни до гирла річки і річка Лаборець від Гуменного з продовженням в Кошицькому краї, що містять підвищені концентрації заліза та марганцю, масляних субстанцій і агресивного двоокису вуглецю,
- річкові осади на річці Ондава від Домаша з продовженням за межі Пряшівського краю, неочищені поверхневі води річки Ондава, що характеризуються збільшеними показниками перш за все активних речовин і амонію, і далі – заліза і марганцю,
- річкові осади на річці Попрад, з водою, як правило, з високим вмістом заліза, марганцю, масляних субстанцій і більш високої температури,
- підземні води в алювіальних нашаруваннях річки Топля демонструють належну якість. Проте, тут підвищений рівень кислотності, хлоридів, органічних речовин і колиформних бактерій.

Деякі з перерахованих компонентів у водах алювіальних відкладень річок, особливо в низинних районах, мають природне походження (залізо, марганець, діоксид вуглецю, сполуки амонію, а також сульфати і хлориди). Більша частина цих ресурсів розташовані в рівнинній долині, і використовуються головним чином у сільському господарстві. Існують області також

---

⁸² Концепція регіонального розвитку області Соболч-Сотмар-Берег – 2012, аналіз ситуації

промисловість, населені пункти, дороги, залізниці та потоки, від яких водні джерела, як правило, забруднені⁸³.

Річки **Закарпатської області** географічно розташовані і належать до басейну однієї з найбільших приток річки Дунай - річки Тиса, яка є основою водного шляху в області. Загальна протяжність річки Тиси становить 967 км, українська частина - 262 км. Загальна площа басейну має 157 тисяч кілометрів (на території України - 11,3 тисячі км). Річка утворюється при злитті Білої і Чорної Тиси поблизу міста Рахів, Закарпаття. Основні притоки: Апшинець, Косово, Тересва, Дербачка, Тересва, Боржава. Річки Прут і Дністер протікають або по території **Івано-Франківської або Чернівецької областей**. Річка Прут є лівою притокою Дунаю. Річка бере свій початок з джерела на схилі гори Говерла. Довжина річки становить 967 км (в Україні - 272 км), площа басейну - 27 500 км². Основні притоки на території України є: Пістинька, Рибниця, Черемош, Товмачик, Чорнява. Річка Дністер, яка є 3-ю за довжиною ріка в Україні та 9 – в Європі, протікає через територію України (в Івано-Франківській та Чернівецькій областях) та Молдові, і впадає в Чорне море, утворюючи Дністровський лиман. Середньорічна витрата води в гирлі складає 300 кубометрів в секунду. Основні притоки на території України є: Стрий, Свіча, Лімниця, Збруч, Смотрич, Ушиця. З досвіду минулих років, забруднення транскордонних річок викликане недостатністю систем збору твердих відходів і очистки стічних вод і є існуючою проблемою⁸⁴.

Природні і техногенні катастрофи, надзвичайних ситуацій

В області **Боршод-Абауй-Земплен** важливість подолання стихійних лих збільшилась після паводків 2006 та 2010 років. У 2010 році річка Бодва прорвала дамбу в районі міста Еделень, завдаючи величезної шкоди місцевим мешканцям; у 2010 році, паводки траплялись один за одним на річці Шайо і двох її притоках, Бодві і Гернад, а тому дамби в області мали бути укріплені і захищені вздовж 630 км; але, незважаючи на це, міста Фельшождольца і Еделень були затоплені. Надмірна кількість снігу та опадів може легко привести до стихійних лих, оскільки проблеми управління та захисту від таких ситуацій не повністю вирішені⁸⁵. Як уже згадувалося раніше **область Соболч-Сотмар-Берег** має надзвичайно високу загрозу паводків відповідно до національних і міжнародних стандартів в результаті особливостей області, які мають істотний вплив на паводки та її залежність від суміжних країн, звідки річки походять і куди згодом прямують. Техногенні катастрофи не є типовими для обох угорських областей. У разі стихійних лих і надзвичайних ситуацій, обласні відділи Національного управління захисту від надзвичайних ситуацій надають допомогу⁸⁶. В області **Боршод-Абауй-Земплен** громадські рятівні загони були організовані для підтримки завдань національного органу.

Словаччина в даний час не стикається ані з катастрофами, ані з її ризиками. За останній час деякі райони Словаччини постраждали від паводків, викликаних підвищеною штормовою активністю. Для цього з боку Словацької республіки зроблено значні зусилля для стабілізації ситуації і відшкодування завданої шкоди. Словацька Республіка має спеціальний механізм для боротьби з наслідками стихійних лих, що передбачений відповідними правовими актами (Закон Національної ради Словацької Республіки з питань цивільного захисту населення,

⁸³ Програма соціально-економічного розвитку Пряшівського самоврядного краю на період 2008-2015

⁸⁴ Комплексний протипаводковий захист в басейні річки Тиса у Закарпатській області на період до 2015

⁸⁵ Концепція територіального розвитку області Боршод-Абауй-Земплен 2013, аналіз ситуації

⁸⁶ Концепція регіонального розвитку області Соболч-Сотмар-Берег – 2012, аналіз ситуації

Концепція організації і розвитку цивільного захисту до 2015 року, Закон про державне управління в кризових ситуаціях, крім війни чи ворожого акту, Закон про комплексну рятувальну систему, Закон про пожежний захист, Закон про гірський рятувальний загін, Закон про захист від паводків та інші оперативні документи, в тому числі Аналіз надзвичайних ситуацій краю, План захисту населення, План евакуації, План матеріально-технічного оснащення підрозділів цивільного захисту, документація з радіаційних, хімічних та біологічних заходів).

Транскордонна актуальність пожеж у Закарпатській області відносно прийнятних регіонів Словаччини можна показати на системі раннього оповіщення (EWS) населення регіонів, де є ризик надзвичайних ситуацій, яка створена НУО «Агентство з інвестицій, інновацій та розвитку» спільно з Міністерством внутрішніх справ Словаччини і Департаментом надзвичайних ситуацій Закарпатської обласної адміністрації. Фінансову підтримку проекту надає програма ПКС ЄСП Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2007-2013 р. Цей проект спрямований на поглиблення та активізацію транскордонного співробітництва між двома регіонами: Закарпаттям (Україна) та Кошицьким краєм (Словаччина) в готовності до надзвичайних ситуацій, викликаних паводками, пожежами та іншими стихійними лихами. Основна мета проекту полягає у створенні спільної системи раннього попередження по річках Уж, Тиса, Латориця і Бодрог для того, щоб знизити ризик смертності, економічних, фінансових збитків і іншої шкоди під час паводків у вказаних річкових басейнах. Цей проект буде мати позитивний вплив у 27 українських містах із загальним населенням 331.500 чоловік і в 31 муніципалітетах Словаччини – де проживає 32,126 жителів. Заходи проекту включають в себе: закупівлю обладнання системи раннього попередження (СРП); укладення договору підряду для виконання робіт по монтажу СРП; підвищення інформованості громадськості у цій сфері; управління та адміністрування новоствореної системи. Зі створенням СРП, будуть створені умови для охорони території та зменшення можливих наслідків стихійних лих, забезпечуючи готовність підрозділів з надзвичайних ситуацій та інфраструктури для своєчасної евакуації людей і тварин, вивезення майна. У Закарпатській області 25 нових сирен для населення будуть управлятися з контрольного офісу в Ужгороді. 35 нових сирен в Словаччині будуть управлятися з існуючого центру СРП в Кошице. Після завершення проекту, поточна робота новостворених СРП буде оплачуватись за рахунок словацьких та українських партнерів незалежно один від одного. Робота спільного обладнання буде оплачуватись на основі двосторонньої угоди, яка буде підписана після завершення проекту⁸⁷.

У **румунських повітах** управління надзвичайними ситуаціями в даний час здійснюється Генеральною інспекцією з надзвичайних ситуацій (ГНС) і її структурними підрозділами на територіальному рівні. 15,5% із загальної кількості підрозділів розміщені в регіоні. Частка виїздів за телефонними викликами в регіоні складає 42,35% а для порівняння на національному рівні вона складає 38.15%. Із загальної кількості 31.958 пожеж, зареєстрованих на національному рівні в 2011 році, 3972 були зареєстровані в **Північно-Західному регіоні**, найбільше в повіті **Біхор** і менше в **повіті Сату-Маре**. У 2011 році в **Північно-Західному регіоні** МСЕР та МСЕРД⁸⁸ залучався у 22.053 випадках. В регіоні підрозділи МСЕР та МСЕРД забезпечені двома реанімобілями швидкої допомоги типу МСЕР та МСЕРД, 31 машиною швидкої допомоги типу В і 8 – типу С. Найбільш оснащеними є повіти Біхор (12 бригад) і Клуж (11 бригад), в той час як повіт Сату-Маре має тільки 3 бригади, а Шалай- 2. В останніх двох повітах кількість виїздів також

⁸⁷ Програма ПКС ЄСП Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2007-2013

⁸⁸ Мобільний сервіс екстренної реанімації та Мобільний сервіс екстренної реанімації та допомоги

низька. У **Північно-Західному регіоні** знаходяться загалом 84 державних служб і приватних ВСНС⁸⁹, які створені у відповідності до чинного закону. Кількість служб з регіону вище середнього національного показника у 16 ВСНС в повіті Бистриця-Несеуд (22), Марамуреш (19) і в Сату-Маре (17) і нижче середнього показника по країні в Клуж і Біхор (у кожному по 12 служб), Шалай (3). Обладнання для надання екстреної допомоги в регіоні розподілене нерівномірно, і його стан не є задовільним, понад 60% з нього застаріле. Крім того, недостатня координація послуг, що надаються регіональною лікарнею швидкої медичної допомоги, і аварійно-рятувальними підрозділами районних лікарень та службами з надзвичайних ситуацій (МСЕР та МСЕРД, ВСНС, гірничорятувальними службами тощо). І, нарешті, відсутні централізовані кол-центри по надзвичайним ситуаціям, а тому завдання по забезпеченню певного мінімального стандарту поведінки при надзвичайних ситуаціях в регіоні не може бути виконано, що в свою чергу обумовлює зростання регіональних територіальних відмінностей⁹⁰.

Закарпатська область має кордон з Словаччиною, Угорщиною, Румунією та Польщею. Такерозташування і особливості ландшафту регіону дозволяють оцінити такі можливі надзвичайні ситуації, які є потенційно небезпечними для прикордонних регіонів. Говорячи про пожежі, ми можемо зробити висновок, що вони є завжди небезпечними для територій прикордонних країн, особливо коли кордон проходить по території лісів. З огляду на це румунський Гірський природний парк Марамуреш, який межує з Карпатським національним природним парком, знаходиться у зоні ризику у випадку виникнення пожежі на території України, і навпаки. Але, більшість з прикордонних районів обох країн знаходиться під захистом річки Тиса, які відокремлює країни і служить природним кордоном. Аналогічний природний механізм запобігання пожежі є і на кордоні з Угорщиною. Словацько-український кордон менш вкритий лісами, а тому, ймовірність поширення вогню також менша. Виняток становлять північні кордони Закарпаття, де знаходиться Ужанський національний природний парк. Зі словацької сторони область межує з Національним парком «Полонини», а з польського - з Бещадським національним парком. Цей лісовий район може сприяти поширенню лісових пожеж, якщо пожежа станеться на території будь-якої з трьох прикордонних країн. У **Закарпатській області** у 2014 році мали місце 4 надзвичайні ситуації. Згідно даних статистики, Закарпатська область є одним з регіонів з найвищим рівнем небезпеки. Таким чином, надзвичайні ситуації в регіоні трапляються головним чином через природні фактори. Це обумовлено географічним розташуванням регіону - розташовані в гірській місцевості і в басейні річки Тиса, населенні пункти області зазнають частих паводків, снігових лавин, землетрусів. Одним із основних завдань є вдосконалення системи оповіщення про надзвичайні ситуації та механізму запобігання надзвичайним ситуаціям. Згідно з інформацією, наданою Державною службою України з надзвичайних ситуацій, 2 надзвичайні ситуації природного походження було зареєстровано в **Івано-Франківській області** у 2014 році, що є менше, ніж у 2013 році. Під час надзвичайної ситуації постраждало 19 осіб. Крім того, було зареєстровано 1865 пожеж, що на 200 пожеж більше, ніж у 2003 році. В цілому, **Івано-Франківська область** є одним з п'яти регіонів з найменшою кількістю надзвичайних ситуацій в Україні. За останній рік в **Чернівецькій області** було зареєстровано тільки один випадок надзвичайної ситуації. Це була обставина природного походження. Таким чином, Чернівецька область є одним з найбільш безпечних регіонів України. За 2014 рік мали місце 1271 ситуація надзвичайного характеру, що менше, ніж

⁸⁹ Волонтерська служба із надзвичайних ситуацій

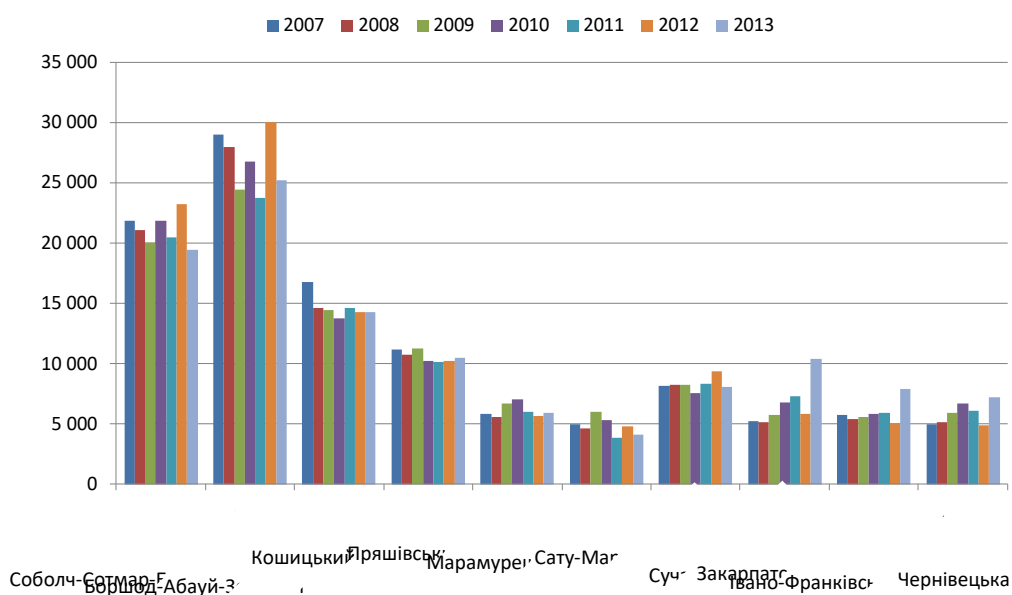
⁹⁰ План розвитку північно-західного регіону на 2014-2020 роки та база Генеральної інспекції з надзвичайних ситуацій (ГІНС)

у минулому році (1384). Через географічне розташування в регіоні існує ризикпаводків. В Україні в останні роки кількість пожеж в Закарпатській області значно зростає. Це може бути обумовлено цілим рядом проблем в цій галузі: неузгодженість систем протипожежного захисту та вимог закону, технологічна відсталість протипожежного обладнання, недостатня поінформованість громадськості про заходи безпеки і т.д.⁹¹.

Злочинність

Аналізуючи кількість зареєстрованих злочинів на прикордонних територіях, спостерігається тенденція до їх зменшення в областях Угорщини, Словаччини і Румунії. Однак кількість злочинів значно збільшилася з 2012 по 2013 рік у всіх трьох областях України (в Закарпатській області показник збільшився на 79%, в Івано-Франківській – на 56%, а в Чернівецькій – на 46%).

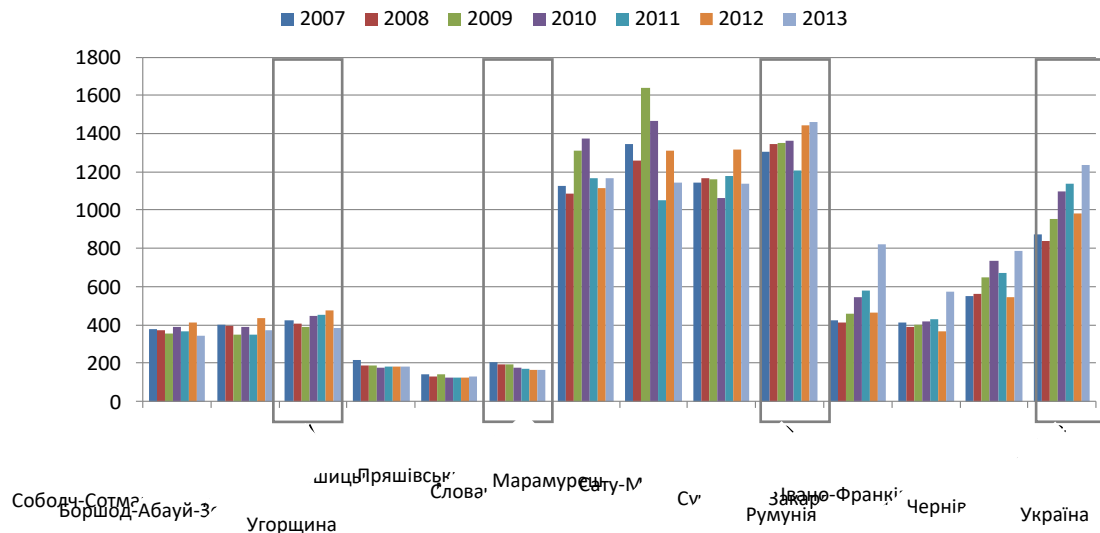

Діаграма 28: Кількість зареєстрованих злочинів (2007-2013)

Джерело: ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС

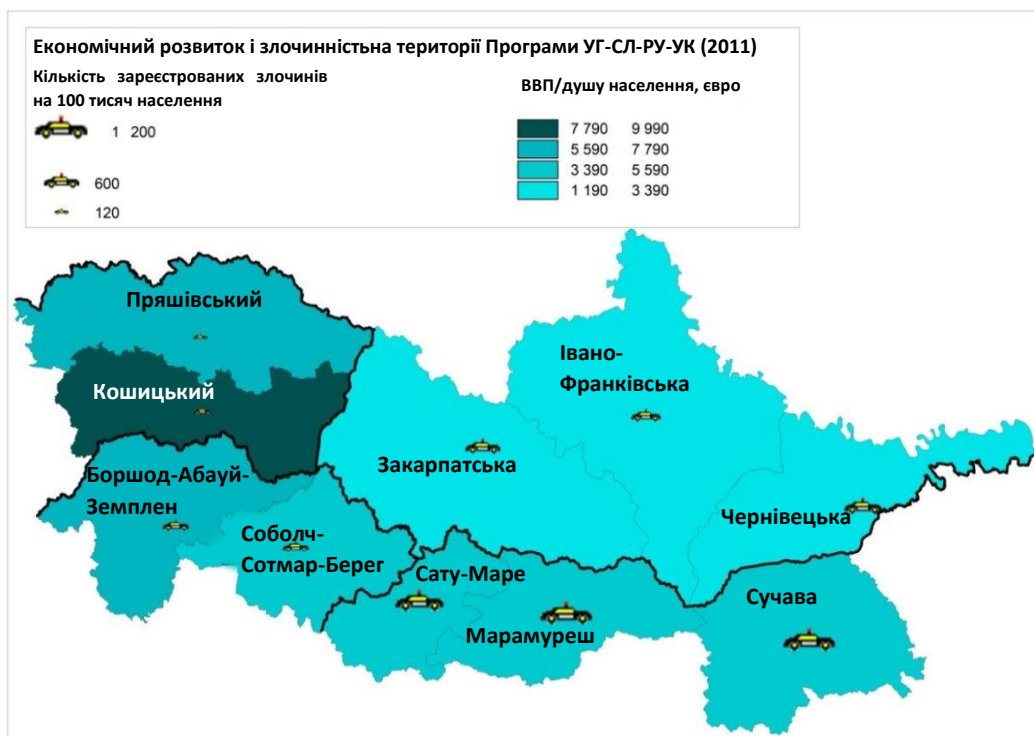
Кількість зареєстрованих злочинів на 1000 жителів знаходиться нижче середнього по країні у всіх 4 прикордонних регіонах. У 2013 році їх кількість є найвищою в румунських повітах (бл. 1.150 злочинів), за якими слідують області України (570-820 злочинів), Угорщини (близько 360 злочинів) і Словаччини (120-180 злочинів).

⁹¹ Інформація отримана від Державної служби України з надзвичайних ситуацій, та взята з Регіональної програми забезпечення пожежної безпеки на території Закарпатської області на 2013-2015 роки

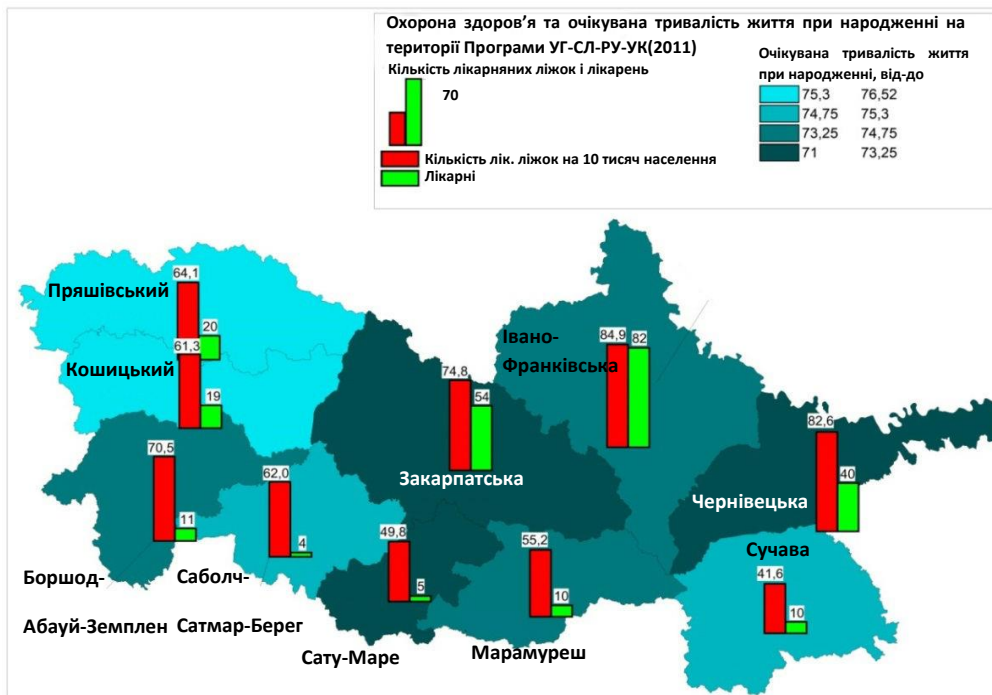

Діаграма29:Кількість зареєстрованих злочинів на 1000 населення 2007-2013
Джерело: ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС

На карті нижче показано зв'язок між величиною ВВП на душу населення, і кількістю зареєстрованих злочинів на 1000 жителів - в областях з великим ВВП на душу населення кількість злочинів на 1000 жителів менше; румунські повіти виділяються своїми надзвичайно високими показниками.

Малюнок30:Економічний розвиток і злочинність на території Програми УГ-СЛ-РУ-УК (2011)
Джерело: ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС

Малюнок31: Охорона здоров'я та очікувана тривалість життя при народженні (2011)
Джерело: ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС

Інфраструктура охорони здоров'я, публічні послуги з охорони здоров'я і служби соціального забезпечення

В **Угорщині** існує велика потреба в розвитку інфраструктури з охорони здоров'я та служб охорони здоров'я (особливо для людей, які перебувають у несприятливих умовах). Кількість лікарняних ліжок на 10000 жителів є відносно високою в **області Боршод-Абауй-Земплен**. Так як район з точки зору системи охорони здоров'я не знаходиться у гіршому стані, ніж середнє по країні, припускаємо, що основа поганого стану здоров'я населення пов'язана з рівнем інформованості про здоров'я. Доступність і якість медичних послуг в області показують регіональні відмінності, перш за все, через структури невеликих сіл. Ситуація стимулює розвиток послуг, що надаються для невеликих громад і необхідно враховувати потреби невеликих муніципальних проектів (наприклад, створення міжмуніципальної лікарської служби). В **області Соболч-Сотмар-Берег** є 5 лікарень, 16 амбулаторій, але стан здоров'я населення є гіршим, ніж середній показник по країні⁹².

Стан здоров'я населення **Словаччини** не є відмінним. Це обумовлено особливостями способу життя, погіршення стану доквілля в деяких регіонах, безробіття, соціальна ситуація і неприйнятні умов проживання частини населення (маргінальних груп, ромів). Це ускладнюється відсутністю освіти у цих верств населення, економічним застоєм та економічною кризою і неінтегрованістю ромів. Словацька система охорони здоров'я має постійні проблеми надмірного використання амбулаторної допомоги, нерозвиненою стаціонарної лікарняної допомоги, віддаючи перевагу інституційній охороні здоров'я в економічно слабозрозвинених регіонах. На значні фінансові потреби системи охорони здоров'я впливає незадовільна енергоефективність, пов'язана з поганим станом будівель, де знаходиться

⁹² На основі інформації Центрального офісу статистики Угорщини, Концепції територіального розвитку області Боршод-Абауй-Земплен - 2013

медичне обладнання. Охорона здоров'я, незважаючи на фінансові недоволі, що загрожують стабільності системи, її доступності і якості, виконує свою місію і завдання. У галузі охорони здоров'я спостерігається зміна законодавства і права власності, збільшення фінансового навантаження на витрати на охорону здоров'я на населення, зниження доступності медичних послуг, збільшення витрат на медичних працівників, але без підвищення їх доходів. У **Пряшівському самоврядному краї** рівень надання медичної допомоги в обласних лікарнях не є достатнім. Загальна кількість закладів медичної допомоги в **Кошицькому краї** є достатньою. Менше забезпечені такими закладами в основному південні і північні райони округу Требішов і південні райони округів Рожнява і Міхаловце. Надання загальних терапевтичних послуг для дорослих, для дітей і підлітків, гінекологічних та стоматологічних послуг розділено по територіальному принципу на медичні округи. Це поділ було проведено у 2008 році. На даний час кількість установ для загальної амбулаторно-поліклінічної допомоги вистачає. Відповідно до Постанови Уряду № 640/2008 про мінімальну мережу закладів охорони здоров'я та з точки зору аналізу Міністерства охорони здоров'я, який проведено протягом 2009 року мінімальна мережа закладів першої медичної допомоги в Кошицькому краї є занадто великою. Спеціалізована медична допомога зосереджена головним чином в містах районного значення і районних центрах. Їх зосередження в невеликих населених пунктах в основному залежить від кількості населення. На сьогодні фактична кількість установ спеціалізованої амбулаторно-поліклінічної допомоги є належною⁹³.

У **Північно-Східному регіоні Румунії** рівень бідності серед румунських регіонів є найвищим – найвищий рівень бідного населення з Румунії (23% у 2011 році). Існують відмінності у наданні медичної допомоги у містах і селах (56,9% жителів проживають в сільській місцевості і обслуговуються 11,6% від загальної кількості медичних працівників в 2012 році, також 37 лікарів на 10.000 жителів в міських районах і 4 лікарів на 10.000 жителів в сільській місцевості в 2012 році). Медичні установи не мають спеціалізованого обладнання, особливо в невеликих містах. У **Північно-Західному регіоні Румунії** бідність і соціальна ізоляція є явищами, які особливо характерні в ромських громадах, в тому числі у міських сегрегаціях в деяких районах великих міст. Хоча служби невідкладної допомоги отримали кошти від ряду європейських фінансових фондів для придбання відповідного обладнання, більшість будівель та їх обладнання знаходяться в запущеному стані. Незадовільний рівень освіти, охорони здоров'я та соціальної інфраструктури перешкоджає соціальній інтеграції та розвитку людського капіталу. Медичні послуги надаються в поганих умовах і не пристосовані до потреб пацієнтів. У багатьох випадках повітові лікарні невідкладної допомоги не мають сучасного обладнання. Крім медичних послуг, необхідні також інвестиції в послуги соціальної забезпечення. Послуги медичного і соціального забезпечення переважно зосереджені в міських районах. Феномен бідності досягає тривожних показників, рівень бідності та соціальної ізоляції досягає 40,3% (відносна бідність) у 2011 році. Кількість ліжок-місць у **повіті Сату-Марена** 1000 жителів значно нижче середнього національного та регіонального показника; кількість лікарів загальної практики на 1000 жителів (1,42) значно нижче за національний (2,3) і середній регіональний (2,62) показник – в 2009 році, низький рівень очікуваної тривалості життя показує погіршення ефективності системи охорони здоров'я в повіті, як і раніше низький рівень розвитку інфраструктури охорони здоров'я, міграцію кваліфікованого медичного персоналу. Послуги соціального забезпечення переважно

---

⁹³Національний звіт 2009 року (дані зі 2008 рік) Національного офісу Європейського центру моніторингу за ліками

зосереджені в адміністративному центрі повіту, а у сільських районах спостерігається недостатність закладів/пунктів охорони здоров'я⁹⁴.

У **Закарпатській області** станом на січень 2015 мережа лікувально-профілактичних закладів нараховує 25 обласних лікарень, 11 центрів первинної медичної допомоги, 15 районних лікарень та 7 муніципальних лікарень, 3 районні поліклініки, 1 муніципальну поліклініку, 1 районний диспансер, 2 районні стоматологічні поліклініки, 278 амбулаторій загальної практики та сімейної медицини та 285 фельдшерсько-акушерських пункти. Відбувається реформа закладів первинної медичної допомоги у заклади сімейної медицини. Сферу охорони здоров'я необхідно модернізувати і реформувати на основі європейських стандартів страхової медицини; медичне обладнання в закладах охорони здоров'я має бути замінено на сучасне.

Регіон також відомий своїми численними санаторіями, наданням послуг з медичної реабілітації. В **Івано-Франківській області** мережа регіональних закладів охорони здоров'я включає в себе обласні лікарні, 7 обласних і районних дитячих лікарень і центрів, 2 інфекційні лікарні, 2 онкологічні диспансери, 6 акушерських лікарень, 7 центрів профілактики туберкульозу, 3 психіатричні лікарні, 6 стоматологічних лікарень, 267 поліклінік, а також мережу амбулаторій та фельдшерсько-акушерських пунктів. В області є також багато санаторіїв і здравниць. Але є багато проблем у сфері державної охорони здоров'я в області. Для забезпечення якісних медичних послуг, існуюче застаріле медичне обладнання має бути оновлено, медичні установи повинні бути модернізовані, повинна бути впроваджені сучасні технології зберігання даних. В **Чернівецькій області** знаходиться 40 закладів охорони здоров'я (лікарні, поліклініки, амбулаторії, акушерські пункти, центри профілактики туберкульозу, психіатричні лікарні, стоматологічні лікарні і т.д.), 258 поліклініки, а також мережа амбулаторій та фельдшерсько-акушерських пунктів⁹⁵. В області є також багато санаторіїв і здравниць. Як і в багатьох медичних закладах України, наявне обладнання також потребує модернізації.

Хвороби

На кінець 2011 року Угорщина повідомила Регіональне бюро ВООЗ для Європи і Європейський центру з контролю і профілактиці захворювань про загалом 2 115 випадків ВІЛ-інфекції, 656 випадків СНІД та 327 смертей серед хворих на СНІД. За 2011 рік було зареєстровано 162 нових випадки ВІЛ-інфекції, 32 нових випадків захворювання на СНІД та 12 випадків смерті серед хворих на СНІД. Частка нововиявлених випадків ВІЛ-інфекції в 2011 році склала 1,6 на 100 000 населення. Більшість (94%) серед нових випадків ВІЛ-інфекції були особи чоловічої статі. Тестування на ВІЛ є обов'язковим для донорів крові та тканин. Загалом 1070 людей, що живуть з ВІЛ, знаходились на обліку в 2010 році. Кількість людей, які отримують антиретровірусну терапію (АРТ), зросла з 279 в 2002 році до 630 у грудні 2010 року. Один заклад в країні забезпечує АРТ⁹⁶. До 2010 року в **області Боршод-Абауй-Земплен** кількість людей, хворих на туберкульоз, подвоїлась порівняно з попередніми роками у зв'язку з соціальним становищем людей в області (рівень безробіття вдвічі перевищує середній показник по країні, високою є частка бездомних людей). В **області Соболч-Сотмар-Берег** кількість людей з діагнозом туберкульоз також викликає тривогу; в області спостерігається найбільша частка хворих на

⁹⁴ План розвитку північно-західного регіону на період 2014-2020

⁹⁵ На основі відомостей ДССУ

⁹⁶ Інформація Європейського Регіонального офісу ВООЗ та Європейського центру з попередження і контролю за хворобами

туберкульоз в країні. Основними факторами поширення туберкульозу є крайня бідність з одного боку, а з іншого боку – високий рівень міграції в основному з Румунії та України. З 2012 року перевірка легенів є обов'язковою на всіх територіях області **Боршод-Абауй-Земплен**, в декількох селах і області **Соболч-Сотмар-Берег**.

У **словацьких регіонах** частка ВІЛ-інфікованих залишається низькою і незначною. Це також відноситься до групи високого ризику споживачів ін'єкційних наркотиків. Однак в 2008 році було зафіксовано невелику кількість досліджуваних з цієї групи населення, тести визначили трьох ВІЛ-інфікованих споживачів наркотиків. Смертність населення в останнє десятиліття характеризується як позитивними, так і негативними тенденціями. Зокрема, це рівень смертності серед пріоритетних груп захворювань, включаючи серцево-судинні захворювання, рак, захворювання дихальних шляхів, захворювань системи травлення і хвороби від зовнішніх причин. Епідеміологічна ситуація в Словаччині підтвердила, що захворюваність на туберкульоз все ще знаходиться під контролем. Словаччина в європейському контексті країна з невеликим або середнім виникненням захворювання туберкульозу. За даними Національного інституту туберкульозу, хвороб легенів і грудної хірургії в Вишне Гадь, який обробляє дані для національного реєстру, в 2013 році зареєстровано в цілому 401 випадків туберкульозу (256 чоловіків і 145 жінок). У порівнянні з 2012 є збільшення на 56 випадків. Кількість нових захворювань складала 341. У 60 випадках це був рецидив туберкульозу. Найбільш поширеною формою є туберкульоз легенів (344 випадків). У 57 випадках це була позалегенева форма, найбільш часто туберкульоз хребта (17 випадків), туберкульозний плеврит (11 випадків), туберкульоз сечові-статевих органів (6 випадків), або туберкульоз лімфатичних вузлів (7 випадків). Територією з найвищою часткою цього захворювання є Пряшівський край. Найнижча поширеність реєструється в регіоні Трнава. У дитячому віці (до 14 років) туберкульозу мав місце в 38 випадках. У 2013 році 7 хворих померли від туберкульозу, 27 випадків були зареєстровані як смерть пацієнта з туберкульозом. Відповідно до географічним розподілу в Словацькій Республіці райони з найвищою часткою туберкульозу є східні райони Словаччини (записи 2009 року) - Пряшівський край з показником 17,72 випадки / 100000 жителів, а потім Кошицький край з 16,88 випадків / 100000 жителів. У цих районах на хворобу впливає високий рівень безробіття, туберкульоз залишається серйозною соціальною проблемою. Словацька Республіка належить в останні роки для держав-членів Європейського союзу з найнижчим рівнем поширеності ВІЛ-інфекції. Проте, з початку 21-го століття спостерігається тенденція до зростання показника нових випадків ВІЛ-інфекції. У 2013 році був зафіксований найвищий показник за всю історію протягом одного календарного року (83 випадки, захворюваність 1,5 випадки ВІЛ-інфекції на 100 000 жителів Словацької Республіки) в порівнянні з 2012 (50 випадків, захворюваність 0,9 на 100 000 жителів), тобто зростання кількості випадків захворювання на 66%. У першій половині 2014 року тенденція виявлення нових випадків захворювання на ВІЛ-інфекції не продовжувала зростати. Навпаки спостерігалось незначне зниження в порівнянні з аналогічним періодом минулого року. З 01.01.2014 по 30.06.2014 було поставлено діагноз і епідеміологічно виявлено 37 нових випадків захворювання на ВІЛ-інфекцію. У трьох випадках було поставлено синдром набутого імунodefіциту (СНІД), про випадки смерті ВІЛ-хворого не повідомлялося. Всі випадки мали місце серед словацьких громадян, серед іноземців ВІЛ-інфекції не виявлено. З моменту запуску системи моніторингу захворюваності на ВІЛ/СНІД в СР з 1985 року по 30.06.2014 було зареєстровано 676 випадків інфікування вірусом імунodefіциту людини серед словацьких громадян і іноземців. З 549 хворих громадян Словацької Республіки налічувалося 472 чоловіків і 77 жінок. У 77 осіб (66 чоловіків, 11 жінок) ВІЛ-інфекція перейшла в стадію СНІДу, зареєстровано 51 смерть ВІЛ-

інфікованих осіб (41 з них на стадії СНІДу). Більшість захворювань на ВІЛ-інфекцію в Словаччині була зафіксована в групі чоловіків, що мають статеві контакти з чоловіками і набуття інфекції через гомосексуальні статевоідносинимало місце в 64,5% випадках. Гетеросексуальний контакт передає 24,0% інфекцій, 2,2% - через вживання ін'єкційних наркотиків (більшість з 12 захворювань були набуті за межами Словацької Республіки), 0,2% - при переливанні крові (один випадок захворювання за межами Словацької Республіки в 1986 році) і в 9,1% випадках метод передачі не було зазначено. Більшість ВІЛ-інфікованих людей живуть у великих містах, а найвища сукупна захворюваність на ВІЛ-інфекції здавна в Братиславському краї⁹⁷.

Серед факторів, які призводять до епідемічної ситуації є відсутність стабільності, стрес, фінансові проблеми, втрата роботи, збільшення числа людей, які страждають від алкоголізму і наркоманії. Поширення показника ВІЛ/СНІДу в **Закарпатській області** залишається найнижчим в Україні. Станом на 1 жовтня 2014 року цей показник склав 27,8 на 100 тисяч жителів регіону. У порівнянні з цим, середній показник, що відображає ситуацію з ВІЛ в Україні склав 323,7 на 100 тисяч жителів. Станом на 1 листопада 2014 року було зареєстровано 357 ВІЛ-інфікованих, в тому числі 88 хворих на СНІД (7,2 на 100 тисяч жителів). Крім того, є 34 дитини, народжені від ВІЛ-інфікованих матерів, в 28 з яких діагноз ВІЛ ще не підтверджений. За 10 місяців 2014 року в Закарпатській області зафіксовано 61 новий випадок захворювання на ВІЛ-інфекцію (4,9 на 100 тисяч жителів). СНІД було діагностовано у 36 осіб (2,9 на 100 тисяч жителів). За 9 місяців 2014 року в порівнянні з відповідним періодом 2013 року епідеміологічна ситуація в регіоні змінилася. Негативним є та обставина, що поширення СНІДу викликає ускладнення в епідемічній ситуації з туберкульозом, оскільки туберкульоз є загальним наслідком СНІДу. У 2014 році 115 осіб померли від туберкульозу. Середнє число інфікованих туберкульозом в регіоні не перевищує 60 на 100 тисяч жителів. Що стосується алкоголю і наркотиків, згідно зі статистикою західні області України належать, до регіонів з низьким рівнем алкогольної і наркотичної залежності. Тому число хворих з психічними розладами, викликаних вживанням алкоголю в Закарпатській області становить 1300 (близько 106 на 100 тисяч жителів). Це в 2 рази менше, ніж, наприклад, у Київській області, яка є лідером в Україні за цим показником. Показник поширення ВІЛ/СНІДу в **Івано-Франківській області** в два рази вище, ніж в Закарпатті: 58,0 на 100 тисяч жителів. Але, тим не менше, область відноситься до регіонів з низьким рівнем ВІЛ-інфекції в Україні. За час дослідження епідемії було виявлено 1022 ВІЛ-інфікованих. Станом на 01.01.2013 року обласним центром попередження СНІДу зареєстровано 669 ВІЛ-інфікованих, в тому числі 168 хворих на СНІД. В останні роки спостерігається зростання кількості ВІЛ-інфікованих в області. Епідемія ВІЛ/СНІДу торкається найбільш працездатних та репродуктивних верств населення області. Більшість випадків зараження ВІЛ-інфекцією в області було зареєстровано у осіб у віці 25-49 років. Що стосується туберкульозу область також відноситься до регіонів з низьким рівнем захворюваності. Кількість інфікованих туберкульозом осіб варіює від 60 до 80 осіб на 100 тисяч жителів. За показниками алкогольної і наркотичної залежності, Івано-Франківська область відноситься до регіонів з невеликою кількістю наркозалежних осіб. Дійсно, область розглядається як найбільш безпечна і сприятлива область в Україні (в першу чергу через низький рівень злочинності). Показник поширення ВІЛ/СНІДу в **Чернівецькій області** становить 82,4 на 100 тисяч жителів. Чернівецька область відноситься до регіонів з низьким рівнем ВІЛ-інфекції та низької смертністю від захворювань, пов'язаних з СНІДом. Перший випадок захворювання на ВІЛ зареєстровано в 1994 році і до сьогодні було офіційно зареєстровано 1260 випадків зараження на ВІЛ (в Україні - 255 975), в тому числі 292

⁹⁷Національний звіт 2009 року (дані зі 2008 рік) Національного офісу Європейського центру моніторингу за ліками

випадків СНІДу (в Україні - 71 221), 141 випадок смерті від СНІДу (в Україні - 33 672), 223 дітей, народжених ВІЛ-інфікованими жінками (в Україні - 42 655). За рівнем туберкульозу, область відноситься до регіонів з найменшою кількістю інфікованих людей - менше, ніж 60 на 100 тисяч жителів. Аналогічна ситуація спостерігається і в сфері профілактики алкогольної та наркотичної залежності – **Чернівецька область** є одним з найбільш "здорових" регіонів. Наприклад, кількість пацієнтів з психічними розладами, викликаними вживанням алкоголю в області склала 636 осіб (близько 70 на 100 тисяч жителів), що є найнижчим в Україні⁹⁸.

Контрабанда та тіньовий ринок

Щодо контрабанди тіньового ринку, то східні області **Угорщини**, які включають в себе **області Собољч-Сотмар-Берег та Боршод-Абауй-Земплен**, крім Хойду-Біхар, потерпають більше всіх, але в основному це обмежується сигаретною продукцією. Більшість іноземних товарів з України. Найбільш потерпає від цих явищ територія східній частині області Собољч-Сотмар-Берег поблизу кордону, особливо такі муніципалітети, як Матесалка, Нірбатор або Кішварда, де в основному поширюються білоруські товари. Вже багато років тут спостерігається найвищий відсоток незаконної торгівлі сигаретами.

У **словацьких областях** криза привела до того, що люди стали біднішими, але попит на певні товари, наприклад, лікарські засоби, залишився на тому самому рівні, тому люди шукають шляхи, як їх дешевше придбати, спонукаючи контрабанду. До недавнього часу торгівля нелегальними товарами в основному зосереджувалась на предметах розкоші, особливо на жіночих аксесуарах, ювелірних виробках і годинниках. Сьогодні, однак, бідність поширюється на предмети побуту, зокрема, на згадувані вище фармацевтичні препарати, косметику, електроніку, запасні частини і навіть продукти харчування. Щодо незаконної торгівлі, то це найбільш поширена в світі незаконна торгівля лікарськими засобами, нелегальна проституція, а також незаконні вирубкі лісу та торгівля тваринними, торгівля алкоголем, порушення авторських прав, торгівля паливом і т.д. Контрабанда сигарет через словацько-український кордон призводить не тільки до великих податковими збитків, але і збільшує ризики для здоров'я, враховуючи сумнівне походження невідомого вмісту тютюну. Заходи на національному, європейському і міжнародному рівнях повинні зменшити стимули для контрабанди, покращити координацію і використання ресурсів, обміну інформацією й заохочувати країни походження в боротьбі з контрабандою сигарет. Боротьба з ланцюгом посередників має бути посилена, як і відповідальність за контрабанду. «Сіра» торгівля товарами в Словаччині постійно процвітає. Митницею введено посилений контроль митних органів, особливо на зовнішніх кордонах Європейського Союзу. На ринку Словаччини особливо відчувається проблема з акцизними товарами, зокрема: тютюном, алкоголем і мінеральними маслами. В основному незаконна торгівля зосереджена на торгівлі тютюном і продуктах його переробки. Вони імпортуються в основному з країн колишнього Радянського Союзу. На другому місці для «сірих» торгівців є торгівля алкогольними виробами, а третім найприбутковішим видом їх діяльності є ввезення живих диких тварин, які знаходяться під загрозою знищення. Ціна однієї тварини визначається різними факторами, такими як: походження, природа і рідкість тварини або труднощі транспортування. Вартість однієї імпортової тварини може сягати до 5 тисяч євро. Словаччина, незважаючи на швидкий розвиток «сірого» ринку, не експортує «сірі» товари за кордон. Також, Словаччина стає транзитною країною. Оцінка загальної вартості товарів, щорічно ввезених контрабандою в Словаччину, не оприлюднена. Товари, які

---

⁹⁸ На основі даних ДССУ

нелегально ввозяться в Словаччину із-за кордону, торгуються на чорному ринку. Нелегальна торгівля процвітає у Словаччині, вона не має одного центру. Товари, які обкладаються надмірними зборами за умови порушення митного законодавства, конфіскуються на користь держави, а згодом - реалізуються⁹⁹.

Частка продажу незаконно ввезених в Румунію сигарет складає 10-15%. Більша частина з контрабандних сигарет поступає із сусідньої Молдови та України, проходячи в значній мірі через повіти поблизу кордону згідно з повідомленням від компанії Новел Рісеч (Novel Research). Сам факт існування і збільшення контрабанди може бути результатом як економічної кризи, так і недостатності заходів, прийнятих для боротьби з контрабандистами. Кажуть, що багато людей надають перевагу більш дешевим контрабандним сигаретам, оскільки вони не мають достатньо грошей, щоб сплатити за законні товари. Історичний максимум частки контрабандних сигарет у загальних обсягах продажу становив 36,2%. Ця цифра була зареєстрована в січні 2010 року після підвищення акцизів на тютюнові вироби. Румунія залишається раєм для контрабандних сигарет і митники вилучають мільйони пакетів щороку. Злочинні угруповання і бідні громадяни, які проживають поблизу кордонів з країнами, де ціни нижчі - Сербія, Молдова та Україна – використовують контрабанду як спосіб заробити на щоденне життя. Румунія належить до значного джерела торгівлі людьми в країнах Східної Європи. Румунські чоловіки, жінки і діти піддаються примусовій праці в сільському господарстві, побутовому обслуговуванні, готелях та виробництвах, а також примусовому жебрацтву та крадіжках в європейських країнах, і примусовій проституції. Діти, ймовірно, представляють собою щонайменше одну третину жертв торгівлі людьми в Румунії¹⁰⁰.

Через сприятливе розташування **Закарпатської, Івано-Франківської та Чернівецької** областей на кордоні з європейськими країнами, ці регіони стикаються з багатьма проблемами незаконної торгівлі. Нелегальними є різні сфери економіки регіонів: валютний ринок, ринок землі, алкоголь, паливний ринок, ринок тютюнових виробів і т.д. Через політичну ситуацію в Україні, в першу чергу коливання валютних курсів, обсяг торгівлі на чорному ринку і контрабанди тільки росте. Нестабільна економічна ситуація в регіонах стимулює збільшення тіньового ринку валюти. Державна прикордонна служба здійснює комплексні запобіжні заходи по досягненню цілей по боротьбі з контрабандою і корупцією у регіонах.

---

⁹⁹ Джерело: www.aktuality.sk, www.euractiv.sk, www.hnonline.sk

¹⁰⁰ Звіт з торгівлі людьми в Румунії, 2013, а також: <http://www.balkaninsight.com/en/article/cigarette-smuggling-remains-high-in-romania>,

10.2 Комунікаційний план

10.2.1 Комунікаційна стратегія

10.2.1.1 Завдання та цільові групи

Загальною метою Комунікаційної стратегії є інформаційнезабезпечення про принципи, підтримку з боку ЄС, цілі, результати і вплив Програми відповідно до інформаційних та комунікаційних потреб для внутрішніх акторів, що беруть участь в реалізації Програми, а також для зовнішніх акторів, які користуються реалізацієюПрограми, а також для широкої громадськості.

Конкретні цілі комунікаційної стратегії:

- Забезпечення відкритості і прозорості використання коштів ЄС
- Просування можливостей Програми
- Допомога в успішній реалізації (надання консультативної допомоги для бенефіціарів, надання інформації для потенційних заявників, надання інформацію для зацікавлених сторін Програми)
- Забезпечення внутрішнього зв'язку для ефективної реалізації Програми (між бенефіціарами та органами реалізації на європейському, національному, регіональному і місцевому рівнях)
- Підтримка органів управління Програмою у набутті всебічних знань і навичок в реалізації і управління проектами транскордонного співробітництва
- Підтримка зв'язку між партнерами і налагодження довгострокових партнерських відносин
- Зворотній зв'язок від громадськості і бенефіціарів
- Просуваннякорисності і результатів Програми, досягнутихшляхом реалізації транскордонних проектів
- Підвищення обізнаності про Програму, ЄС і національну підтримку.

Основні цільові групи Програми були визначені з урахуванням інформаційних потреб і комунікаційних каналів, зокрема:

- Потенційні заявники
- Кінцеві бенефіціари,що отримують користь від проектів
- Органи Програми
- Державні відомства і установи
- Засоби масової інформації та широка громадськість
- Мережі, євро регіони, асоціації, ЄС і транснаціональні інститути
- Інші Програми, що фінансуються ЄС і діють на програмній території

10.2.1.2 Відповідальні органи Програми

Орган	Завдання
Керуючий орган	<ul style="list-style-type: none"> • Реалізує інформаційний та комунікаційний плани відповідно до статті 79 Правил реалізації проектів ТКС ЄІС №897/2014. • Доповідає Комісії щороку про план комунікації відповідно до статті 79 (4) Правил реалізації проектів ТКС ЄІС №897/2014 та розробляє річний інформаційно-комунікаційний план, який буде реалізовано, і представляє їх Комісії не пізніше 15 лютого • Забезпечення доступу на веб-сайті Програми до списку обраних для фінансування проектів, відповідно до статті 44 Правил реалізації проектів ТКС ЄІС №897/2014
Спільний технічний секретаріат	<ul style="list-style-type: none"> • Розробляє загальну систему публічних відносин, пов'язаних з програмою • Розробляє загальну корпоративну ідентичність для Програми для використання у всіх засобах комунікації. • Розробляє загальний Комунікаційний план на весь період реалізації Програми, який має бути відправлений до Комісії протягом чотирьох місяців з дати затвердження операційної програми. • Розробка інформаційних матеріалів для поширення (на електронних і паперових носіях) • Створює, підтримує і оновлює інтернет-сайт • Організовує інформаційні заходи з партнерами з програмної області • Підтримує необхідні зв'язки із ЗМІ • Відповідає на будь-який інформаційний запит. • Організовує основну інформаційну кампанію з поширення інформації про початок Програми, навіть в разі відсутності остаточної редакції Комунікаційного плану • Організовує щонайменше один основний інформаційний захід в рік • Поширює перелік одержувачів, назв затверджених операцій і обсяг фінансування, виділеного для цих операцій.
Представництва СТС	Поширює інформацію про заходи в рамках СОП для забезпечення нею всіх, хто може бути в ній зацікавлений
Спільний моніторинговий комітет	Перевіряє і затверджує щорічну інформацію та комунікаційні плани у відповідності до статті 79 Правил реалізації проектів ТКС ЄІС №897/2014

10.2.1.3 Моніторинг

Спільний моніторинговий комітет Програми повинен бути проінформований Керуючим органом / Спільним технічним секретаріатом про хід реалізації Комунікаційного плану, Плану зв'язку, проведених інформаційних і рекламних заходах і використаних засобах зв'язку.

Спільний моніторинговий комітет має завдання розглянути та затвердити річні інформаційні та комунікаційні плани, про які йдеться в статті 79 Правил реалізації проектів ТКЄ ЄС №897/2014. Основною метою оцінки буде вивчення, наскільки ефективними були інформаційні та комунікаційні заходи з точки зору візуалізації і розуміння СОП, а також ролі ЄС. З іншого боку моніторинг буде використаний для того, щоб оцінити прогрес в реалізації Комунікаційного плану, забезпечуючи досягнення його завдань.

10.2.1.4 Канали і засоби

Широкий спектр комунікаційних технологій буде використано для реалізації Програми.

- Інтернет і електронні інструменти

Веб-сайт Програми буде основним засобом комунікації для Програми, який забезпечить надання останньої інформації, доступ, оновлену інформацію про основні програмні документи, законтрактовані проекти і контакти органів Програми. Деякі Програми мають інструменти пошуку партнерів на своїх сайтах, де проектні ідеї можуть бути розміщені для того, щоб знайти потенційних партнерів. Система моніторингу Програми **ІМІС 2014-2020** буде ґрунтуватися на інформаційній системі управління, яка дозволяє збір даних і моніторинг на всіх рівнях. Система повинна надавати компетентним органам (СМК, КО, СТС, Національним органам і т.д.) практичний інструмент для виконання ними своїх завдань і має також сприяти розвитку комунікації і обміну інформацією між країнами-учасницями. Система буде підтримувати як проектний цикл, так і реалізацію Програми. **Соціальні мережі, мультимедійні презентації** можуть бути також використані в якості інформаційних каналів і інструментів.

- Управління заходами

В ході реалізації Програми будуть організовані різні типи регіональних або місцевих зустрічей. **Стартова конференція** відкриє Програму і надасть загальну інформацію про Програму на національному рівні. Після неї відбудуться **форуми пошуку партнерів, конференції, семінари, День європейського співробітництва, ярмарки, інформаційні дні, семінари, тренінги**, що надають інформацію для всіх майбутніх учасників, бенефіціарів та зацікавлених сторін і органів Програми. Метою форумів пошуку партнерів є надання допомоги потенційним заявникам у розробці їх проектів і пошук партнерів. Щороку принаймні один великий захід буде проведено для поширення досягнень і виділяючи ключові ідеї і кращі практики Програми. **Заклучна конференція** в кінці Програми приділить основну увагу результатам СОП.

- Прямий зв'язок

Електронні інформаційні бюлетені будуть інформувати цільову аудиторію про останні новини Програми, її досягнення і розвиток, **апрямі поштові розсилки** нададуть можливість передати поточну інформацію від першоджерела до конкретних цільових груп. **Представництва** (по одному в кожній з країн-учасниць) будуть поширювати інформацію про заходи в рамках СОП, щоб надати її тим, кого вона може зацікавити. СТС поряд із представництвами буде надавати фахові консультації для всіх потенційних і кінцевих бенефіціарів з усіх питань Програми. «Гарячі» телефонні лінії будуть працювати поряд із електронною поштою для письмового спілкування і разом із публікацією частих

запитань на веб-сайті для підвищення прозорості реалізації. **Комунікаційні рекомендації для проектів** будуть доступні, аналогічно рекомендаціям в поточній програмі ПКС ЄСП УГ-СЛ-РУ-УК 2007-2013. Комунікаційні рекомендації і збірники для проектів буде містити положення з вимогами про візуалізацію, загальні вимоги, спеціальні вимоги, макети, рекламні банери, заходи, закупівлі, використання логотипу програми і ЄС. Бенефіціари будуть виконувати свої інформаційні та рекламні заходи відповідно до підписаного грантового контракту.

- Відносини із засобами масової інформації

Заходи для преси (прес-реліз, прес-конференція, інші заходи для преси) **та інші видання** (брошури, листівки, інформаційні бюлетені) допоможуть реалізувати Програму. Допускається придбання рекламної площі для поширення Програму серед громадськості.

- Рекламні продукти

Рекламні предмети, як-от: кружка, парасолька, блокнот, USB-флешка, папка, сумка, ручка, офісне обладнання, футболки і т.д., будуть використовуватися в цілях покращення візуалізації Програми.

- Іміджі бренд

Перегляд візуальної ідентичності поточної Програми (2007-2013) буде проведено і за його результатами, може бути змінений візуальний вигляд Програми. Переглянуті складові елементи візуальної ідентичності (логотип, певні кольори і т.д.) будуть згодом використовуватися на кожному окремому паперовому або електронному документі, який підготовлений в рамках і для цілей Програми, крім логотипу ЄС. Новий Програмний слоган може бути створений і використаний разом з конкретними візуальними елементами.

10.2.1.5 Заплановані результати комунікаційних заходів

Успішна і ефективна реалізація комунікаційних заходів органами Програми істотно вплине на і підвищить результативність Програми. Заходи будуть забезпечувати візуалізацію, прозорість, швидкість внутрішнього і зовнішнього обміну інформацією, широку промоцію і належне впізнання Програми.

Оцінка комунікаційного плану і стратегії продемонструє їх результати і вплив на Програму. Оцінка плану стане основою комунікаційного плану і стратегії на наступний програмний період.

10.2.2 Орієнтовний щорічний інформаційний і комунікаційний план на перший рік (2016)

Інформаційно-комунікаційний захід	Мета	Спосіб/інструменти	Строки	Результати і індикатори	Ступінь візуалізації
Переглянутий імідж і бренд на 2014-2020	Отримати переглянутий імідж Програми	Елементи візуальної ідентичності Програми	До середини 2016	Готовий 1 імідж програми	Статистика веб-сайту
Розробка веб-сайту Програми	Мати робочий повноцінний веб-сайт	Інтернет і електронні засоби (веб-сайт)	До 3-го кварталу 2016	Створено 1 веб-сайт Програми	Статистика веб-сайту
Створення представництва на 2014-2020	Мати можливість поширювати інформацію про заходи в рамках СОП для надання інформації всім зацікавленим сторонам	Безпосередній зв'язок (представництва)	2-га половина 2016	4 представництва створені (по одному в кожній країні)	Кількість звернень від осіб, електронних листів та дзвінків
Організація Стартової конференції	Надати загальну інформацію про Програму	Управління заходами (офіційне відкриття) Зв'язки зі ЗМІ	2-га половина 2016	1 Стартова конференція	Прес-реліз, веб-сайт
Організація важливої інформаційної кампанії про початок Програми	Надати загальну інформацію про Програму на національному/регіональному та місцевому рівнях	Управління заходами (інфодні) Зв'язки зі ЗМІ	2-га половина 2016	Реалізована 1 інформаційна кампанія	Прес-реліз, веб-сайт
Підготовка рекомендацій по комунікації для проектів	Узгодження заходів по візуалізації проектів з вимогами по комунікації	Безпосередній зв'язок (рекомендації)	2-га половина 2016	Готові 1 рекомендації для проектів по комунікації	Не стосується
Підготовка роздаткових інформаційних матеріалів	Мати наявними роздаткові матеріали (у електронній і друкованій формах)	Безпосередній зв'язок (інформаційні матеріали)	2-га половина 2016	Готові роздаткові матеріали	Не стосується
Оголошення першого конкурсу заявок	Розпочати ефективний період реалізації	Управління заходами Безпосередній зв'язок Зв'язки зі ЗМІ	2-га половина 2016	Оголошено 1 конкурс заявок	Прес-реліз, веб-сайт
Організація інформаційних заходів (інфодні, форуми пошуку партнерів тощо)	Надати інформацію потенційним заявникам Програми	Управління заходами (інфодні)	2-га половина 2016	Організовані інформаційні заходи	Прес-реліз, веб-сайт

Інформаційно-комунікаційний захід	Мета	Спосіб/інструменти	Строки	Результати і індикатори	Ступінь візуалізації
Електронні бюлетені	Поінформувати цільову аудиторію про останній новини Програми	Безпосередній зв'язок (електронний бюлетень)	З 2-ої половини 2016	Розповсюджено 1 електронний бюлетень	Кількість електронних адрес для відправлення
Підготовка рекламних продуктів	Покращити візуалізацію Програми	Рекламна продукція	Кінець 2016	Існує 1 план по дизайну і видам промоційних матеріалів	Не стосується
Підготовка щорічного інформаційно-комунікаційного плану на 2017 рік	Підготуватись до наступного року	План	Кінець 2016	1 редакція Щорічного інформаційно-комунікаційного плану на 2017 рік	Не стосується
Постійне оновлення веб-сайту Програми	Забезпечити поширення оновленої інформації	Інтернет і електронні засоби (веб-сайт)	Весь рік	1 оновлений веб-сайт Програми	Статистика веб-сайту
Підтримка необхідних контактів з ЗМІ	Підтримувати належні відносини зі ЗМІ	Зв'язки зі ЗМІ (прес-реліз, повідомлення для преси/конференція)	Весь рік	Належні відносини зі ЗМІ	Прес-реліз, статистика веб-сайту, участь журналістів на заходах